

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI**

**AHMET MİTHAT BAHÂRÎ BEYTUR'UN HAYATI,
ESERLERİ VE MİHRÂB-I AŞK ADLI ESERİ**

Harun DİKKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:

Doç. Dr. Hikmet ATİK

KONYA-2016

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI**

**AHMET MİTHAT BAHÂRÎ BEYTUR'UN HAYATI,
ESERLERİ VE MİHRÂB-I AŞK ADLI ESERİ**

Harun DİKKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:

Doç. Dr. Hikmet ATİK

KONYA

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Harun DİKKAYA		
	Numarası	128110011006		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları/ Türk İslam Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Ahmet Mithat Bahârî Beytur'un Hayatı, Eserleri ve Mihrâb-ı Aşk Adlı Eseri			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Harun DİKKAYA

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Harun DİKKAYA
	Numarası	128110011006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları/ Türk İslam Edebiyatı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Hikmet ATİK
	Tezin Adı	Ahmet Mithat Bahârî Beytur'un Hayatı, Eserleri ve Mihrâb-ı Aşk Adlı Eseri

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan A. Mithat Bahârî başlıklı bu çalışma 31.5.16 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Hikmet ATIK	
2	Prof. Dr.	Ahmet YILMAZ	
3	Prof. Dr.	Zülfikar BÜNBÖR	

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Harun DİKKAYA		
	Numarası	128110011006		
	Ana Bilim /BilimDalı	İslam Tarihi ve Sanatları/ Türk İslam Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	TezDanışmanı	Doç. Dr. Hikmet ATİK		
Tezin Adı	Ahmet Mithat Bahârî Beytur'un Hayatı, Eserleri ve Mihrâb-ı Aşk Adlı Eseri			

ÖZET

XX. yüzyıl siyasi, sosyal ve edebi alanda birçok değişimin ve etkileşimin yaşandığı dönemdir. Mithat Bahârî Beytur da bu dönemin önemli Mevlevî şairlerindedir. Mihrâb-ı Aşk, Bahârî'nin şiirlerinin önemli bir kısmının yer aldığı eseridir. Bu çalışmanın amacı, Bahârî'nin hayatını ve eserlerini inceleyip Mihrâb-ı Aşk'taki dinî ve tasavvufî unsurları tespit etmektir.

Şairimizin tüm şiirleri mürettep bir divan şekline göre tasnif edilmiş, tahlil yöntemiyle şairimizin dinî ve tasavvufî görüşü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Mihrâb-ı Aşk'ta Allah ve Peygamber aşkı ile Mevlânâ sevgisinin yoğun olarak işlendiği görülmüştür. Şairimiz din ve tasavvufî ile ilgili tüm görüşlerini İslam dinine uygun olarak ortaya koyar. Ayrıca bulunduğu dönemin önemli olayları ile ilgili görüşleri de şiirlerde yer alır.

Sonuç olarak bu tezin amacı XX. yüzyılın önemli mutasavvuf şairlerinden Bahârî'nin edebî ve tasavvufî kişiliği ile eserini edebiyat dünyasına tanıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: Mithat Bahârî Beytur, Mihrâb-ı Aşk, Mevlevîlik, Din, Tasavvuf

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Harun DİKKAYA		
	Student Number	128110011006		
	Department	İslam Tarihi ve Sanatları/ Türk İslam Edebiyatı		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	x	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. Hikmet ATİK		
Title of the Thesis/Dissertation	Ahmet Mithat Bahârî Beytur's life, his works and his worknamed Mihrâb-1 Aşk			

ABSTRACT

The XX. Century is the period that occurs a lot of change and interaction in social, political and literary field. Mithat Bahârî Beytur is also the one of the important Mevlevi poets in this period. Mihrâb-1 Aşk is the work that has a lot of Bahârî's poems. The aim of this work is to review Bahârî's life and Works and to identify the religious and mystical items in Mihrâb-1 Aşk.

The poet's all poems are ranked as string collected poems style and by using analyzing method, this poet's religious and mystical view is tried to state.

In Mihrâb-1 Aşk, it is seen that he worked his love of God and The Prophet with the love of Mevlana. Our poet states his all views about religion and mysticism conformity with Islamic religion. Also, in his poems, there are his views about the important events in his period

In conclusion, the aim of this thesis is to present Bahârî's Works and his literary and mystical character, one of the XX. century's important mystic poets, to the literary World.

Keywords: Mithat Bahârî Beytur, Mihrâb-1 Aşk, Religion, Mysticism

İÇİNDEKİLER

Özet	i
İçindekiler	iii
Kısaltmalar	vii
Önsöz	viii

GİRİŞ

1. Tezin Konusu ve Önemi	1
2. Tezde İzlenen Yöntem	1
3. Araştırmanın Kaynakları	2
4. Bahârî'nin Yaşadığı Dönemin Özellikleri	2
4.1. Siyasî ve Sosyal Durum	2
4.2. Kültürel ve Edebî Hayat	8
5. XX. Yüzyılda Mevlevîlik	14

I. BÖLÜM

MİTHAT BAHÂRÎ BEYTUR'UN HAYATI ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1. Hayatı	22
1.1. Mahlası ve Adı	22
1.2. Doğumu	23
1.3. Eğitimi	23
1.4. Mesleği	24
1.5. Ailesi	25
1.6. Ölümü	25
2. Tasavvufî Kişiliği	25
2.1. Mevlevîliği	25
2.2. Mithat Bahârî ve Mevlânâ	28
2.3. Mithat Bahârî ve Mesnevî	32
2.4. Mithat Bahârî ve Dîvân-ı Kebîr	33
2.5. Mithat Bahârî ve Sultan Veled	34
2.6. Bahâriye Mevlevîhânesi	36
3. Eserleri	37
3.1. Basılmış Eserleri	37
3.1.1. Kendisine Ait Olan Eserler	37
3.1.1.1. Ravza	37
3.1.1.2. Mihrâb-ı Aşk	37
3.1.1.3. Gûşvâr	38
3.1.1.4. Sünbülîstân Şerhi	38
3.1.1.5. Rûh-i Kur'an'dan Bir Sahîfe-i Nûr	38
3.1.1.6. Destegül	39
3.1.1.7. Mesnevî Gözüyle Mevlâna, Şiirleri, Aşk ve Felsefesi	40
3.1.2. Tercüme Eserleri	41
3.1.2.1. Münâcât-ı Mevlânâ	41
3.1.2.2. Le'âli-yi Ma'ânî	41
3.1.2.3. Tercüme-i Risâle-i Sipehsâlâr	42
3.1.2.4. Gülşen-i Tevhîd	43

3.1.2.5. Divân-ı Kebîr'den Seçmeler I, II, III	43
3.2. Basılmamış Eserleri	44
3.3. Bahârî'nin Yayınlanmamış Şiirleri	45
3.4. Mihrâb-ı Aşk	46
3.4.1. Nüsha Tavsifleri	46
3.4.1.1. El Yazma Nüsha	46
3.4.1.2. Matbû Nüsha	47
3.4.2. Şekil Özellikleri	48
3.4.2.1. Tertip Şekli	48
3.4.2.2. Nazım Şekilleri	48
3.4.2.2.1. Vezin	48
3.4.2.2.2. Kafiye	49
3.4.2.2.2.1. Yarım Kafiye	50
3.4.2.2.2.2. Tam Kafiye	50
3.4.2.2.2.3. Zengin Kafiye	50
3.4.2.2.3. Redif	51
3.4.3. Nazım Türleri	51
3.4.4. Muhteva Özellikleri	51
3.4.4.1. Sâde Türkçe	52
3.4.4.2. Arapça ve Farsça Unsurlar	53
3.4.4.2.1. Arapça Unsurlar	53
3.4.4.2.2. Farsça Unsurlar	54
3.4.5. İfade Tarzı	54

II. BÖLÜM MİHRÂB-I AŞK'TA DİN VE TASAVVUF

I. Din	57
1. İtikad	57
1.1. Allâh	57
1.2. Melekler	59
1.3. Kitaplar	62
1.4. Peygamberler	64
1.4.1. Hz. Âdem	64
1.4.2. Hz. İbrâhim	65
1.4.3. Hz. Yâkub/Hz. Yûsuf	65
1.4.4. Hz. Dâvûd	66
1.4.5. Hz. Eyyûb	66
1.4.6. Hz. Mûsâ	67
1.4.7. Hz. Lokmân	68
1.4.8. Hz. Muhammed	69
1.5. Ahiretle İlgili Mefhumlar	70
1.5.1. Cennet	70
1.5.2. Cehennem	73
2. İbâdet	73

2.1. Namaz	73
2.2. Oruç	76
3. Âyet ve Hadisler	77
3.1. Âyet	77
3.2. Hadis	81
4. Diğer Dinî Mefhumlar	83
4.1. İnançla İlgili Mefhumlar	83
4.1.1. Kelime-i Tevhîd	83
4.1.2. İmân	84
4.1.3. Mi‘râc	85
4.1.4. Ölüm ve Hayat	87
4.1.5. Küfür	88
5. Din Büyükleri	89
5.1. Ehl-i Beyt	89
5.2. Bâyezid-i Bistâmî	91
5.3. Hallâc-ı Mansûr	92
5.4. Bahâeddîn-i Veled	92
5.5. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	93
5.6. Şems-i Tebrizî	96
5.7. Hüsâmeddîn Çelebi	97
5.8. Selâhaddîn-i Zerkûbî	97
5.9. Sultan Veled	98
II. Tasavvuf	98
1. Vahdet-i Vücûd ve Tevhîd	98
1.1. Vahdet-Kesret	100
1.2. Tecellî	102
1.3. Cemâl	105
1.4. Celâl	106
1.5. Sır (Esrâr)	108
1.6. Gönül	110
1.7. Aşk	112
1.8. Cân	114
1.9. Vücûd	116
1.10. Lâ- Mekân	117
2. Diğer Tasavvufî Kavramlar	118
2.1. Dört Kapı	118
2.1.1. Şerî‘at	118
2.1.2. Tarîkat	118
2.1.3. Ma‘rifet	118
2.1.4. Hakîkat	119
2.2. Ma‘şûk	120
2.3. Mest	121
2.4. Şarap/Bade/Mey	123
2.5. Ârif	126
2.6. Hikmet	128
2.7. Bezm/Bezm-i Elest	129
2.8. Feyz	132

2.9. Meyhâne	134
2.10. Âlem	135
2.11. Semâ‘	137

III. Bölüm

MİHRÂB-I AŞK (TENKİTLİ METİN)

1. Metin Tespitiyle İlgili Hususlar	139
1.1. Nüshaların Değerlendirilmesi	139
1.2. Tenkitli Metin Oluşturulurken Takip Edilen Hususlar	140
1.2.1. Arapça ve Farsça Bazı Terkipler	140
1.2.2. Teknik Özellikler	141

MİHRÂB-I AŞK	143
Sonuç	344
Bibliyografya	345
Ekler	352

KISALTMALAR

A.g.e	: Adı geçen eser
A.g.m	: Adı geçen makale
A.g.md.	: Adı geçen ansiklopedi maddesi
A.g.k.	: Adı geçen kaynak
A.g.t.	: Adı geçen tez
B	: Nazım Biçimi Bulunamayan Şiirler
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
Dan.	: Danışman
Der.	: Derleyen
G	: Gazel
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
K	: Kaside
KT	: Kıta
M	: Mesnevi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MH	: Muhammes
MS	: Müsebba
TB	: Terci-i Bend
TDK	: Türk Dil Kurumu
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Th	: Tahmis
Ter.	: Tercüme Eden
Yay.	: Yayınları

ÖNSÖZ

Toplum üzerinde önemli bir etkiye sahip olan edebiyat, toplum tarafından da yön bulan bir alan olmuştur. İnsanlar geçmişteki siyasi ve toplumsal olayları tarihi kaynaklardan öğrenirken, bu olayların insanlar üzerindeki duygusal etkisini ise edebî kaynaklarda görmüşlerdir. Bu nedenle muhatabı insan olan edebiyata din, dil, coğrafya, siyasî ve toplumsal olaylar sürekli etki etmiştir. Edebiyata etki eden unsurlardan birisi de kuşkusuz tasavvuttur. Toplum üzerinde önemli bir etkiye sahip olan tasavvuf, edebiyatı da etkilemiştir.

Mevlevî bir şair olan Mithat Bahârî Beytur'un eserlerinde bu etki hep görülmüştür. XX. yüzyıl edebiyatımızda kısa süreli olmak üzere birçok edebî akımın olduğu devirdir. Bu devirde, tasavvufî etkinin Bahârî'nin şiirlerinde hep devam ettiğini görüyoruz.

Çalışmamızı oluştururken öncelikle Bahârî'nin hayatı hakkında bilgileri topladık. Bilgilerde bazı çelişkilerin olduğunu fark ettik. Bu çelişkileri Bahârî'nin mektuplarını inceleyerek giderdik ve çalışmamızda belirttik. Şâirimizin Cumhuriyet Dönemi öncesi dergi ve gazetelerde yazdığı şiirlerine, Cumhuriyet Dönemi sonrası yazdığı dergilerdeki yazılarına ulaşmaya çalıştık. Bu yazılardan tasavvufî görüşü hakkında detaylı bilgilere ulaştık.

Çalışmamızın esasını Mihrâb-ı Aşk adlı eser oluşturmaktadır. Eser el yazma ve matbû nüshadan meydana gelmektedir. Çalışmamızda ise her zaman el yazma nüshayı esas aldık. Eser mürettep bir divan şeklinde değildir. Çalışmamızda şiirleri mürettep bir divan şekline göre oluşturmaya çalıştık. Bunu yaparken iki eserdeki şiirleri karşılaştırdık. Bahârî'nin tüm şiirleri Mihrâb-ı Aşk'ta yer almamaktadır. Bazı şiirlere, Bahârî'nin mektuplarından ve bulunduğu dönemin dergi ve gazetelerinden ulaşmaya çalıştık. Bahârî'nin biyografisini anlatan ansiklopedi maddelerinde de şiirlere rastladık. Ulaştığımız tüm şiirleri tek tek inceleyip çalışmamıza dâhil ettik ve şiirler arasındaki farklılıkları tespit edip belirttik.

Şiirlerin tamamında aruz vezni kullanılmıştır. Nazım biçimi bakımından bazı şiirlerin nazım biçimleri tespit edilememiştir. Bu şiirler çalışmamızın sonunda belirtilmiştir.

Çalışmamız, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Bahârî'nin bulunduğu dönemin siyasî, sosyal ve edebî özelliğini anlattık. Bahârî'nin Mevlevî olması nedeniyle XX. yüzyıldaki Mevlevîlik hakkında bilgi verdik.

Birinci Bölüm'de Bahârî'nin hayatı, eserleri, edebî ve tasavvufî kişiliği hakkında bilgi verdik. Eserleri hakkında yapılan çalışmaları inceledik. Eserlerinden bazılarının kayıp olduğunu tespit ettik.

İkinci Bölüm'de, mutasavvıf bir şâir olan Bahârî'nin şiirlerini dinî ve tasavvufî yönden inceledik. Şiirlerde geçen kavramlardan hareketle şâirin dinî ve tasavvufî görüşünü ortaya koymaya çalıştık.

Üçüncü Bölüm'de, Mihrâb-ı Aşk'ın tenkitli metnini oluşturmaya çalıştık. Eserlerde farklı sıralamada oluşturulmuş şiirleri tek tek inceleyip, bu şiirlerden dîvân tertibine uygun bir sıralama oluşturmaya çalıştık. Bu bölümün başında, izlenen yöntemi açıklayarak anlattık.

Son olarak, çalışmama başından beri her türlü desteği veren, fikirleriyle hep daha iyi bir sonuç almam için yönlendiren değerli danışman hocam Doç. Dr. Hikmet ATİK'e, engin bilgisinden istifâde ettiğimiz hocam Prof. Dr. Ahmet YILMAZ'a, çalışmamıza değerli görüşleriyle katkıda bulunan Prof. Dr. Zülfikar GÜNGÖR'e, ayrıca başından beri sabredip bu çalışmamda hep yanımda olan eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Harun DİKKAYA

2016-Konya

GİRİŞ

1. Tezin Konusu ve Önemi

Çalışmamızın konusu, Mithat Bahârî Beytur'un Mihrâb-ı Aşk adlı eserinin incelenmesidir. Eser hakkında çalışma yaparken aynı zamanda Bahârî'nin hayatı ve diğer eserleri hakkında da araştırmada bulunduk.

Böyle bir konuyu çalışmamızdaki amaç, Bahârî'nin sonradan bulunan kayıp el yazma nüshasını edebiyat dünyasına kazandırmak; el yazma ve matbû nüshadaki şiirleri tahlil ederek Bahârî'nin dinî ve tasavvufî görüşünü ortaya koymaktır. Böyle bir çalışma yaparken aynı zamanda, Bahârî'nin farklı kaynaklarda mevcut olan şiirlerini tespit edip, tüm şiirlerini bir kaynak altında toplamaya çalıştık.

2. Tezde İzlenen Yöntem

Çalışmamızın girişinde Bahârî'nin bulunduğu dönemin siyasi ve sosyal durumu ile XX. yüzyılda Mevlevîk hakkında bilgi verdik. Çünkü her edebî eser bulunduğu dönemin şartlarından etkilenir; bu nedenle eseri incelemeyen önce, eserin bulunduğu dönemin özelliklerinin bilinmesinin faydalı olacağına inandık. Bahârî'nin hayatıyla ilgili kaynak taraması yaptık. Ayrıca Bahârî'nin mektuplarını inceleyerek kendi dilinden hayatıyla ilgili bilgi toplamaya çalıştık.

Şâirimizin diğer eserlerini inceleyerek Mihrâb-ı Aşk ile bu eserler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalıştık. Mihrâb-ı Aşk'ı dinî ve tasavvufî yönden tahlil etme yoluna gittik. Bunu yaparken ilk önce dinî ve tasavvufî kavramların sözlük anlamları verildi; daha sonra bu kavramlar yorumlandı. Son bölümde, tüm şiirler tek tek incelendi; farklı kaynaklarda bulunanlar karşılaştırıldı. Şiirler dîvân tertibine uygun şekilde sıralandı; tenkitli metin oluşturuldu.

3. Araştırmanın Kaynakları

Araştırmada Mihrâb-ı Aşk esas kabul edilmiştir. Bunun yanında Bahârî'nin diğer eserleri¹ hakkında bilgi verilmiştir. Eserleri, Bahârî'nin tasavvufî düşüncesini ortaya koymamızda önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bahârî'nin hayatı araştırılırken ansiklopedilerde yer alan biyografisinden istifade edilmiştir.² Bahârî'nin kendi kaleminden çıkan mektuplar incelendi; bu mektuplar sayesinde amaçlanan birçok bilgiye ulaşıldı.³ Mevlevîlik'in XX. yüzyıldaki durumu incelenirken *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik'i*⁴ önemli kaynak olarak gördük. Mihrâb-ı Aşk'ı dinî ve tasavvufî yönden değerlendirirken dinî ve tasavvufî terimler içerikli sözlüklere⁵ başvurduk. Eserimizde geçen din büyüklerinin biyografisini verirken Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'ndeki maddelerden önemli ölçüde istifade ettik.

4. Bahârî'nin Yaşadığı Dönemin Özellikleri

4.1. Siyasî ve Sosyal Durum

1877-1971 yılları arası, Türkiye Cumhuriyeti ve Osmanlı Devleti'nde toplumsal ve siyasî bakımından birçok değişimin ve dönüşümün en etkili yaşandığı dönemdir. Büyük bir imparatorluğun sonuna doğru yaklaşırken yaşanan siyasî farklılıklar, Batılılaşma, yeni düşünce akımları, sonu yenilgi ve toprak kayıplarıyla biten savaşlar, I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, imparatorluktan ulus-devlete geçiş, inkılaplar ve Türkiye tarihinde ilk darbe bu dönemde görülür.

II. Abdülhamit tahta çıktığında Balkanlar'daki karışıklık sürmekteydi. Sırbistan ve Karadağ Prenslikleri Osmanlı Devleti'ne karşı daha fazla toprak

¹Eserler için bkz; s. 37.

²İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, "Bahârî Bey", *Son Asır Türk Şairleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1999, C. 1, s. 259; Emin Işık, "Midhat Bahârî", *DİA*, C. XXX, s. 6-7.; Reşat Ekrem Koçu, "Beytur", *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1961, C. 5, s. 2723.

³Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, Timaş Yay., İstanbul, 2009.

⁴Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkilap Yay., İstanbul, 1953.

⁵Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yay., 2005, İstanbul.; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yay., İstanbul, 2002.; İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara, 1995.

kazanmak umuduyla ittifak oluşturmaya karar vermişlerdi.⁶ Ancak bu dönemin kuşkusuz en önemli hadiselerinden birisi Birinci Meşrûtiyet'in îlâmı idi.

Osmanlı Devleti'nin de, Avrupa devletlerinin bir kısmında, özellikle de İngiltere'de olduğu gibi, meşrûf bir idareyi hak ettiğini ve bunun yürütebileceğini düşünen bir kısım aydın, devlet adamı, subay ve din adamı özellikle Abdülaziz'in saltanat yılları başından beri yoğun bir baskı oluşturmuşlardı. Bilhassa Avrupa şehirlerinde çeşitli vesilelerle bulunan gazeteci aydınlar, Osmanlı Devleti'nde artık Batılı devletler gibi anayasal bir dönemin başlaması gerektiğini yüksek sesle telaffuz etmeye başlamışlardı. Genç Abdülhamit de şehzadelik yıllarında bu görüşleri destekler ve onlara katılırdı. Tahta geçtikten sonra meşrûtiyet idaresinin kurulacağını îlân etti. Önce bir anayasa hazırlanacak, yürürlüğe konulacak, sonra da seçimler yapılacak. Padişahın bir kısım yetkilerini bünyesine alacak olan bir parlamento getirilecekti. Söylenenler yapıldı. Bir komisyonun hazırladığı Kanûn-i Esâsî 23 Aralık 1876 günü ilan edildi.⁷

Ancak anayasa, uluslararası sorunları çözüme bağlayacak sihirli bir değnek değildi. Nitekim Rusya, büyük güçleri İmparatorluğa karşı enerjik ve etkili bir tutum geliştirme konusunda ikna etmiş ve onlardan olası bir Rus-Osmanlı gerginliğinde gözlerini kapayacakları sözünü almıştı.⁸ Böylece Ruslar Osmanlı'ya savaş açtı. Tarihte 93 Harbi olarak da bilinen bu savaşı Osmanlı Devleti kaybetti. Yapılan Berlin Antlaşması ile (13 Temmuz 1878) büyük toprak kaybı yaşandı.

Büyük toprak kayıpları bu süreçle sınırlı kalmamıştır. Teselya Bölgesi ile Epirus'un bir bölümü uzun pazarlıklar ardından Yunanistan'a bırakılmıştır (1881). Osmanlı'nın siyasî ve askerî denetimine tâbi olan Batı Rumeli de, birkaç yıl sonra Bulgaristan'ın eline geçmiştir. Tunus, 1881 yılında Fransa'nın koruması altına girmiş; Mısır da 1882'de bitiş tarihi belirsiz bir süre için İngilizler tarafından işgal edilmiştir.⁹

İç siyasette durum farklı değildi. 1908 yılında II. Abdülhamit'in saltanatı 32. ve şahsî idâresi 30. yılına erişmişti. Bu uzun bir iktidardı. En iyi uzun iktidarların bile kitle psikolojisinde memnuniyetsizlik yarattığı bilinmektedir. Sultan Hamit'in de

⁶ Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-İbrahim Yılmazçelik, *Osmanlı Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara, 2012, s. 526.

⁷ Durmuş Yılmaz, *Osmanlı'nın Son Yüzyılı*, Çizgi Yay., Konya, 2004, s. 181-182.

⁸ Mehmet Alaaddin, *a.g.e.*, s. 528.

⁹ İbrahim Yılmazçelik, *a.g.e.*, s.531-532.

yeryüzüne gelmiş, en iyisinden en kötüsüne kadar bütün iktidar sahiplerinin olduğu gibi, muhâlifleri ve düşmanları vardı. Son yıllarda İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nde merkezleşen bu muhâlefet ve düşmanlığa, bizzat hükümdârın şahşî tutumu ve rûhî durumu da müsâit zeminler hazırlıyordu.¹⁰

Bu arada Abdülhamit karşıtı ve Batılılaşma taraftarı olan Jön Türkler adıyla bir topluluk meydana gelmişti. Jön Türkler'in yanı sıra bu muhâlif cephe arasında İttihad ve Terakkî Cemiyeti de bulunmaktaydı. Subaylar arasında etkili olmaya başlayan bu cemiyet, 21 Temmuz 1908 tarihinde ilk defa ismini kullanarak saraya telgraf çeker ve Kanûn-ı Esâsî'nin yeniden yürürlüğe konulmasını ister. Oldu-bittiye getirilen Meşrûtiyet kararına sarayın uymaktan başka çaresi kalmaz. 24 Temmuz 1908 günü Padişâh'ın emriyle 1876 Anayasası tekrar yürürlüğe konularak II. Meşrûtiyet îlân edilir.¹¹

Bu durumdan memnun olmayanlar da vardı. II. Meşrûtiyet'ten memnun olmayan ve “*Şeriat İsteriz*” diye ayaklananlar, Mebusan Meclisi'nin etrafında toplanmış; bu karışık vaziyette hükümet istifa etmişti. Ayaklanmayı Rumeli'den gelen Hareket Ordusu bastırmıştı. Tarihte 31 Mart Olayı diye de bilinen bu hadisede II. Abdülhamit tahttan indirilmiş ve yerine V. Mehmet Reşad geçmişti.

Osmanlı Devleti özellikle 1909-1914 yılları arasında oldukça sıkıntılı bir dönem geçirirken, bu dönemde dünya siyasetinde önemli gelişmeler yaşanmaya başlamıştı. Yine bu dönemlerde, Fransız İnkılâbı'nın ortaya çıkardığı yeni fikirler, anlayışlar, siyasal ve sosyal kurumlar devletlere olduğu kadar, devletlerarası münasebetlere de yeni bir çerçeve içinde akmaya başlamıştır. İtalyan birliğinin kurulması ve Alman İmparatorluğu'nun ortaya çıkması, Avrupa'daki dengelerin değişmesine sebep olmuştur. Bu doğrultuda Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'dan oluşan Üçlü İttifak grubuna karşın, İngiltere, Fransa ve Rusya Üçlü İtilaf grubunu oluşturdular. Hammadde, pazar rekabeti ve sömürge arayışı temeline dayanan I. Dünya Savaşı, Macaristan veliahdının bir Sırp tarafından öldürülmesi bahanesiyle 28 Haziran 1914'te başladı.

Kaybettiği toprakları geri almak ümidiyle İtilaf Devletleri'nin yanında savaşmak isteyen Osmanlı Devleti'nin bu isteği reddedildi. Üzerindeki cephe yükünü

¹⁰ Yılmaz Öztuna, *Sultan II. Abdülhamid Zamanı ve Şahsiyeti*, Kubbealtı Yay., İstanbul, 2008, s.121.

¹¹ Celâlettin Vatandaş, *Yüziüncü Yılında II. Meşrûtiyet, Batılılaşma Süreci ve II. Meşrûtiyeti Hazırlayan Şartlar*, Pınar Yay., İstanbul, 2008, s. 53-54.

hafifletmek isteyen Almanya, Osmanlı Devleti'nin kendi safında savaşmasını arzuluyordu. Osmanlı bayrağıyla Rus limanlarını bombalayan Alman gemileri 3 Kasım 1914'te Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesine neden oldu. Osmanlı Devleti, Çanakkale cephesi hariç savaştığı tüm cephelerde savaşı kaybetmiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti ile İtilaf devletleri arasında şartları ağır olan Mondros Mütarekesi imzalanmıştır(20 Ekim 1928). Bu antlaşma ile İtilaf devletleri Osmanlı Devleti'ni işgale başlamışlardır. İngilizler İstanbul'u, Fransızlar Anadolu'nun güneyini, İtalyanlar Güneybatı Anadolu'yu, Yunanlılar Batı Ege'yi, işgale başlamışlardır. İstanbul'un İngilizler tarafından işgali, Millî mücadelenin İstanbul'dan başlatılmasını imkânsız bırakıyordu.¹²

Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçmeden önce İstanbul'da kaldığı altı aylık süre, Milli Mücadele Hareketi'nin başlangıcını oluşturan hazırlık dönemidir.¹³ En verimli temasları eski silah arkadaşları ile yaptığı görüşmeler olmuştur. Anadolu'da her geçen gün gelişen ve kuvvetlenerek artan Millî mukavemet ise büyük bir ümit kaynağı oldu.¹⁴ Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkar. Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıktığı tarihte Anadolu'nun durumu perişandı. Uzun savaş yıllarının yarattığı felaketler yüzünden Anadolu'da devlet otoritesi kalmamıştı. Hükümet Anadolu'yu unutmuştu.¹⁵

Mustafa Kemal Paşa, ilk önce Erzurum Kongresi'ni (23 Temmuz 1919) daha sonra Sivas Kongresi'ni (4 Eylül 1919) toplamıştır. 23 Aralık 1919'da Ankara'ya gelen Atatürk, 23 Nisan 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisi'ni açarak yeni devletin temellerini atmıştır. TBMM açıldıktan sonra iç ayaklanmalar doruk noktasına ulaşırken, haziran ayında Yunanlılar Batı cephesinde saldırıya geçtiler.¹⁶ Yunan ordusunun bu ilerleyişi karşısında kurulan düzenli Türk ordusu karşılık vermiş, I. İnönü Savaşı olarak bilinen bu savaşı, Türk ordusu kazanmıştır. Mustafa Kemal'e başkomutanlık yetkisinin verilmesi ile ordunun başına geçmiş; 26-30 Ağustos 1922 tarihlerinde yapılan Başkomutan Meydan Savaşı ile Yunan ordusunun en önemli bölümü etkisiz hâle getirilmiştir.¹⁷

¹² İbrahim Yılmazçelik, *a.g.e.*, s. 599.

¹³ E. Semih Yalçın, *Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006, s. 156.

¹⁴ Osman Özsoy, *Saltanattan Cumhuriyete Kurtuluş Savaşı*, Timaş Yay., İstanbul, 2007, s. 106-107.

¹⁵ Ergün Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ercan Kitabevi, İzmir, 2000, s. 141-142.

¹⁶ Ergün Aybars, *a.g.e.*, s. 225.

¹⁷ Mithat Atabey, *Milli Mücadele Tarihi*, Kriter Yay., İstanbul, 2010, s. 237.

Lozan Barış Antlaşması, Millî Mücadele Hareketi'nin askerî ve siyasî açıdan başarıyla tamamlanmasının, yeni Türk devletinin milletlerarası toplulukta tanınmasını sağlayan önemli bir vesikadır. Genel olarak Misâk-ı Millî ilkelerinin gerçekleştiği Lozan sonrasında, millî devlet, siyasî, sosyal ve ekonomik alanda zorunlu hâle gelen yeni bir teşkilatlanmaya gidecektir.¹⁸

1 Kasım 1922' de saltanat kaldırılmış; 19 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilân edilmiştir. Mustafa Kemal, siyasi alanda yaptığı bu değişimler yanında sosyal, ekonomik ve kültürel alanda da birçok değişime ve dönüşüme gitmiştir. 10 Kasım 1938 tarihine kadar cumhurbaşkanlığını yürüten Mustafa Kemal, bu tarihte vefat etmiştir.

Mustafa Kemal'in ölümü ile askerî ve sivil bürokrasinin Mustafa Kemal'in yakın arkadaşı ve iyi işbirlikçisi İnönü'yü işaret ederek, 11 Kasım 1938'de onu halef seçmesi, yeni döneme sakin ve sancısız bir şekilde geçişi sağlamıştır.¹⁹ Milli Şef olarak nitelendirilen İsmet İnönü cumhurbaşkanlığında Türkiye, 1950 yılına kadar olan tek parti dönemi yaşamıştır.

1945'li yıllara gelindiğinde II. Dünya Savaşı patlak vermiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye, “*non-belligerent*” denen savaşmayan ülkelerdendi. Ama asıl önemlisi bir dizi saldırmazlık paktı ve anlaşmalarla tarafsız ülke konumunu sağlamıştı.²⁰ İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla sarsılan Türkiye, 1939 Erzincan depremi ile ikinci defa sarsılmıştır. Topraklarını ve bağımsızlığını kaybetmeden bu savaşın dışında kalmaya çalışan Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na girmemekle birlikte savaşın getirdiği her türlü olumsuzluktan etkilenmiştir. Türkiye'nin savaş sürecinde yaptığı askerî harcamalar, ekonomisinde büyük sıkıntılara yol açmıştır. Türkiye İkinci Dünya Savaşı yıllarında dış politika sorunları yanında, bundan çok daha büyük ölçüde ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalmıştır.²¹ Savaş yılları boyunca pahalılık, yokluk ve çeşitli suiistimaller ile karşılaşmış; savaşa katılmayan ülkede,

¹⁸ E.Semih Yalçın, *a.g.e.*, s. 267.

¹⁹ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev: Metin Kıratlı), TTK Basımevi, Ankara, 1988, s. 293.

²⁰ İlber Ortaylı, *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, Timaş Yay., İstanbul, 2010, s. 89.

²¹ Ercan Haytoğlu, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi, İnönü Döneminde Türkiye'de Siyasal Yaşam*, Anı Yay., Ankara, 2007, s. 79.

savaşa katılan ülkelerde bile görülmeyen derecede pahalılık, ihtikâr (vurgunculuk) ve spekülasyonlarla karşılaşmıştır.²²

7 Ocak 1946 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi'nden ayrılan ve istifa eden bir grup milletvekili tarafından kurulan Demokrat Parti (DP), yakın dönem Türk politik tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. DP, tek parti dönemi ve özellikle “*Millî Şef*” döneminin eleştirisini temel politik eksen olarak belirlemiş ve kısa zamanda yönetimden hoşnut olmayan neredeyse tüm toplum kesiminden destek almıştır. 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde DP'nin mutlak çoğunluk elde etmesi, partinin arkasına aldığı bu desteği göstermektedir.²³

1955 yılında Türk politikasının ana konusu, Kıbrıs Sorunu olmuştur. İktidar partisi bu konuyu, etkili şoven söylemle kendi eksikliklerini kapatmak için kullanmasını bildi; muhalefet ise “*millî mesele*” olarak addettikleri bu konuyu iç politikanın konusu hâline getirmedi. Ancak, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşme eğilimine bir tepki olarak 6-7 Eylül'de²⁴ İstanbul'da başlayan kitlesel olaylar, beklenmedik bir seyir izleyerek sıkıyönetim kararı aldırta DP'nin iktidarını zedeleyecekti. 1956 yılı boyunca süren politik belirsizlik, ülkeyi yeni bir seçime götürdü. Hükümet, istikrar sağlamak için eylül başında erken seçim kararını açıklamıştı. 27 Ekim 1957'de gerçekleşen genel seçimlerde DP yine tek başına iktidar olabilecek oyu almıştı.²⁵

1960'lı yıllara gelindiğinde Adnan Menderes başbakanlığında DP iktidarına karşı askerî kesimde bir rahatsızlık söz konusuydu. Aslında bu rahatsızlık toplumun diğer kesimlerinden de yükseliyordu. 1956 yılından itibaren üniversitelerin öğretim üyeleri ve öğrencileri de hareketlenmeye başlayacak; 1958 yılından itibaren ise bu hareketlilik daha da artacaktır. 28 Nisan 1960'da İstanbul ve Ankara'daki öğrenci gösterilerinden sonra, 20 Mayıs 1960'da harp okulu öğrencileri de hükümete yönelik protesto yürüyüşü eylemine katılmıştı.²⁶ Ordu 17 Mayıs 1960 tarihinde yönetime el koydu. Başbakan Adnan Menderes ve DP'lilerin önemli bir kısmı tutuklandı ve

²² Rıfıkı Salim Burçak, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950*, Ankara, 1979, s. 25-26.

²³ Süleyman İnan, *Yakın Dönem Politik Tarihi, Demokrat Parti Dönem*, Anı Yay., Ankara, 2007, s. 117.

²⁴ 6-7 Eylül olayları Yunanistan'ın Kıbrıs üzerine yürüttüğü politikaya karşı İstanbul halkının, İstanbul'da yaşayan Rumlara verdiği bir tepkidir. Bkz; Dilek Güven, *6-7 Eylül Olayları*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2005.

²⁵ Süleyman İnan, *a.g.e.*, s. 120.

²⁶ Ayfer Özçelik, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi, 1960'dan Günümüze Türk Siyasal Hareketi*, Anı Yay., Ankara, 2007, s. 152.

Yassıada mahkemelerinde yargılandı. Aynı yıl Türkiye'nin üçüncü anayasası olan 1961 Anayasası kabul edildi.

DP'den sonra yerini dolduracak olan Adalet Partisi(AP) kurulmuştu. 27 Mayıs darbesi mevcut iktidarın varlığına son vermiş; fakat yapılan ilk genel seçimlerde devrilen bu iktidarın oy tabanına hitap eden partiler, mecliste milletvekili çoğunluğuna sahip olmuştu. Bu durumun bazı çevrelerde yarattığı huzursuzluk gerek Silahlı Kuvvetler Birliği'nin cumhurbaşkanlığı seçimine müdahalesinde, gerekse Talat Aydemir'in iki kez yönetime el koyma girişiminde açığa çıkmıştı. 1965 seçimlerinde ise tek başına AP %50 oy oranına sahip olmuş; 1969 seçimleri de sonucu değiştirmemişti.²⁷ Gerek bu sonuçlar ve gerekse ülkede baş gösteren sokak olayları, 12 Mart 1971 askeri muhtırasının sebebi olarak görüldü. Bu muhtıra, Türkiye'yi ikinci askerî darbe ile karşı karşıya getirmişti. Darbenin ardından hükümet istifa etmiş; yerine 26 Mart 1971'de yeni hükümet kurulmuştu.

4.2. Kültürel ve Edebî Hayat

XX. yüzyıla girildiğinde Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi'nin etkileri görülmekteydi. Batılılaşma hareketinin edebiyata etkileri XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde görülmeye başlamış; bunun sonucunda Tanzimat Edebiyatı doğmuştur. XIX. yüzyılın sonlarına doğru gelindiğinde ise Batılılaşma ve değişim hareketlerinin hız kazanmasıyla edebiyatımızda yeni bir edebî cereyan meydana gelmiştir. Fennî yazıları neşretmek maksadıyla çıkarılan Servet-i Fünûn (1891) adlı derginin etrafında toplanan dönemin edebiyatçıları bu dergide edebî yazılar neşretmeye başladılar ve böylece edebiyatımızda “*Edebiyyât-ı Cedîde*” diye de tanımlanan Servet-i Fünûn edebiyatını başlatmış (1896) oldular. Bu edebî topluluğun sanat fikrinin oluşmasında Tanzimat edebiyatı ile Batı düşüncesinin etkisi görülür. Servet-i Fünûn'da toplanan gençler, büyük bir sanat aşkına sahiptiler. Onlar da Türk edebiyatını Batılılaştırmaya çalışan Tanzimat devri yazar ve şâirleri gibi, Fransız edebiyatını yakından takip ediyor ve onu örnek tutarak Türk edebiyatını büyük bir hızla çağdaşlaştırmaya

²⁷ Ayfer Özçelik, *a.g.e.*, s. 160.

çalışıyorlardı.²⁸ Fakat edebiyatı çağdaşlaştırma yönünden kendinden öncekilerden farklı bir yol izliyorlardı. Tanzimat devri edebiyatçıları romantizm ve realizm düşüncesini işlerlerken, Servet-i Fünûn devri edebiyatçıları parnasizm ve sembolizme ağırlık vermişlerdir.

Servet-i Fünûn topluluğu toplumda meydana gelen sosyal olaylara karşı duyarsız kalmış; “*sanat sanat içindir*” görüşünü benimsemişlerdir. Tanzimat Dönemi edebiyatçılarının toplumsal olaylar karşısında kaleme aldıkları eserleri yüzünden sıkıntı yaşamaları, bu dönem edebiyatçılarında içe dönük bir vaziyet oluşturmuştur. Bu nedenle Servet-i Fünûn şâirleri, hiçbir içtimâî teşekkülün başına geçememiş; dert edindikleri memleket davalarını açığa vuramamış; bunların hâlli için çalışma gayreti gösterememişlerdir.²⁹ Bu doğrultuda şiire yeni temalar girmiştir. Bu edebiyatın baş teması hayal-hakikat çarpışmasıdır.³⁰ Aşk, hüzn, tasa, ümitsizlik hayal kırıklığı da şiirlerde kullanılan konulardandır.

Bu dönemde şiirde nazım şekli olarak çeşitlilik göze çarpmaktadır. Üç farklı nazım şekli kullanılmıştır: 1. Fransız şâirlerinden aynen alınanlar (sone), 2. Divan nazımından alınıp değiştirilen (Serbest müstezâd), 3. Ne dîvân şiirinde ve ne de Fransız şiirinde bulunmayıp kendi kendilerine icat ettikleri ve nazımda geniş bir kafiye kolaylığı sağlayanlar. Böylece Türk şiiri, nazım şekilleri bakımından tamamıyla yeni bir görünüş kazandı.³¹ Kafiye noktasında “*kafiye kulak içindir*” görüşünü benimsediler.

Bu edebiyata mensup olanların estetik değerlere önem vermeleri, en çok edebî dilin teşekkül ve gelişmesinde kendini gösterir. Şiirde olduğu gibi nesirde de uzun vokalli, ahenkli kelimeleri, Farsça terkipleri, vasf-ı terkipleri bol bir dil benimsemişler; bu yüzden Tanzimat'ın başlangıcından beri tedricî bir sâdeleşmeye doğru giden yazı dilini yeniden ağırlaştırmakla suçlanmışlardır.³² Bunlar daha ileri giderek Arapça ve Farsçanın o güne kadar dilimizde görülmemiş bazı kelime ve terkiplerini de kullandılar.³³

²⁸ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana çizgileri*, İnkılap Yay., İstanbul, 1995, s. 90.

²⁹ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yay., İstanbul, 2004, C.2, s. 1012.

³⁰ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul, 1997, C.3, s. 179.

³¹ Kenan Akyüz, *a.g.e.*, s. 94.

³² M.Orhan Okay, “Edebîyat-ı Cedîde”, *DİA*, C.X, s. 398.

³³ Ahmet Kabaklı, *a.g.e.*, s. 178.

Servet-i Fünûn roman ve hikâyesi Türk edebiyatında önemli bir hamle teşkil eder. Vak'adan çok ruh tahlillerine, edebî bir dil kullanmaya önem verme, şuurlu olarak roman tekniğine yönelme, Halit Ziya ve Mehmed Rauf'un romanlarıyla başlamıştır. Psikolojik yapı olarak hissî, bu sebeple de romantik olması gereken Edebiyat-ı Cedîdeciler, Fransız edebiyatından realist ve natüralist romancıları takip etmişlerdir. Bu durumda roman tekniği, dil ve tasvirlerde realist olan Servet-i Fünûn yazarları, kahramanlarını çok defa romantik, gerçek hayatı tanımayan, hislerine mağlûp insanlardan seçmişlerdir.³⁴ Romancılar, tahlili yalnız kahramanlarının iç hayatına yönelterek, sosyal hayatı sadece tasvir etmekle yetindiler. Bu davranış, uymaya çalıştıkları realist roman metoduna da uygundu.³⁵

1901 yılında derginin geçici olarak kapanmasıyla dergi etrafındaki topluluk dağılmış; dergi tekrar açılrsa da eski önemini yitirmiştir.

II. Abdülhamid devrinin son yıllarında uygulanan sıkı baskı rejimi, özellikle 1901-1908 arasında edebiyat yayınlarında da etkili olmuştur. Bu tarihe kadar bütünüyle ferdî ve hissî bir sanat mektebi manzarası gösteren, kısa süreli fakat oldukça zengin bir edebiyat grubu olan Edebiyât-ı Cedîde (1896-1901), Servet-i Fünûn Dergisi'nin 1901'de geçici olarak kapatılmasından sonra dağılmıştı. Bu hadiseden sonra II. Meşrûtiyet'in îlânına kadar geçen yedi sekiz yıl içinde genel olarak yayın hayatında, özellikle de edebî eserlerde hissedilir bir azalma görülür. Bunda sansürün, tevkif ve sürgünlerin rolü kadar yazarların üzerlerinde hissettikleri psikolojik baskının da tesiri olmalıdır.³⁶ Önemli eserlerin neşredildiği dergide, 1901'den sonra edebî çalışma noktasında önemli ölçüde hiçbir eser yayımlanamamıştır. 1908 yılına gelindiğinde II. Meşrûtiyet ilan edilmiş; II. Abdülhamid tahttan indirilmişti.

Meydana gelen bu edebî boşlukta hevesli birtakım gençlerin oluşturmaya çalıştıkları yeni bir edebî topluluk göze çarpar: *Fecr-i Âtî*. Edebiyat hayatına - edebiyatımızda da ilk defa görülen- bir beyannâme ile girdiler. "*Fecr-i Âtî Encümeni Edebîsi Beyannâmesi*" adlı bu uzun beyannâme ile topluluk, edebî ilkelerini bildirmiş oluyordu. "*Edebiyatsever ve azimli olduklarını, Avrupa'daki benzerlerinin küçük bir nûmunesi olmak*" istediklerini ve "*Garbın nurlarını Şarkın ufuklarına*

³⁴ M.Orhan Okay, *a.g.md.*, s. 399.

³⁵ Kenan Akyüz, *a.g.e.*, s. 112.

³⁶ M.Orhan Okay, "*Fecr-i Âtî*", *DİA*, C.XII, s. 288.

nakletmek” arzularını belirtiyorlardı.³⁷ Servet-i Fünûncuların dağılışından 1908 inkılâbına kadar geçen birkaç yıllık sükût devresinin hazırlayıp yetiştirdiği bu gençler, önce, tıpkı Servet-i Fünûncular gibi, hatta gene Servet-i Fünûn mecmuasında, toplu bir hareket yapmak için heveslenmişler; sonra türlü sebepler yüzünden buna muvaffak olamamışlardır.³⁸ Bu başarısızlık için 31 Mart Vak’ası’nın etkisi ile edip ve şâirin bağımsız hareket etme düşüncesini de sebep gösterebiliriz.

Fecr-i Âtî topluluğunun Servet-i Fünûncular ile edebî bakımından benzerlikleri olduğu gibi farklı yönleri de bulunmaktadır. Her şeyden önemlisi şiirlerde kullanılan dil noktasında Servet-i Fünûncuların yolunu takip etmişler; Arapça ve Farsça’dan yeni kelimeler getirmişlerdir. Dilin ağır olması nedeniyle konuşma dilinden oldukça uzaklaşmışlardır. Vezin olarak aruz veznini devam ettirmekle beraber serbest nazmı daha çok uygulamaya çalışmışlardır.

Bu topluluğun üyelerinin ortak bir sanat ilkesiyle tam manasıyla hareket ettikleri söylenemez. Batı edebiyatından teorik olarak şiirde kısmen parnas ekolüne bağlı olanlar kadar simbolist-empresyonist temayülleri aksettirenlerin de varlığından bahsedilebilir. Roman ve hikâyede ise genellikle realist-natüralist bir yolu tercih etmişlerdir. Yine de kahramanlarının çoğunu aşırı hassas ve romantik tipler teşkil eder. Bu özellikleriyle de Edebiyât-ı Cedîde’nin devamı görünümündedirler. Ahmed Hâşim, Emin Bülend, Hamdullah Suphi, İzzet Melih, Ali Süha, Fuad Köprülü, Celâl Sahir vb. önemli şâir ve yazarları arasındadır.³⁹

Fecr-i Âtî topluluğunu kimi edebiyat tarihçileri gerçek anlamda edebî bir ekol olarak kabul etmemesine karşılık, II. Meşrûtiyet’in îlân edildiği zamandaki siyasî ve sosyal karışıklık içinde önemli bir hareket olarak kabul edenler de olmuştur. Belli bir sanat fikri etrafında toplanmayan edip ve şâirler, ömrü kısa olan bu edebiyat hareketinde önemli eserler vermiş; ileriki yıllarda şekillenecek edebiyat hareketlerinin temellerini hazırlayacak kadroda yer almışlardır.

1908 yılına girildiğinde dönemin edebiyat anlayışında değişiklik görülür. Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşları ile Osmanlı Devleti’nin yaşadığı yenilgiler, millî duygulara hitap eden edebî eserlerin oluşumunu filizlendirdi ve böylece “*Milli Edebiyat Dönemi*”nin hazırlıkları yapılmış oldu. Bu dönemin

³⁷ Ahmet Kabaklı, *a.g.e.*, s. 289.

³⁸ Nihat Sami Banarlı, *a.g.e.*, s. 1093-1094.

³⁹ M.Orhan Okay, “Fecr-i Âtî”, s. 289.

oluşumunun fikrî temelleri bulunmaktaydı. Bunun ilk adımı Türk Derneği'ydi. Türk kavimlerinin eski ve yeni hayatını incelemek; Türk dilini sâdeleştirmek ve zengin bir dil haline getirmek gibi ilmî hayallerle çalışan bu cemiyet,⁴⁰ 1911' de *Türk Yurdu Derneği*'ne dönüştü. Aynı gaye ile çalışmak üzere *Türk Ocağı* (1912) kuruldu. Yeni lisan gayesiyle *Genç Kalemler* (1911) mecmuası neşredilmeye başlandı.

Bu dönemde, kuvvetli kişilikle kimseye benzememek ve yeni bir sanat çığırını açmak peşinde olan yazar ve şâirler çoktur. Bunların kimisi, ilk heves çağlarında kısa ömürlü bazı fikir ve sanat akımlarının içine girip çıkmış; ama sonradan kendi bildikleri yolda eser vermeye koyulmuş; kimisi de hiçbir kümeye katılmaksızın yeni denemeler yapmıştır. Ne var ki bu döneme yine *Millî Edebiyat* adı verilebilir. Çünkü yazar ve şâirlerin temel endişesi “*memleketten bahseden bir edebiyat*” kurmaktır.⁴¹ Millî Edebiyat Hareketi, yeni yazarların ve hatta kendisine önce muhalif olanların ve yeni yetişen gençlerin de katılması ile kadrosunu ve tesirlerini hızla genişletti.⁴² Millî Edebiyat akımının yaygınlaşmasında, hatta aleyhinde bulunmuş olanların bile zamanla aynı prensipler çerçevesinde eserler vermeye başlamasında, dönemin siyasî şartlarının büyük etkisi olduğu muhakkaktır.⁴³ 1908 ile 1910 arasındaki bazı ufak çekişmelerden sonra, bu yazar ve şâirlerin hepsi, sâde ve terkipsiz Türkçe üzerinde birleşirler. Şiirlerde aruz ölçüsü ile birlikte hece ölçüsünün ağırlık kazandığı görülmektedir.⁴⁴

Romanda ise içerik değişikliği görülür. Millî Edebiyat Dönemi Türk romanının en bariz vasfı, millet hayatının artık romanlara girmiş olmasıydı. Bu bakımdan devrini en iyi şekilde yaşatan eserler ortaya kondu. Memleket salt Anadolu ve Türkiye olarak kabul edilmedi. Milletın uzak geçmişteki hayatına, kavmî devre ve onun bakayasına heyecanla ilgilenildi.⁴⁵

Bu gelişmeler içerisinde “*Beş Hececiler*” adıyla akım oluşmuştur. İçerisinde Faruk Nafiz Çamlıbel, Orhan Seyfi Orhon, Halit Fahri Ozansoy, Enis Behiç Koryürek ve Yusuf Ziya Ortaç'ın yer aldığı beş şâir, hece vezniyle şiir yazmayı tercih ettiler. Bu yeni zevkle Beş Hececiler ferdî duyarlıkları, yurt köşelerini, Anadolu gerçeklerini şiirlerinde dile getirdiler. Yerli-millî sanat, tarih

⁴⁰ Nihat Sami Banarlı, *a.g.e.*, s. 1100.

⁴¹ Ahmet Kabaklı, *a.g.e.*, s. 304.

⁴² Kenan Akyüz, *a.g.e.*, s. 168.

⁴³ M.Orhan Okay, “Millî Edebiyât Akımı”, *DİA*, C.XXX, s. 73.

⁴⁴ Ahmet Kabaklı, *a.g.e.*, s.304.

⁴⁵ Ali İhsan Kolcu, *Cumhuriyet Edebiyatı II*, Salkımsögüt Yay., Erzurum, 2001, s. 17.

motiflerive yaşanan hayatla örülü bir memleket edebiyatı kurmaya çalıştılar.⁴⁶ Ancak Anadolu'yu yeterince tanımadıkları için, basmakalıp söyleyişlerden ve “*romantik bir Anadolu*” manzarası tasvirinden kurtulamamışlardır.⁴⁷ Beş Hececiler, Balkan Harbi günlerinde ilk manzumelerini yazan, Çanakkale Savaşı ve Anadolu mücadelesi üzerine bazı şiirleri de bulunan hemen hemen birbirine yakın sanatkârlardır.⁴⁸

Cumhuriyet sonrası Türk şiirinin bir beyannâmeyle ortaya çıkan ilk topluluğu olan Yedi Meşaleciler (1928), şiirin artık konu bakımından değişmesi ve genişlemesi gerektiğini savunmuşlardır. Topluluk adına çıkartılan kitaba yedi şâir şiir verdiği için “*Yedi Meşaleciler*” adını almıştır. Bu şâirler: Muammer Lütfi Bahşi, Vasfi Mahir Kocatürk, Kenan Hulusi Koray, Yaşar Nabi Nayır, Ziya Osman Saba, Sabri Esat Siyavuşgil ve Cevdet Kudret'tir.⁴⁹

1941 yılına gelindiğinde Yeni Şiir ya da Birinci Yeni Şiir adıyla da anılan “*Garip*” hareketi ortaya çıkar. Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat Horozcu, Melih Cevdet Anday'ın temsilciliğini yaptığı bu hareket, yerleşik bütün şiir anlayışlarına karşı çıkar. Mısracı zihniyete karşı oldukları için vezin ve kafiyeyi reddediyorlardı; zira cümle yapısı, şiirin bu vasıtalarıyla bozuluyordu. Şiirde âhenk, vezin ve kafiye dışında aranmalıydı. Şiirde benzetmelere ve söz oyunlarına karşı olan bir görüş yaygındı.⁵⁰

Garip hareketini eleştirir nitelikte, 1950 yılında Hisarcılar adıyla farklı bir sanat görüşü ortaya çıkar. “*Eski şiirimizden, millî kültür ve edebiyatımızdan kopmadan yeni ve güzel bir şiir sergilemek, o yıllarda şiirimizi çıkmaza sokanlara ve yozlaştıranlara karşı çıkmak ve tavır almak*” parolasıyla başlanan Hisar Dergisi, ilk sayısını 16 Mart 1950'de yayımlamıştır.⁵¹ Batının taklidiyle yetinilmesine karşı çıkan, sanatın zarurî şartı olan değişmeyi reddetmemekle birlikte, bu değişmenin geleneklerin reddi anlamında olmasını istemeyen, belirli bir siyasî görüş ve ideolojinin aracı, propagandası olan sanatı reddeden, dil konusundaki aşırılıklara karşı, günlük dilin kullanılmasını savunan bu derginin yazarları ortak bir görüş etrafında birleşmişler ve “*öztürkçe*” akımına karşı çıkmışlardır.⁵² “*Türk dilinin*

⁴⁶ Abdullah Uçman, “Beş Hececiler”, *DİA*, C.V, s. 544.

⁴⁷ Hulusi Geçgel, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Anı Yay., Ankara, 2011, s. 32.

⁴⁸ Ahmet Kabaklı, *a.g.e.*, s. 544.

⁴⁹ Hulusi Geçgel, *a.g.e.*, s. 7.

⁵⁰ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergah Yay., İstanbul, 2012, s. 91.

⁵¹ Hulusi Geçgel, *a.g.e.*, s. 148.

⁵² İnci Enginün, *a.g.e.*, s. 111.

*özleşmesine ve sadeleşmesine çalışılmalı, fakat Türkçeleşmiş, halka mal olmuş kelimeler dilden atılmamalı, dil ırkçılığı yapılmamalıdır.”*⁵³ düşüncesi bu dergi etrafında toplanan yazar ve şâirlerin ortak görüşü olmuştur.

1955-1965 yılları arasında varlık gösteren “İkinci Yeni” hareketi, Garip şiirinin koyduğu ve zamanın gittikçe yıprattığı yasaklara bir tepki olarak doğmuş ve kapılarını şiirden kovulan bütün öğelere sonuna kadar açmıştır.⁵⁴ Bu hareket, Garip hareketinin yozlaşmasından doğmuştur. Yozlaşan bir yeniliğe tepki olan bu harekette, bir öncekinde ihmal edilen semboller ön plana çıkar. Bütün edebî sanatlar, bol semboller, çok karışık cümle yapısı, öztürkçeden, çeşitli yabancı dillerden alıntılara kadar zengin, fakat çağrışım uyandırmaktan uzak kelime kadrosu kullanmak bu yeni akımın belli başlı özellikleriydi. Hareketin önemli şâirleri Cemal Süreya, Turgut Uyar, Metin Eloğlu, İlhan Berk, Ece Ayhan, Edip Cansever ve Sezai Karakoç’tur.⁵⁵

5. XX. YÜZYILDA MEVLEVÎLİK

XIX. yüzyılın sonu XX.yüzyılın başı, Osmanlı Devleti’nde siyasî, sosyal, kültürel ve dinî noktada birçok değişimin, etkileşimin, farklılaşmanın ve şekillenmenin görüldüğü zaman dilimidir. Tüm bu gelişmelerin etkisi şüphesiz tasavvufî alanda da görülmekteydi. XX. yüzyılla beraber tasavvufî düşünce -gelişen ilim ve teknik karşısında- sert tenkitlere maruz kaldı. Onun vazifesini gereği gibi yerine getiremeyişi bu tenkitlerin temeli oldu.⁵⁶ Modernleşme ve değişen toplum yapısıyla birlikte Mevlevîlik de kendi mecrasında yaşadığı problemlerle baş edebilmenin yollarını aramıştır.

"Modernleşme çağında Mevlevîlik, geleneksel bir kurumun yenilikçi toplum projesi karşısındaki farklı tavır alış biçimlerini sergilemesi bakımından, dikkatle incelenmesi gerekli problematik bir alan oluşturmaktadır. Bu alanın sınırlarını, imparatorluk coğrafyasıyla örtüşen tarihsel derinlik, tasavvuf kültürünün inşa ettiği zihniyet yapısı ve siyasi otorite tarafından tanınmış toplumsal haklar manzumesi çizer. Tarikatın sosyo-kültürel kimliğini şekillendiren bu geleneksel güvenlik dünyası,

⁵³ Mehmet Çınarlı, “Hisar”, *DİA*, C.XVIII, s. 127.

⁵⁴ Hulusi Geçgel, *a.g.e.*, s. 160.

⁵⁵ İnci Enginün, *a.g.e.*, s. 123.

⁵⁶ Mustafa Kara, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergah Yay., İstanbul, 1995, s. 365.

modernleşmenin giderek genişleyen kozmosu içinde kendi yörüngesinden sapma tehlikesiyle karşılaşmıştır. Böyle bir sapmanın yol açabileceği kaos, tarihsel köklerinden kopmuş, zihniyet yapısı zedelenmiş ve toplumsal hakları elinden alınmış bir kurumun, kendisiyle birlikte bütün bir geleneksel hayat tarzını hızlı bir çöküşe doğru sürüklenmesi anlamına gelmektedir. Mevlevîliğin modernleşme çağındaki macerası, eski ile yeninin, geçmiş ile geleceğin kader birliği yaptığı bu toplumsal kaos ortamında, geleneksel kimliğini koruyarak geçirdiği yapısal dönüşümün çarpıcı öyküsüdür."⁵⁷ Bu noktada Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan siyasi, dini, sosyal, askerî kurum ve topluluklar gibi Mevlevîlik de XX. yüzyıla yapısında taşıdığı birçok sorunla adım atar. XX. yüzyılın başından günümüze kadar olan süreç içerisinde Mevlevîliğin bulunduğu durumu özetlemeye çalışacağız.

Tanzimat ve ıslahat hareketlerine karşı çıkmayan Mevlevîler, Avrupa hayranı devlet adamlarından destek görmüşlerdir. Mithat Paşa gibi bazı devlet adamları Mevlevîliğe intisap etmiştir.⁵⁸ XX. yüzyıla girildiğinde Çelebilik⁵⁹ makamında Abdülvâhid Çelebi oturmaktaydı. O dönem Osmanlı tahtında II. Abdülhamîd bulunmaktadır. Abdülvâhid Çelebi, tahtta bulunan Sultan II. Abdülhamîd'i sık sık eleştirdiği için sarayla arası pek iyi olmamıştır. Oldukça hareketli ve biraz da Bektaşî-meşreb bir kişiliğe sahip olan Çelebi, sarayın emriyle her ne kadar Konya valilerinin gözetimi altında tutulmaya çalışılmışsa da, o çeşitli bahaneler bularak bunu ihlâl etmiştir.⁶⁰

II. Abdülhamîd, Anadolu'daki çeşitli Mevlevîhânelere yardım göndermiş; bu arada Kütahya Mevlevîhânesi yeniden yaptırılırken Afyonkarahisar, Gelibolu ve

⁵⁷ Ekrem Işın, "Modernleşme Çağında Mevlevîlik: Siyaset, İdeoloji Ve Örgütlenme", *X. Milli Mevlânâ Kongresi Tebliğler*, 2-3 Mayıs, Konya, C.1, s. 227-228.

⁵⁸ Ahmet Cahid Haksever, *Son Dönem Mevlevîlerinden Ahmet Remzi Akyürek*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002, s. 27.

⁵⁹ Çelebilik makamı bir teamül sonucunda vücut bulmuştur. Çelebi Hüsameddin'den sonra Mevlevîliği Sultan Veled'in, ondan sonra da oğullarının temsil etmesi, Mevlânâ dergahında şeyhliğin, oğuldan oğula, yahut ailenin büyüğünden büyüğüne geçmesini bir gelenek hâline koymuş; ilk zamanlarda çelebilerin hayatlarında iken yerlerine aileden birini halife tayin etmeleri de bu geleneği kuvvetlendirmiştir. Aynı zamanda makam, "çelebi" soyadını alan Mevlânâ sülalesinin baba tarafından Mevlânâ'ya ulaşan koluna aid sayılmıştır. Mevlevîliğin ilk devirlerinde, çelebilik makamına geçen kişi bu tâyini, ancak dergâh zabitanı denen ileri gelen dedelerin kabulüne bağlıydı. Fakat Çelebiler arasındaki post kavgası ve Mevlevîliğin tamamıyla iktidara bağlı bir müessese hâline gelişi, bu istiklâli bozmuştur. Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılap Yay., İstanbul, 1953, s. 272.

⁶⁰ Nuri Şimşekler, *Mevlevîliğin Tarihi Seyri*,

<http://www.konya.bel.tr/sayfadetay.php?sayfaID=126>[Erişim Tarihi: 08.02.2014].

Bursa Mevlevîhâneleri tamir ettirilmiştir.⁶¹ Bu olumlu gelişmeler kısa sürecekti. Çünkü Islahat ve Tanzimat teşebbüslerine destek olan Mevlevîler, II. Abdülhamîd'in tahta cülusu ve Şazeli tarikatına katılmasıyla, diğer vilayetler ve özellikle Konya'daki vakıflarının birçoğunu kaybetti. Akan sular kesildi; bağlar gazele döndü; adeta dergâh büyük bir deprem yaşadı. Nedeni II. Abdülhamîd'den çekinilmesi idi.⁶²

Abdülvâhid Çelebi'den sonra çelebilik makamına oğlu Abdülhalîm Çelebi geçmiştir (1907). II. Meşrûtiyet'in ilanı ile II. Abdülhamîd tahttan indirilmiş; yerine Sultan Mehmed Reşâd geçmiştir. Hürriyetin îlânı ve Mevlevî Mehmed Reşâd'ın tahta geçişi, Mevlevîler için kutlu bir hadise oldu.⁶³ Abdülhalîm Çelebi'ye kılıcını kuşattıran Sultan Reşâd döneminde Mevlânâ Dergâhı'nda, Yenikapı ve Bahâriye Mevlevîhâne'lerinde büyük onarım ve yenilemeler gerçekleştirilmiştir.⁶⁴

Abdülhalîm Çelebi, Meşrûtiyetçilerin yanında yer aldığı gerekçesiyle makamdan alınarak yerine Hz. Mevlânâ soyundan Necib Çelebi oğlu Veled Çelebi (İzbudak)⁶⁵ getirilmiştir (1909). Veled Çelebi'nin bu makamda bulunduğu yıllarda Osmanlı Devleti Balkan Savaşlarına (1912-1913) girmiştir. Balkan Savaşları başladığı zaman, Mevlevîlerin de gayretler içinde olduğu görülmektedir. Bütün Mevlevîhânelerin merkezi olan Konya'dan diğer Mevlevîhânelere Balkan Savaşı'na karşı yapılması gerekenleri anlatan altı maddelik bir talimat gönderilmiştir. Bu

⁶¹ Celaleddin Çelebi, "Mevleviyeye", *DİA*, C. XXIX, s. 470.

⁶² Ahmet Atalay, "Mevlevîlerin Merkezî Hükümetlere Etkileri ve Bozkır Zeynelabidin İsyanı Hakkında Postnişin Abdülhalim Çelebi'nin Merkezî Hükümete Gönderdiği Mektup", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya, Güz 2000, S. 8, s. 100-101.

⁶³ Abdülbaki Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 273.

⁶⁴ Celaleddin Çelebi, *a.g.md.*, s. 471.

⁶⁵ Veled Çelebi (İzbudak), Mevlânâ'nın soyundan Necip Çelebi'nin oğludur. 1869 yılında Konya'da doğmuştur. Konya ve Medine'de eğitimini tamamlayarak Konya'da memuriyete başlamıştır. Galata Mevlevîhânesi'nde vekâleten posta oturan Veled Çelebi, iki defa Konya Dergâh'ında posta oturmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Mücahidin-i Mevlevîye Alayı'nı kurdu ve bu alaya komutanlık yaptı. 1923 -1943 yılları arasında Kastamonu ve Yozgat milletvekilliği yapmıştır. Mevlevî kimliğinin yanında dil ve edebiyat alanında önemli çalışmalar yapmıştır. Ziya Gökalp ile birlikte Telif ve Tercüme Encümeni'nde görev almış Türkçe sözlük hazırlamak için çalışmalar yapmıştır. Mesnevî'nin tamamını Türkçe'ye çeviren Veled Çelebi, Mevlevîlik ile ilgili önemli çalışmalar yapmıştır. 1953'de Ankara'da vefat etmiştir. Daha geniş bilgi için bkz; Mustafa Kara, *Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri*, Dergâh Yay, İstanbul, 2003.; Nevin Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1994.; Metin Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, TDK Yay., Ankara, 1999.; Ahmet Cahit Haksever, "XX. Yüzyılda Üç Mevlevî Şeyhi: Veled Çelebi, Abdülbaki Baykara, Ahmet Remzi Akyürek", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl 6, S.14, Ankara, 2005.

talimatlar şunlardır: “1.Tren hattına yakın olan Yeni Kapu Mevlevîhânesi, hastaneye dönüştürülecektir. 2. Mevlevî tarikatına mensup doktorlar, Mevlevîhânelerce göreve çağrılacağı gibi dedeler, dervişler ve sempatizanlar da gerektiğinde yardıma davet edilecektir. 3. Mevlevîhâne post-nişînlerinden kurulacak bir encümen, Hilâl-i Ahmer ve diğer resmî dairelerce verilecek tıbbî malzeme dışında temin edilmesi gereken malzemeleri, para veya malzeme olarak dergâhlar ile Mevlevî sempatizanlarından toplayacaktır. 4.Encümenin toplantı yeri, elverişliliğinden dolayı Galata Mevlevîhânesi’dir. Mevlevî olsun-olmasın herkes yardımlarını vermek veya toplanan eşyayı ayırtırmak üzere Galata Mevlevîhânesi’ne başvurabilir. 5. Encümen, cumartesi, pazartesi ve perşembe günleri toplanacaktır. Yalnız gerektiğinde Galata Mevlevîhânesi post-nişîni, ayrıca toplantıya davet edilebilir. 6.Toplanan yardımların nereye sarf edileceğine, doktorlarca gösterilecek lüzum üzerine encümen karar verip uygulayacaktır.”⁶⁶ Mevlevîhâneler de, gelen bu talimatlar doğrultusunda çalışma yaparak Balkan Savaşı sırasında organize bir sosyal kuruluş olarak üzerlerine düşen görevi yapmaya çalışmışlardır. Tren hattına yakın olan Yenikapı Mevlevîhânesi’nde bir hastane kurulmuş; post-nişîn encümeninin toplantı ve yönetim merkezi olarak kullanılan Galata Mevlevîhânesi’nde Şeyh Ahmed Celâleddin Dede⁶⁷, nin başkanlığı altında yardım toplanmış; Kıbrıs, Girit gibi adalardaki Mevlevîhâneler Müslümanlar için sığınak ve Anadolu’ya geçiş yeri vazifesi görmüştür.⁶⁸

Balkan Savaşları’ndan üç yıl sonra I. Dünya Savaşı (1914-1918) başlamıştır. Bu savaş esnasında Osmanlı topraklarında cihâd-ı mukaddes ilan edildi ve ülkenin başında Mevlevîliğe derin bağlılığı ve muhabbeti olan Sultan Reşâd bulunmaktaydı. Sultan Reşâd “Mücâhidin-i Mevlevîye Alayı” adlı bir birlik kurulmasını arzu etti ve bu isteği doğrultusunda Mevlevîlere bir alay bayrağı ile bir kılıç gönderdi.

Bu sırada Çelebilik makamında Veled Çelebi oturmaktaydı. Bu alayın kumandanı olan Veled Çelebi, Mevlevî alayını Konya’da kurdu. Mevlevî dedeleri, sikkeleri başlarında, hırkaları üzerinde, bellerinde kılıçları bir askeri alay meydana getirdiler.⁶⁹ Bütün Mevlevîlerin bu alaya kayıt olması bildirildi. Dervişler onbaşı, çavuş oldular. Şeyhlere muhtelif rütbelere verildi. Her ne kadar adı “Mevlevî Alayı”

⁶⁶ Caner Arabacı, “Balkan Harpleri Sırasında Mevlevîhâneler”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Selçuk Üniversitesi Yay., 1996, Konya, S.II, s. 252.

⁶⁷ Tekkelerin kapatılmasına kadar Galata Mevlevîhânesi’nin şeyhliğini yürüten önemli bir Mevlevî büyüğüdür. Bkz; Abdullah Uçman, “Ahmed Celâleddin Dede”, *DİA*, C. II, s. 53.

⁶⁸ Celaleddin Çelebi, *a.g.md.*, s. 471.

⁶⁹ Recep Dikici, *Hazret-i Mevlânâ ve Mevlevilik*, Aybil Yay., Konya, 2011, s. 109.

olmakla beraber, bu birliğe diğer tarikatlardan veya hiçbir tarikata mensup olmayanlardan da yazılanlar oldu.⁷⁰

Mevlevî alayı, trene binerek Şam'a gittiler; karargâhları ise Cebel-i Lübnan'da idi. Şam'da askerî talimler yaptılar. Fakat savaşa katılmayıp, askerî mâneviyatını yükseltmekle vazifelendirildiler. Kumandanlardan Cemal Paşa, bu alayla meşgul oldu.⁷¹ Filistin ve Suriye cephelerinde üç sene görev yapan bu alay, yenilgilerin başlaması üzerine Konya'ya dönmüştür.

Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra çeşebilik makamında yer değişikliği görülür. Mücahidin-i Mevlevîye Alayı komutanı Veled Çelebi şeyhlikten azledilmiş ve yerine kendisinden önce makamda bulunan Abdülhalîm Çelebi tekrar geçmiştir. Abdülhalîm Çelebi ilk kez makama geçtiği zaman görevden alınışını haksızlık olarak nitelendirmiş ve İttihad ve Terakkî'nin aldığı bu azil kararını yıllarca içine sindirememiştir. İttihatçıların siyasî etkinliği kaybolduktan sonra ise şeyhülislâma müracaat ederek 1919 yılında tekrar makam çeşebiliğine getirilmiş; bu dönemde Osmanlı Meclis-i Mebûsânı'nda da Konya milletvekili olarak görev yapmıştır. İkinci meşihatında da ancak bir yıl kalabilen Çelebi'nin yerine Âmil Çelebi getirilmiştir.⁷² Âmil Çelebi'nin vefatı üzerine Abdülhalîm Çelebi üçüncü defa çeşebilik makamına geçmiştir.

Millî mücadelenin başlangıcında Abdülhalîm Çelebi'nin aktif olduğu görülmektedir. İlk mecliste Konya milletvekilliği, meclis başkan vekilliği görevlerini sürdüren Abdülhalîm Çelebi, millî mücadeleye verdiği destekten ötürü istiklâl madalyası almıştır.

Abdülhalîm Çelebi'nin vefatı üzerine (1925) bu makama Veled Çelebi ikinci kez geçmiştir. TBMM'de Yozgat ve Kastamonu milletvekilliklerinde bulunan ve Mesnevî'nin tamamını Türkçe'ye çeviren Veled Çelebi'nin ikinci şeyhliği de uzun sürmemiş ve döneminde çıkarılan "*Tekke ve Dergâhların Kapatılması Kanunu*" ile ülkedeki bütün tekkeler gibi Mevlânâ Dergâhı da kapanmıştır (1925).⁷³

Abdülhalîm Çelebi'nin oğlu Mehmet Bâkır Çelebi, Mevlevîlik merkezini Halep'e taşıyarak Türkiye dışındaki bütün Mevlevîhâneleri bu merkeze bağlamıştır.

⁷⁰ Nuri Köstüklü, "Vatan Savunmasında Gönül Eleri: Mücahidin-i Mevlevîye Alayı", *X.Milli Mevlânâ Kongresi Tebliğler*, 2-3 Mayıs, Konya, C.1, s. 213.

⁷¹ Recep Dikici, *a.g.e.*, s. 107-108.

⁷² Nuri Şimşekler, *Mevlevîliğin Tarihi Seyri*, *a.g.k.*

⁷³ Nuri Şimşekler, *Mevlevîliğin Tarihi Seyri*, *a.g.k.*

Buraya Atatürk'ün emriyle gitmiş; Mevlevîliği devam ettirmiş; Hatay'ın kurtuluşunda yardımcı olmuştur.⁷⁴ Ancak Hatay meselesinde Bâkır Çelebi'nin Türkiye lehine faaliyet göstermesi Suriye hükümetince casusluk olarak değerlendirildiğinden 1937'de Türkiye'ye geldiğinde bir daha geri dönmesine izin verilmemiştir; bu sebeple 1943 yılında İstanbul'da ölümüne kadar yerine kardeşi Şemsülvâhid Çelebi vekâlet etmiştir. 1944'te Suriye hükümetinin aldığı bir kararla çelebilik makamıyla birlikte Mevlevîlik de kurum olarak tarihe karışmıştır.⁷⁵

Mehmed B. Çelebi'nin vefatından sonra oğlu Celâleddin Bâkır Çelebi, Suriye hükümetinin “*kendi tâbiyetlerine geçerse Halep Mevlevîhânesi'nin zengin vakıflarını tekrar kendisine verme*” şartını kabul etmeyip ailesiyle birlikte anavatanına geri dönmüş; İstanbul'a yerleşerek Hakk'a yürüyüş tarihi olan 1996 yılına kadar gayretli çalışmalarıyla yurt içi ve dışında Mevlânâ fikirlerini anlatmış; bununla birlikte Türk kültür ve ananesini tanıtmada bir elçi görevi üstlenmiştir.⁷⁶

Atatürk, Mevlâna'nın fikirlerini önemsemiş yeri geldiğinde sık sık geldiği Konya ziyaretlerinde Mevlâna'dan övgüyle bahsetmiştir. Savaş yıllarında Mevlevî sikkesi giyerek fotoğraf çektiren Türkiye Devleti'nin kurucusunu, cumhuriyetin îlânından birkaç ay önce Mevlânâ Dergâh'ında görüyoruz.⁷⁷ Atatürk, Mevlevîliği Türk kültürü ve sanatının yaratıcı ve yaşatıcı bir ocağı olarak düşünüyordu. Birkaç kez Mevlâna Türbesi ve Dergâhı'nı ziyaret etmiş; dergâhtaki Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait sanat eseri, kitap ve eşyalara hayran olmuştur.⁷⁸ Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması ve buralarda mevcut tarih, sanat tarihi ve etnografya ile ilgili müzelik eserlerin müzelere verilmesi kararından sonra Atatürk, Konya'da Mevlânâ Dergâhı ve Türbesi için bir ayrıcalık tanınmasını, bu külliyenin kapatılmayarak mevcut eşyasıyla müze halinde düzenlenmesini ve de halkın ziyaretine açılmasını istemiştir. Bu istek üzerine, Bakanlar Kurulu kararıyla, Mevlânâ Dergâhı ve Türbesi “*Âsâr-ı Atika Müzesi*” adıyla müze olarak düzenlenmiş, 1927 yılında ziyarete açılmıştır.⁷⁹

⁷⁴ Mehmet Celaleddin Çelebi, “*Son Yüzyılda Mevlevîlik, Uluslararası Mevlâna Bilgi Şöleni*”, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 15-17 Aralık 2000, Ankara, s. 338.

⁷⁵ Celaleddin Çelebi, *a.g.md.*, s. 471.

⁷⁶ Nuri Şimşekler, *Mevlevîliğin Tarihi Seyri*, a.g.k.

⁷⁷ Mustafa Kara, *Din ve Sanat Açısından Tekkeler*, Dergah Yay., İstanbul, 1980, s. 322.

⁷⁸ Mehmet Önder, *Mevlâna ve Mevlevîlik*, Aksoy Yay., İstanbul, 1998, s. 261.

⁷⁹ Mehmet Önder, “Atatürk ve Mevlâna Sevgisi”, *İnsan Hakları, Hoşgörü ve Mevlâna Sempozyumu*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 26-27 Ekim 1994, Konya, s. 46.

1940'lı yıllara gelindiğinde Mevlânâ ve Mevlevîlik ile ilgili ciddi bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Mevlâna Dergâhı'nın müzeye dönüştürülme çalışmaları yapılmış; dergâhta bulunan tarihî eserlerin tasnîfi ile düzenlemelerde bulunulmuştur.

Cumhuriyet döneminde Mevlânâ ve Mevlevîlik ile ilgili ilk çalışmaların 1940'lı yıllardan sonra yapıldığı görülmektedir. Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk⁸⁰ gerek Ankara'da, gerekse Konya Halkevi'nde zaman zaman Mevlânâ konferansları vermiştir. Yine 1943 yılında Konya Halkevi'nde Mevlânâ'nın 670. ölüm yıldönümü dolayısıyla bir dizi konferanslar verilmiş; bu konferanslar Halkevi'nin aynı yıl çıkardığı Konya Dergisi'nin özel sayısında yayımlanmıştır.⁸¹ Bu yıllarda şeb-i arûs törenlerinin yapıldığına pek rastlanmaz. 1946 ve 1954 yıllarında Konya'da küçük çaptaki semâ gösterileri⁸² yapılmaya başlar. 1954 yılının Aralık ayında, belgesel şeklindeki ilk semâ filmi, Mevlânâ semâhânesinde çekilir.⁸³ 1954' ten sonra sonra semâ gösterileri daha sistematik ve resmi bir hâl aldı. Mevlânâ ihtifalleri⁸⁴ ve semâ gösterileri Konya Büyükşehir Belediyesi'nce kurulan bir tertip heyetince düzenlendi.

1960 yılında Mevlâna ihtifallerini düzenleme görevi Konya Turizm Derneği'ne verildi.⁸⁵ Mevlevîlikle ilgili çalışmalar daha da hızlanmıştır. Yurt içinde ve yurt dışında semâ gösterilerine olan ilgi artmış; Mevlâna'nın fikirleri ve eserleri hakkında yapılan ilmî çalışmalar hız kazanmıştır. Bu yıllarda yapılan semâ gösterilerinde şeyh postuna "*Mithat Bahârî Beytur*" oturmakta idi.

Mevlânâ ve Mevlevîlik üzerine Batı'da uyanan ilgi, özellikle Celâleddin Çelebi'nin teşebbüsleriyle, Avrupa ülkelerinde ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Mevlevî mukabelesinin maddî ve metafizik anlamları üzerine konferanslar verilip sohbetler yapılmasına, hatta oralarda yeni Mevlevîhânelerin kurulmasına imkân hazırlamış; sonuçta içeriden ve dışarıdan yürütülen çabalarla Mevlevî âdâb ve erkânının kesintisiz bir şekilde yaşaması sağlanmıştır.⁸⁶ Yurt dışında başlayan ilgiden dolayı yurt dışında semâ gösterileri yapılmaya başlandı. Konya Mevlânâ İhtifalleri

⁸⁰Feridun Nafiz Uzluk için bkz; s. 23

⁸¹ Mehmet Önder, *a.g.e.*, s. 262

⁸² Celaleddin Çelebi, *a.g.md.*, s. 471.

⁸³ Mehmet Önder, *a.g.e.*, s. 262.

⁸⁴ İhtifaller hakkında daha geniş bilgi için bkz; Mustafa Özcan, *Mevlâna Anma Törenleri*, <http://www.konya.bel.tr/sayfadetay.php?sayfaID=131>. (Erişim tarihi: 28/02/2015)

⁸⁵ Mehmet Önder, *a.g.e.*, s. 265.

⁸⁶ Celaleddin Çelebi, *a.g.md.*, s. 471.

Semâ Grubu 26 Mayıs 1967 günü Starzburg Üniversitesi salonlarında yapılan ilk yurt dışı semâ gösterileri, daha sonra Savern, Kehl, ve Paris'te tekrarlanmış; büyük ilgi toplamıştır. İlerleyen yıllarda Amerika ve Avrupa'nın bazı önemli ülkelerinde semâ gösterileri yapılmaya başlanmıştır. Mevlâna'nın 700. ölüm yıldönümü nedeniyle Unesco'nun aldığı karar ile 1973 yılı Aralık ayında Mevlâna törenle anıldı.

1990 yılından sonra Konya Mevlânâ İhtifalleri, resmileştirilerek, Kültür Bakanlığı ve Konya Valiliği'nce düzenlenmeye başladı.⁸⁷

⁸⁷ Mehmet Önder, *a.g.e.*, s. 269-270.

I. BÖLÜM

MİTHATBAHÂRÎ BEYTUR'UN HAYATI ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1. Hayatı

1.1. Mahlası ve Adı

Asıl adı Ahmet Mithat'tır. Bahâriye Mevlevîhânesi'ne⁸⁸ mensup olduğu ve şiirlerinde “*Bahârî*” mahlasını kullandığı için Mithat Bahârî diye tanınmış;⁸⁹ soyadı kanunundan sonra, 1934 yılında “*Beytur*” soyadını almıştır.⁹⁰ Eserlerinde “*Midhat Bahârî*”, “*Nurizâde Midhat*”, “*Midhat Bahârî Hüsâmî*” gibi isimler kullanmıştır. Midhat Bahârî, “*Mahlasım*” başlıklı şiirinde mahlasının Bahârî olmasının nedenini şu şekilde ifade etmektedir:

Doğduğum mevsim-i bahârîdir

Çâlemimden o feyiz cârîdir

Mevlevî-hâne-i Bahârî'de

Mürşidim hem Cenâb-ı Faḫrî'dir

Neşve-i câm-ı ‘aşk-ı Mevlânâ

Gönlüme her deminde sârîdir

Baña bir ma‘nevî rebî‘îden

Bu tecellî-i Kird-kârîdir

Maḫlaşım baḫ kitâb-ı şî‘rimde

Bu sebebden benim Bahârî'dir (G/5)

⁸⁸ Bahâriye (Beşiktaş) Mevlevîhânesi, Midhat Bahârî'nin mensup olduğu Mevlevîhânedir. Mevlevîhâne'nin kuruluşu hakkında Mithat Bahârî'nin İstanbul Ansiklopedisinde bir yazısı vardır. Bkz; Midhat Bahârî Beytur, “Bahâriye (Beşiktaş) Mevlevîhânesi”, *İstanbul Ansiklopedisi*, C.5, s. 2585-2586. Daha fazla bilgi için bkz; s. 36.

⁸⁹ Emin Işık, *a.g.md.*, s. 6-7.

⁹⁰ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, *a.g.e.*, C.1, s. 259.

1.2. Doğumu

Mithat Bahârî'nin doğum yeri İstanbul olup doğum tarihi ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. Kaynaklarda 1875, 1878, 1879, 1881 yılları doğum tarihi olarak geçmektedir. Bu kaynaklar içerisinde gerçeğe en yakını İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şâirleri*⁹¹ adlı hazırladığı ansiklopedide Mithat Bahârî'nin biyografisinde geçen 1878 tarihidir. Bu ansiklopedi, Mithat Bahârî'nin yaşadığı dönem içerisinde hazırlanmıştır. Mithat Bahârî, biyografisini okuyup, düzeltmede de bulunmuş; biyografisinde babası hakkında verilen bilgide hata olduğunu yakın dostu Feridun Nafiz Uzluk⁹², a yazdığı bir mektubunda⁹³ ifade etmiş; babasının Kütahyalı değil İstanbullu olduğunu belirtmiştir. Ancak kendi doğum tarihile ilgili bir düzeltme yapmaması sebebiyle, biyografide geçen 1878 tarihinin gerçeğe en yakın tarih olabileceğini kabul edebiliriz.

1.3. Eğitimi

Mithat Bahârî, küçük yaşlardan itibaren eğitim almaya başlamıştır. Annesiyle dedesinin yanına Sâdiye Dergâhı'na yerleşen Bahârî, ileriki yıllarda dinî ve tasavvufî kişiliğini önemli ölçüde şekillendirecek bilgi ve görgüyü burada görmüştür.

İlk dinî bilgileri dedesinden, şark dilleri ve edebiyatındaki derin kültürünü aile çevresinden ve ailenin seçkin dostlarından edindi. Eyüp Dârü'l-feyz-i Hamîd Mektebi'ni ve Eyüp Askerî Rüşdiyesi'ni bitirdi. İdâdî tahsilini, daha sonra Ankara

⁹¹ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, *a.g.e.* s. 256.

⁹² Feridun Nafiz Uzluk 1902 tarihinde Konya'da doğmuş olup Mevlânâ'nın soyundan gelmektedir. 1924 yılında tıp fakültesini bitirip uzun süre doktorluk yapmıştır. 1932 yılında Almanya'ya gidip tıp alanında ihtisas yapmış; 1935 yılında yurda döndü ve ülke genelinde salgın hastalıklarla önemli mücadelelerde bulunmuştur. 1946 yılında profesörlük ünvanını alan Uzluk, 1974 yılında Ankara'da vefat etmiştir. Uzluk, tıp alanında yaptığı çalışmaların yanı sıra Mevlânâ ve Mevlevilikle ilgili ciddi çalışmalar yapmıştır. Mithat Bahârî ile arasında derin bir dostluk bulunmakla birlikte aralarında otuz sene mektuplaşma olmuştur. (Mektuplar için bkz; Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.) Mevlânâ ve Mevlevilikle ilgili önemli eserleri şunlardır: *Mecâlis-i Seb'a-i Mevlanâ*, *Mektubât-ı Mevlânâ*, *Divân-ı Sultan Veled*, *Ulu Arif Çelebi'nin Rubâileri*, *Mevlânâ Celâleddin*. Daha geniş bilgi için bkz; X. Millî Mevlâna Kongresi-Tebliğler, "*Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı*", Selçuk Üniversitesi Yay., 2002, Konya, C. II.

⁹³ "Fakir ancak üç göbek ceddimi bilebiliyorum. İbnü'l-Emin Mahmud Kemâlettin, *Son Asır Türk Şâirleri*'nde, benim babamı zühûlen Kütahyalı gösteriyor. Hayır, babam Mehmet Nuri Efendi İstanbullu'dur, Onun babası Râşid Efendi de İstanbullu'dur. Onun babası Sâlim Efendi Kütahyalı'dır." Bkz; Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 239.

defterdârı olan ve o sırada Bitlis'te görevli bulunan ağabeyi İsmail Zihni Bey'in yanında Bitlis İdâdîsi'nde tamamladı.⁹⁴

“Farsça’yı diğer ağabeyi Mustafa Refet Efendi ve Bahâriye Mevlevîhânesi şeyhi, Hüseyin Fahreddin Dede⁹⁵’ den öğrendi. Sahîhi Buhârî hâfızı olarak tanınan Said Efendi’den *El Câmîu’s-Sahîh* okudu.⁹⁶ Arapça’yı ders-i ‘am hocalarından ve İstanbul Dârü’l-fünûn İlahiyat Fakültesi müderrislerinden Hüseyin Avni Efendi’den öğrendi; bu zâtın Bâyezit Cami’inde verdiği derslere devam ederek medreselerde okunan ilimlerden *icâzetnâme* ve *emsâli* ile beraber gümüş liyâkat madalyası aldı. Kayınpederi Mehmed Sait Efendi’den, Arap edebiyatı dersleri aldı.⁹⁷ Farsça’yı ana dili gibi bilir; Kur’ân-ı Kerim’i okurken aynı anda Türkçe olarak meâlen anlatabilirdi.”⁹⁸ Mesnevî’yi Hüseyin Fahreddin Dede’den okumuştur. Üdebadan Gâlip Bey’den Türkçe, edebiyat sâir hususi muallimlerden de ulûm ve funûn-ı lâzimeyi tederrüs etti.⁹⁹

1.4. Mesleği

Mithat Bahârî, bulunduğu dönemin şartlarına göre değişik mesleklerde görev almıştır. O zamanın bütün mektepli gençleri gibi 17-18 yaşlarında Mâlîye Nezâreti muhâsebe-i umûmîye kaleminde kâtiplikle memuriyet hayatına atılmıştı. İki sene sonra Orman, Maâdin ve Ziraat Nezâreti Umum Müdürlüğü kalemine nakledildi. Bu nâzırlık (bakanlık) Ticâret ve Ziraat Nezâreti adını aldığı anda maâdin şubesi mümeyyizi oldu; sonra aynı nezâretin zât işleri sicil şubesi mümeyyizliğine geçti.

⁹⁴ Emin Işık, *a.g.md.*, s.6-7.

⁹⁵ Hüseyin Fahreddin Dede 1854’ de İstanbul’ da doğmuştur. Mevlevî şeyhliğinin yanı sıra Mevlevî müziği için yaptığı besteler ve çalışmalarla da tanınmış dönemin önemli neyzenlerindedir. Bahâriye Mevlevîhânesi şeyhi olup, burada mûsiki dersleri vererek önemli talebeler yetiştirmiştir. Arapça’yı, Hüseyin Fahreddin Dede’den öğrenen Mithat Bahârî, Hüseyin Fahreddin Dede’nin yanında çile çıkarmış; Mevlevî kişiliği onun yanında şekillenmiştir. Mithat Bahârî yazdığı bir mektubunda şeyhi için, “*Layık olmadığım halde bence çok kıymetli olan bu ni(ğ)metlere eriştim, sırf Pîr’imin, dest-gîrimin bahşış ve atasıdır. O tükenmez bir kerem hazinesidir; daha onun nice nice lûtuflarına, ihsanlarına ereceğime ümidim, itminânım kavîdir.*” ifadelerini kaleme almıştır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 233. Hüseyin Fahreddin Dede için bkz; Hüseyin Fahreddin el-Mevlevî, *Müntehabât-ı Fahrî Post-nişîn-i Mevlevîhâne-i Bahâriye Hüseyin Fahreddin el-Mevlevî*, (Haz: Mehmet Akkuş-Abdülmecit İslamoğlu-Gülten Arbaş) Mevlânâ Kültür ve Sanat Vakfı, Ankara, 2010.; Nuri Özcan, “Hüseyin Fahreddin”, *DİA*, C.XVIII, s. 546-547.; Edip Sev’iş, “Mevlevî Şair Mithat Bahârî Beytur ve Neyzen Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede Efendi”, *VI. Millî Mevlâna Kongresi-Tebliğler*, Konya, 1992, s. 83-86.

⁹⁶ Emin Işık, *a.g.md.*, s. 7.

⁹⁷ Reşat Ekrem Koçu, *a.g.md*, C. 5, s. 2723.

⁹⁸ Edip Sev’iş, *a.g.m.*, s. 84.

⁹⁹ Nuri Şimşekler, “Midhat Bahari ve Feridun Nâfiz Uzluk’a Gönderdiği Mektuplar”, *X. Millî Mevlâna Kongresi-Tebliğler-Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı-*, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya, 2002, C.II, s. 128.

İstanbul'da devlet merkez teşkilâtının lağvı ve yeni devlet merkezinin Ankara'ya nakli üzerine, Beyoğlu tâli mübadele komisyonu azalığına tâyin edildi.¹⁰⁰ Ardından Sümerbank Alım Satım Şubesi haberleşme bölümü şefliğine getirilen Mithat Bahârî, 1945 yılında emekli oldu. 1959 yılında açılan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Farsça öğretmenliğine ücretli olarak tayin edildiyse de bu görevinde ancak bir buçuk sene kadar hizmet verebildi.¹⁰¹ Akşehir Hatip Mektebi'nde kısa süreliğine Türkçe ve edebiyat öğretmenliği de yapmıştır.¹⁰²

1.5. Ailesi

Babası askerî başkâtibi Mehmed Nuri Efendi, annesi¹⁰³ Sâdiye Dergâhı Şeyhi Süleyman Efendi'nin kızı Aliye Hanım'dır. Babasını daha küçük yaşta iken kaybettiği için annesi ile birlikte dedesinin yanına yerleştiler. Dört kardeşirler. Mithat Bahârî, dönemin seçkin aydınlarından Mehmed Said Efendi'nin kızı Fitnat Hanım ile evlenmiştir.¹⁰⁴ Bu evlilikten Destina ve Mutahhara adında iki kızı dünyaya gelmiştir. Kızları Mithat Bahârî'nin vefatından kısa bir süre sonra vefat etmişlerdir.¹⁰⁵

1.6. Ölümü

Mithat Bahârî 11 Temmuz 1971 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Cenaze namazı Galip Paşa Camii'nde büyük bir kalabalık ile kılındı. Hanımı Fitnat Hanım'ın yanına sırlandı. Törende büyük bir muhip topluluğu bulunmuş; duayı da Sâdi Şeyhi duahan Reşid Beyfendi yapmıştır.¹⁰⁶ Mezarı Sahrayıcedid Mezarlığı'ndadır.¹⁰⁷

2. TASAVVUFÎ KİŞİLİĞİ

2.1. Mevlevîliği

¹⁰⁰ Reşat Ekrem Koçu, *a.g.md.*, s. 2723-2724.

¹⁰¹ Emin Işık, "Midhat Bahârî", *Âsitâne Mevlevî Kültür Dergisi*, Temmuz 2010, S.7, s. 25.

¹⁰² İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, *a.g.e.* s. 257.

¹⁰³ Midhat Bahârî, annesinin soyunu mektubunda, "*Annem cihetinden de üç göbek ceddimi biliyorum. Annem Hatice Aliye Hanım. Onun babası Şeyh Süleyman Efendi'dir. Annemin yalnız annesinin adını biliyorum, Rûveyde Hanım...*" diye anlatmaktadır. Bkz; Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 240.

¹⁰⁴ Emin Işık, *a.g.md.*, s. 7

¹⁰⁵ Nuri Şimşekler, "Midhat Bahari ve Feridun Nâfiz Uzluk'a gönderdiği Mektuplar", s. 137.

¹⁰⁶ Rabia Kılıçkaya, *Mithat Bahârî Beytur Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dan. Mustafa Aşkar, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013, s. 57.

¹⁰⁷ Emin Işık, *a.g.md.*, s. 7.

Mithat Bahârî, Mevlânâ ve Mevlânâ'nın bulunduğu çağda ona gönül vermiş şahsiyetlere derinden bağlı, Mevlânâ'nın eserindeki öğretileri öğrenme, eserlerine ve etrafındakilere yansıtma gayesi taşımış biridir. Kendisi “*geleneksel dönem*” ile tekke ve dergâhların kapanmasından sonra “*canlandırma*” dönemi olarak adlandırılan Mevlevî kültürünün temsilcilerindendir.¹⁰⁸

Mevlânâ sevgisi ve Mevlevîlik isteği onda, Bahâriye Mevlevîhânesi'ndeleyen Hüseyin Fahreddin Dede'den aldığı ders ve terbiye ile oluşmuş; Mesnevî'yi de ondan öğrenmiştir. Mevlevîliğinde Hüseyin Fahreddin Dede ve Bahâriye Mevlevîhânesi en önemli etkiye sahiptir.

“*Hüseyin Fahreddîn Dede Efendi'den Mesnevî-i Şerif'i takrîri üzere okudu; o büyük kitabın ince ve zarîf nüktelerini, gavâmizini anlamaya yüksek bir aşk ve iman ile çalıştı. Mevlevîliğin ruhundan feyyâz bir nûr aldı. Hele yer yer zümrüdün elmacıklarla süslü olan Bahâriye'nin durgun sahilinden denizin parlak, mâî satırları üzerinde nûr u sâye ile birleşerek ilâhî akisler yapan Mevlevîhâne'nin, o rûhânî ma'bedin sükkût-i lâhûtisi arasında bülbüllerin terennümleriyle birleşerek tatlı bir âheng-i aşk ile zaman zaman yükselen Şeyh Hüseyin Efendi'nin, o üstâd-ı nâyînin muhrîk ilâhî ney taksimleri, üstâd-ı mûsikî Zekâyî Dede'nin nağemat-ı tarîyyini dinledikçe şiirin, mûsikînin saf, nezîh kanatlarıyla fikren daima yükseliyor; Mevlâna âşığı bedî'iyat meftûnu olan ruhunda incizâbî zevkler, neş'eler, ilhâmî şiirler, bedî'alar yaşıyordu.*”¹⁰⁹ İlmine ve irfanına hayran olduğu Hüseyin Fahreddin Dede'nin yanında, Mevlevî usûl ve âdâbına uygun olarak çile çıkardı ve semâzen oldu.¹¹⁰

Hâtûniye şeyhi Hüsâm Efendi'den Mesnevîhânlık icazeti aldı. Konya Makam Çelebisi Abdülhalim Çelebi'den destar alarak¹¹¹, Dede rütbesini kazandı (1924).¹¹² Mithat Bahârî bu olayı, “*Bir akşam üzeri Abdülhalîm Çelebi Efendi*¹¹³ Konya'dan

¹⁰⁸ Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s.9.

¹⁰⁹ Nuri Şimşekler, *Mithat Bahârî ve Feridun Nâfiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar*, s. 128-129.

¹¹⁰ Emin Işık, “Midhat Bahârî”, *Âsitâne Mevlevî Kültür Dergisi*, s. 25.

¹¹¹ Mevlevîlerde sarık yerine aynı anlama gelen destar kelimesi kullanılırdı. Mevlevîlerde yalnız şeyhler destar sararlar, dervişler ve muhibler saramazdı. Mesnevîhanlarla kemâlî ve bilgisi olan ve tarikata hizmeti dokunan dede ve muhiblere de, doğrudan doğruya, yahut herhangi bir şeyhin velâyetiyle çelebilik makamından destar sarmaya izin verilirdi. Abdülbaki Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 427-428.

¹¹² Emin Işık, “Midhat Bahârî”, *Âsitâne Mevlevî Kültür Dergisi*, s. 25.

¹¹³ Abdülhalim Çelebi, Mevlâna'nın on dokuzuncu kuşaktan torunudur. Konya Mevlâna Dergâhı'nın son postnişinidir. İstiklâl Harb'ine katılan Abdülhalim Çelebi, Konya milletvekilliği yapmıştır. Türkiye'de tekkelerin kapatılmasından ve Abdülhalim Çelebi'nin vefatından sonra Mevlevî

geldi dergâha misafir oldu. Bittâbî fakîr, odanı karyolamı kendilerine tahsis ettim. Ertesi gün sabahleyin fakîri odasına çağırdı. Sipehsâlâr¹¹⁴ tercümesinden bahsederek iltifatlarda bulundu. Sonra ‘Size destâr vereceğim’ deyip dizinin dibine oturttu. Kendi başındaki destarlı sikkeyi duâ ederek fakîrin başına tekbirleyip giydirdi.”¹¹⁵ şeklinde izah etmiştir. Bu olay, Konya Makam Çelebisince yapılan son şeyhlik tayini olması dolayısıyla, Mithat Bahârî, Mevlevîler arasında son Mevlevî şeyhi olarak tanındı ve saygı gördü. Dergâhlar kapandığı zaman, kendisi Kasımpaşa Mevlevîhânesi Mesnevîhânı idi. Mevlevîlik aynı zamanda bir kültür ve sanat faaliyeti olduğundan, kendisi bu kültürle olan bağını hiçbir zaman koparmadı, hayatının sonuna kadar sürdürdü.¹¹⁶

Mithat Bahârî, çocukluğunun ilk yıllarından doksan yaşını aşkın uzun ömrünün sonuna kadar Mevlevîlik yolunda önemli çalışmalar yapmıştır. Ömrünün son yıllarında bile Mevlânâ’nın eserlerinden seçme konulardan oluşan sohbetler icra ediyordu.¹¹⁷ Rasulullâh’a, Ehl-i Beyt’e, Hz. Mevlânâ’ya âşık bir zât olan Mithat Bahârî, İstanbul beyefendiliğini ve Mevlevî zerafetini nefsinde mezcetmiş bir bahtiyardı.¹¹⁸ O gerçek Mevlevîlerde üç özellik bulunduğunu söyler; bunları ölüm korkusu duymama, kınanmaktan korkmama ve ileri yaşlarda bunamama şeklinde sıralardı.¹¹⁹

Bahârî’ye göre Mevlevîlik başlı başına bir yaşam biçimi olup Mevlevî yaşantısının kendisine has özellikleri vardı. Bahârî bir mektubunda, “Mevlevîler nezâketin bir timsalidir. Yemeleri, içmeleri, sohbetleri, âyînleri Mevlâna’dan gelen bir feyzin semeresiyedir ki sevimli bambaşka bir husûsiyet, bir nezâket taşır.”¹²⁰ cümleleriyle Mevlevîlerin niteliklerini özetlerken, “Biz Neyiz?”¹²¹ başlıklı yazmış olduğu bir şiirinde Mevlevîlik ile ilgili hislerini şöyle belirtmektedir:

tekkelerinin merkezi olan Konya’nın bu vasfı Halep şehrine geçti.1925 yılında İstanbul’da vefat etmiştir. Bkz; Ş. Barihüda Tanrıkorur, “Abdülhalim Çelebi”, *DİA*, C. XXIX, s. 468.

¹¹⁴ Sipesâlâr Ferîdün’un risâlesidir. Mevlânâ’nın hayatını anlatan bu eseri Bahârî tercüme etmiştir. Tercüme-i Risâle-i Sipehsâlâr adıyla yayınlanmıştır. Daha geniş bilgi bkz; s. 42.

¹¹⁵ Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 233.

¹¹⁶ Emin Işık, “Midhat Bahârî”, *Asitâne Mevlevî Kültür Dergisi*, s. 25.

¹¹⁷ Bkz; H.Nur Artıran, “Ben Sizin Aşkınızın Aşkıyım”, *Asitane Mevlevî Kültür Dergisi*, (Temmuz 2010), S.1, s. 28-36.

¹¹⁸ A.Nezih Galitekin, “Tozlu Sayfalar Arasından Midhat Bahârî Beytur”, *Yedi İklim*, İstanbul (Ekim 1993), s. 67.

¹¹⁹ Emin Işık, *a.g.md.*, s. 7.

¹²⁰ Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 272.

¹²¹ Midhat Bahari Beytur, *Mihrâb-ı Aşk*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1964, s. 33.

Aķarız nûr-ı müselsel gibi ‘aşķıñ seliyiz
 Biz onuñ saçlarımñ beste-dil-i sünbülüyüz
 Gül-şen-i vuşlat içinde açılır bir gülüyüz
 Ne şuyuz biz ne buyuz bâğ-ı Hudâ bülbülüyüz
 Mevlevîyiz ‘Alevî şâh-ı velâyet kıluyuz

Mey içer rakş ile ‘işret-gehi âbâd ederiz
 Ney çalar cünbüş-i cânânla dili şâd ederiz
 Gâh olur ‘aşķ-ı mücerred gibi feryâd ederiz
 Ne şuyuz biz ne buyuz bâğ-ı Hudâ bülbülüyüz
 Mevlevîyiz ‘Alevî şâh-ı velâyet kıluyuz (MH/1)

Vefat tarihine kadar her yıl Mevlânâ’yı Anma Törenleri’nde, hakiki bir mürşid hüviyeti ve büyük ilmi seviyesi gereği “*post-nişîn*” olarak hazır bulunmuştur.¹²²

2.2. Mithat Bahârî ve Mevlânâ

Mithat Bahârî, hastalık derecesinde bir Mevlânâ âşığı idi. Divân-ı Kebîr’i ve Mesnevî-i Şerif’i hemen hemen ezbere bilirdi.¹²³ Mevlâna’ya derinden bir bağılılık sergileyen Bahârî, yazmış olduğu eserlerde Mevlâna’nın daha iyi anlaşılması, eserlerinin daha iyi kavranması için çalışma yapmış; bu doğrultuda çeşitli eserler tercüme etmiştir. Yazmış olduğu şiirlerde, makalelerde ve sohbetlerde hep bu düsturu şiâr edinmiştir. Şiirlerinin önemli kısmının yer aldığı eseri olan *Mihrâb-ı Aşk* isminden kastettiği Mevlânâ’dır. Yazmış olduğu bir şiirinde hayranlığını söyle dile getirmektedir:

Kelâm-ı akdes-i Hâķ’dır hitâb-ı Mevlânâ
 Hâķîkat ehline Kur’ân kitâb-ı Mevlânâ

Hurûş-i vecd ile etdik semâ’-ı lâhûtî

¹²² Edip Sev’iş, *a.g.m.*, s. 85.

¹²³ Edip Sev’iş, *a.g.m.*, s. 84.

Terennüm etdi gönülde rebâb-ı Mevlânâ

Cenâb-ı Hakk'a erersiñ sevince ey 'âşık

Yanıp tutuş deme aşlâ 'azâb-ı Mevlânâ

Olur vücûduñ ilâhî serây-i ma'mûre

Olunca 'aşk ile mest-i harâb-ı Mevlânâ (K 10/1-4)

Mevlâna kelimesinin mânâsını Bahârî, farklı bir bakış açısından değerlendirmiştir. “Hz. Muhammed beşeriyetin efendisiydi. Mevlâna’da Hazret-i Muhammed’e tam vâris olmak itibariyle, beşeriyetin efendisi olmak şerefini kazandı. Mevlâna, bu şerefli yöndendir ki, Mevlâna lâkabını aldı ve bütün insanıyetin gönüllerinde sevgili olmak pâyesine yüceldi...”¹²⁴

Mevlânâ, bütün yönleriyle onda farklı anlam ifade ediyordu. Ona göre, her veli, Hazret-i Muhammed’e olan mânevî nisbeti derecesinde yükselir. Mevlâna, Hazret-i Muhammed’e olan veraseti ve nisbet-i Muhammediyedeki ekmeleyeti cihetiyle tekti.¹²⁵ Yani her veli, Hazret-i Muhammed’den bir nasip aldı. Mevlâna’nın aldığı nasip irfan-ı Muhammedî, vahdet-i Muhammedî, aşk ve feyz-i Muhammedîdir. Onun için Mevlâna’da, Hazret-i Muhammed’in rûhu parıldadı.¹²⁶ Bahârî’ye göre Mevlâna, diğer velîlerden farklıydı ve bu farklılık Mevlânâ’nın Hz. Muhammed’in her türlü meziyet, fazilet ve üstünlüğünü, tüm parıltısını eserlerinde, sözlerinde aşkla ve hayranlıkla belirtmesinden kaynaklanıyordu. Yani ifadedeki aşk ve hayranlık ile Hz. Muhammed’in varlığında yok oluştu. Bahârî’ye göre aşk, Mevlânâ’nın gönlünde aşkın göğünü aştı; maşuka ulaştı. Mevlânâ, Hazreti Muhammed’in maşukluk ışığında yandı. Gönlünün kandilini o ışıktan yakıp uyandırdı. Ondaki nur, o nurdur.¹²⁷ Bu nedenledir ki, biz Mevlânâ’yı pek derin ilâhî sözlerini hakkıyla anlayamayız. Çünkü

¹²⁴ Midhat Bahârî Beytur, “Mevlâna Efendimiz”, *Mevlâna Güldestesi*, Konya Turizm Derneği, Ankara, 1968, s. 49.

¹²⁵ Midhat Bahârî Beytur, “Mevlâna Kimdir?”, *Mevlâna Güldestesi*, Konya Turizm Derneği, Ankara, 1966, s. 19.

¹²⁶ A.g.e., s. 21.

¹²⁷ Midhat Bahârî Beytur, *Divan-ı Kebir’den Seçme Şiirler I*, MEB Yay., İstanbul, 1989, s. 8.

Mevlânâ, sonsuz bir büyüklüğün şahsiyeti, sözleri de sonsuz bir güzelliğin ifadesidir.¹²⁸

Diyanet İslâm Ansiklopedisi'nin "*Mithat Bahârî*" maddesinde¹²⁹ Bahârî'nin *Mesnevî Gözüyle Mevlânâ*¹³⁰ eseri hakkında bilgi verilirken bu eserin yazılmasının sebebi şu şekilde açıklanmıştır: "*Mevlânâ'nın büyük bir şâir ve filozof olarak tanıtılması onu rahatsız etmiş; Mesnevî Gözüyle Mevlâna adlı eserini birtakım yabancı fikir akımları mensuplarının onu istismar etmesini engellemek amacıyla kaleme almış; İslâm'ı bilmeden Mevlâna'yı anlamamanın mümkün olmadığını vurgulamıştır.*" Halbuki Mesnevî Gözüyle Mevlânâ kitabının önsözünde Bahârî'nin bu sebeple eserini oluşturmadığını görüyoruz. Bahârî'ye göre Mevlânâ'nın filozof olarak tanınması onu rahatsız etmemiştir: "*Herkes kendi görüşüne ve anlayışına göre Mevlâna'yı büyük görür. Kimi büyük bir şâir diye, kimi değerli bir mutasavvıf diye, kimi yüksek bir İslâm filozofu diye beğenir, hayran olur. Bu herkesin kendi köşesinden görüşüdür. Evet filozof, ilmi, hikmeti, tasavvufu ve Allah'ı tanımayı seven adam demek olmasına göre, bu tâbir beğenilmez değildir. Esasen Mevlânâ'ca beğenilmeyen felsefe ve filozof, hakkı inkâr eden ve ilhâm nûrundan ışık almayarak dar akıl çerçevesi içinde sıkışıp kalan felsefe ve filozoftur.*"¹³¹ Bu yüzden Bahârî, Mevlâna'nın filozof olarak kabul edilebileceğini belirtmektedir. Ancak Bahârî'nin Mesnevî Gözüyle Mevlânâ eserini kaleme almasının sebebi, Mevlânâ'nın ilmi, hikmeti, tasavvufu ve Allâh'ı tanımayı seven bir filozof olarak tanıtılması değil de, Allâh'ı inkâr eden ve her şeyi aklın ve mantığın sunduğu çözüm yollarıyla açıklamaya çalışan filozof profili gibi algılanması ve tanıtılmasıdır.

Bahârî'ye göre felsefe kavramı, Mevlânâ ile birlikte düşünüldüğünde yücelir ve daha manevî mânâları ifade etmeye dönüşür. "*Meselâ şunun bunun felsefesi desek, o, şunun bunun felsefesi derecesinde kalır. Fakat Mevlânâ'nın felsefesi desek, o felsefe Mevlânâ'ya nispetle yükselir, değişir, bambaşka bir şey olur; âdeta ilâhîleşir ve samedânîleşir. Vahye dayanan, Mevlânâ'nın felsefesi, gene kendinden başlar.*"¹³² Bu felsefenin anlaşılmasında ise görünmeyen ve saklı olanın anlaşılması gerekmektedir.

¹²⁸ Midhat Bahârî Beytur, *Dîvan-ı Kebir'den Seçme Şiirler I*, s. 9.

¹²⁹ Emin Işık, a.g.m., s. 7.

¹³⁰ Midhat Bahârî Beytur, *Mesnevî Gözüyle Mevlâna*, Kırkambar Kitaplığı, İstanbul, 2001.

¹³¹ Midhat Bahârî Beytur, *Dîvan-ı Kebir'den Seçme Şiirler I*, s. 14-15.

¹³² A.g.e., s. 15.

“Mevlânâ, Mesnevî’sinde eskiden geçen büyüklerin, âriflerin, yüksek mertebeli velilerin, hâkimlerin mesleklerini, içtihatlarını, hikmetlerini, hikâyeye ve temsil yoluyla söyler, anlatır. Bu arada öyle irşad ve tenvirlerde bulunur ki, insan hayran olur. İşte bazıları bu beyanları ve bu arada özetledikleri felsefeyi, Mevlâna’nın tam felsefesi sanıyorlar. Mevlâna’nın felsefesi, sözlerinin özünde, nükteler arasında, sınırı ve sonu olmayan bir enginlik ve bir derinlik içindedir”.¹³³ “Bu yüzden Mevlâna’nın sırf neşe, sırf aşk olan şahsiyetinin nur timsalinden bir parıltı sezebilmek için lâhûtî terennümlerine, ilâhî fikirlerine ayna olan şiirlerinin, eserlerinin ince nüktelerinde, gönülleri şevk ile dalgalandıran âşıkane edâ ve işaretlerinin derinliklerine dalmalıdır. Zannedirim ki, Mevlânâ kendi güzel varlığının nûrunu -güllerin mis kokularındaki iç açıcılık, musikinin titrek terennümlerindeki gönül çekicilik, güzellerin parlak rengindeki sevimlilik gibi- şiirlerinde, eserlerinde gizlemiştir”.¹³⁴ “Onun her sözünde, binlerce büyük şâirlerin şaheser divanları, büyük medenî milletlerin yüksek edebiyatları gizlidir.”¹³⁵ Bahârî bir hatıratında ise, “Bence Mevlânâ felsefesi, bir hayat felsefesi, nur felsefesi, insanlığın en ince felsefesidir.”¹³⁶ cümlesiyle Mevlânâ felsefesinin daha kısa bir tanımını yapmaktadır.

Bahârî, Mevlânâ’nın tam mânâsıyla anlaşılamayacağını belirtiyor. “Hazret-i Muhammed’i anlamak için nasıl ki Kur’ân’ın derinliklerine inmek gerekse, Mevlânâ’yı anlamak için de sözlerinin derinliklerine inmeli ki, ancak o gözler kamaştıran hakikatler güneşinden bir nur sezilebilsin. ‘Sezilebilsin’ diyorum çünkü gerek Kur’ân’ın ve gerek Mevlâna’nın Kur’ân’dan mülhem olan sözlerinin derinliklerine ne kadar inilse, iç içe olan hakikatleri yine tamamiyle anlayamaz.”¹³⁷ Bu anlaşılamanın sebebini ise Mevlâna’nın çok yönlü kişiliğine ve ilmine bağlamaktadır: “Çünkü Mevlânâ ilimde, irfanda, ilâhî maârifte, şiir söylemekte, tevazu ve güzel huyda, hâstı hangi yönden bakarsanız bakın, hepsinde kemâl göstermiştir. Onun için Mevlânâ’nın tam sırrına kimse erememiştir.”¹³⁸

¹³³ Midhat Bahârî Beytur, *Mesnevî Gözüyle Mevlâna*, s. 21.

¹³⁴ Midhat Bahârî Beytur, *Dîvan-ı Kebir’den Seçme Şiirler I*, s. 13.

¹³⁵ Midhat Bahârî Beytur, *Mesnevî Gözüyle Mevlâna*, s. 15.

¹³⁶ Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 121.

¹³⁷ Midhat Bahârî Beytur, *Mesnevî Gözüyle Mevlâna*, s. 100-101.

¹³⁸ A.g.e, s. 98.

2.3. Mithat Bahârî ve Mesnevî

Mithat Bahârî, Mevlânâ'nın en önemli eseri olan Mesnevî'yi bulunduğu ortam gereği küçük yaşlardan itibaren okumaya başlamış; Mesnevî derslerini 'şeyhim' dediği Hüseyin Fahreddin Dede¹³⁹, den Farsça almıştır. Mesnevî'yi hemen hemen ezbere bilirdi.¹⁴⁰

Bahârî, Mesnevî'nin ve Mevlânâ'nın daha iyi anlaşılması için *Mesnevî Gözüyle Mevlânâ* eserini hazırlamıştır. "Bu kitap, Kur'ân'dan ve Mesnevî'den anlayabildiğim bazı hakikatların tahlili ve tefekkürî bir muhassalasıdır."¹⁴¹ diye bahsettiği eserinde, Mesnevî'ye göre birçok konuda bilgi vermektedir.

Bahârî, Mesnevî'yi benzetmeler yaparak çok çeşitli şekillerde tanımlamıştır. "Mesnevî, manevî mezeler, lâhûtî şaraplar sunan sevimli bir sâkinin kurduğu nur sofrasıdır. Mesnevî şiir güzellikleri içinde aşkın, irfanın bütün incelikleriyle işlenmiş murassa' ruhani bir eserdir. Bütün âyet ve hadislerin nükteleriyle doludur; âdeti bir mucizedir, Hazret-i Muhammed'den gelen bir mucizedir..."¹⁴²

Mesnevî'ye derin anlamlar yükleyen, onu coşku dolu ifadelerle tanımlayan Bahârî, Mevlânâ'nın eserlerinin anlaşılmasında her eserini bir diğerini daha iyi anlaşılır hale getirebileceğini belirtiyor. Örneğin, "Mevlanâ'nın Divan-ı Kebir'indeki şiirleri okuyan Mesnevî'sini; Mesnevî'sini okuyan da Divan-ı Kebir'indeki şiirlerini daha iyi anlar. Esasen Mevlânâ'nın her şiiri, bir başka şekilde söylenmiş Mesnevî'dir, o ruhu taşır. Bunlar birbirini destekleyen ve açan birer şaheserdir."¹⁴³

O, Mesnevî'nin herkes tarafından anlaşılabilmesini belirtmektedir. "Mesnevî halk içindir, Kur'ân'ın özüdür. Halkın basit tabakasına da, seçkinine de hitap eder... Evet, Mesnevî didaktik ve popüler bir eser olmakla beraber, aynı zamanda seçkinlere, hatta seçkinlerin üstündekilere de hitap eder."¹⁴⁴ Ancak herkese hitap etmesine karşın görmek isteyen göz onu görür, anlamak isteyen akıl onu sezer.

Bahârî, Mesnevî'nin tamamlanmadığını belirtmektedir. "Yirmi altı bin beyitle altı cilt teşkil eden Mesnevî bitmiş değildir. Mesnevî'de, Kur'ân'ın, Mevlânâ'da da

¹³⁹ Hüseyin Fahreddin Dede hakkında bilgi için bkz; s. 24.

¹⁴⁰ Edip Sev'îş, *a.g.m.*, s. 84.

¹⁴¹ Kitabın dış kapağında bu söz yer almaktadır. Bkz; Midhat Bahârî Beytur, *Mesnevî Gözüyle Mevlâna*, Kırkambar Kitaplığı, İstanbul, 2001.

¹⁴² Midhat Bahârî Beytur, *a.g.e.*, s. 23.

¹⁴³ Midhat Bahârî Beytur, *Divan-ı Kebir'den Seçme Şiirler I*, s. 5.

¹⁴⁴ *A.g.e.*, s. 6.

*Hazret-i Muhammed'in ruhunu aramalıdır. Mesnevî'de, Kur'an'daki vahyin görünüşleri, Mevlânâ'da da Peygamberimizin kutsal ruhunun parıltıları vardır. Böyle bir kitaba Mevlânâ nasıl bitti, der? Hiç Tanrının sözleri biter mi?"*¹⁴⁵ Böylelikle Bahârî, Mesnevî' deki sözün bitmemiş olduğunu söyleyerek ona ebedî ve ilâhî bir mâhiyet kazandırmaktadır. Sonsuz büyüklüğün şahsiyeti Mevlânâ'nın sözleri de sonsuz bir güzelliğin ifadesidir sonucunu çıkartıyor. Bir şiirinde bunu daha iyi özetlemektedir:

Hağ söyledi ol kelâmı muṭlak
Kur'an idi Meşnevî muḥakkak

İklim-i ezel deñilse şâyân
Bir beytine biñ kasîde kurbân (M 13/22-23)

2.4. Mithat Bahârî ve Dîvân-ı Kebîr

Bahârî, Mevlânâ'nın diğeri eserlerine olduğu gibi Dîvân-ı Kebîr'e karşı da büyük hayranlık besler; içeriğinden övgüyle bahseder; yazılışını Mesnevî'de olduğu gibi ilâhî nedene bağlar. *"Ucu bucağı olmayan bu engin deniz (Mevlâna) bir gün, ilâhi şiir güzellikleri içinde Hak nafhalarının rüzgarlarıyla dalgalanmaya başladı. Bu dalgalarda Tanrı'nın aşk kitabının yazılarını okudukları için görenler hayran oldular (Divan-ı Kebir) adını verdiler."*¹⁴⁶ Dîvân-ı Kebîr'in de, Mesnevî'de olduğu gibi herkese hitap ettiğini belirlemekte ve yazılışında ilâhî tecellîlerin yansımalarının olduğunu ifade etmektedir. *"Dîvân-ı Kebîr(i) hem halk için, hem de seçkinler içindir. Fakat en çok seçkinlere hitap eder. Mevlâna dinin, hakikatin, yaratılışın tamamen içyüzüne ermişti. Ne kadar halka inse, o indiği yerden de gökler gibi yükseklikler belirirdi. Dîvân-ı Kebîr'de hikmetler, nükteler, derin derin manalar, aşk, vahdet incileri, şiirlerin beyitleri arasına, Mevlânâ'nın gönlündeki, Tanrının verdiği ilham tecellîlerine göre gelişi güzel serpiştirilmiştir. Renk renk, şiir kadehleri içinde ilâhî şaraplar sunulmuştur."*¹⁴⁷

¹⁴⁵ Midhat Bahârî Beytur, *Divan-ı Kebir'den Seçme Şiirler I*, s. 6.

¹⁴⁶ Midhat Bahari Beytur, "Mevlâna Aşk ve Şefkat Timsalidir", *Mevlâna Güldestesi*, Konya Turizm Derneği, Konya, 1964, s. 20.

¹⁴⁷ Midhat Bahârî Beytur, *Divan-ı Kebir'den Seçme Şiirler I*, s. 5.

Yaşı doksanın üstünde olmasına rağmen, Mesnevî'den ve Dîvân-ı Kebîr'den şiirler okuyan¹⁴⁸ Bahârî, *Dîvân-ı Kebîr'den Seçme Şiirler*¹⁴⁹ adında üç ciltten oluşan bir kitap hazırlamıştır.

2.5. Mithat Bahârî ve Sultan Veled

Bahârî, Sultan Veled'e¹⁵⁰ derin bir sevgi besler. Onu üstün vasıflarla över; Mevlânâ'nın bir benzeri olarak görür: “*Sultan Veled güzel huyda bir fazilet mücessemi idi. Büyüğe, küçüğe, fakire, zengine bence nezaketin, tevazuun eşsiz bir örneği varsa odur. Hayatında bütün hâl ve hareketleriyle, seçkin iyilikleriyle herkese kendini sevdirmiş; adeta gönüllerin mahbubu olmuştu... Sultan Veled'in huyu da husu da, nurlu siması da babası Tanrı maşuku Mevlânâ'nın mis kokusu idi... Zaten Sultan Veled, Mevlânâ nûrundan bir ışık, Mevlânâ sırrından bir parçaydı...Sultan Veled'in elini öpenlere, o mübarek ellerden daima Mevlânâ'nın mis kokusu gelirdi.*”¹⁵¹

Bahârî, Mevlânâ'yı anlamamanın yolunun Sultan Veled'i anlamaktan geçtiğini savunmaktadır. “*O hânedânı (Mevlâna hânedânı) öğrenmek için mutlaka Sultan Veled'in eserlerini okumalıdır. Selçuk Türkleri'ni ve o devirleri, vakı'alarıyla anlamak için mutlaka onun külliyyâtını mütâla'a etmelidir.*”¹⁵² Öyle ki, “*Mevlânâ'nın eserleri, beşeriyet karanlığına nihayetsiz nur saçarak doğan birer güneş, birer ay ve yıldızdır. Sultan Veled'in eserleri ise onları bize net olarak gösteren, seçemediğimiz cihetlerini belirten birer teleskop mesabesindedir.*”¹⁵³ *Sultan Veled olmasaydı, Sultan Veled yazmasaydı, sonsuz bir nûr, sonsuz bir güzellik, sonsuz bir aşk olan babası Mevlânâ'yı şimdiye kadar tanıdığımız derecede olsun tanıyamayacak, bilemeyecek ve öğrenemeyecektik.*”¹⁵⁴ diyerek Sultan Veled'in Mevlânâ'yı tanımada ve

¹⁴⁸ Emin Işık, a.g.md., s. 7.

¹⁴⁹ Üç ciltten oluşan bu eser Bahârî'nin Rızâ Kulu Han'ın Divan-ı Kebir'den derlediği *Divân-ı Şemsü'l-Hakâyık* adlı eserine yaptığı tercümedir. Bkz; s. 43.

¹⁵⁰ Sultan Veled hakkında bilgi için bkz; s. 98.

¹⁵¹ Midhat Bahari Beytur, “Sultan Veled”, *Mevlâna Güldestesi*, Konya Turizm Derneği, Konya, 1965, s. 29.

¹⁵² Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 121.

¹⁵³ Midhat Bahari Beytur, “Sultan Veled”, s. 30-31.

¹⁵⁴ A.g.e., s. 29.

anlamadaki rolüne dikkat çekiyor. Çünkü Sultan Veled gibi babasını tanıyan, tanıtan¹⁵⁵ kimse yoktu. Bahârî bir beytinde bunu daha iyi özetlemektedir:

Añlamak isterseñ eger Pîr'ini

Al oqu Şultân Veled'in şî'rini (M 23/8)

Bahârî, Sultan Veled'in Anadolu halkı için önemli hizmetler yaptığını, halk ile iç içe olduğunu belirtir: “*Sultan Veled kadar halkı düşünen, halkı yükseltmeye çalışan, ilmî ve ilâhî yardımlarıyla, maddî ve manevî himmetleriyle büyük büyük iyilikler yapan kâmil bir insan, insaniyet camiası içinde pek azdır. Sultan Veled lâhûtî maârifî, hakikat ilimlerini halkın seviyesine iner öyle söylerdi. Şiirlerinde, nesirlerinde onların anlayabileceği bir beyan tarzı kullanırdı. Hakikati, ilmi halkın kafalarına adeta zorla sokar gibiydi.*”¹⁵⁶

Bahârî, Sultan Veled'i Anadolu Türkleri içinde edebiyatımızın ilk temel taşı atan¹⁵⁷ kişi olarak görür; edip ve şâirlerimizin onun yolunda gitmeleri gerektiğinin haklılığını savunur: “*Lisanumuzun teceddüd tarihinden daha evvel geçmişteki ediplerimiz, şâirlerimiz nesirlerinde eğer Sultan Veled'in mensur eserlerindeki beyan tarzından ders alarak o yolu tatbik etseydiler, lisanımız şimdikinden pek çok yıllar önce sâdeleşir ve daha pek çok tekemmül ederdi.*”¹⁵⁸

Özetle Bahârî, hayran olduğu Sultan Veled'in doksan altı yıllık ömründe ilim âlemine, insaniyete, fazilete ve edebiyata, bilhassa babasının tesis ettiği bir irfan ocağı olan Mevlevîlik'e pek çok hizmetler ettiğini, pek çok himmetler gösterdiğini söyler, bu hayranlığını onun için yazmış olduğu bir şiirinde şöyle ifade eder:

Hzret-i Şultân Veled'in feyz ile

Yazdığı Dîvân gezer elden ele

Yazdı bize şî'r ile ma'nâsını

¹⁵⁵ Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 128.

¹⁵⁶ Midhat Bahârî Beytur, “Sultan Veled”, s.29.

¹⁵⁷ Nuri Şimşekler, *a.g.e.*, s. 120.

¹⁵⁸ Midhat Bahari Beytur, *a.g.e.*, s. 30.

Âyet-i Kur'ân'ı müeddâsını

Şi'r-i beligindeki her hoş edâ

Zemzeme-i çeng-i ilâhî şadâ

Himmatiniñ damlası 'ummân olur

Her sözü gönlümde bir îmân olur (M 23/1-4)

2.6. Bahâriye Mevlevîhânesi

1613 yılında yapılmış İstanbul Mevlevîhânesidir. İlk zamanlardaki adı Beşiktaş Mevlevîhânesi'dir. Çeşitli nedenlerle yıkılan ve yeri değiştirilen Mevlevîhâne en son 1873 tarihinde Eyüp'ün Bahâriye Semtine taşınmış ve burada Bahâriye Mevlevîhânesi adını almıştır. Buraya taşındıktan sonra, ilk şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede'dir. Yapıldığı günden beri çeşitli değişikliğe ve yıkımlara uğrayan Bahâriye Mevlevîhânesi yapılan restorasyon ile 2010 yılında son şeklini almıştır.¹⁵⁹

Bahârî'nin dinî ve tasavvufî eğitiminde Bahâriye Mevlevîhânesi çok önemli bir etkiye sahiptir. Çünkü ondaki Mevlevîlik isteği burada doğmuştur. Mevlevîlik âdab ve terbiyesini burada, Hüseyin Fahreddin Dede'den almıştır. Bahâriye Mevlevîhânesi'nin, şâirimiz üzerinde bıraktığı önemli etkiden dolayı şâirimiz, Bahârî mahlasını kullanmıştır. Bahârî, bulunduğu dönemde yayımlanan ve Bahâriye Mevlevîhânesi hakkında bilgi veren bir ansiklopediye, Mevlevîhâne ile ilgili kısa bir bilgi vermiştir: "*Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede Efendi, Bahâriye Mevlevîhânesi meşihatinde 1329 ramazanında (miladî 1911) vefat etti, o tarihe kadar bu dergâhta bir hayli urefâ yetiştirdi. Mehmet Veled Çelebi¹⁶⁰, Galata Mevlevîhânesi şeyhi Ahmet Celâleddin Dede Efendi¹⁶¹ gibi Mevlevî fudelâsı bunlar yanındadır.*"¹⁶²

¹⁵⁹ *Günümüze Kadar Ulaşan Mevlevîhâneler (inceleme-rapor)*, Mevlânâ Araştırmaları Enstitüsü, Konya, Şubat-2012, s. 41.

¹⁶⁰ Mehmet Veled Çelebi için bkz; s. 16.

¹⁶¹ Ahmed Celâleddin Dede için bkz; s. 17.

¹⁶² Reşat Ekrem Koçu, "Bahâriye Mevlevîhânesi", *İstanbul Ansiklopedisi*, C. IV, s. 1855.

3. ESERLERİ

3.1. Basılmış Eserleri

Bahârî'nin basılmış eserleri kendisinin kaleme aldığı ve tercüme ettiği eserlerden oluşmaktadır.

3.1.1. Kendisine Ait Olan Eserler

3.1.1.1. Ravza (İstanbul, 1314, 29 s.)

Eser eski harflerle yayınlanmıştır. Eserin girişinde, “Mâhiyet-i eser” başlıklı kısa bir yazı bulunmaktadır. Bahârî burada, ravza kelimesinin -eseri de kastederek farklı şekillerde tanımını yapmıştır. Önsözde, eserin içeriği ve kaleme alınma sebebi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Önsözden sonra, Allah'ın varlığını ve birliğini anlatan “tevhîd” başlıklı bir yazı bulunmaktadır. Yazının içinde, tevhid türünde beyitler ve kıt'alar da yer almaktadır.

Eser, ahlâkî bilgiler içermektedir. Eser beş başlık altında toplanmıştır: Bir Muallimin Şâkirdine Nasihatı, Bir Sabah Levhası, Kâinat Bir İbrethânedir, Bir Mektubumdan, Üstâd-ı Muhteremim Efendim Hazretleri. Bahârî, kimi yerlerde hikâye türünde anlatımlara başvurmuş; kimi yerlerde ise konuşmacının ağzından ibretlik dersler vermiştir. Örneğin, “Bir Muallimin Şâkirdine Nasihatı” adlı parçada bir hocanın talebesine verdiği ders anlatılmaktadır. Hoca, öğrencisi karşısına almış; ona nasihatte bulunmaktadır. Eser içerisinde, yazıların muhtevasına uygun beyitlere ve özlü sözlere oldukça çok yer verilmiştir. Eser sâde ve anlaşılır bir dile sahiptir.

3.1.1.2. Mihrâb-ı Aşk (Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1964)

Bahârî'nin, çalışmamızın esasını oluşturan şiir kitabıdır. Eserle ilgili ileride daha kapsamlı bilgi verilecektir.

3.1.1.3. Gûşvâr (İstanbul, 1328, 64 s.)

Çocuklar için ahlâk-ı İslâmiyyeye dair yazılmış kırâ'at kitabıdır.¹⁶³ Kitaba ulaşılamamıştır. Kitapla ilgili yeterli bilgiye rastlanılamamıştır.

3.1.1.4. Sünbülîstân Şerhi (Dersaadet, 1328.,225 s.)

Eser, Ali Nazima'ya ait olan Sünbülîstân Yâhud Kırâat-ı Fârisî'dir. Bahârî, besmele ile başladığı önsözde, Allâh'a hamd, Hz. Muhammed'e salât ve selâm eder. Önsöze ilim öğrenmekle ilgili bir hikâye ile başlar. Sünbülîstân, hikâyelerden meydana geldiği için, bu hikâye yazarın şahsî hikâyesidir. Önsözde, Sünbülîstân'ın şerh edilme sebebi ve okuyucu için sağlayacağı katkılar anlatılır.Kitap eski harflerle basılmıştır.

Farsça için önemli bir gramer kitabıdır. Eser elli dört kısımdan oluşmaktadır. Her kısımda ilk önce, “Hikâye” başlığıyla bir adet hikâye Farsça verilmiştir. Hikâyedeki her kelime ve terkinin yanına tercümesi yazılmıştır. Daha sonra, “Tahlîl” başlığıyla, Farsça kelime ve terkinler hakkında açıklamalarda bulunulmuş; bu kelime ve terkiplerin gramer özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Son kısımda ise, “Meâl-i hikâye” başlığıyla hikâyenin tercümesi verilmiştir. Hikâyelerin büyük bir kısmı mensur şekilde olup, bazı hikâyeler manzum şekildedir. Hikâyeler muhteva olarak ahlâkî niteliktedir.

3.1.1.5. Rûh-i Kur'an'dan Bir Sahîfe-i Nûr (Marifet Matbaası, İstanbul, 1926, 304 s.)

Eserin girişinde,“*Meş'âle-i irfânım, büyük üstadım Hüseyin Fahreddin Dede merhûmun rûh-i nezîhine ithâf ediyorum.*” şeklinde bir giriş cümlesi kullanır. Bahârî önsöze,“*Size rûh-i Kur'an'dan bir sahîfe-i nûr takdîm ediyorum...*”cümlesi ile başlar. Önsözde, eserin muhtevası ve yazılma sebebi ile ilgili bilgiler verilir. Önsözden sonra, Fâtiha sûresi ve meâlî yer alır.

Eser üç kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda (8-40), dört adet sûrenin bazı âyetleri ve bu âyetlerin meâlleri verilmiştir. Daha sonra, bu meâller geniş bir şekilde açıklanmıştır. Açıklama yapılırken, kimi yerde Mevlânâ'nın şiirlerine de yer

¹⁶³ İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal, *a.g.md*, s.258.

verilmiştir. Bu kısmın sonunda, Bahârî'nin “Benden Olmak Ne Devlettir¹⁶⁴” şiiri yer almaktadır. İkinci kısım (41-270) kitabın en önemli kısmıdır. Bu kısımda, Hz. Muhammed'in yaşadığı dönemde meydana gelen önemli olaylar, bölümler hâlinde anlatılmıştır. Her olaydan önce bir âyet-i kerîme ve meâli verilmiştir. Örneğin, Câhiliye Dönemi ile ilgili bir âyet-i kerîme verilmiş; ardından bu dönem anlatılmış; daha sonra dönemle ilgili düşünceler ifade edilmiştir. Son kısımda (271-298) ise, Müslümanlık ile ilgili bir yazı bulunmaktadır. Bu bölümde, Mihrâb-ı Aşk'ta da yer aldığı gibi, eser içinde yapılan kelime hatalarını düzeltmek için oluşturulan “doğru-yanlış” cetveli bulunmaktadır.

Bahârî, “*Rûh-i Kur'an'dan Bir Sahîfe-i Nûr Adlı Eserim İçin*” başlıklı şiirinde, eserden şu şekilde bahseder:

Kim severse şi‘rimi âşârımı
 Feyz-yâb-ı ‘aşk-ı Peygamber olur
 Kim okursa bir şahîfe-i nûrumu
 Rûh-ı Kur‘ân’dan bir aydınlık bulur (KT/62)

3.1.1.6. Destegül (Hilal Matbaası, İstanbul, 1927, 218 s.)

Bahârî, eseri, eserin kapağında yer alan “*Nûrânî bir fikir demetidir.*” ifadesiyle tanımlar. Bahârî, eserin önsözünde, eseri oluşturma sebebini Mevlânâ'dan aldığı ilham olarak belirtir. Eser 218 sayfadır ve eski harflerle yazılmıştır. Eserin girişinde, “Münâcât” başlıklı bir yazı bulunmaktadır. Bahârî, bu kısımda Mevlânâ'nın manzum bir münâcâtını, mensur şekilde tercüme etmiş ve açıklamıştır.

Eserin muhtevasını Mevlânâ'nın şiirleri oluşturmaktadır. Bahârî, Mevlânâ'nın Mesnevî ve Dîvân-ı Kebîr adlı eserlerinden seçmiş olduğu şiirlerin tercümesini mensur bir şekilde yapmış; bu şiirleri geniş bir şekilde açıklamıştır. Eser, şiirlerin içeriğine göre oluşturulmuş kısımlardan meydana gelmektedir. Örneğin, na‘tlar belli bir kısımda, Mevlânâ'nın mahlasını içeren şiirler ise, başka bir kısımda toplanarak tercüme edilmiş ve açıklanmıştır.

¹⁶⁴Midhat Bahârî Beytur, *Mihrâb-ı Aşk*, s. 20, K/2.

3.1.1.7. Mesnevî Gözüyle Mevlâna, Şiirleri, Aşk ve Felsefesi (Kırkambar Kitaplığı, İstanbul, 2001, 262 s.)

Eserin ilk basım tarihi 1965'dir. Eserin muhtevasında Mevlânâ'nın fikirleri, şiirleri, Hz.Muhammed, Şems-i Tebrizî, Sultan Veled hakkında bilgi verilmektedir. Bahârî, kitabın dış kapağında, "*Kur'an'dan ve Mesnevî'den alabildiğim bazı hakikatların tahlili ve tefekkürî bir muhassalasıdır.*" diye bir ifade kullanmaktadır. Eser sâde ve anlaşılır bir dille yazılmıştır.

Diyaret İslâm Ansiklopedisi'nin "Mithat Bahârî" maddesinde¹⁶⁵, Bahârî'nin Mesnevî Gözüyle Mevlânâ eseri hakkında bilgi verilirken, bu eserin yazılması sebebi şu şekilde açıklanmıştır: "*Mevlânâ'nın büyük bir şâir ve filozof olarak tanıtılması onu rahatsız etmiş; Mesnevî Gözüyle Mevlâna¹⁶⁶ adlı eserini birtakım yabancı fikir akımları mensuplarının onu istismar etmesini engellemek amacıyla kaleme almış; İslâm'ı bilmeden Mevlâna'yı anlamamanın mümkün olmadığını vurgulamıştır.*" Halbuki, Mesnevî Gözüyle Mevlânâ kitabının önsözünde Bahârî'nin bu sebeple eserini oluşturmadığını görüyoruz. Bahârî'ye göre Mevlânâ'nın filozof olarak tanınması onu rahatsız etmemiştir: "*Herkes kendi görüşüne ve anlayışına göre Mevlâna'yı büyük görür. Kimi büyük bir şâir diye, kimi değerli bir mutasavvıf diye, kimi yüksek bir İslâm filozofu diye beğenir, hayran olur. Bu herkesin kendi köşesinden görüşüdür. Evet, filozof ilmi, hikmeti, tasavvufu ve Allah'ı tanımayı seven adam demek olmasına göre, bu tâbir beğenilmez değildir. Esasen Mevlâna'ca beğenilmeyen felsefe ve filozof, hakkı inkâr eden ve ilhâm nûrundan ışık almayarak dar akıl çerçevesi içinde sıkışıp kalan felsefe ve filozoftur.*"¹⁶⁷ Bu yüzden Bahârî, Mevlâna'nın filozof olarak kabul edilebileceğini belirtmektedir. Ancak Bahârî'nin Mesnevî Gözüyle Mevlânâ eserini kaleme almasının sebebi, Mevlânâ'nın ilmi, hikmeti, tasavvufu ve Allâh'ı tanımayı seven bir filozof olarak tanıtılması değil de, Allâh'ı inkâr eden ve her şeyi aklın ve mantığın sunduğu çözüm yollarıyla açıklamaya çalışan filozof gibi algılanması ve tanıtılmasıdır.

Eserin içeriğinde, Mevlânâ ve Sultan Veled'in eserleri tanıtılmış ve bu eserlerden örnekler verilmiş; Mevlevîlik hakkında açıklamalarda bulunulmuş; Mevlânâ'nın şiirleri ve felsefesi tanıtılmaya çalışılmıştır. Ayrıca aşk, güzellik ve

¹⁶⁵ Emin Işık, *a.g.md.*, s.7.

¹⁶⁶ Bkz; Midhat Bahârî Beytur, *Mesnevî Gözüyle Mevlâna*, Kırkambar Kitaplığı, İstanbul, 2001.

¹⁶⁷ Midhat Bahari Beytur, *Divan-ı Kebir'den Seçme Şiirler 1*, s.14-15.

insan gibi kavramlar tasavvufî açıdan açıklanmıştır. Eserin son kısmında, Mevlânâ'nın kader konusundaki görüşünü yansıtan, Mesnevî'nin birinci cildinden alınan 125 beyit verilmiştir.

3.1.2. Tercüme Eserleri

3.1.2.1. Münâcât-ı Mevlânâ (Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul, 1963,78 s.)

Bahârî, önsözünde “*Aşk ile kudsiyet göklerinde uçanlara kanatlar veren, himmetiyle, muhabbet meclisindeki sevdavî ruhânilere ilâhi haller kazandıran, Âşıklar Sultanı Mevlânâ'nın irfan yolundaki mübarek bir hizmetini yerine getirmekte başarı ihsan eden Allah'ıma sonsuz şükranlarımı arz ve ilâ eylerim...*”¹⁶⁸ diye bahsettiği kitabında Mevlânâ'nın Kur'ân-ı Kerim ve hadislerden topladığı âyet, sûre ve dualar yer almaktadır. Bahârî, eserden “*İlim ve irfanımıza bir hizmette bulunmak gayesiyledir ki metni, Arapça olan bu Münâcât-ı Mevlânâ'yı Türkçe'ye tercüme ettim.*”¹⁶⁹ diye bahseder. Eser sâde ve anlaşılır bir dille kalem alınmıştır.

3.1.2.2. Le'âli-yi Ma'ânî (İstanbul, 1328, 40 s.)

İbn Kemâl¹⁷⁰'in Beyânü'l-Vücûd adlı eserinin eski harflerle basılmış Türkçe tercümesidir. Bahârî, eserin önsözünde, ahlâk ve ilim arasındaki ilişkiye değinmiş; eserin tercüme edilmesinin sebebi açıklamış ve tercüme edilirken izlenen yol hakkında bilgi vermiştir. Önsözden sonra, “Müellifin Tercüme-i Hâl-i Âlisi” başlıklı bir yazı yer almaktadır. Burada Bahârî, İbn Kemâl'in biyografisini vermektedir. Eser 40 sayfadan oluşmaktadır.

Eser tasavvufî konular içermektedir. Vahdet-i vücûd konusu yoğun bir şekilde işlenmiştir. Konuların işlenişi sırasında, âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflere yer verilmiştir. Mevlânâ'nın, işlenen tasavvufî konuyla ilgili şiirleri de eserde oldukça çok yer almaktadır. Eserde ağır bir dil kullanılmıştır.

¹⁶⁸ Midhat Bahârî Beytur, *Münâcât-ı Mevlâna*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul, 1963, s. 5.

¹⁶⁹ Midhat Bahârî Beytur, *a.g.e.*, s. 5.

¹⁷⁰ İbn Kemal ve eseri için bkz; http://ibnuleminvakfi.org/index.php?option=com_content&task=view&id=13&Itemid=29 (ErişimTarihi: 02/01/2015).

3.1.2.3.Tercüme-i Risâle-i Sipehsâlâr (Selânik Matbaası, Dersaadet,1331, 218 s.)

Bahârî'nin, Ferîdûn-i Sipehsâlâr'ın¹⁷¹ Risâlesi'ni Türkçe'ye tercüme ettiği ve eski harflerle basılan bir eserdir. Bahârî, kitabın önsözünde, bir kitapçıda dolaşırken eline geçen Risâle-i Sipehsâlâr'a ait birkaç yapraklık eserde yanlışlığın ve sönüklüğün olduğunu fark ettiğini ve bu nedenle bu eseri hazırlamaya karar verdiğini belirtir.¹⁷² Eser eski harflerle basılmıştır. Eser kısım-ı evvel, kısım-ı sâni ve kısım-ı sâlis olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Bahârî, bu eserde Hüsâmî mahlasını kullanmıştır. Eser 218 sayfadan oluşmaktadır.

Mevlâna'nın hayat ve menkıbelerine ait bilgiler veren eser, Mevlevîlik tarihi için önemli bir kaynaktır. Bahârî, eseri zor şartlarda bastırıldığını, eserin basımı için fedakârlık yaptığından bahseder: *“Ben vaktiyle Sipehsâlâr Tercümesi'ni bastırırken klişelerinden ne zahmetler çektim bilseniz. Evet, neler çektim. Filvâki mümkün merteye güzel oldu. Bugün yeniden bastırayım desem galiba o nefâseti bulamam da...¹⁷³ Risâle-i Sipehsâlârı tercüme ettiğim zaman güzelce bastırılması için bizim babadan kalma bir ev hissesi vardı. Onu sattım; 120 altın tutan bu paradan 60 altınını Risâle-i Sipehsâlâr'ın tercümesine sarf ettim... Şimdiki para ile 1200 lira kadar tutan bu baba yâdigârı maldan bize bir şey kalmadı ama çok şey kaldı: Risâle-i Sipehsâlâr tercümesi, Mevlâna'ya hizmet şerefi, yârân ve ihvânın kıymetli muhabbet ve teveccühleri. Bu hizmetimden çok memnunum ve çok müteşekkirim.¹⁷⁴*

Kitabın sonunda, kitap basımında yapılan kelime ve rakam hatalarını gösteren bir kısım bulunmaktadır. Bu hataların düzeltilmiş şekilleri karşılarında verilmiştir. Yapılan bu hatalarla ilgili Bahârî'nin kısa bir notu da bulunmaktadır.

¹⁷¹ Sipehsâlâr Ferîdûn, Mevlânâ'nın yanında uzun yıllar bulunmuş ve yetişmiş Selçuklu kumandanıdır. Mevlânâ'nın yanında bulunduğu yıllarda gördüklerini eserine yazmıştır. Geniş bilgi için bkz; Ferîdûn Bin Ahmed, *Sipehsâlâr Risâlesi*, (Ter. Ahmed Avni, Der. Tahir Galip Seratlı), Elest Yay, İstanbul, 2004.

¹⁷² Midhat Bahârî, *Risâle-i Sipehsâlâr Tercümesi*, Selânik Matbaası, Dersaadet (İstanbul), 1331, s. 210.

¹⁷³ Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 124.

¹⁷⁴ Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 109.

3.1.2.4. Gülşen-i Tevhid (Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul, 1967, 293 s.)

Bahârî, İbrahim Şâhidî'nin¹⁷⁵ Gülşen-i Tevhid adlı Farsça olan eserini Türkçe'ye tercüme etmiştir. Bahârî, eserin girişinde, eserden şu şekilde bahseder: *“Bu kitap, hicrî VIII. yüzyıl ricâlinden ve eski Mevlevî şâir ve âriflerinden İbrahim Şâhidî'nin, tevhîd-i Hak ve vahdet-i vücûd-ı mutlaka dair Mesnevî'den aldığı beyitlerden ve o beyitlerin verdiği ilham ile yazdığı açıklamalardan müteşekkil tasavvufî, klâsik, değerli bir eserdir. Bu kitabın kucakladığı hikmet ve hakikatların âşıklar sultanı Mevlâna'mızın Mesnevî'deki kutsal beyanlarına dayanması ve Şâhidî gibi ilâhî bir ârif-i Mevlevî tarafından da bu beyanların açıklanması, kitabın kıymetini belirten ve tam manasıyla değerini ispata yeten, kesin ve parlak bir hüccettir. Bu Gülşen-i Tevhid'i gönül ihlâsıyla okuyanlar, kendilerini Allah'ın tevhid feyzi baharıyla açılan ve misk kokuları buram buram göklere yükselen manevî bir gül bahçesinin şafak renkli nuruna bürünmüş gülleri içinde bulurlar.”*¹⁷⁶

Eserde üç adet önsöz bulunmaktadır. Birincisi, Bahârî'nin yazmış olduğu ve içeriğinde İbrahim Şâhidî'nin methodıldığı önsözdür. İkincisi, İbrahim Şâhidî'nin Gülşen-i Tevhîd adlı eserine yazmış olduğu önsözdür. Üçüncüsü, İbrahim Şâhidî'nin, Mesnevî'den seçmiş olduğu ve eserin esasını oluşturan beyitlere yazmış olduğu önsözdür. Eserde, Mesnevî'den seçilmiş olan 600 adet beyit bulunmaktadır. Her beytin altına mensur bir şekilde tercümesi yapılmıştır. Tercümesi yapılan bu beyitlerin geniş şekilde açıklamaları verilmiştir. Eserin sonunda, beyitlerin konulara göre sınıflandırılmasını gösteren bir indeks bulunmaktadır. Eser sâde ve anlaşılır bir dille yazılmıştır.

3.1.2.5. Divân-ı Kebîr'den Seçmeler I, II, III (MEB Yay., İstanbul, İlk basım 1959, son basım 1995.)

¹⁷⁵ İbrahim Şahidî 1470-1550 yıllarında yaşamış mutasavvuf bir şâirdir. Mevlevî bir yaşam sürdürerek Mevlâna'ya derin bir bağlılık göstermiştir. Türkçe ve Farsça yazdığı eserlerinde Mevlevîlik önemli bir yer tutar. Daha geniş bilgi için bkz; Mustafa Çıpan, *Muğlalı İbrahim Şahidî Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri Divan ve Gülşen-i Vahdet* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dan: Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1985.

¹⁷⁶ Midhat Bahârî Beytur, *Gülşen-i Tevhid*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul, 1967, s. 3-4.

Bahârî'nin tercüme ettiği üç ciltlik önemli eseridir. Tercüme edilen bu eser, İran'ın önemli ediplerinden Rıza Kulu Hidayet Han¹⁷⁷,nın, Mevlâna'nın Divân-ı Kebîr adlı eserinden derlemelerle oluşturduğu Divân-ı Şemsü'l-Hakâyık'tır. Birinci cildinde 74 kaside, 1 terkîb-i bend, 16 tercî-i bend; ikinci cildinde 702 gazel, 1 müstezad ve 4 kıt'a; üçüncü cildinde 138 rubai yer almaktadır.

Bahârî, tercüme etmedeki maksadından şu şekilde bahseder: “(Mevlâna'nın) *Dîvân-ı Şemsü'l-Hakâyık'ını tercüme etmekle, Dîvan-ı Kebir'deki şiirler, gülşenlerinden akıttığı berrak âb-ı hayat Ceyhun'undan, kendimin ve okuyucularımın susuzluğumuzu giderebilecek kadarını olsun, içmiş ve sunmuş oluyorum... Yoksa Dîvân-ı Kebir'deki şiirlerin hepsi birer incidir. Divân-ı Şemsü'l-Hakâyık işte bu incilerin bir kısmıdır.*¹⁷⁸” Bahârî, Gülşen-i Tevhid adlı eserin önsözünde, Divân-ı Kebîr'den Seçmeler'den ve ona gösterilen ilgiden şöyle bahseder: “*Mevlâna'yı bütün dünya edebiyatı içinde tek, eşsiz bir kudrette şiir söyler yegâne şâir-i ilâhî, diye öven ve şiirlerine 'Hakayik Güneşinin Divanı' adını veren İran'ın büyük şâir ve müelliflerinden rahmetli Rıza Kulu Hidayet Hân tarafından, Mevlâna'nın marifetullah arşını süsleyen inciler ummanı sözlerinin yüce payesini halka tanıtmak gayesinin verdiği büyük bir şevk ve hayranlık içinde, Divân-ı Kebîr'den seçilmiş olan ve tarafımdan da üç cild olarak dilimize çevrilen Divân-ı Kebîr'den Seçmeler adlı eserime gösterdiğiniz rağbet, bana bu gibi yüksek özlü eserler tercümesiyle huzurunuzda çıkmak şevkini şerefli hizmetinizde bulunmak gayretini verdiği bu değerli iltifat ve rağbetlerinizi burada memnuniyet duygularıyla anarım.*”¹⁷⁹

3.2. Basılmamış Eserleri

Bahârî'nin yayına hazırlayıp da çeşitli nedenlerle basamadığı kitapları vardır. Bu eserlere ulaşamadığı gibi, bu eserler hakkında da yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bu eserlere ait liste Mihrâb-ı Aşk adlı şiir kitabında ‘*Basılmak Üzere Hazırlanmış Olan Eserler*¹⁸⁰ başlığıyla yer almaktadır. Bu eserler şunlardır:

¹⁷⁷ 1800-1871 yılları arasında yaşamış İranlı şâir, edebiyat tarihçisi ve devlet adamıdır. Geniş bilgi için bkz; A.Nâci Tokmak, “Rıza Kulu”, *DİA*, C. XXXV, s. 64-65.

¹⁷⁸ Midhat Bahârî Beytur, *Divan-ı Kebir'den Seçmeler*, s. 4.

¹⁷⁹ Midhat Bahârî Beytur, *Gülşen-i Tevhid*, s. 3.

¹⁸⁰ Midhat Bahârî Beytur, *Mihrâb-ı Aşk*, s. 160.

-Mevlâna'nın Rubâiler Divanı

Mithat Bahârî, Feridun Nâfiz Uzluk'a gönderdiği mektuplarda sık sık sözünü ettiği bu tercümesini Farsça metniyle birlikte yayınlamayı şart koşmuş; fakat başvurduğu yayınevlerine bunu kabul ettirememiştir.¹⁸¹

-Gazâlî'nin Kitâbu'l-İlm'i

Eser yayınlanmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı'na gönderilmiş; fakat hazırlanan jüri raporuna göre, eserin tercümesindeki bazı yanlışlıklar sebebiyle yayınlanması kabul edilmemiştir.¹⁸²

-Şiir ve Musiki Bakımından Mevlevîler ve Bazı Hususiyetleri

Eser hakkında bilgi bulunmamaktaydı. Ancak, eser son zamanlarda bulunmuştur.¹⁸³ Şu an eser hakkında çalışma yapılmaktadır.¹⁸⁴

Bahârî'nin aşağıdaki eserleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır:

-İlim ve Edebiyatımıza Hizmet Eden Bazı Mevlevî Sîmâlar

-Geçmiş Büyüklerimizi Kısaca Analım

-Hoca Said Efendi Kimdir?

-Çocukluk Hatıralarım

3.3. Bahârî'nin Yayınlanmamış Şiirleri

Bahârî, bulunduğu dönemde Hâzine-i Fünûn, Malumat, Mektep, Terakki, Tercümân-ı Hakikat, Resimli Gazete gibi gazete ve dergilerde eserler yayınlamıştır. Bu gazete ve dergilerde yayınladığı şiirlerini ve diğer yazılarını kendi kitaplarında

¹⁸¹ Nuri Şimşekler, *Pir Aşkına*, s. 26.

¹⁸² Nuri Şimşekler, *a.g.e.*, s. 26.

¹⁸³ http://www.zaman.com.tr/kultur_mevlevi-seyhi-baharinin-kayipyazmasidefterleribulundu_2104571.html. (Erişim Tarihi:21/05/2014).

¹⁸⁴ Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Hikmet Atik bulunan bu eserle ilgili bir çalışma yürütmektedir.

göremediğimiz gibi başka bir kaynakta da yer almamaktadır. Bu eserlere ancak dönemin gazete ve dergilerini incelememiz sonucunda ulaştık. Bahârî'nin mektuplarında da bir kısım şiirlerinin olduğunu tespit ettik. Bahârî'nin biyografisini anlatan ansiklopedi maddelerinde de, Bahârî'nin şiirleri olduğu görülmüştür.

Yapılan inceleme neticesinde ulaştığımız şiirlerin, Mihrâb-ı Aşk'ta yer almadığı görülmektedir. Bu şiirlerin dilinin daha ağır ve sanatlı olduğu tespit edilmiştir. Bu şiirler, divan şiirinin özelliklerini taşıdığı gibi bulunduğu dönemin edebî anlayışının, özellikle de Servet-i Fünûn'un izlerini taşımaktadır. Bu şiirler çalışmamızın sonunda yer almaktadır.

3.4. Mihrâb-ı Aşk

Şâirimizin, şiirlerinin yer aldığı ve çalışmamızın esasını oluşturan eseridir. Bahârî, Mesnevî Gözüyle Mevlânâ ve Gülşen-i Tevhîd adlı eserinin sonunda, eserleri hakkında bilgi verirken, Mihrâb-ı Aşk için “*Aşk mâbedinin Hak ve hakîkate yönelen mihrâbıdır.*” ifadesini kullanır. Bahârî, şiirlerinde Mihrâb-ı Aşk'tan şu şekilde bahsetmektedir:

Bak oğu Mihrâb-ı ‘Aşk oldu bu şi‘rin adı
Gönlüme bir kıbledir çünkü o Mihrâb-ı ‘Aşk (G/14-2)

Kaşları cânânımıñ kible-i ma‘nâm idi
Al oğu Mihrâb-ı ‘Aşk oldu onuñçün âdı
Zevk-i ilâhî ile mest eder erbâbını
‘Âşıka meyl şunar şi‘r ile ‘aşkıñ tadı(KT/20)

Eser, matbû ve el yazma nüsha olmak üzere iki nüshadan meydana gelmektedir.

3.4.1. Nüsha Tavsifleri

3.4.1.1. El Yazma Nüsha

El yazma nüsha, Bahârî'nin bir nevi şiir defteri niteliğindedir. Kayıp olduğu zannedilen bu nüsha, son zamanlarda bulunmuş olup, eseri bulan koleksiyoncunun

arşivinde yer almaktadır.¹⁸⁵ Çalışmamız için ödünç alınmış; incelenmiş; kopyaları alınarak sahibine teslim edilmiştir. Eser tek nüshadır ve 118 sayfadan meydana gelmektedir; fakat sayfaların bir kısmı boş bırakılmıştır. Eserin arasında, eserden ayrı bir şekilde bulunan kağıtlara yazılmış şiirler de bulunmaktadır. Şiirlerin sıralanışında farklılık vardır. Örneğin, matbû nüshaya tevhîd ile başlanmış; el yazma nüshaya ise na‘t ile başlanmıştır.

Eserde 114 şiir bulunmaktadır. Bunlardan 30’u matbû nüshada bulunmamaktadır. Matbû nüshada bir bütünlük arz eden bazı şiirler ise el yazma nüshada başlıksız bir şekilde iki farklı yerde yer almaktadır. Nüshanın başında “*Mihrâb-ı Aşk –Dördüncü Defter-*” ifadesi bulunmaktadır. Buradan, şâirimizin şiirlerinin yer aldığı başka defterlerinin de olduğu sonucunu çıkartıyoruz.

3.4.1.2. Matbû Nüsha

Basım tarihi 1967’dir. Nüsha 160 sayfadan ve iki kısımdan meydana gelmektedir. İlk kısım önsöz ile başlamaktadır. Alak Sûresi'nin ilk beş âyeti ile başlanan önsözde, Allâh’ın kâinattaki tecellisinden ve sunduğu nimetlerden bahsedilmektedir. Önsözden sonra Bahârî'nin “*Şiirlerim*” başlıklı bir yazısı bulunmaktadır. Bu kısımda, tevhîdler, na‘tlar ve Ehl-i Beyt sevgisini yansıtan şiirler yer almaktadır.

Eserin 44. sayfasından sonra ikinci kısım başlamaktadır. İkinci kısmın başında “*Mihrâb-ı Aşk -Mevlânâ ve Şems-*” başlığı yer almaktadır. Bu kısımda Mevlânâ, Şems-i Tebrizî, Mevlevî büyüklerini metheden şiirler ile toplumsal ve ahlâkî içerikli şiirler yer almaktadır. Eserin sonlarına doğru “*Şâir Kimdir?*”¹⁸⁶ ve “*Niyaz*”¹⁸⁷ başlıklı yazılar mevcuttur. Bu yazılar son söz olarak kabul edebilir ama bu yazılardan sonra 12 şiir bulunmaktadır. Eserin son kısmında, yazımında hata olan kelimelerin doğru yazılışlarını gösteren “*Yanlış-Doğru Cetveli*” başlıklı bir bölüm ile “*Basılmış Eserler*” ve “*Basılmak Üzere Hazırlanmış Olan Eserler*” başlığı ile şâirimizin eserlerini tanıtan bir bölüm yer almaktadır.

¹⁸⁵http://www.zaman.com.tr/kultur_mevlevi-seyhi-baharinin-kayip-elyazmasi-defterleri-bulundu_2104571.html. (Erişim tarihi:21/05/2014)

¹⁸⁶ Midhat Bahârî Beytur, *Mihrâb-ı Aşk*, s. 130.

¹⁸⁷ Midhat Bahârî Beytur, *a.g.e.*, s. 146.

Eserde 156 tane şiir bulunmaktadır. Bunlardan 7 tanesi tercümedir. Bu şiirlerden 84 tanesi el yazma nüshada yer almaktadır. Birinci kısımda 41, ikinci kısımda 115 şiir bulunmaktadır.

3.4.2. Şekil Özellikleri

Bu kısımda Mihrâb-ı Aşk'adlı eserde tespit edilen nazım türleri ve şekilleri ile şiirlerin vezin, kafiye ve redifleri hakkında bilgi verilecektir.

3.4.2.1. Tertip Şekli

Dîvân edebiyatı şâirleri mürettep dîvân oluştururken kâsideler, tarihler, musammatlar, gazeller, lugazlar, mua'ammalar, rubâ'iler, kıt'alar, nazımlar ve müfredler¹⁸⁸ şeklinde bir sıralamayı esas almışlardır. Bahârî ise, Mihrâb-ı Aşk'ında mürettep divan sıralamasına uymamıştır.

Matbû nüshadaki şiirler kısmen bu sıralamaya uygun biçimde tertip edilmiş olsa da, el yazma nüshadaki şiirlerde karışık bir durum söz konusudur. Özellikle, gazel ve kıt'aların tertibinde herhangi bir kural söz konusu değildir. Gazeller sıralandığında, her harften gazel yazılmadığı görülmüştür. Bu nedenle her iki nüsha da mürettep bir dîvân şeklinde değildir.

3.4.2.2. Nazım Şekilleri

Mihrâb-ı Aşk'ta 17 kaside, 35 Mesnevi, 13 şarkı, 1 terci-i bend, 2 muhammes, 5 tahmis, 2 müsebba, 1 tesbî, 48 gazel, 86 kıt'a, 2 beyit ve nazım biçimi bulunamayan 8 şiir olmak üzere toplam 220 adet şiir bulunmaktadır.

3.4.2.2.1. Vezin

Bahârî, şiirlerinin hepsinde aruz veznini kullanmıştır. Bulunduğu dönemin edebî çevreleri hece veznine yönelirken Bahârî, hiçbir şiirinde hece veznini kullanmamıştır. Bahârî'nin kullandığı aruz kalıplarının nazım şekline göre dağılışı şöyledir:

¹⁸⁸ Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı" DİA, C. IX, s. 397-399.

Bahirler	Kalıplar	Kaside	Gazel	Mesnevî	Kıt'a	Diğer
1 Remel	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	4	12	3	27	3
2 Remel	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	2	9	5	18	14
3 Remel	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün			2	7	
4 Remel	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün		1	5	3	1
5 Hezec	Mefâ'ilünMefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	1	2		4	
6 Hezec	Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlün	3	6	1	7	9
7 Hezec	Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün		1	10	2	3
8 Hezec	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün		1		1	
9 Recez	Müstef'ilünMüstef'ilünMüstef'ilünMüstef'ilün		1			
10 Recez	Müstef'ilâtün Müstef'ilâtün		2			
11 Recez	Müstef'ilün Müstef'ilünMüstef'ilün				1	
12Muzâri'	Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün	2	1		1	
13Muzâri'	Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün		2		3	
14Münserih	Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün	2	1		3	
15Münserih	Müstef'ilün Fa'ûlün			1		
16 Müctes	Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün	3	3	2	3	2
17 Ahreb	Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilün Fâ				2	
18 Ahreb	Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'al				1	
19 Muzâri'	Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün					
20 Seri'	Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün		1	1		1
21 Kâmil	Mütefâ'ilün Fa'ûlün Mütefâ'ilün Fa'ûlün		1		1	
22 Cedîd	Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün		4	5		

Şairimizin, şiirlerinde kullandığı yukarıdaki aruz kalıpları dışında, vezin problemi olan iki tane şiir bulunmaktadır.

3.4.2.2.2.Kafiye

Şiirin en önemli unsurlarından olan kafiye yarım, tam ve zengin kafiye olarak şiirlerde nazım şekillerinin kurallarına ve sıralanışına göre kullanılmıştır.

Kafiye düzeni incelendiğinde nazım şekli belirlenemeyen şiirler de mevcuttur. Bu şiirler “*Nazım Şekli Belirlenemeyen Şiirler*¹⁸⁹” başlığı altında değerlendirilmiştir.

3.4.2.2.2.1. Yarım Kafiye

Şiirlerde bir ünsüz sesin benzerliğiyle oluşturulan kafiye çeşididir.

Allâh yanında öyle *ğamlı*

Durmak yaraşır mı *yâ elemli* (M16/21)

3.4.2.2.2.2. Tam Kafiye

En az iki sesin benzerliğiyle oluşan tam kafiyeyi şâirimiz şiirlerinde sıkça kullanmıştır:

Geceler gözleriñ *meftûnu*

Hep o Leylâ`yı arar *Mecnûn`u* (M 6/24)

3.4.2.2.2.3. Zengin Kafiye

Şiirlerde en az üç ve daha fazla ses benzerliğidir. Zengin kafiye de şiirlerde sıklıkla kullanılmıştır:

Şun baña mey-hâne-i ‘aşkıñda la‘liñden *şarâb*

Ben ayılmak istemem sen et beni mest-i *harâb*(G 2/1)

¹⁸⁹ Bkz; s. 326.

3.4.2.2.3. Redif

Şiirlerde kafiyeden sonra kelime ve eklerdeki ses benzerliği olan redif, Mihrâb-ı Aşk'ta birçok şiirde kullanılmıştır:

Bilmem ne dedi gûşumuza nây-ı *muhabbet*

Keşf oldu bize sırr-ı mu'allâ-yı *muhabbet* (G3/1)

Hâlik'im Rabb'im ne hoş saçmış leâtet *güllere*

Seyre doymaz gözlerim gelmiş tarâvet *güllere* (G 39/1)

3.4.3. Nazım Türleri

Nazım türleri incelendiğinde, eserde 15 tevhid, 17 na't, 76 methiye, 1 mersiye, 1 hicviye ve 1 adet ramazaniye olduğu tespit edilmiştir.

Nazım türlerinin nazım şekillerine göre dağılımı şu şekildedir: Tevhid türünün 1'i kaside, 2'si mesnevî, 1'i müsebba, 4'ü gazel ve 7'si kıt'a şeklindedir. Na't türünün 4'ü kaside, 4'ü mesnevî, 1'i terci-i bend, 1'i tahmis, 6'sı kıt'a, 1'i nazım şekli belirlenemeyen şiir şeklindedir. Methiye türünün 10'u kaside, 15'i mesnevî, 2'si tahmis, 11'i gazel, 35'i kıt'a, 3'ü nazım şekli belirlenemeyen şiir şeklindedir. Mersiye ve hicviye, kaside şeklinde; ramazaniye mesnevî şeklinde yazılmıştır.

3.4.4. Muhteva Özellikleri

Mevlevî bir kişiliğe sahip olan şâirimizin şiirlerinde dinî ve tasavvufî konular daha çok yer almaktadır. Bunun yanı sıra evrim teorisini eleştiren (G/11), dildeki yenileşme hareketlerine olumsuz bakan (G/16), şiir yazmasının gerekçelerini açıklayan şiirler de (M/27) bulunmaktadır. Şiir konuları incelendiğinde, Mevlânâ ve Mevlevîlik ile ilgili şiirlerin yoğunlukta olduğu tespit edilmiştir.

3.4.4.1. Sâde Türkçe

Bahârî'nin yaşadığı dönem, dilde sâdeleşmenin ve yenilenmenin bulunduğu dönemi kapsadığı için sâde ve anlaşılır bir dille yazılmış şiirler oldukça çoktur. Çünkü Bahârî'nin, dönemin dergi ve gazetelerinde yayınlanan ilk şiirlerini incelediğimizde, şiirlerde ağır bir dil kullandığını görüyoruz:

Şu'le-pâş olmadadır hûn-ı ciğer tîrinden

‘Aşıkân kurtulamaz âteş-i te’sîrinden¹⁹⁰

Mihrâb-ı Aşk'ın matbû nüshasının yayınlandığı dönemde ise, şiirlerinin daha sâde olduğu göze çarpmaktadır:

Tâ ezelden bunu rûhum giydi

Şanmayın şimdi giyindim inanın

Baña eñ şanlı şeref rütbesidir

Bu güzel kisvesi Mevlânâ'nın (KT /61)

Mavi gözler gibi karşımda deñiz kaynaşıyor

Süzülen gamzelerinden içerim âb-ı hayât

Bakarım engine bin neş'eli nûr oynaşıyor

Esiyor gönlüme ol ânda ilâhî nefehât (KT/ 57)

Bahârî, şiirlerinde sâde bir dil kullanmasına rağmen yazdığı “*Uydurma Yeni Bir Dil*” başlıklı şiirinde (K/17) dildeki yenileşme hareketlerinin yanlış şekilde yapıldığını ironik bir şekilde eleştirmektedir:

¹⁹⁰ Erdoğan Erbay, *Maârif Mecmuası –Tafsilli Fihrist ve Bütün Şiirler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dan. Orhan Okay, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1991, s. 456. (Maarif Dergisi, 30 Şevval 1312, n.179, s. 179)

Aşlı yok menşe'î yok hepsi de uydurma kelâm
Uyduran safsaşa ki bir iki şeytân dilidir

Sâdeleşmek bize lâzımdı fakat böyle değil
Bu ne Âzer ne de Çağtay ne de Tûrân dilidir

Ne feşâhat ne belâgat ne selâset kaldı
Bu güzel lehçe ki bir şi'r-i nerîmân dilidir

Türk'e mâl olmuş iken bunca zarfâne sözü
Tutup atmak mı düşerdi diye İrân dilidir

Hele hem bir o kadar vardı 'Arapça kelime
Dilimizden atılır mıydı o Qur'ân dilidir (K 17/ 2-6)

3.4.4.2. Arapça ve Farsça Unsurlar

Arapça ve Farsça'yı iyi bilen şâirimizin, şiirlerinde Arapça ve Farsça unsurları çok sık kullandığını görmekteyiz.

3.4.4.2.1 Arapça Unsurlar

Bahârî, şiirlerinde Arapça kelimeleri çok sık kullanmıştır. Âyet ve hadîslerden yaptığı iktibasları da şiirlerinde kullanmıştır:

Cânımın cânında gül rûyiñden aldım râyiha
Çeşm-i ma'nâma bu söz oldu Hudâ'dan lâyiha
Bir hakîkatdir bilir elbet kulûb-ı râsiha
Zât-i pâk-i Aḥmedî'dendir bu sırr-ı sâniha
Ḳul huva'llâhü aḥad¹⁹¹ zâtın şifâtın Fâtihâ(TB 1/1)

¹⁹¹ İhlâs/1(De ki: "O Allâh'tır, bir tektir.") Meâllerde Diyanet İşleri Başkanlığının Kur'ân-ı Kerîm meâlini esas aldık. Kur'ân-ı Kerîm Meâli, Heyet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2011.

Kim görse seniñ hüsnüñü der **leyse kemislih**¹⁹²
Olmaz onuñ aylar da güneşler de mişâli (K 5/7)

Sırrında göründü **mâ ‘arefnâk**
Levlâke lemâ ħalaqtü’l-eflâk¹⁹³(M 13/5)

3.4.4.2 Farsça Unsurlar

Farsça’yı iyi bilen ve Farsça’dan eser tercüme¹⁹⁴ eden Bahârî, Farsça tamlama ve kelimeleri şiirlerinde başarılı bir şekilde kullanmıştır:

Hezâr hejde ‘avâlim semâ’ına ħayrân
Ne devr mazharıdır vecd ü ħâl-i Mevlânâ (TH 1/4)

Âyine-i Aħmedî’de her ân
Nûr-ı Aħad oldı *pertev-efşân* (M 17/8)

3.4.5. İfade Tarzı

Bahârî, şiirlerinin önemli bir kısmında, herkesin anlayabileceği açık ve sâde bir üslup kullanmıştır. Kaleme aldığı bazı şarkılar, dönemin bestecileri tarafından bestelenmiştir.¹⁹⁵ Geçmişte yaşanmış önemli bir olayı hikâyeye tarzında ifade ettiği gibi, kendi başından geçen bir olayı da manzum şekilde anlatmıştır:

Şordular ħakîm Lokmân’a
Ders-i ħikmet veren o insâna

Kimden öğrendiñiz bu âdâbı

¹⁹² Şûra/11 (O’nun benzeri hiçbir şey yoktur.)

¹⁹³ Aclunî, *Keşfü’l-Hafâ ve Muzîlu’l-İlbâs*, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 1988, C.II, s.232. (Sen olmasaydın bu âlemleri yaratmazdım.)

¹⁹⁴ Bahârî’nin tercüme eserleri için bkz; s. 41.

¹⁹⁵ Bahârî, *Mihrâb-ı Aşk*’ın matbû nüshasında, şarkılarının kimler tarafından bestelendiğinin bilgisini vermektedir. Bkz; Beytur, *Mihrâb-ı Aşk*, s. 128, 129,148. Çalışmamızda ise Ş/1, Ş/4, Ş/5, Ş/6, G/10.

Bu güzel terbiye bu îcâbı

Gülerek söyledi o hikmet-gû
Ben edebsizlerden aldım âdâbı (M 28 /1-3)

Baňa derler çocuklarım ekşer
Ne için böyle güllü müllü eşer

Yazıyorsun şi'rde sen muıtlak
Şi'ri terk et biraz da keyfine bak

A baba yazmak istiyorsan eger
Yazıver bir iki maķâle eşer

Fâ'ilâtün mefâ'ilün fa'ilün
Diye yorma dimâgını her gün

Ben dedim ki haķıķaten yavrum
Bunu ben de böyle istiyorum

N'eyleyim kim bahârı çok seviyorum
Gülleri lâle-zârı çok severim (M 27/1-6)

Kimi şiirlerde ise teşhis ve intak sanatı yaparak hayvanların dilinden hikmetli dersler veren şiirler yazmıştır:

Sözümüz 'ömrümüzün seyri gibi hep vaķ vaķ
Ne desek sözlerimiz çünkü haķıķatden uzak

Düşün insân evet sende haķıķatler var
'Arş var rûh var debdebe haşmetler var

Sende vardır kanad ammâ uçamaz eflâke

Sende ma'nen o kanad şaplanıvermiş hâke (M 32/13-15)

Bahârî, hadisleri manzum biçimde anlatan ve açıklayan şiirler de yazmıştır:

Bir günüñ ögle namâzında Nebî
O Resûl-i Kureyşü'l-'Arabî

Oldı eşhâb-ı güzînine imâm
Burc-i İslâma güneş doğdu tamâm

İki rek'at kılarak verdi selâm
O şeref-râz-ı Nebî hayrû'l-enâm

Bir şahâbe dedi ki ey şâhım
Göñül ufkundaki sönmez mâhım

Bize dört rek'atı taşşîr m'etdin
Yoksa nisyân ile mi eksiltdin

Nefha-i bû-yi Hudâ esti hemân
Açdı gül ağzını zîrâ cânân

Dedi kim belki bu bir nisyândır
Yañılır yañılışı var insândır

Beşerim bende de var sizdeki hâl
Ancağ Allâh münezzeh müte'âl

Bî-hud oldım da untdum yaptım
Bunda yok yoksa benim bir kaçdım

Ne zamân böyle edersem taşşîr
Buna derhâl ediñiz siz tezkîr (M 6/1-10)

II. BÖLÜM

MİHRÂB-I AŞK'TA DİN VE TASAVVUF

I. DİN

1. İtikad

1.1. Allâh

Allâh mefhumu Mihrâb-ı Aşk'ta sıkça geçmektedir. Bahârî, Allâh'ın varlığını ve birliğini şiirlerinde sürekli dile getirmiş; Allâh'ı sıfatlarıyla övmüştür. Eser, dîvân tertibinde olmasa bile Bahârî, dîvân tertibindeki usûle uygun olarak matbû nüshaya tevhîd ile başlamıştır.

Eserde Allâh'ın yüce isimleri sık sık belirtilmiştir. Allâh'ın isimleri Mihrâb-ı Aşk'ta, Hudâ (K 2/30)¹⁹⁶, Zât-ı Mâbûd (M 2/5), Vahid ü Hayy ü Samed (M 2/16), Hak (M 4/13), Rab (MS 2/1), Mevlâ (G 11/2), Cenâb-ı zü'l-Celâl (M 12/28), Cenâb-ı Hak (M 14/3), Rabb-ı Gafûr (M 27/15), Celle Celâl (TH 1/2), Rabb-ı Kerîm (M7/48), Sâni (G 3/6), Hudâ-yı lem-yezeli (K 11/13), Hallâk (M 28/8), Rabb-ı Kerîm (M 23/6), Yezdân (G 11/8) Kird-kâr (G 5/4) şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Mutasavvıf bir kişiliğe sahip olan Bahârî, şiirlerinde Allâh mefhumunu tasavvufî görüşe göre sıkça işlemiştir. *“Tasavvufa göre O, vücûd-ı mutlak (salt varlık), kemâl-i mutlak (salt olgunluk), cemâl-i mutlak (salt güzellik)tir. Bu yüzden aşk-ı zâtisi ile bilinmeyi istemiş ve kâinatı yaratmıştır. İnsan ondan bir cüzdür ve O'na ulaşmak ister.”*¹⁹⁷O, mutlak güzelliştir ve bu güzellik her yere tecellî etmiştir. Görünen her yerde Allâh vardır. Bütün yollar O'na çıkmaktadır:

Esrâr içinde gizli bir sırsîñ Allâh Allâh

Sırr-ı ilâhetiñde Allâh birsiñ Allâh

Aşkıñla hep göründü ‘âlemde hüsn-i mutlak

¹⁹⁶ Buradaki ilk harf dîvân tertibine sokmaya çalıştığımız Mihrâb-ı Aşk'taki şiirleri, ilk rakam şiir numarasını, ikinci rakam ise şiirdeki beyit numarasını göstermektedir.

¹⁹⁷ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara, 1995, s. 35.

Hüsniñ o cennetiñde Allâh birsiñ Allâh (K 1/13-14)

Dâ'im Allâh ile aydınlanıyor cân-gâhım
Nereye bassam ayak Hakk'a varır hep râhım
Hakkıdır hakkım eger derse dil-i âgâhım
Ben seniñ varlığınıñ şâhidiyim Allâh'ım (KT/1)

Yaratılan her şeyin gizeminde vahdet nûru vardır. Bu nedenle her şey O'nun esmasıyla oluşur, esmasıyla renklenir. Her şeyde Allâh'ın nûrunu görmek mümkündür. Bahârî, bu noktada Allâh'ın nûrunun sadece gökten vahiy ile gelmesiyle sınırlı olmadığına dikkat çekiyor. Her yerde Allâh'ın tecellîsi vardır. Bu nedenle her varlık, Allâh aşkıyla Allâh'ı zikretmektedir:

Bütün esrâr-ı hilkat nûr-ı vahdetden 'ibâretidir
Bu eşyâ Hakk'ın esmasıyla rengârenk olur zâhir
Görünmüştür seniñ nûruñla Allâh'ım muhakkak ki
Cihânda var olan her şey mine'l-evvel ile'l-âhîr (KT /2)

Ey dil-i vahy-âşinâ dikkatle bak etrafına
Nûr-ı vahdaniyyete her şey tecellî-gâhdır
Âsumânın hâkidânın hepsiniñ tesbîhi var
Şanma câmid her ne varsa mest-i zikru'llâhdır (KT/ 3)

Bahârî, "Lâ ilâhe illâ'llah" lafzını, tevhîdin büyük bir sırrı olarak görmektedir. Bu tevhîd sırrı, insan için en büyük yol göstericidir. Allâh her yeredir; görünen gösteren hep O'dur. Şâirimiz, tevhîd inancını sık sık zikretmektedir:

Lütf ü fazl-ı Hudâ'ya eyle nigâh
De hemen *lâ ilâhe illa'llâh*

Ne büyükdür bu sırrı tevhîdiñ
Nûr-ı tevhîdi kalbe meş'al ediñ

Görünen gösteren de hep Hâk'dır
Bu vücûduñ vücûd-ı muṭlaḳdır (M 1/7-9)

Bahârî, “Allâh’ıma büründüm” derken Mansûr¹⁹⁸,un “*ene’l-Hak*” düşüncesine telmîhte bulunmaktadır. Görünen görünmeyen her şeyin O olduğunu ama O’nun bir olduğunu belirtiyor. Yani kesrette vahdeti görmek gerektiğine dikkat çekmektedir:

Allâh’ıma büründüm
‘Âşık olup göründüm

Ben O isem bu kim âh
Mevcûd olan bir Allâh

Birdir O zât-ı Mâ’bûd
Her şey O’nuñla mevcûd (M 2/3-5)

1.2. Melekler

Melekler Allah’ın nurdan yarattığı günahsız varlıklardır. Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Âdem yaratılmadan önce onların yaratıldığı¹⁹⁹, Allah’a kibirsiz secde ettikleri, O ne emretse hemen yaptıklarından²⁰⁰ bahsedilir. Bahârî, meleklerin Hz. Muhammed’in tevhit levhasına zînet olmuş pâk ismini, aşk mektebinde ders alıp okuduklarından bahseder:

Hep *melekler* mekteb-i ‘aşkıñda ders almış okur
Na’t-i hüsnüñ zîver-i ‘arş-ı belâgatdır seniñ (K 2/29)

Hz. Muhammed’in aşkıñdan tüm meleklerin pervane olduğu belirtilmektedir:

Bütün eflâk ü *melâik* bende
Oldı pervâne onuñ ‘aşkıñda (M 6/22)

¹⁹⁸ Hallâc-ı Mansûr için bkz; s. 92.

¹⁹⁹ Bakara / 30-34.

²⁰⁰ Nahl / 49-50.

Bahârî, Hz. Zehra için yazdığı şiirinde, onu Allah'ın "Âdem-i mescûdu" olarak görür ve bu nedenle meleklerin huzurunda secde ettiğini belirtir:

Hep secde ederlerdi huzûruñda *melekler*
Zîrâ sen idin Âdem-i mescûdı Hüdâ'nıñ (K 7/7)

Bahârî, Mevlânâ için yazdığı bir kasidesinde, Mevlânâ'nın harem-i nazında meleklerin bile kanat açamadığından bahseder. Yani onun ma'nen yaşadığı mirâcda melekler bile bulunmaz:

Eşiğîñ tâ harem-i nâzîña göñlüm uçamaz
Orada çünkü *melekler* de kanatlar açamaz (M 18/32)

Bahârî, "Selçuk Hükümdarının Sarayında" (M/22) şiirinde Mevlâna'nın gelişini esnasında meleklerin semayı terk edip vecd ile toprağı öptüğünü belirtiyor:

Terk edip hem *melekler* eflâkı
Vecd ile öpüyordular hâki (M 22/22)

Meleklerin Hz. Âdem'e secde etmeleri olayı²⁰¹, insanın tefekkür ederek vecde gelişinin sebebi olarak görülmektedir:

Düşünürken gelir insân vecde
Saña etmişdi *melekler* secde (M 7/47)

Mihrâb-ı Aşk'ta dört büyük melekten sadece Cebrâil geçmektedir. Cebrâil kimi yerde Mi'râc ile anılırken kimi yerde ise anlatılan bir güzellikten ya da duyulan bir hazdan etkilenen varlık olarak karşımıza çıkar. Cebrâil için, "Cibrîl, Cebreil, Cebrâil, Cibrîl-i Emîn ve Rûhu'l-Kuds"²⁰² gibi ifadeler kullanılmaktadır.

²⁰¹ Hicr/28-33.

²⁰² Kur'ân-ı Kerîm'de Cebrâil için kullanılan bir ifadedir. Bkz; Bakara/253; Nahl/102.

Hız Muhammed gibi Allâh âşığı yoktur. Onun mübarek yüzü Cebrâil'in kıblesidir:

Ma'şûk-ı ilâhîdir onuñ var mı menendi
Rûhu'l-kudüsün kıblesidir vech-i bülendi (TH 3/2)

Bahârî, Mevlânâ ve Mesnevî'den bahsederken şiirlerinde Cebrâil'i sık sık kullanır. Özellikle Mesnevî ile vahiy arasında bağlantı kurmakta; vahiy meleği olarak Cebrâil'in bu eserden etkilenişi şiirlere yansıtılmaktadır. Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden bahsederken, Mesnevî'nin Cebrâil'i mest ettiğini ifade eder. Meleklerin, Kur'an okunma anı esnasında duydukları hazzın Mesnevî okunurken de duyduklarını, bu nedenle Mesnevî'nin Kur'an'dan süzülen sözler olduğunu imâ etmektedir:

Mesnevî'si mest eder *Cibrîl-i* 'aşkı zevkten
 Her sözünden vahy-i Hâk âyât-i Subhânî doğar (K 8/13)

Bir başka beyitte, Mesnevî'nin aşk kitabının bir ilhamı olduğu ve aşkı anlatan beyitlerinin Cebrail'i mest ettiğini söylüyor:

Mesnevî nazmı seniñ vahy-ı kitâb-ı 'aşkıñ
Cebre'îl'i bile mest etdi hitâb-ı 'aşkıñ (M 18/14)

Mevlânâ'nın aşkından bahsederken Cebrâil'in görüldüğü bahsedilir:

'Aşkıñ da göründü *Cebre'îl'i*
 Şems oldı bu nükteniñ delîli (M 12/4)

Cebrâil, Mi'râc kelimesinin geçtiği yerlerde de kullanılmıştır. Mi'râca, Cebrâil'in Mevlânâ'yı methettiğinden bahsedilir:

Vahy olup leyle-i mi'râcda *Cibrîl* dedi
 Zübde-i rûh-ı velâyet dem-i Mevlânâ'dır (K 12/5)

1.3. Kitaplar

Mihrâb-ı Aşk'ta dört büyük kitaptan sadece Kur'ân-ı Kerîm geçmektedir. Mihrâb-ı Aşk'ta "Kur'ân" başlığıyla müstakil bir şiir (G/26) bulunmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm şiirlerde, Hz. Muhammed'in Peygamberliği ile birlikte geçtiği gibi, Mevlâna ve Mesnevî'yi metheden şiirlerde de yer almaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin bir delilidir:

Yüz sürer pâyiñe hep kâfile-i 'illiyân
 Kıble-i vechine hep secde eder ehl-i yakîn
 Hâk'dır o nûr-ı ilâhîdir onuñ bürhânı
 İşte bak koyduğı dîn işte şu *Qur'ân-ı mübîn* (B 8/1)

Hz. Muhammed'in aşkı ve güzelliği âyetlerin sırrıdır. Bu nedenle Kur'ân Hz. Muhammed'i metheder:

Medheder ey nâzenîn-i Hâk seni *Qur'ân* dağı
 Hüsn ü 'aşkıñ añladım esrâr-ı âyetdir seniñ (K 2/19)

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Muhammed'in nezdinde bir Hak fermanıdır:

Oldı *Qur'ân'ın* seniñ vaşfında bir fermân-ı Hâk
Qul hu va'llâhü ahad zâtıñ şifâtıñ Fâtiha (TB 1/2)

O büyük Hak kitabının sırrında çok nükteler gizlidir:

Sırrında neler ne nükteler var
Qur'ân o büyük *kitâb-ı Hâk'ın* (G 26/5)

Kur'ân-ı Kerîm, Mevlânâ için yazılmış şiirlerde de geçmektedir. Mevlânâ'nın manevî kişiliğinin kaynağı olarak Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Muhammed gösterilir. Mevlânâ âşıklarının her nazarı Hak'tan, hakîkatten yanadır. Çünkü kalplerine (Mevlânâ'nın güzelliğinden dolayı) hep Kur'ânî bir sır doğar:

‘Âşıkân-ı hüsnünüñ Hâk-bîn olur her nazrası
Kâlbeye hep nûr-ı tecellî sırr-ı *Qur’ânî* doğar (K 8/11)

Mevlânâ’nın teni Hak nuru ve Hz. Muhammed’in nuru ile bezenmiştir. Gül konuşan ağzı mağz-ı Kur’ân²⁰³’dı. Şiirde, mağz-ı Kur’ân’dan kastedilen Mesnevî’dir. Bahârî, Mesnevî’yi, Kur’ân-ı Kerîm’in süzülen bir nağmesi olarak görür. Mesnevî’nin tamamı Kur’ân-ı Kerîm’den alınan bir ilhamdır:

Nûr-ı Hâk nûr-ı Muhammed’le bezenmişdi teniñ
Mağz-ı Qur’ân’dı onuñçün suhan-ı gül deheniñ (M 18/39)

Meşnevî zemzemesi vahyi *kitâbu’llâhuñ*
Biz o âheng-i ilâhîdeki öz ma’nâyız (G 12/3)

Cânân yüzünde okudum kitâb-ı ‘aşkıımı
Qur’ân gibi gözüm o hüsnü Hâk-nümâ görür (G 8/6)

Bahârî, *Rûh-i Kur’ân’dan Bir Sahîfe-i Nûr*²⁰⁴ adlı eseri için yazdığı bu şiirinde (KT/65), eserinden bir sayfa okuyanın Kur’ân ruhu ile feyizleneceğini belirtiyor:

Kim okursa bir şahîfe-i nûrumu
Rûh-ı *Qur’ân*’dan bir aydınlık bulur (KT/62)

Kur’ân-ı Kerîm’de Hakk’ın nefesi vardır. O nefesi anlayan, Hak şarabının sermesti olur. Bahârî, tasavvufî mânâda ilâhî aşktan doğan sarhoşluğu kastetmekte, bunun da Kur’ân’daki ilâhî nefesi anlamayla mümkün olacağını belirtiyor:

Lâhût-i Muhammedî’de söyler
Bir nefhasıdır Cenâb-ı Hâk’ıñ

²⁰³ Mağz-ı Kur’ân, Kur’ân’ın özü demektir. Kur’ân’ın sırrı ve bătımına, Kur’ân’ın özü denir. Mevlânâ’nın Mesnevî’si için bu tâbir kullanılır. Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yay., 2005, İstanbul., s. 405.

²⁰⁴ *Rûh-i Kur’ân’dan Bir Sahîfe-i Nûr* adlı eser için bkz; s. 38.

Añlarsa gönül o nefhâlardan
Sermesti olur şerâb-ı Hakk'ın (G 26/6-7)

1.4. Peygamberler

1.4.1. Hz. Âdem

İlk peygamber olan Hz. Âdem, İslâmî kaynaklarda insanlığın atası olması sebebiyle ebü'l beşer, Kur'an-ı Kerim'de Allâh'ın seçkin kıldığı kişiler arasında sayılmış olduğundan safiyyullah ünvanlarıyla da anılmaktadır.²⁰⁵ Hz. Âdem, Mihrâb-ı Aşk'ta çok zikredilmiştir. Eserde, “Âdem” başlığıyla bir şiir (M/7) mevcuttur. Bahârî, Hz. Âdem'i methederken onu sebab-i âlem olarak görmektedir:

Hilkatîñ besmelesi Âdem'dir
Rûh-ı Âdem sebab-i 'âlemdir (M 7/4)

Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın cennetten kovulma hâdisesi, Hz. Muhammed'in aşkına bağlanmaktadır. Hz. Muhammed'in yüzündeki bir ben, cenneti kıskandırdığı için Hz. Âdem ve Hz. Havva, Hz. Muhammed'in aşkından cenneti terk etmişlerdir:

Âdem'e Havvâ'ya terk etdirdi 'aşkıñ cenneti
Dâne-i hâl-i cemâliñ reşk-i cennetdir seniñ (K 2/12)

Allâh, Hz. Âdem'i kendi sûretinde yaratmıştır. Allâh, Hz. Âdem'in timsâlinde kendi güzelliğini resmetmiştir:

Hâk ile ülfetden aqdesken şıfat-ı Âdem'i
Hâk ile ol nûr-ı pâki Hâk muţalsam eylemiş
Bil ki Âdem mazhar-ı zât u şıfatu'llahdır
Şûret-i Âdem'de Hâk timsâlini resmeylemiş (KT/14)

Bahârî, insanlığın Hz. Âdem'den geldiğini vurgular:

²⁰⁵Süleyman Hayri Bolay, “Âdem”, *DİA*, C. I, s. 358.

Ceddimiz biz deriz ki *Âdem*'dir
Nefha-i Hâk'la çünkü insânız (G 11/2)

1.4.2. Hz. İbrâhim

Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm'ın müştereken kabul ettiği büyük peygamber olan Hz. İbrahim, Kur'ân-ı Kerîm'de kendisinden en çok söz edilen Peygamberlerden biridir.²⁰⁶ Mihrâb-ı Aşk'ta sadece bir yerde karşımıza çıkmaktadır. Hz. Muhammed'in aşkı, Halil²⁰⁷'e ateşi nûr bahçesi etmiştir. Hz. İbrahim'in ateşe atılma anında gül bahçen hemen hazırdır senin:

'Aşkîñ etmişdir *Halil*'e âteşi nûr bâğçesi
Bâğ-ı Firdevsiñ Efendim pür-hazâretdir seniñ (K 2/13)

1.4.3. Hz. Yâkub/Hz. Yûsuf

Hz. Yâkub ve oğlu Hz. Yûsuf, Kur'ân-ı Kerîm'de Yûsuf sûresinde bildirilmektedir. Tefsirlerde, tarih kitaplarında ve kısas-ı enbiyâlarda, Yûsuf ve Züleyha mesnevîlerinde Hz. Yûsuf'la ilgili geniş bilgi yer alır.²⁰⁸

Mihrâb-ı Aşk'ta, Hz. Yûsuf ile Hz. Yâkub birlikte anılmaktadır. Hz. Yâkub'un gözyaşı ve kederi, Hz. Yusuf'un da güzelliği işlenmiştir. Hz. Muhammed'in methinde, Hz. Yûsuf ile Hz. Yâkub'un vasıfları hüsn-i ta'lil çerçevesinde kullanılmıştır. Hz. Yusuf, gömleğinin gül kokusunu Hz. Muhammed'in güzelliğinden aldı. Hz. Muhammed'in nuru, Hz. Yâkub'un görmeyen gözleri için bir nurdur, ışıktır:

Yûsuf-ı hüsnüñden aldı bûy-ı gül-pîrâheniñ
Dîde-i *Ya'kûb*'a nûruñ nûr-ı rü'yetdir seniñ (K 2/14)

Bahârî, Hüseyin Fahrî²⁰⁹ için yazdığı şiirinde (K/15) onun teninin kokusunu, Hz. Yûsuf'un gömleğinden gönlü yaralı Hz. Yakûb'a gelen güzel bir kokuya benzetmektedir:

²⁰⁶Ömer Faruk Harman, "İbrâhim", *DİA*, C. 21, s. 266/269.

²⁰⁷Halil, Hz. İbrahim için kullanılan bir ünvandır. Hz. İbrahim Halilullah, yani Allah'ın dostudur.

²⁰⁸Ömer Faruk Harman, "Yûsuf", *DİA*, C. XXXV, s. 4.

Şem'îm-i gonca teniñ mi kâmîş-i *Yûsuf* den
Esüp gelir dil-i *Ya'kûb*-ı zâra bir nûkhet(K16/5)

1.4.4. Hz. Dâvûd

Hz. Dâvûd, İsrâiloğulları'na gönderilen ve kendisine Zebur adlı kutsal kitap verilen peygamberdir. Kur'ân-ı Kerîm ve hadislerde, Hz. Dâvûd'un çeşitli özellikleri belirtilmekle beraber gerek soy kütüğü, gerekse hayat hikâyesiyle ilgili ayrıntılı bilgi yoktur.²¹⁰ Kur'ân-ı Kerîm'de, Câlût'u öldürmesinden sonra Hz. Dâvûd'a hem hükümdarlık hem de hikmet verildiği bildirilir.²¹¹

Bahârî, Hz. Muhammed'e olan övgüsünde, sesinin güzelliği ile bilinen Hz. Dâvûd'u, onun şâiri olarak nitelemektedir. Hz. Dâvûd senin şâirindir. Onun her nağmesi, senin güzelliğine ait güzel sözler ve şiirlerdir:

Şâ'iriñdir *Hzret-i Dâvûd* kim her nağmesi
Hüsnuñe 'âit neşâ'idir *hiţâbetdir seniñ* (K 2/16)

Bahârî, Mevlânâ'ya olan hayranlığını ifade ederken, Mevlânâ'yı Hz. Dâvûd'un güzel sesindeki sır olarak tanımlamaktadır:

O râz-ı nağme-i *Dâvûd* o nûkte-i kudret
O nev-bahâr-ı tecellî o sırr-ı zât-ı Ahad (K 11/2)

1.4.5. Hz. Eyyûb

Sabır peygamberi Hz. Eyyûb Mihrâb-ı Aşk'ta bir yerde geçmektedir. Hz. Eyyûb, Hz. Muhammed'in aşkı ile öyle dertlenmiştir ki kendi bedeninin hastalığını hiç hissetmedi:

Duymadı derd-i tenin *Eyyûb* olmuş öyle mest

²⁰⁹ Hüseyin Fahreddin Dede hakkında bilgi için bkz; s. 24.

²¹⁰ Ömer Faruk Harman, "Dâvûd", *DİA*, C. IX, s. 21.

²¹¹ Bakara/251.

Derd-i ‘aşkıñ ‘âşıkâ bir özge nî‘metdir seniñ (K 2/17)

1.4.6. Hz. Mûsâ

Hz. Mûsâ, hem Yahudilik ve Hıristiyanlığa hem de İslâm’a göre büyük bir peygamber ve İsrâiloğulları’nı Firavun’un zulmünden kurtarıp hürriyete kavuşturan liderdir. Hz. Mûsâ, Kur’ân-ı Kerîm’in otuz dört sûresinde 136 yerde zikredilmektedir. Kur’ân’da ve sahih hadislerde geçmiş peygamberler arasında kendisinden en çok söz edilen peygamberdir.²¹²

Hz. Mûsâ, Tûr Dağı ve Tûr Dağı’ndaki tecellî mefhumları, şâirimiz tarafından çok sık kullanılmıştır. Tûr Dağı’ndaki tecellî, benzetme ve karşılaştırmalar ile şiirlerde karşımıza sıkça çıkmaktadır. Hz. Muhammed’e olan övgüde Tûr Dağı’ndaki tecellî, karşılaştırma amacıyla kullanılmıştır:

Mûsâ’ya eger Tûr ise gül-zâr-ı tecellî
Ruhsâr-ı Muhammed bize dîdâr-ı tecellî (G 47/1)

Mevlânâ’ya olan sevgisinin ifadesinde “*tecellî-i Tûr*”, benzetme amacıyla sık kullanılmıştır:

Yer olsun o dem semâ-yı pür-nûr
 Gökler ise bir *tecellî-i Tûr* (M 15/27)

Başdan başa nûru nûr-ı Hâk’ dır
 Her zerresi şem‘-i *Tûr-ı Hâk’* dır (M 16/22)

Burc-ı kerîmindeki vechi güneşdir baña
 Ben ne şunu ne bunu hem ne de *Tûr* isterim (K 13/5)

²¹²Ömer Faruk Harman, “Mûsâ”, *DİA*, C. XXXI, s. 207/210.

Kelîm²¹³, Tûr Dağı'ndaki tecellîde senin (Hz. Muhammed'in) şarabının sarhoşu olmuştur. Bu nedenle senin cemâlinin güzelliğinin hep söyleyeni olmuş; sana kavuşmanın aşkıyla yanmıştır:

Câmîniñ sermestidir *Tûr-ı tecellâ* da *Kelîm*

Bâde-nûşân-ı cemâliñ mest-i vuşlatdır seniñ (K 2/15)

Mevlânâ ile Şems-i Tebrizî'nin buluşmasının anlatıldığı bir şiirde, Hz. Mûsâ'nın Tûr Dağı'ndaki mucizesiyle kıyaslama yapılmaktadır. Bu buluşmadaki nûr göklere bile dar gelmekte; bu nûrdan Tûr Dağı bile hayrete düşmektedir:

Gökler bile dar gelir o nûra

Hayret veriyor ziyâsı *Tûr*'a (M 12/8)

1.4.7. Hz. Lokmân

Kur'ân-ı Kerîm'de kendisine hikmet verildiği bildirilen, peygamberliği tartışmalı din büyüğüdür. Kur'ân-ı Kerîm'in Mekke'de nâzil olan 31. sûresi Lokmân adını taşımaktadır. Lokmân sûresinde²¹⁴ Hz. Lokmân'a hikmet verildiği bildirilmekte ve oğluna hitâben iman, ibadet, ahlâk ve görgü kurallarına dâir öğütleri aktarılmaktadır.²¹⁵

“*Terbiye Mefhûmu*” başlıklı şiirde (M/28), Hz. Lokmân'ın âdâb ve terbiye noktasında tavsiyesi anlatılmıştır:

Şordular Hakîm *Loqmân*'a

Ders-i hikmet veren o insâna

Kimden öğrendiñiz bu âdâbı

Bu güzel terbiye bu icâbı

²¹³ Tûr Dağı'nda Cenâb-ı Hak'la konuşması dolayısıyla Hz. Mûsâ'nın unvanıdır.

²¹⁴ Lokmân/12-19.

²¹⁵ Ömer Faruk Harman, “Lokmân”, *DİA*, C. XXVII, s. 205/206.

Gülerek söyledi o hikmet-gû
Ben edebsizlerden aldım âdâbı

Dedi kim biliñiz haķıķat bu
Baña öğrettiler reh-i şavâbı

Baña onlardır eyleyen ta‘lîm
Beni onlardır eyleyen de ĥakîm (M 28/1-5)

1.4.8. Hz. Muhâmmed

Mihrâb-ı Aşk'ta Hz. Muhammed için yazılmış on yedi tane na't vardır. Bunun yanı sıra Hz. Muhammed'in isminin geçtiği birçok şiir de bulunmaktadır. Şiirlerde Hz. Muhammed için Ahmed-i Muhtâr (G 47/3), Muhammed Mustafa (KT/11), Habiballah (K/3), Resûlallah (K 2/4), Resûl-i ekrem (M 5/4), Hayru'l-enâm (M 6/3), Canân-ı Hak (TB1/2), Çerağ-ı enverim (TB 1/2), Meş'al-i irfân (K 5/2), Resûl-i Kureyşü'l-'Arabî (M 6/1) gibi sıfatlar kullanılmaktadır:

Hz. Muhammed'i öven birçok beyit bulunmaktadır:

O Ĥudâvend-i vâhid-i ekber
Bu beşâretle bezl-i rahmet eder (M 1/5)

Kim görse seniñ ĥüsnüñü der **leyse kemislih**²¹⁶
Olmaz onuñ aylar da güneşler de mişâli (K 5/7)

Ol zât ki zât-ı *Aĥmedî*dir
Her feyz ki var Muĥammedîdir (M 17/3)

Asr-ı saâdet döneminde Hz. Muhammed'i şâirlikle itham edenler, akli aciz olarak nitelendirilmiştir:

Şaşkın kalarak 'acz ile erbâb-ı cehâlet

²¹⁶ Şûra/11 (O'nun benzeri gibi hiçbir şey yoktur.)

Peyğambere şâ'ir diyebilmişdi nihâyet

Bilmez ne desin 'aklı o lâhûta ulaşmaz
İnsanda kemâl anca bu ondan öte aşmaz (M 3/3-4)

Hız. Muhammed, diğer Peygamberler ve onların mucizeleriyle birlikte sık sık anılmaktadır. Hız. Muhammed'i yüceltmede, diğer Peygamberlerin öne çıkan vasıfları kullanılmıştır:

'Aşkîñ etmişdir *Halîl*'e âteşi nûr bâğçesi
Bâğ-ı Firdevsîñ *Efendim* pür-ğazâretdir seniñ (K 2/13)

Yûşuf-ı hüsniñden aldı bûy-ı gül-pîrâheniñ
Dîde-i *Ya 'kûb*'a nûruñ nûr-ı rü'yetdir seniñ (K 2/14)

Şâ'iriñdir *Hazret-i Dâvûd* kim her nağmesi
Hüsniñe 'âit neşâ'iddir hiğâbetdir seniñ (K 2/16)

Duymadı derd-i tenin *Eyyûb* olmuş öyle mest
Derd-i 'aşkîñ 'âşıkça bir özge nî'metdir seniñ (K 2/17)

Ma'sûk-ı ilâhîdir onuñ var mı menendi
Rûhu'l-ğudüsüñ kıblesidir vech-i bülendi (TH 3/2)

1.5. Ahiretle İlgili Mefhumlar

1.5.1. Cennet

Cennet, Mihrâb-ı Aşk'ta, cennet (K 1/15), cennet-i Firdevs (G 47/5), cinân (K 7/2), cennât-ı Na'îm (G 17/2) cennet-i Me'vâ (K 7/10), ifadeleriyle kullanılmıştır. Cennet bu kavramlarla şiirlerde birçok yerde geçmektedir. Cennet, Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şeriflerde belirtildiği şekilde gerçek anlamıyla birçok yerde karşımıza çıkmaktadır:

Ey tâlib-i *cennet* nene lâzım bu temennî

Gel gör ne imiş *cennet-i â'lâ-yı muhabbet* (G 3/6)

Cennet ve Kevser, Mihrâb- ı Aşk'ta daha çok Hz. Muhammed ve diğer din büyüklerini methetmede, benzetme ve karşılaştırma yapılarak kullanılmıştır. Bu nedenle Bahârî'nin şiirlerinin çoğunda, yapılan bir cennet tasviri, ya da talip olunan bir cennet yoktur. Cennet ve cennete ait tüm unsurlar, derin bir sevgi duyulan önemli din büyüklerini övmeye ve yüceltmede kullanılmıştır. Cennete ait kullanılan en önemli unsur ise Kevser'dir.

Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın cenneti terk etmeleri, hüsn-i ta'lil sanatı yapılarak Hz. Muhammed'in aşkına bağlanmaktadır. Hz. Muhammed'in yüzündeki bir benin cenneti kıskandırdığı ifade edilmektedir:

Âdem'e Havvâ'ya terk etdirdi 'aşkıñ cenneti

Dâne-i hâl-i cemâliñ reşk-i *cennetdir* seniñ (K 2/12)

Hz. Muhammed'in kokladığı gülleri Firdevs cenneti kıskanır:

Çoqlamış lütf eylemiş pek sevgili Peygamber'im

İmrenirse çok degil Firdevs-i *cennet* güllere (G 39/2)

Derin bir Ehl-i Beyt sevgisi taşıyan Bahârî'nin, Ehl-i Beyt için yazdığı şiirlerde cenneti ve Kevser suyunu benzetme olarak kullandığını görüyoruz. Hz. Fatma için yazılan şiirinde de (K/6) böyle bir durum söz konusudur:

Bâb-ı keremiñdir bize bir *cennet-i Me'vâ*

Allâh evidir çünkü seniñ dâr-ı emânıñ

Sen 'aşk-ı ilâhîyi Muhammed`le yaşatdın

Envâr-ı Muhammed`di seniñ kût-ı *cenâniñ* (K 7/10-13)

Hz. Ali, cennette Kevser suyunun sâkisi olarak görülmektedir:

Merhamet et ey tecellî-gâh-ı ‘aşkıñ serveri
Nûr-ı Haq *sâkı-i Kevser* dînim îmânım ‘Alî (KT/15)

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in dudaklarında cennetin Kevser suyu akar:

Leblerinden *Kevser-i cennet* aqar
Gözlerinden nûr-ı vechu’llâh baqar (M 9/8)

Hz. Mevlânâ’ya olan övgüde de cennet ve Kevser çok kullanılmıştır. Cennet ve Kevser Mevlânâ’nın bedeninde somut bir hâle dönüşmüştür:

Leblerinden *Kevser-i hikmet* zülâl-i ma’rifet
Şaçlarından *cennetiñ* şeb-bûy ü reyhânî doqar (K 8/10)

Aqar gönülde ilâhî riyâz-ı *cennâtî*
Kim öpse şıdık ile hâkiñ Cenâb-ı Mevlânâ (K 10/11)

Mevlânâ’nın her eseri gönüllere âb-ı hayat akıtan cennetteki Kevser’dir:

Cennetiñ Kevseridir her eser-i şeh-kârıñ
Aqıtır dillere hep âb-ı hayât âşârıñ (M 18/12)

Mevlânâ’nın gelişyle her taraf cennete dönüşmüştür:

Her cihet *cennet* oldu bâlâdan
Öyle bir râhat oldu Mevlâ’dan (M 22/25)

Şâirimiz, Mevlânâ’ya olan sevginin önemini belirtmek için Allah’ın Mevlânâ âşıklarına Na’ım cennetini bahşedeceğini söyler:

Ravḥ u reyḥân-zâr-ı *cennât-ı Na‘îmi* bahşeder
 ‘Âşıkân-ı nûr-ı Mevlânâ Yâ Allâhu ‘azîm (G 17/2)

1.5.2. Cehennem

Cehennem, Mihrâb-ı Aşk’ta sadece bir yerde “dûzah” olarak geçmektedir. Şâirimiz, âşık için cehennemin, yârin rızası ile cennet olabileceğini vurgulamaktadır:

‘Âşıka dûzah rızâ-yı yâr için cennet olur
 Beñzemez ‘âşıkların aḥvâli ḥâl-i ‘âleme (KT/83)

2. İbâdet

Bahârî, Hz Muhammed’ e karşı yapılan hizmetin Allâh’ karşı yapılan eksiksiz bir ibâdet olduğunu belirtiyor.

Sâye-i feyzinde oldım na‘t-gû şâ‘irin
 Hizmetiñ Allâh’a ekmele bir ‘*ibâdetdir* seniñ (K 2/33)

2.1. Namaz

İslâmın beş şartından biri olan namaz ve namazla ilgili kavramlar birçok şiirde göze çarpmaktadır. Bir hadîs-i şerifte²¹⁷ geçen Hz. Muhammed’in namazı iki rekat eksik kıldırıp, sâhabenin de bunun nedenini sorma hâdisesi şiir şeklinde anlatılmaktadır:

Bir günüñ ögle *namâzında* Nebî
 O Resûl-i Kureysü’l-‘Arabî

Oldı eşḥâb-ı güzînine imâm
 Burc-i İslâma güneş doğdu tamâm

İki rek‘at kılarak verdi selâm
 O şeref-râz-ı Nebî ḥayrû’l-enâm

²¹⁷ Buhârî, “Salât”, 31.

Bir şahâbe dedi ki ey şâhım
Göñül ufkundaki sönmez mâhım

Bize dört rek‘atı taqşîr m’etdin
Yoksa nisyân ile mi eksiltdin

Nefha-i bû-yi Hudâ esti hemân
Açdı gül ağzını zîrâ cânân

Dedi kim belki bu bir nisyândır
Yañılır yañılışı var insândır

Beşerim bende de var sizdeki hâl
Ancağ Allâh münezzeh müte‘âl

Bî-hud oldum da unuttum yaptım
Bunda yok yoksa benim bir kaçdım

Ne zamân böyle edersen taqşîr
Buna derhâl ediñiz siz tezkîr (M6/1-10)

Hz. Muhammed’in namazla ilgili bir başka hadîsi de manzûm şekilde anlatılmaktadır:

Bu üç şeyi severim ben onuñla meftûrum
Güzel koğu ve kadınlar *namâz* da göz nûrum (M 5/7)

Bahârî, namazdaki sırrın anlaşılması için Dîvân-ı Kebîr’deki şiirlerin anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir:

İstiyorsan bu *namâzıñ* sırrın
Oğu Dîvân-ı Kebîr`indeki şi‘rin (M 6/13)

Mihrâb-ı Aşk'ta namazın secde bölümü şiirlerde çok görülmektedir:

Görürüm hüsnünü huzûrunda
Gelirim vecde eylerim *secde* (G 35/8)

Bahârî, Allâh'ın varlığı ve büyüklüğü neticesinde secdeye kapanıp Allâh'ı tehlil²¹⁸ etmektedir:

Ben neyim hepsi seniñ varlığıñ Allâh derim
Kapanır *secdeye* Yâ Rab seni tehlîl ederim (MS 2/1)

Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatma, Allâh'ın yeryüzünde secde edilen Âdem'i olarak görüldüğü için melekler ona secde ederler:

Hep *secde* ederlerdi huzûrunda melekler
Zîrâ sen idin Âdem-i mescûdı Hudâ'mñ (K 7/7)

Bahârî, huşû içinde edâ edilen namazı Sidre-i Müntehâ'ya²¹⁹ ulaşma olarak görerek, namaz ile manevî mirâca ulaşıldığını belirtmektedir:

Sürdüm yüzümü du'âya durdum
Ben sidre-i müntehâya durdum

Hem *secdeye* hem *rukû'a* vardım
Bî-hûş olarak huşû'a vardım (M 16/9-10)

Bahârî, şiirlerinin ehl-i aşk tarafından övülmesinden dolayı şükür secdesi²²⁰ yapması gerektiğini söylemektedir:

²¹⁸ Lâ ilâhe illallah demek anlamında, Arapça bir kelime. Bkz; Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 645.

²¹⁹ Sidre-i müntehâ yaratıklar âleminin son noktasıdır. Cennetin de sonu olan sidretü'l- müntehânın ötesi Allâh'ın gayb âlemidir; içyüzünü akılların kavrayamayacağı âlem. Hasan Akay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*, İşaret Yay., İstanbul, 2005, s. 424. Sidretü'l-Münteha için bkz; Kur'ân-ı Kerîm Necm /11-18.

²²⁰ Şükür secdesi bir nimetin kazanılmasından veya bir felâket ve musibetin atlatılmasından dolayı kibleye dönerek tekbir alıp secdeye varmak, secdede iken Allâh'a hamd ve şükür ettikten sonra yine tekbir alarak ayağa kalkmaktır. *İlmihal I, İman ve İbadetler*, Heyet, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, s. 354.

Durma Bahârî hemân *secde-i şükr* eyle kim
Şi'riñi taqdîr eder hâzret-i aḥbâb-ı 'aşk (G 14/7)

Bahârî, Sâni' olan Allâh'ın varlığına karşı rükû' edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır:

Şâni'in varlığına karşı egil
Seni insân yapan Allâh'ımı bil (M 7/58)

2.2. Oruç

Oruç, Mihrâb-ı Aşk'ın el yazma nüshasında "Ramazan Ayına" başlıklı bir şiirde sıkça işlenmiştir. Şâirimiz bu şiirde, ramazan ayı ve oruç ibadeti için methedici ifadeler kullanmıştır:

Mâh-ı şiyâm-ı kenz-i güfrân
Ey bâ'îş-i feyz-ı ehl-i îmân
Sen cilve-geh-i kelâm-ı Hâk'sıñ
Pek muhterem ây desem eḥaḳksıñ

Ḳur'ân-ı 'azîm sende inmiş
Âğûşuna Muḥammedî sinmiş

Ḳur'ân ile süslenince nûruñ
Bayrâm ile artıyor sürûruñ

Tavşîfiñe bizde kudret olmaz
'Ulviyyetiñe nihâyet olmaz

Tenzîl-i kelâm-ı zü'l-Celâliñ
Bildirdi füyûzun Hâḳḳ-ı me'âliñ (M 33/1-6)

3. Âyet ve Hadisler

3.1. Âyet

Âyetler, Mihrâb-ı Aşk'ta üç şekilde karşımıza çıkmaktadır: İçerisinde “âyet” kavramının geçtiği beyitler (M 3/1), “sûre” isimlerinin geçtiği beyitler (TH 1/1), âyetlerin bir kısmının ya da tamamının iktibas edildiği beyitlerdir (M 9/16).

Ârif isen Allâh'ın yeryüzündeki tecellîsini bilmen gerekir. Kur'ân-ı Kerîm'in her âyeti bu tecellînin göstergesidir:

Bil 'ârif iseñ sırr-ı tecellî-i Hudâ'yı
Her âyet-i Kur'ân saña eṭvâr-ı tecellî (G 47/4)

Hiz. Muhammed Mekkeli müşriklere Kur'ân âyetlerini okuyunca, müşrikler tarafından şâir diye nitelendirilmiştir. Bahârî, âyetlerin şîir, Hiz. Muhammed'in şâir olarak görülmesi hâdisesini yermiştir:

Âyetleri yâkût dudaklarda görünce
Hayretlere düşmüş onu almışdı düşünce

Bakmış o güzel sözlere bakmış da şaşırmış
İdrâkini hiç bilmediğini dağdan aşırılmış

Şaşkın kalarak 'acz ile erbâb-ı cehâlet
Peygambere şâ'ir diyebilmişdi nihâyet (M 3/1-3)²²¹

Hiz. Muhammed'in methedilmesinde âyetler çok kullanılmıştır. Hiz. Muhammed'i Kur'ân metheder. Onun aşkının güzelliği âyetlerin esrârıdır:

Medheder ey nâzenîn-i Hâk seni Kur'ân daḥi
Hüsün ü 'aşkîñ añladım esrâr-ı âyetdir seniñ (K 2/19)

²²¹ Saffât/36 (“Biz hiç deli bir şâir için ilahlarımızı bırakır mıyız?” diyorlardı.) Bazı şîirlerde âyetin tamamı değil de bir kısmı iktibas edilmiştir. Bütünlük arz etmesi amacıyla dipnotta, âyetin meâli tam olarak verilmiş olup âyetin iktibas edilen kısmının meâli bold yazı şekli ile gösterilmiştir.

Bahârî, Hz. Muhammed’i methederken âyetin bir kısmını iktibas etmiştir. Hz. Muhammed’in güzelliğini kim görse, “*O’nun(Allâh’ın) benzeri gibi hiçbir şey yoktur.*” meâlindeki âyet-i söyler:

Kim görse seniñ hüsünü der **leyse kemislih**²²²

Olmaz onuñ aylar da güneşler de mişâli (K 5/7)

Bahârî, *Sevgili Peygamberimizin Kanadı* başlıklı şiirini (M/4) Hicr Suresinin 88. Âyetinin(*Kanadını mü’minler üzerine ger*) tefsiri olarak nitelendirir. Şiirin ikinci beytinde Hz. Muhammed’in büyük bir müjdecî olduğunu, Sebe sûresinin 28. âyetinin “*li’n-nâsi beşîr(insanlar için müjdeleyici)*” ifadesi ile belirtmektedir:

Mü’miniñe kanadıñ ger saña Allâh dedi

Yâ Nebî sen bize bir rahmet-i Hâk’sıñ ebedî

Rabbimiñ müjdesidir lütf ile etdîn tebşîr

İşte Qur’ân-ı mübîn âyet-i **li’n-nâsi beşîr** (M 4/1-2)²²³

Bahârî, Hz. Muhammed’in mübarek hareminin meşalesi olarak gördüğü Hz.Fâtma’yı Nûr ve Duhâ sûresinin âyeti olarak görür.

Ey meş’al-i lâhût-ı harem-gâh-ı Muhammed

Sen âyetisiñ sûre-i Nûr’uñ ve *Duhâ’nuñ* (K 7/15)

Mihrâb-ı Aşk’taEhl-i Beyt ile ilgili birçok şiir mevcuttur. Bu şiirlerden bir tanesi de, Hz.Hasan ve Hz. Hüseyin için yazılmış şiirdir.²²⁴ Aşağıdaki beyitte Necm sûresinin 9. âyetinde geçen *Kâbe kavseyni ev ednâ* ifadesi kullanılmıştır. Şâirimiz, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in Peygamberimizin soyuna mensub olduğu için,*Kâbe kavseyni ev ednâ* makamının²²⁵ nûruna onların mazhar olduğunu belirtmektedir:

²²² Şûra/11 (O’nun benzeri hiçbir şey yoktur.)

²²³ Sebe/28 (Biz, seni ancak bütün **insanlara müjdeleyici** ve uyarıcı olarak gönderdik.)

²²⁴ Midhat Bahârî Beytur, *Mihrâb-ı Aşk*, s. 36.

²²⁵ Peygamberimizin Mi’râcta ve Sidre-i Müntaha’nın bir yerinde, Rabbi ile buluşup görüştüğü, ondan vasıtasız emirler ve hediyeler aldığı, onun müstesna ve münezzeh huzuruna kabul edildiği ve iki yay

Ķâbe kavseyni ev ednâ²²⁶ mazharı

Her biri ĦaĶĶ'ın sevimli dil-beri

Bahârî için Mevlevîlik *Ķul hüva'llâhü aĥad²²⁷* âyetidir; yani tevhîddir. Ârif olan Mevlevîlik'in özünde tevhîdi görür:

Eyliyor erbâb-ı 'aşkı cezbe-dâr

Nâle-i dil-sûz-ı nây-i Mevlevî

Ķul hüva'llâhü aĥaddır'ârife

Âh-ı ma'nâ-yı şadâ-yı Mevlevî (KT/24)

Mevlânâ, Duhâ Sûresi'ndeki nûra mazhar olup Hz. Ali'nin aşkının esintisidir:

Hem mazhar-ı nûr-ı **Ve'd-Duhâ'sın²²⁸**

Hem nefĥa-i 'aşĥ-ı Murtaẓâ'sın (M 15/3)

Bahârî, kendisini Duhâ Sûresi'nin nûruna batmış; Allah'ın tecellîsiyle mest olmuş olarak tasvir etmektedir:

Müstaĥrak-ı nûr-ı **Ve'd-Duhâ'yım²²⁹**

Sermest-i tecellî-i Ħudâ'yım

Gönlümde yanar çerâĝ-ı vaĥdet

Pervâne-i zât-ı Kibriyayım (B 5/2)

Mihrâb-ı Aşĥ'ta, içerisinde âyetlerin yer aldığı diĝer şiirler şunlardır:

'Aşĥlara Ĥur'dur her yer

Allâh'ı bulur ehl-i dil cânında

arası kadar ona yakın olduĝu bu makama Kâbe kavseyni makamı denilmiştir. İmam Suyûtî, *Peygamberimizin Mucizeleri ve Büyük Özellikleri* (Ter. Ömer Temizel), Uysal Kitabevi Yay., Konya, s. 310-311.

²²⁶ Necm/9 [(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.]

²²⁷ İhlâs/1. (De ki: "O Allâh'tır, bir tektir.")

²²⁸ Duhâ/1 (Kuşluk vaktine andolsun.)

²²⁹ Duhâ/1 (Kuşluk vaktine andolsun.)

Cennetler içinde kalb-i pâki
 Güller açılır onuñ kanında
Ṭûbâ lehüm ve hüsnü me'âb der Hâk²³⁰
 Eshâb-ı haqîkatıñ şânında (B 6/2)

Şerhdir nâleleri nükte-i **kerremnâye**²³¹
 Üflemişdir ezeli 'aşkıñı Mevlâ nâye (KT/23)

Gelmeseydiñ dehri tutmuştu şedâ-yı **len terân**²³²
 Lütf-ı teşrîfiñ beşâret-sâz-ı rü'yetdir seniñ (K 2/8)

Pây-ı menhûşunu şokamaz Alman çekme elem
 Erişip lütf-i nebî Hâk'dan melekler me'mûr
 Şehr-i İslâm olan İstanbul'u şaqlar Allâh
Beldetün tayyibetün²³³ çünki diyen Rabb-ı Ğafûr (KT/ 78)

Hüsnüñ gibi bî-nihâye bir nûr
 'Âriflere remz-gûy-i **Ve't-Tûr** (M 29/20)²³⁴

Bize söyler bu va'zıñız hay hay
Ve mine'l-mâi külle şey'in hay(M 22/45)²³⁵

Midhat eğer insan iseñ Allâh'ıña
 Yalvar yaqar 'ömrüñ seniñ olmaz telef
 Peyğamber'ıñ Qur'ân'da baq tebliğ eder
İn yentehû yuğfer lehüm mâ kad selef(KT/12)²³⁶

²³⁰ Râ'd/29 (İnanan ve salih amel işleyenler için, **mutluluk ve güzel bir dönüş yeri vardır.**)

²³¹ İsrâ/70 (Andolsun, **biz insanoğlunu şerefli kıldık.**)

²³² A'râf/143 (Allah da, "**Beni (dünyada) katiyen göremezsin.** -Hz.Mûsâ'ya Allâh'ın cevabı-) Âyet Kur'ân'da "len terânı" şeklindedir.

²³³ Sebe/15 (**Ne güzel ne hoş bir belde** ve bağışlayan bir Rab!

²³⁴ Tûr/1 (Andolsun o Tûr'a).

²³⁵ Enbiyâ/30 (İnkâr edenler, göklerle yer bitişikken, bizim onları ayırdığımızı ve **diri olan her şeyi sudan** meydana getirdiğimizi görmediler mi?)

²³⁶ Enfâl/38 [Ey Muhammed! İnkâr edenlere söyle: **Eğer (iman edip, düşmanlık ve savaştan) vazgeçerlerse, geçmiş günahları bağışlanır.**]

Nedir o hûr o mükevkeb semâ-yı Rabbânî
Nedir o ‘âlem-i nûr-ı Hudâ-yı **lem yûled**(K 11/11)²³⁷

3.2. Hadis

Kelime olarak yeni ve haber vermek anlamına gelen hadis kelimesi ıstılâhî olarak, söz, fiil takrir, yaratılış ve huyla ilgili sıfat olarak Hz. Peygamber’e (veya sahâbe ve tâbiûna) izafe edilen her şeydir.²³⁸ Hadîs-i Şerîf, Mihrâb-ı Aşk’ta dört yerde karşımıza çıkmaktadır. Hz. Muhammed’in “Bana üç şey sevdirdi: Güzel koku, kadınlar ve gözümün nûru namaz.”²³⁹ hadîsi manzum biçimde işlenmiştir:

Hadîs-i pâk-i şerîfnde böyle baş ediyor
Bu üç baña biliñiz ki o sevdirdi diyor

Bu üç şeyi severim ben onuñla meftûrum
Güzel koku ve kadınlar namâz da göz nûrum (M 5/6-7)

Bahârî, Hz. Muhammed’in namazı eksik kıldırmasıyla ilgili hadîsi²⁴⁰ manzum şekilde anlatmıştır:

Bir günüñ ögle namâzında Nebî
O Resûl-i Kureyşü’l-‘Arabî

Oldı eşhâb-ı güzînine imâm
Burc-i İslâma güneş doğdu tamâm

İki rek‘at kılarak verdi selâm
O şeref-râz-ı Nebî hayrû’l-enâm

Bir şahâbe dedi ki ey şâhım
Göñül ufkundaki sönmez mâhım

²³⁷ İhlâs/3 [O’ndan çocuk olmamıştır (Kimsenin babası değildir). **Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir)**]

²³⁸ Lütfi Çakan, *Anahatlarıyla Hadis*, Ensar Yay., İstanbul, 2011, s. 18.

²³⁹ Nesâî, *Sünen-i Nesâî*, Beyrut, 1930, C.7, s. 61.

²⁴⁰ Müslim, *Sahîh-i Müslim(Mesâcid, 89)*, (Sahîh-i Müslim Tercümesi ve Şerhi, Ter. Ahmed Davudoğlu), Ahmet Said Matbaası, İstanbul, 1975, C. 3, s. 1652.

Bize dört rek‘atı takşîr m’etdin
Yoksa nisyân ile mi eksiltdin

Nefha-i bû-yi Hudâ esti hemân
Açdı gül ağzını zîrâ cânân

Dedi kim belki bu bir nisyândır
Yañılır yañlışı var insândır

Beşerim bende de var sizdeki hâl
Ancağ Allâh münezzeh müte‘âl

Bî-ğud oldım da unuttum yaptım
Bunda yok yoksa benim bir kaçdım

Ne zamân böyle edersem takşîr
Buna derhâl ediniz siz tezkîr

Dedi Peyğamber-i güzîde-şifât
O kerem-kâr-ı nûr bahş-ı hayât (M 6/1-10)

Şiirlerde geçen diğer hadisler şunlardır:

Kim ki der *lâ ilâhe illa’llâh*²⁴¹
Müslümandır o nefsi şanma tebâh (M 1 /2-3)

Sırrında göründü **mâ ‘arefnâk**
Levlâke lemâ ħalaqtü’l-eflâk(M 13/5)²⁴²

Bağ ne der peygamberân Allâh’ına
Ehdi kavmî innehüm lâ yağlemûn(KT/8)²⁴³

²⁴¹ Müslim, “Kitâbü’l-îmân”, 53.

²⁴² Aclunî, *a.g.e.*, s. 232. (Sen olmasaydın bu âlemleri yaratmazdım.)

²⁴³ Müslim, “Cihad”, 105. (Allâh’ım kavmimi hidayete erdir ve bağışla, çünkü onlar bilmiyorlar.)

4. Diğer Dinî Mefhumlar

4.1. İnançla İlgili Mefhumlar

4.1.1. Kelime-i Tevhîd

Kelime-i tevhîd Mihrâb-ı Aşk'ta vurgulu bir şekilde işlenmiştir. Şiirlerde *tehlîl*²⁴⁴(MS 2/1) ve *lâ ilâhe illa'llâh* (M 1/3) ifadeleri şeklinde görülmektedir. Aşağıdaki şiirde, Hz. Muhammed'in kelime-i tevhîdi söyleyenin Müslüman olacağına ve cennete gireceğine dair hadîsi²⁴⁵ manzûm şekilde ifade edilmiştir.

Bak olur mu gönül bâğında tebâh

Gonca-i *lâ ilâhe illa'llâh*

Dedi Peyğamber-i güzîde-şifât

O kerem-kâr-ı nûr bahş-ı hayât

Kim ki der *lâ ilâhe illa'llâh*

Müslümandır o nefsi şanma tebâh

Yine bir gün Cenâb-ı fahr-i enâm

O şehin-şâh-ı enbiyâ-yi 'izâm

O Hudâvend-i vâhid-i ekber

Bu beşâretle bezl-i rahmet eder

Kim ki der *lâ ilâhe illa'llâh*

Cennete dâhil oldı derdi o şâh

Lütf ü fazl-ı Hudâ'ya eyle nigâh

De hemen *lâ ilâhe illa'llâh* (M 1/1-7)

²⁴⁴ Lâ ilâhe illallah demek anlamında, Arapça bir ifade. Bkz; Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 645.

²⁴⁵ Müslim, "Kitâbü'l-îmân", 53.

Bahârî, Allâh'ın varlığı ve büyüklüğü karşısında düştüğü acizliği secdeye kapanıp tehlîl ederek gösteriyor:

Ben neyim hepsi seniñ varlığıñ Allâh derim
 Kapanır secdeye Yâ Rab seni tehlîl ederim (MS 2/2)

Bahârî, Bâyezid-i Bistâmî'nin tevhîde dair söylediği *Leyse fi cübbetî siva'llâhi*²⁴⁶ sözü üzerine yazmış olduğu şiirde (M/35) Bistâmî'nin bu sözünü vecd hâlinde ve mahv-ı mutlakta söylediğini, bu durumu anlayanlar için bunun tevhid mertebesi olduğunu söylüyor:

Vecde gelmişdi söylemişdi sözün
 Mahv-ı mutlakta gördü çünkü özün

‘Ayn-i tevhîd añlayanlara bu
 Tıbbı bir lâ ilâha illâ hû (M 35/3-4)

4.1.2. İmân

Kalp ile tasdîk, dil ile ikrâr mânâsına gelen îmân, tasavvufî açıdan kısaca dil ile söyleme, İslâm'ı yaşama, kalble marifete ulaşmanın bir terkibi olarak değerlendirilebilir.²⁴⁷ Bahârî, şiirlerinde îmân mefhumun gerçek ve tasavvufî mânâda çok az kullanmıştır. Şiirlerde Hz. Ali (KT/15), Mevlânâ (K/9) ve Mesnevî (M/19) methedilirken, îmân mefhumunun gerçek anlamı dışında kullanıldığı karşımıza çıkmaktadır.

Aşağıdaki beyitte îmân, gerçek anlamında ve tezatıyla kullanılmıştır. Münkirler mahşerde Cemâlullâhı gördükleri zaman inanacaklardır. Burada îmân, kabullenme, doğruluğunu kabul etme, inanma anlamında kullanılmıştır:

Yârın cemâli Hakk'ın kelâmı
 Münkir görürseñ îmân edersin (G 28/7)

Bahârî, Hz. Ali'yi methederken îmân mefhumunu kullanmıştır:

²⁴⁶ “Cübbemin altında Allah'tan başkası yoktur.” Daha fazla bilgi için bkz; s. 91.

²⁴⁷ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 308-309.

Merhamet et ey tecellî-gâh-ı ‘aşkıñ serveri
Nûr-ı Haq sâkî-i Kevşer dînim *îmânım* ‘Alî (KT 15/1)

Sultan Veled’in her sözü, Bahârî’nin gönlünde *îmân* edilecek bir hakikat gibi olur:

Himmetiniñ damlası ‘ummân olur
Her sözü gönlümde bir *îmân* olur (M 23/4)

Bahârî, Mesnevi’yi de içindeki hakikatler sebebiyle *îmânım* şeklinde tanımlamıştır:

Baňa cândır hem o cânânımdır
Rûhumuñ rûhu o *îmânımdır* (M 19/5)

Mevlânâ’ya olan bağlılıkta Mevlânâ sevgisi şâhim, mâhim, dînim ve *îmânım* şeklinde ifade edilmiştir:

Kıblem de sen Kâ‘bem de sen cânım da sen cânân de sen
Şâhim da sen mâhimda sen dînim de sen vârim da sen *îmân* da sen (G 29/1)

4.1.3. Mi‘râc

Mi‘râc, Hz. Muhammed’in Mekke’de, Mescid-i Haram’dan Kudüs’teki Mescid-i Aksâ’ya gelip buradan da Cebrâil ile birlikte göğe yükselme olayıdır. Mihrâb-ı Aşk’ta mi‘râc mefhumu Hz. Muhammed’in göğe yükselişini karşılayan anlamıyla (K/1) işlendiği gibi, namazı edâ etme anında mânevî olarak göğe yükselişi ifade eden anlamıyla da (M/6) yer almaktadır.

Hz. Muhammedin kadri ve şerefi o kadar büyüktür ki, en büyük mucizelerden biri olan mi‘râc bile onun büyüklüğü ve yüceliği karşısında küçüktür:

Qadri şerefi onuñ büyükdür

Mi'râc oña karşı pek küçükdür (M 17/9)

Namaz, mânevî olarak göğe yükseliş olarak görülmüştür:

Her kimiñ kalbini etdiyse hüzün âmâc

Eder Allâh'ına elbette o ma'nen *mi'râc* (M 18/33)

Sürdüm yüzümü du'âya durdum

Ben *sidre-i müntehâya* durdum (M 16/9)

Bahârî, Mevlânâ ile Şems-i Tebrizî'nin kavuşması²⁴⁸ olayını *mi'râca* benzetmiştir:

Mi'râc-ı vişâl-i yâr el-ḥaḳ

Lâhût-i ḥarîm-i ḥüsn-i muṭlaḳ (M 12/19)

Bahârî, Mevlânâ'ya olan sevgisinden ötürü Cebrâil'in, *mi'râc* gecesi velâyet rûhunun en seçkin olduğu zaman Mevlânâ'nın zamanıdır, dediğini belirtir:

Dâ'imâ bâl ü perri 'aşḳ ile eyler *mi'râc*

Sırr-ı 'aşḳ-ı aḫâdiyyet dem-i Mevlânâ'dır

Vaḫy olup leyle-i *mi'râc*da Cibrîl dedi

Zübde-i rûḫ-ı velâyet dem-i Mevlânâ'dır (K 12/4-5)

Bir testidir ki içi neşveden dolmuş; onun meclisi *mi'râc* âşıklarından meydana gelmiştir:

Bir sebûdur ki neşveden dolmuş

Bezmi *mi'râc*-ı 'âşıkân olmuş (M 22/42)

Mi'râc ile ilgili diğerk beyitler ise şunlardır:

²⁴⁸ Midhat Bahârî Beytur, *Mihrâb-ı Aşḳ*, s. 45.

Mi'râc-1 'âşıkânı inkâra var mı imkân
İbzâl-i rahmetiñde Allâh birsiñ Allâh

Mi'râc-1 Aḥmedîniñ bir feyzidir göründü
Şevk-i muḥabbetiñde Allâh birsiñ Allâh (K 1/17-18)

4.1.4. Ölüm ve Hayat

Ölüm, Mihrâb-1 Aşk'ta çok fazla yer almamaktadır. Ölüm kavramı hayâtın sonu, âhîret hayatının başlangıcı biçimindeki gerçek anlamında, şiirlerde çok geçmemektedir. Aşağıdaki beyitte Mevlânâ'ya olan sevginin hiçbir şekilde terk edilemeyeceği hissiyâtının ölçüsü olarak ölüm kavramı kullanılmıştır:

Ne kadar nâz ile cevretse de uşanmam aşlâ
Ölürüm terk edemem sevgili cânânemi ben (G 30/3)

Hayât kavramı eserde hayât (M 18/9), âb-1 hayât (G 43/4), ihyâ (K 12/7), hayâtiyyet-nümâ (M 25/12) kavramlarıyla karşılık bulmuştur. Bahârî, âb-1 hayât terkipini şiirlerde çok kullanmıştır. Hayât suyu anlamında kullanılan bu terkip, tasavvufî mânâda, “*Allah’ın el-Hayy isminin hakikatinden ibarettir. Bu ismi öz vasfî hâline getiren kimse âb-1 hayâtı içmiş olur.*”²⁴⁹ Bahârî, sevgi ve muhabbet beslediği din büyüklerinin methinde, âb-1 hayât örneğini şiirlerinde sık sık kullanmıştır.

Hz. Fâtma, Hz. Muhammed âşıklarına âb-1 hayât olmuştur:

Peyğambere ‘âşıklara sen âb-1 *hayâtsiñ*
Bir ‘ayn-1 Muḥammeddi seniñ ‘aynı a‘yânıñ (K 7/11)

Bahârî, Mevlânâ'yı ve onun eserlerini sürekli âb-1 hayât kaynağı olarak görür. Mevlânâ'nın her eseri cennet Kevseridir; bu nedenle dillere âb-1 hayât akıtır. Fırat ile Dicle onun suyu ile dirilmiştir:

²⁴⁹ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 28.

Cennetiñ Kevşeridir her eser-i şeh-kârîñ
Akıtır dillere hep *âb-ı hayât* âşârîñ (M 18/12)

Dirilir Hâk'la mâ'î Dicle Furât
Şu da içmişdi ondan *âb-ı hayât* (M 22/49)

Sensiñ efendim baña perr-i melek cünbüşü
Şems-i felek matla'ı *âb-ı hayâtıñ* seli (M 13/4)

Bil ki birden bire biñ *ölmüşdü* eyler *ihyâ*
Nefh-i sûr-ı ebediyyet dem-i Mevlânâ'dır (M 11/7)

Bahârî, ebedî hayâta Hz. Muhammed'in nûruyla erdiğini belirtiyor:

Seniñ nûruñla ben erdim bu lütfâ Yâ Resûla 'llâh
Bahârî gül-şenim şolmaz *hayâtım* câvidânîdir (K 4/10)

4.1.5. Küfür

Küfür, Mihrâb-ı Aşk'ta üç yerde karşımıza çıkmaktadır. Münkîr (G/28), tekfîr (B/3) ve küfr (M/35) mefhumları şeklindedir.

Ey münkîr (imansız, inkâr eden) yarın mahşer gününde Cemâlullahı gördüğün zaman Allah'ın var olduğunu anlarsın:

Yârın cemâli Hâk'ın kelâmı
Münkîr görürseñ îmân ederseniñ (G 28/7)

Bâyezid-i Bistâmî²⁵⁰, nin "*leyse fî cübbetî siva'llâhî*" sözü üzerine etrafında bulunanlar, onun küfre düştüğünü söylerler:

²⁵⁰ Bâyezid-i Bistâmî hakkında fazla bilgi için bkz; s. 91.

Câhilân añlamazdı ma‘nâyı
Şağır añlar mı nağme-i nâyı

‘Ârif-i Hakk’ a karşı baķ ne ĩatâ
Dediler ki bu *küfr* eder hâşâ (M 35/6-7)

Bahârî, bir Şiirinde (B/3), Mansûr²⁵¹,un *ene’l-Hak* sözü karşısında etrafta bulunan câhillerin onu kâfirlikle suçlamasını yermiştir:

Tevhîd-i Hudâ’yı bilmeyenler
Tekfirine etdiler cesâret
Bir ‘ârif-i Hakk’ a karşı ancak
Hürmet yaraşır değil ĩakâret (B 3/3)

5. Din Büyükleri

5.1. Ehl-i Beyt

“*Ev halkı*” anlamına gelen *Ehl-i Beyt* terkibi ev sahibesiyle onun eşini, çocuklarını, torunlarını ve yakın akrabalarını kapsamına alır. Cahiliye devri Arap toplumunda kabilenin hâkim ailesini ifade eden *Ehl-i Beyt tâbiri*, İslâmî dönemden itibaren sadece Hz. Peygamber’in ailesi ve soyu mânâsına gelen bir terim olmuştur.”²⁵² Derin bir Ehl-i Beyt sevgisini içinde barındıran Şâirimiz, bu duygusunu ifade eden Şiirlere eserinde sıkça yer vermiştir:

Ne Şuyuz biz ne buyuz bâğ-ı Hudâ bülbülüyüz
Mevlevîyiz ‘*Alevî Şâh-ı velâyet* kuluyuz (MH 1/1)

Biz ‘âşık-ı Şeydâ-yı ĩarîmân-ı Hudâ’yız
İhlâş ile yâr-ı dil-i eşhâb-ı Hüseyin’iz
Biz âl-i Nebî’niñ kulu cândan ‘*Alevîyiz*
Biz bende-i dil-beste-i cedd-i *Haseneyn’iz* (KT/49)

²⁵¹ Hallâc-ı Mansûr hakkında fazla bilgi için bkz; s. 92.

²⁵² Mustafa Öz, “Ehl-i Beyt”, *DİA*, C. X, s. 498.

Fedâ ol ey Bahârî *Ehl-i Beyt'in* râh-ı 'aşkında
Çekinmez Mevlevîler Hâk yolunda cân fedâsından (K 6/11)

Hız. Alî, Hız. Hasan, Hız. Hüseyin ve Hız. Fâtma'yı metheden şiirler sıkça bulunmaktadır. Özellikle Hız. Alî'yi metheden şiirler daha çok göze çarpmaktadır. Hız. Ali (KT/17), Murtazâ (M 9/11), Şâh-ı Velâyet (MH/1), Bü'l-Hasen (K 14/3) gibi ünvanlarla zikredilmektedir.

Şâirimiz, Hız. Ali'den Hız. Muhammed'in feyzinin yayıldığını, bu feyizden velîlerin istifade ettiğini belirtir:

Senden eyler intişâr âfâka feyz-i Aşmedî
Senden eyler iktibâs envâr-ı 'irfân her velî
Merhamet et ey tecellî-gâh-ı 'aşkıñ serveri
Nûr-ı Hâk sâkî-i Kevşer dînim îmânım 'Alî (KT/15)

Bahârî, Hız. Fatma için yazdığı "*Cenâb-ı Fatma'nın Huzur-ı Manevîsinde*" (K/6) adlı şiirinde, onu Hız. Muhammed'in nûrunun taşıyıcısı olarak görür:

Ey Hâzret-i *Zehrâ*-yı meh-i rûy-ı Muhammed
Sen kıblesisiñ rahmet-i Rahmân gibi cânın

Hep secde ederlerdi huzûruñda melekler
Zîrâ sen idin Âdem-i mescûdî Hudâ'nıñ (K 7/6-7)

Mihrâb-ı Aşk'ta, Hız. Muhammed'in torunları Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin çok anılmaktadır. Bahârî, "*Nübüvvet Bağının İki Nûr Goncası*" (M/9) adlı şiirinde onlardan övgüyle bahsederken, "*Sultân-ı Kerbelâ'ya*" (K/6) isimli mersiyesinde Kerbelâ olayından duyduğu acıyı dile getirmiştir:

Gül-şen-i 'aşk-ı risâletdir *Hasen*
Bülbül-i gül-zâr-ı vahdetdir *Hüseyin*

Pertev-i nûr-ı nübüvvedir *Hasen*
Tâc-ı sultân-ı velâyetdir *Hüseyn* (M 9/1-2)

Duyarlar Kerbelâ' yı 'aşkıdan feryâdlar 'uşşâk
Hüseynî nağme çıkdıkça neyin muhriğ şedâsından

Zemîn inler semâ inler bütün lâhûtiyân inler
Şehin-şâhım *Hüseyn'in* el-emân Yâ Rab nidâsından (K 5/6-7)

5.2. Bâyezid-i Bistâmî

İlk büyük mutasavvıflardandır. Doğum ve ölüm tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Tasavvufun doğuş tarihinde yaşamış olup, tasavvuf tarihinde sekr, fenâ, melâmet mârifet, muhabbet, tevhîd, mi'râc ve îsâr gibi konulardaki sözleri ve şathiyeleri ile tanınır. “*Cübbemin altında Allâh'tan başkası yok*”; “*İki âlemde Allâh'tan başkası yok.*” gibi şathiyeleri vardır. Mutasavvıfların zevkle tekrarladıkları ve dillerinden düşürmedikleri söz konusu şathiyeler, fıkıh ve kelâm âlimleri tarafından nefretle karşılanmıştır.²⁵³ Bahârî, Bistâmî'nin tevhîd konusunda bulunduğu devirde anlayamamasını manzum şekilde yermiştir:

Sırr-ı tevhîdi bilmeyen kerler
Öyle bir zâta bak ne söylerler

Demek ister o zât-ı pâk-i behî
Bulmuşum cübbem içre Allâh'ı

Cübbe tendi kalbi ol mâha
Münkalib oldu döndü Allâh'a (M 35/7-9)

²⁵³ Süleyman Uludağ, “Bâyezid-i Bistâmî”, *DİA*, C.V, s. 238-240.

5.3. Hallâc-ı Mansûr

Tam adı, Ebu Abdullah Hüseyin b.Mansûr el-Beyzâvî el Hallâc olan ve daha sonra Mansûr el-Hallâc diye anılan ünlü sûfî 858 yılında Beyza yakınlarında olan Tûr'da doğdu.²⁵⁴ 922 tarihinde düşüncelerinden dolayı dönemin idaresi tarafından ölümle cezalandırılmıştır. Tasavvuf tarihi bakımından birinci derecede önemli büyük mutasavvıflardan olan Hallâc'ın sözleri ve menkıbeleri çağlar boyunca Müslümanlar arasında yankılanmış ve İslâm toplumu üzerinde derin izler bırakmıştır. Hallâc hakkında ileri sürülen iddaların en yaygını, en etkili ve en sürekli olanı, onun tevhid ve fenâ görüşünü ifade eden “ene'l-hak” sözü ile hulûl ve ittihadı çağrıştıran ifadeleridir. Hallâc'ın kâfir ve zındık olduğunu iddia edenler, ene'l-Hak sözü ile tanrılık iddiasında bulunduğunu ileri sürmüşler; onu büyük bir velî olarak tanıyanlar ise, bu sözü diğer sûfilerin şathiyeleri gibi görüp çeşitli şekillerde yorumlamışlardır.²⁵⁵

Mihrâb-ı Aşk'ta, Mansûr ve onun ene'l-Hak düşüncesi şiirlerde sıkça zikredilmiştir. Şâirimiz, Mansûr Haklı Değil mi (B/3) başlıklı bir şiiri kaleme almıştır:

Söyledi şevk ile *ene'l-Hak*
Mansûr o gün ki geldi vecde
 Mağvoldı o *Hak*'da gördü kendiñ
 Allâh'ına eylemez mi secde

Tevhîd-i Hudâ'yı bilmeyenler
 Tekfîrine etdiler cesâret
 Bir 'ârif-i *Hak*'a karşı ancak
 Hürmet yaraşır değil *hakâret* (B 3/1-3)

5.4. Bahâeddîn-i Veled

Mevlânâ Celâleddin-i Rumî'nin babasıdır. Lakâbı “*Sultânü'l-Ulemâ*”dır. 1151 tarihinde Belh şehrinde doğmuştur. 1238 tarihinde Konya'da vefat etmiştir.

²⁵⁴ Yaşar Nuri Öztürk, *Hallâc-ı Mansûr ve Eseri*, Yeni Boyut Yay., İstanbul, 1997, s. 67.

²⁵⁵ Süleyman Uludağ, “Hallâc-ı Mansûr”, *DİA*, C. XV, s. 378-379.

Ma‘arif adlı eseri vardır.²⁵⁶ Bahârî, Bahâeddin Veled’den “Mevlânâ’ mızın Kıymetli Babası Sultânü’l-Ülemâ’ya” (KT/41) başlıklı şiiriyle bahseder:

Ey *Bahâe’-d-dîn Veled* sen ehl-i dil sultânısıñ
 Âşıkân irfânının meclûbudur hayrânıdır.
 Âsmânından doğarken nûr-ı Mevlânâ bize
 Yükselen sesler seninçün hep gönül şükrânıdır (KT/41)

5.5. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî

Mevlevî bir kişiliğe sahip olan Bahârî, Mevlânâ hayrânıdır. Yazmış olduğu eserlerin²⁵⁷ önemli bir kısmı Mevlânâ ve Mevlevîlik ile ilgilidir. Şiir kitabının adı olan *Mihrâb-ı Aşk*’tan kastettiği Mevlânâ’dır. Bu eserin yazılışına sebep olan da Mevlânâ’dır. Nitekim Bahârî bir beytinde şu şekilde bahsetmektedir:

Bak oğu Mihrâb-ı ‘aşk oldu bu şi‘rin adı
 Gönlüme bir kıbledir çünkü o mihrâb-ı ‘aşk
 Ben degilim söyleyen bahşışidir *Pîr*’imiñ
 Bendesini söyletir ol şeh-i pür-tâb-ı ‘aşk (G 14/2-5)

Mihrâb-ı Aşkın önsözünde Bahârî, şiirlerinde Mevlânâ’nın ne denli etkili olduğunu açıklamaktadır:

“Mevlânâ’nın vahiy kanatlarıyla lâhûtiyet göklerinde uçan şiirlerini okudukça, bu şiirlerin gönlüme verdiği feyiz safhaları, ab-ı hayât serpintileri, şiirlerimde mutlaka bir hayatiyet deminin, bir ilhâm nûrunun dalgalanmasının, ııldamasına yardım edeceğine kani’dim

Evet onun içindir ki, sözümde duramadım ve o ümitledir ki, belki, dedim bu seraplar içinde sahici bir zülâl kaynağının şarabı fışkırıp çıkabilir. Bu terennümler, bu niyazlar içinde gönlümün samîmi aşk duygularını söyleyen, onun, âh, o dostun

²⁵⁶ Daha geniş bilgi için bkz; M.Nazif Şahinoğlu, “Bahâeddîn Veled”, *DİA*, C. IV, s. 460-462.

²⁵⁷ Bahârî’nin eserleri hakkında geniş bilgi için bkz; s. 37.

*sonsuz güzellik semasının ufkuna, hayır yanıldım, eteklerine kadar olsun yükselen bir dem, bir feyiz nafhası bulunabilir.”*²⁵⁸

Mihrâb-ı Aşk'ta, Mevlânâ için yazılmış ya da şiirin bir kısmında Mevlânâ'nın adının geçtiği 45 tane şiir vardır. Bunun yanında benzetmelerle Mevlânâ kastedilerek yazılmış şiirler de bulunmaktadır. Ayrıca Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden tercüme edilmiş 6 tane şiir vardır.

Bahârî, Mevlânâ'nın hayatında önemli olan belli olayları, belli bir sıraya göre manzum olarak ifade ederken, Mevlânâ için önem ifade eden şahsiyetler için de methedici üslûpta şiirler kaleme almıştır. Bahârî, Mihrâb-ı Aşk'ta Mevlânâ'yı anlatmaya ilk olarak Mevlânâ'nın doğumu için yazdığı “Mevlânâ'mız İçin (Doğar)” başlıklı şiirle başlar:

‘Âşıkânîñ Belh’den ol şeb ki cânânı doğar
Âsumân-ı rahmetiñ bir mâh-ı tâbânı doğar

Taht-gâh-ı kudrete ziyet veren sultânımız
Kâ’inât-ı ‘aşka pek şâhâne unvânı doğar (K 8/1-2)

Bahârî, Mevlânâ'nın annesi Mü'mine Sultan'ın Mevlânâ'yı doğurup bu dünyaya ilâhî bir nûr getirdiğini söyler:

Ey pertev-i Hâk meşriq-ı cân şems-i tecellî
Sen Midhat'ıñı cev-v-i tehayyürlere atdıñ
Allâh degilsîñ faqâţ ey Mü'mine sultân
Ođluñ gibi bir nûr-ı ilâhîyi yaratdıñ (KT/42)

Mihrâb-ı Aşk'ta, Mevlânâ'nın hayatında yer edinen önemli şahsiyetler ve olaylarla ilgili şiirlerin yanı sıra Mevlânâ'yı metheden şiirler çokça yer almaktadır. Bahârî, Mevlânâ'ya olan hayranlığını değişik benzetme ve karşılaştırmalarla ifade etmeye çalışmıştır:

²⁵⁸ Midhat Bahârî Beytur, *Mihrâb-ı Aşk*, s. 9.

Nedir o merd-i ilâhî o nûr-ı pâk-i Şamed
O yâr-i cân-ı Muhammed o şehr-yâr-ı ebed

O râz-ı nağme-i Dâvûd o nükte-i kudret
O nev-bahâr-ı tecellî o sırr-ı zât-ı Aḥad (K 11/1-2)

Ey şûret-i lütf-i Şamedî *Mevlânâ*
Ey pertev-i nûr-ı Aḥadî *Mevlânâ*
'Aqlım dil u cânım saña kurbân olsun
Ey cânıma cân-ı ebedî *Mevlânâ* (KT/35)

Bahârî, Mevlânâ'nın hitâbını Hakk'ın en kutsî kelâmı, Mevlânâ'nın kitâbını ise hakikat ehli için Kur'ân gibi görmektedir:

Kelâm-ı akdes-i Ḥaḳdır hitâb-ı *Mevlânâ*
Ḥaḳîkat ehline Kur'ân kitâb-ı *Mevlânâ* (K 10/1)

Mevlânâ'nın her sözü ilâhî kaynağa dayanmaktadır. Onun çehresindeki ışık Allâh'ın nurudur:

Gül-şen-i feyz-i ilâhîdeki her gonca nûr
Açılır zezeme-i Ḥaḳ dem-i *Mevlânâ*'dan
Bülbül-i 'aşk-i ilâhîdir onun her sözüne
'Âşıkım çünkü o ses gelmededir *Mevlânâ*'dan (KT/29)

Bahârî, Mevlânâ için başka şâirler tarafından yazılmış şiirlere tahmisler ve tanzîmler de yapmıştır. Bahârî, Şeyh Gâlib'in²⁵⁹ in bir gazeline tahmis yapmıştır. Bu tahmisin bir bendi şu şekildedir:

²⁵⁹Şeyh Gâlib *Dîvânı*, Haz: Muhsin Kalkışım, Akçağ Yay., Ankara, 1994, s. 55.

Gözümde tütmede nûr-ı hayâl-i Mevlânâ
 Verir ağıllara hayret kemâl-i Mevlânâ
 Cihâna rahmet-i Hâk'dır me'âl-i Mevlânâ
 Görünse her ne tarafından cemâl-i Mevlânâ
 Gelir zebânlara ism-i celâl-i Mevlânâ (TH/1)

5.6. Şems-i Tebrizî

Mevlânâ'nın dostu olarak bilinen Şems-i Tebrizî²⁶⁰ ile ilgili Mihrâb-ı Aşk'ta üç tane şiir bulunmaktadır. Bahârî, “*Cenâb-ı Şems*” (M/10) başlıklı şiirde ezelf bir güneş olarak gördüğü Şems ile Mevlânâ'nın arasındaki sevgi bağıını, Hz. Muhammed ile Hz. Ali arasındaki sevgi bağıına benzetmektedir:

Bir nûr idi Şems-i burc-ı ma'nâ
 Bir nûr idi nûr-ı zât-ı Mevlâ
 Mevlâ'm Muhammed ü 'Alî'dir
 Pîr'imde de 'aynı sır celîdir (M 10/9-10)

Şâirimiz, “*Mevlânâ ile Şems'in Mülâkâtı*”(M/12) başlıklı şiirinde Mevlânâ ile Şems'in görüşmesini olağanüstü bir buluşma olarak tasvir eder:

Yâ Rab o ne nûr-ı Hâk-likâdır
 Yâ Rab o ne 'aşk-ı iltikâdır
 Allâh Muhammed oldu ol ân
 Cânında göründü nûr u cânân
 Aḥmed'le Aḥad beraber oldu
 Cibrîl neden peygamber oldu

²⁶⁰ Şems-i Tebrizî için bkz; Melahat Ürkmez, *Şems-i Tebrizî*, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Konya, 2009.

‘Aşkını da göründü Cebre’îl’i
Şems oldu bu nükteniñ delîli

Bir debdebe var ki Mevlevî’de
Sultân-ı cihân-ı ma‘nevîde (M 12/1-4)

5.7. Hüsâmeddîn Çelebi

1225 tarihinde Konya’da doğmuştur. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî’nin Mesnevî’yi yazmasına vesile olan müridi ve halifesidir. Mevlânâ, Mesnevî’sini, eserin birçok yerinde “Hak ziyâsı, Hak nuru, ruh cilâsı, dinin ve gönlün Hüsâmı, cömert Hüsâmeddîn” gibi vasıflarla övdüğü Hüsâmeddîn Çelebi’nin teşvikleriyle yazmıştır. 1284 tarihinde yine Konya’da vefat etmiştir.²⁶¹ Bahârî, Hüsâmeddîn Çelebi’den övgüyle bahseder:

Ne büyüksün Çelebim şâh *Hüsâme’-d-dîn*’im
Mesnevî nâmiña bir âbide-i nûr oldu
Ne büyüksün ne büyük ey meh-i Allâh-ıkarin
Nûr-ı feyziñle zemîn doldı semâlar doldı (KT/47)

5.8. Selâhaddîn-i Zerkûbî

1186 yılında Konya’da doğmuştur. Mevlânâ’nın ilk halifesidir. İlk olarak Mevlânâ’nın şeyhi Seyyid Burhâneddîn’e intisâp etmiş; onun vefatı üzerine Mevlânâ’ya intisâp etmiştir. 1258 yılında Konya’da vefat etmiştir.²⁶² Bahârî, Selâhaddîn-i Zerkûbî’den övgüyle bahseder:

Böyle der vaşfiñda Mevlânâ saña
Şeyh *Şalâha’-d-dîn* şelâh-ı cânımız
Ben nasıl vaşf eyleyim bilemem seni
Ey *Şalâha’-d-dîn* ey sultânımız (KT/44)

²⁶¹ H.Ahmet Sevgi, “Hüsâmeddin Çelebi”, *DİA*, C. XVIII, s. 512-513. Daha geniş bilgi için bkz; Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 21.

²⁶² Semih Ceyhan, “Selâhaddîn Zerkûb”, *DİA*, C. XXXVI, s. 340-341.

5.9. Sultan Veled

Mevlânâ'nın oğludur. 1226 tarihinde Lârende'de doğdu. Mevlevîliğin gelişmesinde önemli görev üstlenmiş; 1312 tarihinde Konya'da vefat etmiştir. Eserleri, Dîvân, Velednâme, Rebâbnâme, İntihânâme ve Ma'ârif'dir.²⁶³ Mihrâb-ı Aşk'ta Sultan Veled'den övgüyle bahsedilmektedir:

Gonca-ı bâğ-ı Nebî sırr-ı şehin-şâh-i 'aşk
Dürr-i bahâ-yı ezel pertev-i şems-i Ahad
Kimdir o sîmâsı nûr ehl-i diliñ serveti
Şâh-ı ebed-salânat Hâzret-i *Sulâtân Veled* (KT/43)

Hâzret-i *Şulâtân Veled*'in feyz ile
Yazdığı Dîvân²⁶⁴ gezer elden ele

Yazdı bize şî'r ile ma'nâsını
Âyet-i Kur'ân'ı müeddâsını

Şî'r-i belîğindeki her hoş edâ
Zemzeme-i çeng-i ilâhî şadâ (M 23/1-3)

II. TASAVVUF

1. Vahdet-i Vücûd ve Tevhîd

Arapça, varlığın birliği anlamına gelen vahdet-i vücûd, Allah'tan başka varlık olmadığının idrak ve şuuruna sahip olmak, bilmektir.²⁶⁵ *Şuhûti tevhitte, yani vahdet-i şuhûdda sâlikin her şeyi görmesi geçicidir; birlik, bilgide değil görmededir. Vahdet-i vücûtta ise, birlik bilgidedir; yani, sâlik gerçek varlığın bir tane olduğunu, bunun da Hakk'ın varlığından ibaret olduğunu, Hak ve O'nun tecellilerinden başka hiçbir şeyin hakiki bir varlığının olmadığını bilir.*²⁶⁶

²⁶³ Sultan Veled için bkz; Hülya Küçük, *Sultan Veled ve Maârif'i*, Konya Büyükşehir Belediyesi Yay., Konya, 2005.; Abdülbaki Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 29.

²⁶⁴ Matbû nüshada "diyvan" şeklinde yer almaktadır.

²⁶⁵ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yay., 2005, İstanbul., s. 683.

²⁶⁶ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yay., İstanbul, 2002, s. 371-372.

Açık ve gizli her şeyde Allâh'ın varlığı vardır:

Zâhîrde seniñ Allâh Bâtında seniñ Allâh
Mâ'nâda şüretiñde Allâh birsiñ Allâh (K 1/6)

Allâh'ın güzelliği Allâh aşkıyla âlemde dâima görülmüştür:

'Aşkıñla hep göründü 'âlemde hüsn-i mutlak
Hüsünüñ o cennetiñde Allâh birsiñ Allâh (K 1/15)

Allâh'ın nuru, Esmâ-i Hüsnâ ile bu dünyada bir gölge gibi görülmektedir:

Esmâ ki perteviñle bir gölgedir göründü
Şems-i hüviyetiñde Allâh birsiñ Allâh (K 1/3)

Bahârî, vahdet-i vücûd anlayışının en önemli örneğini "ene'l-Hak" diyerek gösteren Mansûr²⁶⁷, un ve onun tevhid düşüncesinin anlaşılammış olmasından üzüntü duymaktadır:

Manşûr'a yazık yazık kıyılmaz
Tevhîdi de bilmemek ilim mi
Allâh'a delil iken vücûdum
Ben Hâk degilim de bâtlım mı (B 3/5)

Bahârî, Bâyezid-i Bistâmî²⁶⁸, nin "*Leyse fi cübbeti sivallâhi*" sözündeki vahdet-i vücûd sırrının idrak edilemeyişini tenkît etmektedir:

Cübbe tendi kalbi ol mâha
Münkalib oldu döndü Allâh'a

Maḥv edince gözünden eşyâyı

²⁶⁷ Hallâc-ı Mansûr hakkında fazla bilgi için bkz; s. 91.

²⁶⁸ Bâyezid-i Bistâmî hakkında fazla bilgi için bkz; s. 92.

Göz görür kalb içinde Mevlâ'yı (M 35/9/10)

Bu nedenle Bahârî, âriflerin kalbinde olan her şeyi Allah'ın bir nûru olarak görerek, Bâyezid-i Bistâmî ve Mansûr'un vahdet-i vücûd anlayışına sahip çıkmakta, "Allâh'ıma büründüm." mısraı ile bu düşünceyi desteklemektedir:

Allâh'ıma büründüm
 'Âşık olup göründüm (M 2/3)

Bahârî, Hz. Âdem için "Allâh'ın bir küçük örneğidir." ifadesini kullanarak "cemâl-i mutlak" ın onda vücûd bulunduğunu belirtir:

Bir küçük örneğidir Allâh'ın
 Âşkınlık derneğidir Allâh'ın
 Âdem'in şûretidir şûret-i Hak (M7/17-40)
 Görünür onda *cemâl-i mutlak*

Bahârî, tevâhidin, kalbin yol göstericisi olması gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü görünen, gösteren hepsi tamâmen Hak'tır:

Ne büyüktür bu sırrı tevâhidin
 Nûr-ı tevâhidi kalbe meş'al edin

Görünen gösteren de hep Hak'dır
 Bu vücûduñ *vücûd-ı mutlak*dır (M 1/8-9)

1.1. Vahdet-Kesret

Vahdet birliği, kesret ise çokluğu ifade etmektedir. Kesret, vahdetin zıddıdır. Varlıkların varlıklarını kendilerinden bilmek, onları müstakil varlıklarla var görmektir. Mevcudatın varlığını, Allah'tan bilmeye de, vahdet denir. Her varlıkta Allah'ın gücünü görmek, kesrette vahdeti görmek demektir. Aslında çokluk

görünüştendir; hakîkatte ise birlik vardır.²⁶⁹ Bu tıpkı, denizin vahdeti, dalgaların kesreti gibidir. Dalgalar göze çok görünüyorsa da aslında denizden bir parça olup ondan ayrı düşünülemez.²⁷⁰ Tasavvufta aslolan, vahdeti kesret içinde görmektir. Yani halk ile birlikte, iş-güçle meşgul iken dahi herkesin ve her şeyin Allâh'ın kudreti ile meydana geldiğini idrâktir. Bundan yola çıkarak vahdet-i vücût nazariyesi doğmuştur.²⁷¹

Bir olan Hakk'ın isim ve sıfatlarıyla tecellî edip çokluk halinde görünmesi kesret, bu çokluğun hakikî bir varlığı olmadığını kavrayıp var olarak yalnızca Hakk'ı görmeye vahdet denir. Vahdet ve kesretin bu şekilde işlendiği beyitler şunlardır:

Birlik ki zâtıñ oldu çokluk ise sıfâtıñ
Keşretle vahdetiñde Allâh birsiñ Allâh

Eşyâ mezâhiriñdir her şeyde sen göründüñ
Vahdetle *keşretiñde Allâh birsiñ Allâh* (K 1/2-4)

Yaratılışın tüm esrârı vahdet nûrundan meydana gelmiştir. Bütün varlıklarda Allâh'ın Esmâ-i Hüsnâ'sı görülür:

Bütün esrâr-ı hilkat nûr-ı *vahdetden* 'ibâretdir
Bu eşyâ Hakk'ın esmâsıyla rengârenk olur zâhir
Görünmüştür seniñ nûruñla Allâh'ım muhakkak ki
Cihânda var olan her şey *mine'l-evvel ile'l-âhir* (KT/2)

Bahârî, Allâh'ı vahdetle seven gönül ehlinin her yerde bu sevgiyle Allâh'ı görebileceğini belirtiyor:

Vahdetle âşinâ-yi Hakk olan her ehl-i dil
Göklerde yerde şevk-i Hakk'la hep Hüdâ görür (G 8/2)

²⁶⁹ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 366.

²⁷⁰ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 323.

²⁷¹ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 555.

Bahârî, Hz. Muhammed'in gül teşbih ettiği ağzını nûrdan bir vahdet bardağı olarak tasvir eder:

La'l-i rengin-i lebiñ 'aşkıñ şerâbî rengidir
Gül dehâniñ nûrdan bir câm-ı *vaḥdetdir* seniñ (K 2/3)

Bahârî, Mevlânâ ve Mevlevîlik'e olan bağlılığından ötürü Mevlânâ'nın ifadelerini vahdet-i mutlakın beyânı olarak gördüğünü sık sık zikreder. Semâ' eden Mevlevî'yi vahdetin tecellîsinden doğmuş olarak tasvîr eder:

Dönerken bembeyaz tennûresiyle Mevlevî şanki
Şabâh-ı 'aşkıdır doğmuş tecellî-gâh-ı *vaḥdetden* (KT/52)

1.2. Tecellî

Ortaya çıkmak görünmek anlamlarına gelmektedir. Tasavvufta “*gaybten gelen ve kalbde zâhir olan nûrlardır. Görünmeyenin kalpte görünür hâle gelmesi*”dir.²⁷²

Tecellî, Mihrab-ı Aşk'ta birçok yerde geçmektedir. Şiirlerde tecellî kimi yerde Allâh'ın nûru (B/4), kimi yerde sevgilinin yüzüne doğan bir nûr (KT/60), kimi yerde de Hz. Mûsa'nın Tûr Dağı'nda gördüğü nûr (G/47) olarak görülmektedir.

Şâirimize göre aslında her şeyde Allâh'ın tecellîsi vardır. Her yerde nûr-ı vahdâniyyet olduğuna göre her yer ve her şey tecellîgâhtır:

Ey dil-i vahy-âşinâ diğkâtle bak etrafına
Nûr-ı vahdaniyyete her şey *tecellî-gâhdır*
Âsumânîñ ḥâkidânîñ hepsiniñ tesbîhi var
Şanma câmid her ne varsa mest-i zikru'llâhdır (KT/3)

Eğer tecellînin sırrına erdiysen, yaratılan her şeyde Allâh'ın nûru olduğu için her nesnede Allâh'ı görürsün:

²⁷² Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 514.

Allâh' ıñı bir gün olur elbette görürsün
Doğduysa eger gönlüne esrâr-ı *tecellî* (G 47/6)

Vahdet-i vücûd anlayışına göre Hz. Âdem'in sûreti Hak sûretidir. Bu nedenle Gerçek güzellik ve nûr Hz. Âdem'dedir.

Âdem'in şûretidir şûret-i Hak
Görünûr onda cemâl-i mutlak (M 7/40)

Bahârî, Duhâ sûresinin nûruna battığını, Allâh'ın tecellîsinin âşığı olduğunu belirtiyor:

Müstağrak-ı nûr-ı **Ve'd-Duhâ**'yım
Sermest-i *tecellî*-i Hudâ'yım (B 5/2)

Hz. Muhammed bu dünyaya dünya gözüyle bakmaz. Dünya, onun için Allâh'ın birliğinin ve cemâlinin tecellî ettiği bir yer olarak görünmektedir. Her şeye tecellî-i vahdet nazarıyla bakan Hz. Muhammed'de cemâl-i mutlak, tecellî-i Hak'tır.

Resûl-i ekreme dünyâ degildi bir dünyâ
Cihân *tecellî*-i vahdet cemâl-i vech-i Hudâ

O bir *tecellî*-i Hak'dır cemâl-i mutlakdır
Ne söylesem yücedir o şenâyâ elyağdır (M 5/4-5)

Hz. Muhammed için tecellî-i Hudâ olarak anlam ifade eden bu dünya, onun yolundan giden tevhîd ehli için de, tecellî-i Hudâ'dır. Tecellî-i Hakk'ı görmeyenler için bu dünya bir rüya âlemdir:

Hakk'a karşı uyuyan kimseye dünyâ rü'yâ
Ehl-i tevhîde faқаt ân-ı *tecellî*-i Hudâ (M 8/6)

Bahârî, Mevlânâ'ya olan sevgi ve bağlılığından ötürü, Mevlânâ âşıklarının gönlüne her zaman tecellînin nûru doğduğunu belirtir; Mevlâna'nın türbesinde her zaman Allâh'ın tecellîsinin var olduğunu söyler:

‘Âşıkân-ı hüsnünüñ Haq-bîn olur her nazrası
 Kâlbe hep nûr-ı *tecellî* sırr-ı Qur'ânî doğar (K 8/11)

Türbe-i aqdesiñiñ her taşu bir cevher-i cân
 Orda Allâhu Te'âlâ *mütecellî* her ân (M 18/34)

Hız. Mûsa'nın Tûr Dağı'nda Allâh'ın tecellîsini görme hâdisesi, şiirlerde sık sık işlenmektedir:

Yer olsun o dem semâ-yı pür-nûr
 Gökler ise bir *tecellî*-i Tûr (M 15/27)

Firdevs-i haqâyık gibi gül-bû-yi şafâdır
 Mûsâ-yı dile Tûr-ı *tecellâ*-yı muhabbet (G 3/3)

Bahârî, Allâh'ın nûrunun sadece Tûr Dağı ile sınırlı görülemeyeceği, bu dünyanın da Allâh'ın nûrunun indiği tek yer olarak düşünölemeyeceğini zikrediyor:

Şakın feyz-i Hudâ'yı gül-sitân-ı Tûr'a haşır etme
 Degil bâğ-ı cihân feyz-i *tecellî*-gâhdan hâlî (G 42/6)

Bahârî, Tûr-ı tecellîdeki parlaklığı sevgilinin çehresinde de görmektedir. Parlak yüzdeki gözlerin güzelliğini, Tûr Dağı'ndaki tecellîye benzetmektedir:

O yârîñ gözlerin ben rûy-ı tâbânında gördükçe
 Şanırdım pertev-i Haq'dır doğar Tûr-ı *tecellâdan* (KT/60)

1.3. Cemâl

Kelime olarak güzellik anlamına gelen cemâl, tasavvufta âşığın ısrarlı râğbeti ve talebi üzerine ma‘şûkun kemâlleri izhâr etmesidir.²⁷³ Tasavvufî anlamda ise, “*cemâl, Allâh'ın müşâhede-i ilmiyye olarak, kendi zâtında ilk müşâhede ettiği ezeli bir sıfatıdır. O, müşâhede-i ayniyye olarak yarattıklarında bu sıfatı görmek diledi; bunun üzerine ayna gibi kendi cemâlinin aynını görmek üzere âlemi yarattı.*”²⁷⁴

Cemâl mefhûmu Mihrâb-ı Aşk'ta, hüsn-i mutlak (K/1), şevk-i dîdâr (K/2) cemâlullâh (TH/1), dîdâr-ı Hüdâ (M/4), cemâl-ı mutlak (M/5) gibi ifadelerle zikredilmektedir. Mihrâb-ı Aşk'ta cemâl kavramı, Allâh'ın güzelliğinin yeryüzündeki yansıması anlamında kullanıldığı gibi, Hz. Muhammed'in, Mevlânâ'nın ve sevgilinin yüzünün güzelliğini karşılayan anlamlarda da kullanılmıştır.

Allâh'ın güzelliğinin gizliliği sûrettedir. Bu gizli olan güzelliği ise ancak güzelliği arzulayan gönül görmekte:

Şûrettedir istitâr-i hüsnüñ
Sırrımda görünmede *cemâliñ*
Bir nazrana müftekir olan dil
Görmekde *cemâl-i lâ-yezâlin* (B/4)

Allâh'ın mutlak güzelliği bu âlemde ancak aşkla görünmektedir:

‘Aşkıñla hep göründü ‘âlemde *hüsn-i mutlak*
Hüsnüñ o cennetiñde Allâh birsiñ Allâh (K 1/15)

Hz. Muhammed'in yüzündeki güzellik arşı aydınlatmaktadır:

Her şey saña envâr-ı fuyûzâtıña muhtâc
Ervâna da eşbâha da emriñ mütecellî (K 5/3)

²⁷³ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 116.

²⁷⁴ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 123.

H. Muhammed, bu dünyaya dünya nazarıyla bakmamaktadır. Bu dünya onun için Allâh'ın cemâlinin var olduğu bir yerdir. Bu nedenle H. Muhammed, Allâh'ın bu dünyadaki cemâl tecellisidir:

Resûl-i ekreme dünyâ degildi bir dünyâ
Cihân tecellî-i vahdet *cemâl-i vech-i Hudâ*

O bir tecellî-i Hağ'dır *cemâl-ı mutlağdır*
Ne söylesem yücedir o şenâya elyağdır (M 5/4-5)

Bahârî, Mevlânâ'nın Allâh aşkıyla yanması nedeniyle, Mevlânâ aşkını tadan kişinin de Cemâlullâh aşkıyla sarhoş olacağını belirtiyor:

Cemâl-i Hağ ile sermest olur içen mutlağ
Şerâb-ı Kevşer-i Hağ'dır şerâb-ı Mevlânâ (K 10/5)

Semâ' eden semâzenler dönerken, Allâh'ın cemâliyle sarhoş olup uçarlar:

O bir şeh-bâz-ı Hağ'dır kolların açdığda bir seyr et
Uçar sermest-i 'aşğ olmuş *cemâl-i Rabb-ı 'izzetden* (KT/52)

Aşağıdaki beyitte ise sevgilinin cemâline olan aşk dile getirilmiştir:

Ben 'âşık-ı hüsnüm baña yetmez mi *cemâlîñ*
Nergisle menekşeyle tecemmül seniñ olsun (G 24/5)

1.4. Celâl

Anlam olarak büyük ve ululuğu ifade eden celâl kelimesi, Allâh'ın gazabı ile tecellî etmesini ifade etmektedir. Tasavvufî olarak "ma'sûkun âşika muhtaç olmadığını göstermesi için ululuğunu izhâr etmesi, âşığın gururunu kırarak kendisinin karşısında ne kadar çaresiz olduğunu ona ispatlaması" ²⁷⁵ dır. Cenâb-ı

²⁷⁵ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 115.

Allâh'ın lütûf ile tecellîsine 'Cemâl' dendiği gibi, bunun mukâbili olarak kahr ile tecellîsine de 'Celâl' denir.²⁷⁶ Her cemâl için, bir celâl vardır. Bu da, kâinatın taayyünleri ile cemâlin perdelenmesidir. Her celâlin ardında da, bir cemâl vardır. Allah celâl ve kahriyle bütün mevhum varlıkları ortadan kaldırır; böylece cemâlini ortaya çıkarır. Bu sebeple celâl, cemâlin aynıdır.²⁷⁷ Bahârî de, ârif olanın kalbinde celâlin, cemâlin nûruna dönüşeceğini belirtiyor:

Çünkü ma'nâ Hudâ-yı celle *celâl*
 Çalb-i 'ârifde hepsi nûr-ı cemâl (M 35/11)

Unvân-ı 'izzetiñde Allâh birsiñ Hâk
 Mecd-i *celâletiñde* Allâh birsiñ Allâh (K 1/1)

Şâirimiz, Mevlânâ'nın bulunduğu yerde Allâh'ın celâlinin olmadığını ifade etmektedir:

Lâyık olmaz bu yerde nûr-ı *Celâl*
 Güneşin burcu âsumân-ı kemâl (M 22/38)

Bahârî, Allâh'ın, Hz. Âdem'i yaratarak, zâtının kudretini topluca onda izhâr ettiğini ifade ederken "celle celâl" sıfatını kullanmaktadır:

Yaratıp Âdem'i Hâk celle *celâl*
 Kudret-i zâtını etmiş icmâl (M 7/13)

Bahârî, aşk sarhoşluğuyla, Allâh'ın celâl sıfatının tecellîsinin sevgilinin güzelliğinde tezâhür ettiğini belirtmektedir:

Şerâb-ı 'aşkıñ ile bak o rütbe ser-hoşdum
 Görünce hüsnünü celle *celâle* beñzetdim (G 18/2)

²⁷⁶ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 120.

²⁷⁷ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 123.

1.5. Sır (Esrâr)

Sır, gizem demektir. Mânâ itibariyle mevcut olan var-yok arası kapalıdır. Hakk'ın gâib hâle getirip halka bildirmedığı şeydir. Gönül ehlerinden ve keşf sahiplerinden başkasının idrâk edemediğı hususlar, tasavvufî duygular ve bilgilerdir.²⁷⁸ Sır, kalpte bulunan Rabbânî bir latîfedir. Rûh sevginin, kalp marifetin, sır da müşâhedenin mahallidir. Rûhanî bir nûr olup, nefsin hâletidir. Sır olmaksızın nefis, iş yapmaktan âciz kalır. Nefsin beraberinde, sırrın himmeti olmazsa, bir fayda elde edilmez.²⁷⁹

Sır (esrâr), Mihrâb-ı Aşk'ta birçok şiirde yer almaktadır. Şiirlerde, sırr-ı Hak (KT/36), esrâr-ı hilkat (KT/2), sırr-ı nihân (K/7), sırr-ı Hudâ (M/7), esrâr-ı ezel (M/18), esrâr-ı Hak (G/28), sırr-ı tecellî-i Hudâ (G/47), sırr-ı Rahmân (G/11) ifadeleriyle zikredilmektedir. Bahârî, Allâh'ı esrâr içinde gizli bir sır olarak görmektedir.

Esrâr içinde gizli bir sırsın Allâh Allâh

Sırr-ı ilâhetiñde Allâh birsin Allâh (K 1/14)

Yaratılışın sırrı vahdet nûrundan ibârettir. Yaratılan her şey Allâh'ın esmâsıyla oluşur, renklenir:

Bütün *esrâr-ı* hilkat nûr-ı vahdetden 'ibârettir

Bu eşyâ Hakk'ın esmâsıyla rengârenk olur zâhir (KT 2/1)

Bahârî, Hakk'ın tecellîsinin görülmesini Allâh aşkındaki sırma mazhar olmaya bağlamaktadır:

Görülür bizde şüret-i Mevlâ

Mazhar-ı 'aşk-ı *sırr-ı* Rahmân'ız (G 11/3)

²⁷⁸ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 469.

²⁷⁹ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 569.

Eğer gönlüne tecellînin sırrı doğduysa, yaratılan tüm varlıklarda Allâh'ın esmâsını görürsün:

Allâh'ıñı bir gün olur elbette görürsün
Doğduysa eger gönlüne *esrâr-1* tecellî (G 47/6)

İrfan sahibi kişiler, Hakk'ın esrârını doğadaki tüm varlıklarda görür:

Oğur *esrâr-1* Hakk'ı ehl-i 'irfân
Ağaçlarda çiçeklerde cihânda (G 40/3)

Hz. Muhammet ilm-i ledün²⁸⁰'e sahiptir. Bu nedenle onun sözleri ledün sırrının bir ifadesidir:

Sözleriñdir tercümân-1 *sırr-1* ma'nâ-yi ledün
Her kelâmıñ ey Hudâ mañbubu hikmetdir seniñ (K 2/31)

Allâh âşıkları, Hz. Alî'ye karşı derin bir muhabbet beslerler. Çünkü onun gizli sırrı, Allâh ve Hz. Muhammet'ti.

'Uşşâk-1 ilâhî saña hürmetle egilmiş
Allâh Muhammed`di seniñ *sırr-1* nihânıñ (K 7/14)

Hz. Âdem, Hak sırrının mazharıdır. Allâh, aşktan yaratılan bu âlemdeki sırta Hz. Âdem'i mazhar etmiştir:

Mazhar-1 *sırr-1* Hudâ Âdem'dir
Âdem'i Âdem eden bir demdir (M 7/10)

'Aşkdan Hâlık yaratmış 'âlemi
Mazhar etmiştir o *sırra* Âdem'i (M 25/17)

²⁸⁰ Allâh tarafından öğretilen ilim. Şer'î ve zâhirî ilimler, melek ve Resul aracılığı ile gelir, ilham ise direkt Hak'tan gelir. Bu sebeple, ilhama, ilm-i ledün denmiştir. Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 307.

Şâirimiz, Mevlânâ'yı ilâhî sırrın mânâsına mazhar olmuş olarak görür. Onu aynı zamanda, Hz. Muhammed ile Hz. Ali'nin mazhar olduğu ilâhî sırrı idrâk etmiş olarak vasıflandırır:

‘Âşık ol varlığı terk et nene lâzım boş şey
Sırr-ı ma'nâ-yı haqîkat dem-i Mevlânâ'dır (K 12/14)

Mazhar-ı sırr-ı ilâhî-yi Muhammed'le 'Alî
Gül 'arûs-i şeb-i vuşlat dem-i Mevlânâ'dır (K 12/2)

1.6. Gönül

Gönül ve kalb, îlâhî hitâbın mahalli ve muhatabı; marifet ve irfan denilen tasavvufî bilginin kaynağı; keşf ve ilham mahalli; tecellî aynası; Allâh'ın isim ve sıfatlarının en mükemmel şekilde tecellî ettiği yer; îlâhî genişlik mahalli; Allah'ın evi; yere göğe sığmayan Allâh'ın içine sığıdığı yer anlamlarındadır.²⁸¹ Mihrab-ı Aşk'ta gönül; gönül (KT/28), dîl (G/7), cân ü dil (M/13), gönül ehli (G/42) ifadeleriyle sıkça zikredilmektedir. Gönül bağında yıkılma olmaz. Çünkü orada “Lâ ilâhe illa'llâh” bulunur:

Bak olur mu *gönül* bâğında tebâh
Gonca-i lâ ilâhe illa'llâh (M 1/1)

Allâh'a gönülden secde eden kimsenin gönlüne, Hz. Muhammed'in nûru tecellî eder:

Kim secde-i Raḥmân'a kapandıysa *gönülden*
Cânında eder Aḥmed-i Muhtâr tecellî (G 47/3)

Bahârî, Hz. Muhammed için yazdığı şiirlerin, onu özleyen gönülden geldiğini, bedeninin toprak olduğunu ancak gönlünün ilâhî semaya mensup olduğunu belirtmektedir:

Bu na'tım gerçi çıkmıştır dil-i müştâkdan böyle

²⁸¹ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 296-297.

Tenim hâkîyse de gönülüm ilâhî âsumânîdir (K 4/9)

Şâirimiz, Mihrâb-ı Aşk'taki şiirlerde ehl-i dil ifadesine çok yer verir. Şâirimize göre, içinde Allâh'ın nûru hiç eksik olmayan bu gönül ehli için Hz. Muhammed'in kanadının gölgesi, emin bir yerdir:

O kanat gölgesidir ehl-i dile dâr-i selâm
Bâreka'llâhü 'aleyküm ve selâm (M 4/16)

Bahârî, şiirlerinde gönül için sürekli acı çeken, sevgiliyi özleyen, feryât eden, Leylâ'sını arayan ifadelerini kullanır:

Göñül kuşu yine feryâd için bahâne arar
Ne yapsın âh zavallı bir âşiyâne arar (G 4/1)

'Âşıkım hasret-keşim *göñlüm* harâb-ı 'aşkıdır
İştikâ istemem fakat aşlâ cefâ-yı 'aşkıdan (G 25/2)

Mihrâb-ı Aşk'taki şiirlerde gönül kavramının anlamdaşı olarak "dîl" kavramı sıkça kullanılmıştır. Âşık, baktığı her yerde Allâh'ın nûrunu gördüğü için gönül ufkunda her zaman Allâh görünür:

Mevlâ görünür 'âşıkâ *dil*-lâyihâsında
Bir nûr-ı ezel var nazar-ı lâmihasında (TH 2/5)

Bahârî, derin sevgi ve muhabbet beslediği Mevlânâ'dan gönülden bir istekle kerem beklemektedir:

Senden *dil* ü cânımla kerem bekliyorum
Ey melce'im ümmîd ü emânım Mevlânâ (KT/42)

Goncalar sevgilinin dudaklarının nazı gibi gülmektedir. Gönül, güllere baktıkça kendinden geçmektedir:

Goncalar gülmektedir nâz-ı leb-i cânân gibi
Mest olur gönlüm benim etdikçe diğkât güllere (G 39/6)

Sevgilinin aşk ateşiyile yanan gönül, öyle sarhoş olur ki, artık kendini de sevgilisini de fark edemez.

Yârimiñ ‘aşk âteşinden lâle-zâr olmuş gönül
Yanmadan şahbâsını sevdâsını fark eylemez
Öyle bir Mecnûn-ı şahrâ-yı muhabbet kim gönül
Kendiñi Leylâ’sını Mevlâ’sını fark eylemez (KT/58)

1.7. Aşk

Arapça sarmâşık anlamına gelen ‘aşeka’ kelimesiyle aynı kökten geldiği söylenen aşk, tıpkı sarmaşığın kuşattığı ağacın suyunu emip, onu kuruttuğu gibi âşığı şiddetli olan sevgisinden dolayı sarartıp soldurur.²⁸² Bu doğrultuda aşk, iki farklı şekilde tanımlanır. Bir kadın göz önünde bulundurularak zevki ve cinsî cazibe ön planda tutulmak sûretiyle oluşan aşk maddidir. Bunun platonik, hayalî olanı da vardır. Şâirlerin aşkı böyledir. Bu aşk genelde mecazîdir. Hakiki aşk ise, Allah aşkıdır.²⁸³ Mihrâb-ı Aşk’ta aşk kavramı sıklıkla kullanılmıştır.

Aşk kavramı şiirlerde işlenirken, Kevser-i aşk, mekteb-i aşk, aşk-ı ilâhî, sultân-ı aşk, aşk-ı ezel, serâb-ı aşk, sabah-ı aşk, aşk-ı Mevlânâ, tarîk-i aşk, rebâb-ı aşk, feyz-i aşk, kitâb-ı aşk, bâde-i aşk, bezm-i aşk, niyâz-ı aşk, incilâ-yi aşk, safa-yi aşk, harâb-ı aşk, nây-i aşk, cefâ-yı aşk, nevâ-yı aşk, mey-i aşk gibi terkipler kullanılmıştır.

Bahârî, Mihrâb-ı Aşk’ta “*Aşka Dair*”(M/25) şiirinde aşkı, yaptığı benzetmelerle anlatmaya çalışmıştır:

‘Aşkı ben ta’rife yeltenmem bile
Vaşfı bî-pâyân şığar mı hiç dile

²⁸² Süleyman Uludağ, “Aşk”, *DİA*, C. IV, s. 10-11.

²⁸³ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 65.

‘*Aşkîñ* evşâfında hayrân ‘âşıkân
Öyle bir dil-ber ki o hep hüsni ü ân

‘*Âşıkân* añlar o hüsni-i dil-beri
Tatmayan bilmez şerâb-ı Kevşer

‘*Aşkî* beñzetdim ilâhî bir kuşa
Şeh-perin hem mevc-i cûşa cûşüşa (M 25/1-4)

Aşk kavramını Mihrâb-ı Aşk’ta daha çok ilâhî aşk olarak görmekteyiz. Allâh’ın mutlak güzelliği bu âlemde, O’nun aşkıyla görülmektedir:

‘*Aşkîñla* hep göründü ‘âlemde hüsni-i mutlak
Hüsniñ o cennetiñde Allâh birsiñ Allâh (K 1/15)

Gönlü Allâh aşkıyla yanan kişi, tıpkı neyin sesindeki feryât gibi O’nun aşkından âh ediyor. Bu âhin ne olduğunu ancak ilâhi sırta mazhar olan bilir:

Şorma sen başkasına ma‘ni-i feryâd-ı neyi
Dil-i hicrân-zededden şor ki duyup âh ediyor
Olmayan vâkıf-ı esrâr-ı ilâhî ne bilir
O nevâlar ki bütün ‘*aşk* ile Allâh diyor (KT 4/1)

Mihrâb-ı Aşk’ta Peygamber aşkı da çok işlenmiştir. Bahârî, Hz. Muhammed’e aşk ile îmân ettiğini belirtiyor:

Hâk-i pâyiñ oldığı devlet Bahârî’ye yeter
Yâ Resûla ‘llâh etdim ‘*aşk* ile îmân saña (K 3/6)

Mevlânâ âşığı olan Bahârî, bu aşkı şiirlerinde sıkça ifade etmiştir. Bahârî, Mevlânâ’daki Allâh aşkını tanımlarken, aşkıdan binlerce semânın peydâ ettiğini söyler:

Bu nasıl ‘aşk-ı teâlî bu ne bir ‘aşk-ı Hudâ
Öyle bir ‘aşk ki binlerce semâlar peydâ (B 1/5)

Neyden çıkan ses, Allâh lafzıyla, Allâh aşkından dolayı yükselen
Mevlevî’nin feryâdır:

Bir çıkar hep lafz-ı pâk-i nefha-i Allâh’dan
‘Aşk-ı Hâk’ dan yükselen bir sesdir âh-ı Mevlevî (G 48/7)

1.8. Cân

Cân, rûh, hayât ve gönül anlamlarına gelir. İnsan ve hayvanda yaşamayı sağlayan madde dışı unsurdur. Edebiyatta cân âşığın elindeki tek nakittir. Onunla sevgilisinin aşkını satın almak ister. Sevgilisinin âşıktan yüz çevirmesi cânın bedeni terk etmesi gibidir. Âşık cânını ortaya koyar, cânıyla oynar ve onu kurban eder. Âşığın binlerce cânı olsa yine de sevgili uğruna hepsini fedâyâ hazırdır.²⁸⁴ Tasavvufî mânâ da ise insan ruhu, gönül, Allâh’ın gönüldeki tecellîsi anlamlarına gelmektedir. Mevlevîlik için ayrı anlam ifade etmektedir. Kabul olunmak üzere gelen yeni dervişlere, Mevlevîler cân derler.²⁸⁵

Mevlânâ ve Mevlevîlik konulu şiirlerde cân mefhumu vurgulu bir biçimde ele alınmıştır. Bir Mevlevî’nin gönlü her zaman Mevlânâ aşkı ile yanar. Bundandır ki Mevlânâ her ân cânâ ihsan eder:

‘Aşk-ı Mevlânâ ile yandı tutuştu cân evi
Hamdu li’llâh Mevlevî’yim Mevlevî’yim Mevlevî (KT 54/1)

Her lâhza cânâ ihsân edersin
Ben bir köleñken sultân edersin (G 28/1)

Ey dil-ber-i Hâk rûh-ı revânım Mevlânâ
‘Âşık saña cân nûr-ı cenânım Mevlânâ (KT/40)

²⁸⁴ İskender Pala, *a.g.e.*, s. 105.

²⁸⁵ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 116.

Mevlânâ'nın türbesinin her bir taşı cânın özüdür; orada Allâh'ın sıfatları her an tecellî etmektedir. Onun dergâhı ise, cânlar (Mevlevîler) için hakiki bir mihrâb olmuştur:

Türbe-i aqdesiñiñ her taşı bir cevher-i cân
Orda Allâhu Te'âlâ mütecellî her ân (M 18/34)

Mihrâb-ı haqîkat oldu cânâ
Der-gâh-ı mu'azzamıñ mu'allâ (M 16/25)

Bahârî, Hz. Muhammed'i cânlara hayât ve neşe veren yüce bir ruh olarak tasvir eder; cânın onun gül yüzünden mis kokular aldığını belirtir:

'Aşkınıñdan alır tâ'ir-i kudsî perr ü bâlî
Ey cânlaracân neşe veren rûh-ı me'âlî (K 5/5)

Cânımıñ cânında gül rûyiñden aldım râyiha
Çeşm-i ma'nâma bu söz oldu Hüdâ'dan lâyiha (TB 1/1)

Hz. Âdem, yaratılan ten içinde bir cân gibidir. O, Allâh'ın burclar âlemindeki ebedî yıldızıdır:

Ten-i hilkatde o bir cân gibidir
Ezelî burc-ı Hüdâ kevkebidir (M 7/37)

Cân, Hakk'ın nûrunun düştüğü büyük bir denizdir. Cân o kadar büyüktür ki, cânâ düşen o nûr damlası cihâna sığmaz. Bu cân içinde ise her zaman sadece sevgilinin aşkının olması yeterlidir. Çünkü cânın da, tenin de tek dostu, her zaman O'dur.

Düşdüyse damlasından bir lem'a baħr-i cânâ
Bir incidir o lem'a sığmaz faķaķ cihâna (G 34/5)

Cânımda *cân* ‘aşkıñ yeter göñlümdeki hep şevkiñ tüter
Oldıñ enîs-i *cân* ü ten vuşlat da sen hicrân da sen (G 29/4)

1.9. Vücûd

Var olmak ve bulmayı ifade eden anlamına gelen vücûd, tasavvufî mânâda sâlikin beşerî vâsitalardan fâni olunca Hakk’ı bulmasıdır.²⁸⁶ En mükemmel anlamdaki vecd hâli, Hakk’ı bulma, ermedir. Sâlik, beşeriyetten tam olarak fâni olunca Hakk’ı bulur.²⁸⁷

Mihrâb-ı Aşk’ta vücûd, vücûdu mutlak olarak görülür. Görünen de gösteren de Hak’tır.

Görünen gösteren de hep Hâk’dır
Bu *vücûduñ vücûd*-ı mutlakdır (M 1/9)

Mevlânâ’nın aşkıyla yananların vücûdu ilâhî bir saray şekline dönüşür. Yani bu aşk ile yananın vücudu, beşerî vücut olmaktan çıkar, Hakk’ın tecellîleri olarak görülen bir yere dönüşür:

Olur *vücûduñ* ilâhî serây-i ma‘mûre
Olunca ‘aşk ile mest-i harâb-ı Mevlânâ (K 10/4)

Aşk kadehini bir anda çekip tenini yok et. O zaman Hakk’ın tecellîsini göreceksin:

Çek sâgar-ı bir demde sen ifnâ-yı *vücûd* et
Kim anda beşarât-i tecellâ-yi beğâ var (TH 2/4)

²⁸⁶ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 704.

²⁸⁷ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 570.

1.10. Lâ- Mekân

Lâ-mekân kavramı, Allâh'ın zamandan ve mekândan münezzehe oluşunu karşılamaktadır. “Ancak, isim ve sıfatlarıyla her yerde görülmektedir.”²⁸⁸ Mihrâb-ı Aşk'ta, lâ-mekân kavramı daha çok Hz. Muhammed (M/17), Mevlânâ (M/13), Şems-i Tebrizî'yi (M/15) metheden şiirlerde kullanılmaktadır:

Hz. Muhammed'in eşi bu dünyada ve lâ-mekânda yoktur:

Bir zât ki mişli yok cihânda
Nâsûtda *lâ-mekânda* (M 17/1)

Bahârî, Mevlânâ'yı methederken lâ-mekân kavramını sık kullanmıştır:

Cânında o cân-ı cân görünsün
Bir nûr ile *lâ-mekân* görünsün (M 13/21)

Bir gülğüle kopsun âsumândan
Çıksın o terâne *lâ-mekândan* (M 15/28)

Şems-i Tebrizî lâ-mekâna aittir; onun her sözü lâ-mekâna dolmalıdır:

Her bir sözü bir terâne olsun
Lâhûta ve *lâ-mekâna* dolsun (M 15/16)

Ey Şems-i semâ-yi *lâ-mekâni*
Ey 'aşk-ı Muhammedî cihânı (M 10/11)

Bahârî, içindeki ilâhî nağmenin lâ-mekâna yükselmesini istiyor:

Şeh-periñle isteriz ey nağme yükselsin gönül
Yükselirken *lâ-mekâna* hep terâneñ pür-vekâr (K 15/7)

²⁸⁸ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 391.

2. Diğer Tasavvufî Kavramlar

2.1. Dört Kapı

2.1.1. Şerî'at

Şerî'at, İslâmiyet'in ibâdet ve inanç esasları ile bu esasları kapsayan ve herkesi ilgilendiren hükümlerdir. Bu kelime Mihrâb-ı Aşk'ta çok az yerde geçmektedir. Bahârî, aşkı, Allâh'ın birliğini, sadâkati ve doğruluğu din olarak görerek, Hz. Muhammed'in şerî'atini en mukaddes şerî'at olarak niteler:

'Aşk tevhîd-i Hudâ şıdk istikâmet dînimiz
Şer'-i pâkiñ eñ muqaddes bir şer'atdır seniñ (K 2/30)

2.1.2. Tarîkat

Tarîkat, Hakk'a ermek için tutulan, bir takım kuralları ve âyinleri bulunan yoldur. Mutasavvıflara göre tüm insanlar, hatta bütün yaratıkların alıp verdiği nefesler sayısınca Allah'a yol gider.²⁸⁹

Tarîkat kelimesi, Mihrâb-ı Aşk'ta çok az yerde karşımıza çıkmaktadır. Mevlânâ'nın nefesi tarîkat bostanının gülüdür. Bu gülü koklayan ehl-i idrâk bir daha başka bir gül koklamaz:

Koqlamaz bir daha gül koqlayan ehl-i idrâk
Gül-i bostân-ı *tarîkat* dem-i Mevlânâ'dır (K 12/9)

2.1.3. Ma'rifet

Ma'rifet, sûfîlerin rûhânî hâlleri yaşayarak, mânevî ve İlâhî hakikatleri tadararak (iç tecrübe ile ve vâsitasız olarak) elde ettikleri bilgi ve irfandır.²⁹⁰

²⁸⁹ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 510.

²⁹⁰ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 347.

Şâirimiz için aşkın şarabını içen kimse, kendinden geçerek Hakk'ın sarhoşluğunu yaşar. Bunun sonucunda dudağında hikmet dolu Kevser ile ma'rifetin tadı ve hoş suyu doğar:

Kim içerse sâkî-i dilden şerâb-ı 'aşkı
Kendi kendiñden geçer mestî-i Yezdânî doğar

Leblerinden Kevser-i hikmet zülâl-i ma'rifet
Saçlarından cennetiñ şeb-bûy ü reyhânî doğar (K 8/8-10)

Erenler her zaman Hakk'ın ma'rifeti ile doludur. Onlarda kötülük, büyüklenme gibi çirkin hâl ve davranış yoktur:

Hep ma'rifet-i Hak'dır erenler dem-i lâ yok
Benlikle böbürlenme gibi çirkin edâ yok (TH 2/2)

2.1.4. Hakikat

Tasavvuf düşüncesine göre Allâh'a ulaşmada dördüncü menzil hakikattir. Kelime anlamı gerçek, var olduğu kesin ve açık olarak bilinen şey, bir şeyi o şey yapan husus ve mâhiyet olan hakikat mefhumu tasavvufta şu üç anlamı ihtiva eder: Hakk'ın sâlikten vasıflarını alıp yerine kendi vasıflarını koymasidir. Hakikat, tasavvuf anlamına da gelir. Hz. Âdem'den kıyamete kadar değişmeyecek olan hükümlere de hakikat denir.²⁹¹ Mihrâb-ı Aşk'ta hakikat mefhumu müstakil olarak zikredildiği gibi erbâb-ı hakikat (M/13), hakikat ehli (K/10), eshâb-ı hakikat (B/6) ifadeler ile de zikredilmektedir:

Hakikat nûru birdir; ama yine dünyada farklılıklar vardır. Bu nedenle dünyada, hakikat nûrunun temsilcisi gönül ehli olduğu gibi, yoldan çıkmışlarda olacaktır:

Hakikat nûru birdir perde rengârenkdir ondan

²⁹¹ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s.215-216.

Cihân kıalmaz göñül ehliyle bir güm-râhdan hâlî (G 42/3)

Bahârî, hakîkat mefhumunu Mevlânâ için yazılmış şiirlerde daha çok kullanmıştır. Ona göre Mevlânâ, hakîkat nûrunun temsilcisi ve hakîkat mânâsının sırrıdır.

‘Âşık ol varlığı terk et nene lâzım boş şey
Sırr-ı ma‘nâ-yı *hakîkat* dem-i Mevlânâ’dır (K 12/14)

Bülbül-i vahdet odur nûr-ı *hakîkat* odur
Sözleriñ anlamaya dilde şu‘ûr isterim (K 13/2)

2.2. Ma‘şûk

Sevilen, sevgili anlamlarına gelen ma‘şûk kelimesi şiirlerde çokça zikredilmektedir. Bu kelime Mîhrâb-ı Aşk’ta, Hz. Muhammed, Hz. Ali ve Mevlânâ için kullanılmıştır:

Hz. Muhammed, Allâh’ın sevgilisidir. Onun (Hz.Muhammed’in) yüce çehresi,Cebrâil’in kıblesidir:

Ma‘şûk-ı ilâhîdir onuñ var mı menendi
Rûhü’l-ķudüsüñ kıblesidir vech-i bülendi (TH 3/2)

Bahârî, Mîhrâb-ı Aşk’ta daima yârim ve cânânım diye bahsettiği Hz. Muhammed’i ezeli ma‘şûk diye niteler:

ķıble-i cân ü dilim ey ezeli *ma‘şûkum*
Ser-hoşum ben ebedî dîde-i maħmûruñdan (B 8/2)

Bahârî, şiirlerinin büyük bir kısmında methettiği Mevlânâ’dan da yâr, cânân ve ma‘şûk diye bahseder:

Düşdüm belî hâk-i pâ-yı yâre

Ol der-geh-i ‘arş-sa-yi yâre (M 16/8)

Nedir nedir o mu‘azzam zübde-i ma‘şûk

Nedir gonca-i ma‘bûd o la‘l-i hândâ hând (K 11/5)

Şanma beyhûde döner vecde gelen ‘âşıklar

Mest-i cânân olarak ‘aqla vedâ‘ eylerler (KT/53)

Sensiñ evet hepsi sen Hâzret-i Molla-yı Rûm

Gönlüme ma‘şûksuñ sende Muhammed celî (K 14/7)

2.3. Mest

Sarhoş ve sermest anlamlarına gelen mest, tasavvufî anlamda “aşkın, âşığın bütün varlığına hâkim olması iliklerine işlemesi”²⁹²dir. Mihrâb-ı Aşk’ta en çok kullanılan mefhumlardan bir tanesi de mest kavramıdır. Eserde Mevlânâ ve Mevlevîlik konulu şiirler yoğunlukta olduğu için, bu kavram çokça işlenmiştir. Mutasavvuf bir kişiliğe sâhip olan Bahârî, evrendeki tüm varlıkları vahdet görüşüne göre değerlendirdiği için, her şeyin Allah’ın zikri ile mest olduğunu anlatmaya çalışmıştır:

Ey dil-i vahy-âşinâ diğkâtle bak etrafına

Nûr-ı vahdaniyyete her şey tecellî-gâhdır

Âsumânîñ hâkidânîñ hepsiniñ tesbîhi var

Şanma câmid her ne varsa *mest*-i zikru’llâhdır (KT/3)

Mihrâb-ı Aşk’ta, ilâhî aşkın sarhoşluğu sıkça zikredilmektedir:

Bizi şanma ki vaqf-ı hicrânız

Nice dem *mest*-i zevk-i cânânız (G 11/1)

Hız. Muhammed’in aşkı öyle bir nimettir ki, onun âşıkları için Hız. Eyyûb bile kendi derdini unutup bu aşk ile mest olmuştur:

²⁹² Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 361.

Duymadı derd-i tenin Eyyûb olmuş öyle *mest*
Derd-i ‘aşkıñ ‘aşka bir özge nî‘metdir seniñ (K 2/17)

Hz. Muhammed’in aşkıyla *mest* olma hâli, Mihrâb-ı Aşk’taki na‘tlarda karşımıza sıkça çıkmaktadır. Bahârî, Hz. Muhammed’in ezeli aşkının şarabıyla *mest* olduğunu; bu sarhoşlukla dünyanın en mutlu insanı olduğunu ifade ediyor:

Sermest-i şerâb-ı ezel-i hubb-ı Nebîyim
Gönlüm benim ol şevk ile mes‘ûdu cihânıñ (K 7/4)

Şâirimiz *mest* mefhumunu, semâ‘ esnasında Allâh aşkıyla kendinden geçme hâlini tasvir ederken kullanmıştır:

Yadigârıñ bize âyîn-i semâ‘ oldı ğidâ
Döneriz rakş ederiz *mest-i ezel mest-i Hudâ*

Nâyalar hû çekiyor çeng ü rübâb âh ediyor
Çalınan her sâzıñ âvâzesi Allâh diyor (M 18/17-18)

Açılır zembere-i çeng ile bir cevvi-i semâ‘
Mest bî-hûş uçarız bâl ü perr-i bâlâyız (G 12/5)

Şâirimiz *mest* mefhumunu, Mevlânâ sevgisini yansıtan şiirlerinde çok kullanmıştır. Mevlânâ aşkıyla yaşanan gönül sarhoşluğu, şiirlerinde göze çarpmaktadır:

Her ne dem âh eylesem yansam düşünsem yârimi
Çıkmış olsam sidreye gönlüm yine uçmak diler
Mest olur rakş eylerim gül-şen-sarây-ı ‘aşkda
Durmadan hep yükseliş ister havâ-yı ‘aşkda (KT/56)

Muhabbet şarabının meyi Mevlânâ'nın nefesidir. O şaraptan bir damla içen muhabbet ehli, mest olur. Bahârî de, Mevlânâ sevgisi ve zevki ile mest ve hayrân olmuştur. Bu sarhoşlukla aşkın neyinden aşkın destânını dinler:

Mest olur damlasını nûş eden erbâb-ı şafâ
Mey-i şahbâ-yi muhabbet dem-i Mevlânâ'dır (K 12/8)

‘Âşık oldım *mest* ü hayrân zevk-i Mevlânâ ile
Diñlerim ben dâsitân-ı ‘aşkı nây-ı ‘aşkıdan (G 25/4)

Mevlevî'nin gözyaşı ölümsüzlüğe sâhip bir şaraba benzetilmiştir. Bu nedenle bu gözyaşının döküldüğü gözdeki bir bakış, âşığı da mâşuğu da mest eder:

Lâ-yezâlî bir şerâb olmuş süzülmüş dîdeden
‘Âşıkı ma‘şûku *mest* eyler nigâh-ı Mevlevî (G 48/8)

2.4. Şarap/ Bâde/ Mey

“Şarap bâde ve mey kelimesi, aşk ve muhabbet anlamına kullanılır. Coşkun aşk hâlleri ki, bu durumdaki kişi aşkta sadâkat imtihanından geçer. Kemâle erenlerin hâli budur. İki türlü şarâp vardır: Biri maddî, dünyevî, alkol ihtivâ eden içilmesi haram olan içki, ki bu insanı içince sarhoş eder. Diğer şarâp ise, aşk şarâbıdır. Allâh'ı sevmekten kaynaklanan zevkin sonucu olarak ortaya çıkan bir tür mestlik, melankoli hâlidir. Sûfîler bu bakımdan, içmeden sarhoş olanlardır, diye tanımlanır. Ma‘rifet, içmeden, mânâ sarhoşu olmaktadır.”²⁹³ Bu mânevî şarap sarhoşluk, tasavvufî mânâda şairlerde birçok beyitte işlenmiştir.

Şâirimiz mânevî sarhoşluğunu şu şekilde ifade etmiştir:

‘Âşıkım rind-i ilâhî gibi mey-ğâne yerim
Yârimiñ lâ‘l lebiyle dolu peymânelerim (MS 2/1)

Hem şarap sunan sâkî, hem de sevgilinin dudağının değdiği şarabı tadınız.
Hem Hak kadehinin şarabı, hem de neş’e veren şarabız:

²⁹³ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 594.

Sâkîyiz hem tadanız la‘l-i leb-i cânânı
Câm-ı Hâk *bâdesiyiz* neş‘e veren şahbâyız (G 12/6)

Hak’tan sunulan coşkun şaraptan âşıklar bir yudum içse, bu şarabın sarhoşluğu ile mest olur. Bahârî, Hak şarabıyla sarhoş olmayı sıkça işlemiştir. Hak meyhânesinde sunulan bu şarap, şâirimizi her zaman kendinden geçirmiştir:

Sermest eder ‘uşşâkıını bir cür‘asın içse
Hâk’dan şunulan *bâde-i ser-şâr-ı tecellî* (G 48/7)

Şunsun bize hep sâki-yi cân *bâde-i vaşlı*
Cânânımızîñ lebleri câm olsun erenler

Mey-hâne-i Hâk’dan biz içerken *mey-i ‘aşkı*
Hem-dem bize ‘uşşâk-ı kirâm olsun erenler (G 10/2-3)

Baňa şundu bir piyâle yed-i sâkî-i ilâhî
O *şerâb* neydi bilmem ki bu hoş beyâna düşdüm

Dil-i zâr-ı âteşînim o *şerâb-ı ‘aşka* kıanmaz
Ben o bezmi-ehl-i Hâk’k’a bularak be-hâne düşdüm (G 16/4-5)

N’oldı bilmem baňa birden bire bî-hûş oldım
Hâk’k’ıñ *ezvâk-ı şerâbiyle* leb-â-leb doldım (M 31/16)

Aşkın şarâbı, Hz. Muhammed’in bulunduğu yerdedir. Bu şarâb ile mest olup raks edenler oradadır; Elest bezmi de oradadır.

Bâde-i ‘aşk orada neşve-i mestî orada
Cünbüş-i rakş orada bezm-i Elestî orada (M 4/6)

Şâirimiz, hayrânı olduğu Mevlânâ için yazdığı şiirlerde onu, aşkın şarâbı ya da sâki olarak methetmektedir. Kim aşkın şarâbını gönül sâkisinden (Mevlânâ'dan) içerse, kendinden geçerek Hak sarhoşu olur:

Kim içerse sâkî-i dilden *şerâb*-ı 'aşkı
Kendi kendiñden geçer mestî-i Yezdânî doğar (K 8/8)

Mevlânâ'nın sunduğu şarâp, ilâhî Kevser'in şarâbıdır. Bu şaraptan içen, Hakk'ın cemâli ile sarhoş olur. Onun şiiri, gönül ehline aşk şarâbının zevkini verir:

Cemâl-i Hak ile sermest olur içen muṭlak
Şerâb-ı Kevser-i Hak'dır *şerâb*-ı Mevlânâ (K 10/5)

Şi'riñ bize zevk-i *bâde* verdi
Her nağmesi derdi *bâde* verdi (M 15/6)

Mevlânâ, muhabbet şarâbıdır. Onun bir damlasını içen gönül ehli, aşkın sarhoşluğu ile mest olur:

Mest olur damlasını nûş eden erbâb-ı şafâ
Mey-i şahbâ-yı muhabbet dem-i Mevlânâ'dır (K 12/8)

Bahârî, Mevlânâ'yı rahmet Kevser'i, hakikat nûru ve vuslat şarâbı olarak görür. Onun aşkının şarabını içtikçe, her bir yudumda nûr yanaklı bir çehre görür:

Kevser-i rahmet odur nûr-ı hakîkat odur
Bâde-i vuslat odur bezm-i hubûr isterim (K 13/3)

İçdim *şerâb*-ı 'aşk-ı yârı ben bu gözlerim
Her bir yudumda gül yanaklı bir likâ görür (G 8/5)

2.5. Ârif

Ârif, Allâhü Teâlâ'nın kendi zâtını, sıfatlarını, isimlerini ve fillerini müşâhede ettirdiği kimsedir. Müşâhade ve temâşâdan hâsıl olan bilgiye ma'rifet; bu bilgiye sahip olan kişiye de ârif denir.²⁹⁴ Âlim gibi bilen mânâsına gelirse de ondan farklıdır. Âlim, ilmi bir tahsil ve çalışma sonucu elde eder. Ârif ise, irfâna, ilham ve hâl ile ulaşır; Cenâb-ı Hakk'ı keşf ve müşâhade yoluyla bilen kişidir.²⁹⁵ Bahârî, ârif ve irfân kavramlarını şiirlerinde çok dillendirmiş; ârif mefhumuna kendisine göre bir tanım getirmiştir. Ârif kişi Hakk'ı her zaman Hz. Muhammed'le düşünür, mürşidinin sıfatında Hz. Ali'yi görür:

'Ârif odur ki Hakk'ı 'aynî Muştafâ görür
Simâ-yi mürşidinde Mürtażâ görür (G 8/1)

Bahârî, şiirlerinde ârif olmanın en önemli şartının Hakk'ın tecellisini görmek olduğunu sürekli vurgular. Eğer ârif isen Allâh'ın tecellî sırrını her yerde görmelisin. Kur'ân'ın her âyeti sana Hakk'ın bir tecellîsidir. Bu nedenle irfân ehli, tüm tabiatta Hakk'ın sırrını görür:

Bil 'ârif iseñ sırr-ı tecellî-i Hudâ'yı
Her âyet-i Kur'ân saña eţvâr-ı tecellî (G 47/4)

Oğur esrâr-ı Hakk'ı ehl-i 'irfân
Ağaçlarda çiçeklerde cihânda (G 40/3)

Ârif olan, her şeyde Allah'ın birliğini görür. Cahiller ise anlayamadıklarından korku ve endişe duyar:

'Ârif olan bir bilir
Câhil olan irkilir

Zâhir u Bâtın O'dur
Birdir O Allâh bir (M 2/17)

²⁹⁴ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 52.

²⁹⁵ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 60.

Değersiz fikirlere takılıp kalma, hepimiz Âdem oğluyuz. Bu nedenle Âdem oğluna ârif olmak yaraşır:

Fikr-i süflîde kalıp etme nedem
‘Ârif ol kendini bil ey Âdem

Beşeriyet ki bütün evlâdı
Âdem olmak gerek Âdem-zâdı (M 7/44-45)

Şâirimiz, Hz. Muhammed’in yolundan giden ve Allâh’a teslim olan kişinin irfâna yükseleceğini belirtiyor:

‘Aklı kurban et huzûr-ı Aḥmed’e
Soñra Allâh’ım yeter de neş’elen
Şübhesiz muṭlak bulur Allâh’ını
Böyle bir ‘irfâna cândan yükselen (KT/5)

Hz. Muhammed’in feyzi, Hz. Ali’den yayılmaktadır; gönül ehli de Hz. Ali’nin irfân dolu bu nûrundan istifade etmektedir:

Senden eyler intişâr âfâka feyz-i Aḥmedî
Senden eyler iktibâs envâr-ı ‘irfân her velî (KT/15)

Mihrâb-ı Aşk’ta Mevlânâ, Hak âşığı bir ârif, âriflerin ve âşıkların hayran olduğu büyük bir zât olarak da belirtilir:

Daha bak sinn-i şebâbında adı
‘Ârif-i Ḥaḳ idi Mevlânâ’dı (M 20/3)

Ne güzel anlatıyor Mevlâna
O büyük ‘ârif-i sermed-i Ḥudâ

İstiyorsan bu namâzıñ sırrın
Oğu Dîvân-ı Kebîr`indeki şi`rin (M 6/13-14)

Nice ‘âşıkları ‘ârifleri hayrân etdin
Bir tecellî ile kim âh o pek müstesnâ
O tecellîyi nasıl aňlatayım Yâ Rabbî
Hem Muhammed hem Celâle’ d-dîn olur Mevlânâ (KT/31)

Mevlevî’lerin aşk ile gönlünden gelen âh sesinin mânâsı, ârif olanlar için tevhîdi ifade eder:

Ķul hüva’llâhü aħaddır ‘ârife
Âh-ı ma’nâ-yı şadâ-yı Mevlevî (KT/24)

2.6. Hikmet

“İnsanın, gücü oranında, dış âlemdeki (afâktaki) nesnelerin hakikati olduğunu bilip, ona göre hareket etmesinden bahseden ilme, hikmet denir.”²⁹⁶ İnsan zihnindeki parıltı, Allâh’ın nûrunun hikmetindedir. Bu faziletli nûrda Allâh’ın birliğı vardır:

Envâr-ı hikmetiñdir ‘aqla veren ışıklar
Mîhr-i faziletiñde Allâh birsiñ Allâh (K 1/21)

Hz. Muhammed, ilâhî sırrın tercümânı, ezel vahyinin güneşidir. Onun her sözü hikmettir:

Sözleriñdir tercümân-ı sırr-ı ma’nâ-yi ledün
Her kelâmıñ ey Ĥudâ maħbubu *hikmetdir* seniñ (K 2/31)

Onuñ sözünde ne *hiķmet* ne nükteler vardır
O şems-i vahy-i ezel-çün fezâ semâ dardır (M 5/2)

²⁹⁶ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 120.

Bahârî, Ehl-i Beyt sevgisi nedeniyle Hz. Hasan'ı rahmetin özü olarak tanımlarken, Hz. Hüseyin'i benzeri olmayan bir hikmetin sırrı olarak nitelendirmektedir:

Mü'miniñe maḥz-ı raḥmetdir Ḥasen
Yok eşi bir sırr-ı *ḥikmetdir* Ḥüseyn (M 9/18)

Hikmet mefhumu Mihrâb-ı Aşk'ta, daha çok Mevlânâ ile ilgili şiirlerde kullanılmıştır:

Nigâh-ı *ḥikmete* serper ziyâ-yı Rabbânî
Olunca sürmesi çeşmiñ türâb-ı Mevlânâ (K 10/10)

O ne *ḥikmet* ne ma'âlî söyler
Nükte-i râz-ı cemâli söyler (M 19/2)

Bahârî, Lokman Hekîm'in âdâb ile ilgili hikâyesinde onu, hikmet dersi veren hikmet sahibi biri olarak anlatmıştır:

Şordular Ḥakîm Loḡmân'a
Ders-i *ḥikmet* veren o insâna

Kimden öğrendiñiz bu âdâbı
Bu güzel terbiye bu îcâbı

Gülerek söyledi o *ḥikmet-gû*
Ben edebizlerden aldım âdâbı (M 28/1-3)

2.7. Bezm/ Bezm-i Elest

Bezm, meclis, muhabbet ve sohbet toplantısı²⁹⁷ anlamına gelmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de Allâh'ın "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" sorusuna ruhların

²⁹⁷ Süleyman Uludağ, *a.g.e.*, s. 99.

“Evet öyledir.”²⁹⁸ diye cevap verdikleri meclis bezm-i Elesttir. Tasavvufta ve İslâm edebiyatında en eski zaman, en eski meclis olarak değişik biçimlerde çokça kullanılmıştır. Şâirler sevgililerine Elest bezminde âşık olduklarını, aşklarının o zamandan bu yana devam ettiğini söylerler.²⁹⁹

Bezm, Mihrâb-ı Aşk'ta bezm-i ürefâ (K/6), bezm-i işret (K/7), bezm-i velâyet (M/9), bezm-i şevk-i tevhîd (M/16), bezm-i ilâhî (G/14), bezm-i ezel (M/23), bezm-i lâhût (G/30), bezm-i muallâ (TH/2), bezm-i vuslat (K/16), bezm-i hubûr (K/13), bezm-i ehl-i Hakk (G/16), bezm-i muhabbet (G/22), bezm-i aşk (G/34) terkipleriyle şiiirlerde sık sık karşımıza çıkmaktadır.

Allâh, aşk erbâbına bir nûr kadehi sunmuştur. O ilâhî şarâbın içildiği içki meclisinde Allâh'ın birliği vardır:

Erbâb-ı aşka kendiñ bir câm-ı nûr şundun
Ol bezm-i işretiñde Allâh birsiñ Allâh (K/1)

Allâh, güzelliğinden bir damla bıraktı toprağa (tecellî), bu damla âşıklara şevk, âşıklar meclisine mum oldu:

Atdın güzelliğinden bir damla hâkidâna
Gül oldu nergis oldu ben oldu dil-berâna

Ay oldu yıldız oldu gönlümde bir iz oldu
Şem oldu bezm-i aşka şevk oldu âşıkâna (G 34/1-2)

Bahârî, Pîr'im diye nitelendirdiği Mevlânâ'nın gölgesinde kendisini Hz. Ali'ye gönülden bağlı olarak görmekte; ârifler meclisinin nâçizi olarak tanımlamaktadır:

Ben sâye-i Pîr'imde kulum bâb-ı 'Alî'ye
Eñ nâçiziyim gerçi o bezm-i urefânî (K 7/3)

²⁹⁸ A'raf/172.

²⁹⁹ İskender Pala, a.g.e., s. 90.

Bahârî Hz. Hasan'ı iyilik kadehinin şarabı, Hz. Hüseyin'i velâyet meclisinin mumu olarak niteler:

Bâde-i câm-ı inâyetdir Hasan
Şem'a-i *bezm*-i velâyetdir Hüseyin (M 9/9)

Şâirimiz, Mevlânâ ile Şems'in buluşma anını ilâhî bir karşılaşma olarak ifade eder. İlâhî tecellînin doğduğu o meclisi Bahârî, Hak şarabının dolduğu sevinç ve nûr dolu bir meclis olarak nitelendirir:

Gül açdı da bülbül oldu hândân
Cân oldu o *bezm*-i 'aşka cânân

Çıkmışdı tecellî-i ilâhî
Ol *bezm*-i münîri cilve-gâhi

Peymâne-i Hâk pey-â-pey oldu
Ol *bezm* şarable neyle doldı (M 12/14-16)

Bahârî, Mevlânâ'nın türbesinin ilâhî meclise açıldığını, bu türbenin ziyaretçilerine her an, sabah vakti içilen şarabın sunulduğunu ifade ediyor. Şâirimiz Mevlânâ'nın gül yüzünü ise, aşk meclisinin neşesine ve kadehine benzetmektedir:

Açılır *bezm*-i ilâhîye o türbeñde fütûh
Şunulur zâ'ire her lahzede bir câm-ı şabûh (M 18/37)

Olmayan yok âh şem'-i hüsnüñün pervânesi
Bezm-i 'aşkıñ gül yüzüñdür neş'esi peymânesi (G 44/1)

Elest bezmi, şiirlerde teşbih şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Hz. Muhammed'in kanadının altı,³⁰⁰ Elest bezmidir. Aşk şarabı da orada, bu şarap ile sarhoş olup raks edenler de oradadır:

Bâde-i 'aşk orada neşve-i mestî orada
Cübüş-i rakş orada *bezm-i Elestî* orada (M 4/6)

Tasavvufta bütün âşıklar, Elest bezminde aşk şarabını içip, bu sarhoşluğu kıyamete kadar devam ettirirler. Bahârî de, Elest bezminin sarhoşluğunu yaşadığını, bu sarhoşluk hâlinde duyguların arz edilirken dilin aciz olduğunu ifade ediyor:

Cism ü cânım oldı mest-i bâde-i *bezm-i Elest*
'Arz-ı hissiyyâte yok artık dilimde iktidâr (K 15/21)

Bahârî'ye göre Allâh ezeli aşkı neye üflemiştir. Bu neyin nâğmelerinde Hakk'ın nükteleri vardır ve bu nükteler Elest bezmindeki sarhoşluğun zevkini tattırır. Bu zevki tatma yeri ise Mevlânâ Dergâhı'dır:

Şerhdır nâleleri nükte-i **kerremnâ'**ye
Üflemiştir ezeli 'aşkını Mevlâ nâye
Tatdırır bezm-i Elestîdeki ezvâkı saña
Durma gel şevk ile gel der-geh-i Mevlânâ'ya (KT/23)

2.8. Feyz

Arapça bir kelime olan feyz, taşmayı ifade eder. İlâhî tecellî, bu kelime ile anlatılır. Bir başka tanıma göre, “âlemin Allâh'tan, derece derece fakat devamlı bir sûrette iniş tarzı ile ve başka bir mevcudu meydana getirmek özelliğine sahip olarak tekâmülüne ve bunun ilâhî nazar altında devamı, manasında kullanılan bir terimdir. Feyz her an tecellî etmektedir (ortaya çıkmaktadır). Varlıklar, bu feyz vasıtasıyla meydana gelir. Ancak bu varlık, zâtlarındaki imkân sebebiyle yok olmakta, fakat

³⁰⁰ Bahârî, Hicr sûresi 88. âyetindeki “Kanadını mü'minler üzerine ger.” ifadesinden esinlenerek “Sevgili Peygamberimizin Kanadı” başlıklı şiiri yazmıştır (M/4).

Hakk'ın feyziyle aynı zamanda var olmaktadır."³⁰¹ Mihrâb-ı Aşk'ta feyz, feyz-i Hüdâ, feyz-i tecellî-gâh, sâye-i feyz, feyz-i Hak, mânevî feyz, feyz-i Muhammed, feyz-i Mevlânâ terkipleriyle kullanılmıştır.

Sakın Allâh'ın feyzini, sadece Tûr Dağı'ndaki nûr olarak zannetme. Çünkü bu âlem, Allâh'ın tecellîsinden uzak değil. O'nun feyz ve nûru her yerde tecellî etmektedir:

Şakın feyz-i Hüdâ'yı gül-sitân-ı Tûr'a haşır etme
Değil bâğ-ı cihân feyz-i tecellî-gâhdan hâlî (G 42/6)

Bahârî, Hz. Muhammed'in gölgesinin feyzinde na't yazan bir şâir olduğunu belirtmektedir. Onun feyzi, Hakk'ın ezeli incisidir:

Sâye-i feyzînde oldım na't-gû şâ'iriñ
Hizmetiñ Allâh'a ekme bir 'ibâdetdir seniñ (K 2/33)

Hakk'ın ezeli incisidir feyz-i Muhammed
Almış onu âğûşuna deryâ-yı muhabbet (G 3/4)

Bahârî, Hakk'ın sırrına mazhar olarak gördüğü Hz. Âdem'i, Hakk'ın feyzi olarak da vasıflandırır:

Mazhar-ı sırr-ı Hüdâ Âdem'dir
Âdem'i Âdem eden bir demdir

O deme nefha-i Raḥmân dediler
Feyz-i Hak neş'e-i cânân dediler (M 7/10-11)

Şâirimiz, övgüyle bahsettiği Sultan Veled'i, feyz ve fazilette emsalsiz olarak nitelendirmektedir:

³⁰¹ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 214.

Baḥşîşi hem kendisi şâhânedir
Feyz ü fazîletde o bir dânedir (M 23/15)

Mevlânâ hayrânı olan Bahârî, feyz ırmağı olarak gördüğü Mevlânâ'nın feyzinin bulunduğu yerde hazân olmadığını belirtmekte; Mesnevî ile gönüllerin mânevî feyz ile dolduğunu vurgulamaktadır:

Ey Bahârî *feyz*-i Mevlânâ ile yokdur ḥazân
 Sen bahâristân-ı sevdâsîñ derûnuñ lâle-zâr (G 9/7)

Ben bir Bahârî yaprağım sensiñ gülüm sensiñ bâğım
 Sensiñ *feyz* ırmağım aşlım da sen ‘ummân da sen (G 29/6)

Hâḫḫı bildirdi baña sırr-ı kitâb-ı Meşnevî
 Kâpladı çeşm ü dili envâr-ı *feyz*-i ma‘nevî (KT/51)

Bahârî, Bahâriye Mevlevîhânesi³⁰², nde yetiştiği için, buranın feyzinin her zaman yazı hayatına yansıdığını ifade etmektedir:

Doğduğum mevsim-i bahârîdir
 Kâlemimden o *feyz* cârîdir

Mevlevî-ḥâne-i Bahârî’de
 Mürşidim hem Cenâb-ı Faḫrî’dir³⁰³ (G 5/1-2)

2.9. Meyhâne

Tasavvufta meyhâne kavramı, aşk şarâbının içilip mest olunan yer olarak tanımlanmaktadır. Farsça, içki içilen yer anlamına gelen meyhâne, kulun aşk ve şevkle Rabbine münâcât yeridir. Kâmil ârifin Allâh aşkıyla dolmuş gönlü, tekke, lâhûtî âlem.³⁰⁴ Meyhâne, ilâhî aşk şarabının içilip şarhoş olunan yerdir. Mihrâb-ı

³⁰² Bahâriye Mevlevîhânesi hakkında bilgi için bkz; s. 36

³⁰³ Hüseyin Fahreddin Dede hakkında bilgi için bkz; s. 24.

³⁰⁴ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 435.

Aşk'ta, ilâhî aşkın şarabıyla meyhânelerde sarhoş olma durumu birçok yerde zikredilmiştir:

‘Âşıkım rind-i ilâhî gibi *mey-hâne* yerim
Yârimiñ lâ‘l lebiyle dolu peymânelerim (MS 2/1)

Şun baña *mey-hâne*-i ‘aşkıñda la‘liñden şarâb
Ben ayılmağ istemem sen et beni mest-i ħarâb (G 2/1)

Câm-ı ħüsniñden taşıp bir damla düşmüş neş‘eden
Rağşa gelmiş bâdeler coşmuş cihân *mey-ħânesi* (G 44/4)

Şunsun bize hep sâki-yi cân bâde-i vaşlı
Cânânımızñ lebleri cân olsun erenler

Mey-hâne-i Ħağ‘dan biz içerken mey-i ‘aşkı
Hem-dem bize ‘uşşâğ-ı kirâm olsun erenler (G 10/2-3)

2.10. Âlem

Arapça bir kelime olan âlemin, kâinat, güneş sistemi ve çevresindeki dönen gezegenler topluluğu, cihân, dünya, bütün varlıklar, mahlûkât, insanlar, halk, cemâat, cemiyet çevre vs. gibi anlamları vardır. Tasavvufta ise, Allah'tan gayri her şeye âlem denir.³⁰⁵ Bu kelime, Mihrâb-ı Aşk'ta âlem (M 7/4), kâinat (G 25/6), cihân (G 16/6) şeklinde birçok şiirde zikredilmektedir.

Allâh'ın mutlak güzelliği bu âlemde, O'nun aşkıyla her zaman görünür. Gözlerindeki karanlık perdeyi at. Çünkü âlemi kat kat kaplamış olan, O'nun güzelliğinin parıltısıdır:

‘Aşkıñla hep göründü ‘âlemde ħüsn-i mutlak
Ħüsniñ o cennetiñde Allâh birsiñ Allâh (K 1/15)

³⁰⁵ Ethem Cebecioğlu, *a.g.e.*, s. 47

Nûra baķ gözleriñe perde olan zulmeti at
Hüsünüñ pertevidir ‘*âlemi* tütmuş kat kat (MS 2/2)

Bahârî, cânın (gönlün) cihandan daha geniş olduğunu ifade ediyor. Çünkü Allâh’ın nûrundan cânâ düşen bir damla, cihâna sığmamaktadır:

Düşdüyse damlasından bir lem’a bahır-i cânâ
Bir incidir o lem’a sığmaz faķaķ *cihâna* (G 34/5)

Hz. Muhammed için bu dünya, sadece Allâh’ın güzelliğinin tecellî ettiği bir yerdir:

Resûl-i ekreme *dünyâ* degildi bir *dünyâ*
Cihân tecellî-i vahdet cemâl-i vech-i Hudâ (M 5/4)

Hz. Âdem yaratılışın besmelesidir. Onun rûhu âlemin yaratılış sebebidir:

Hiľkatiñ besmelesi Âdem’dir
Rûh-ı Âdem sebab-i ‘*âlemdir* (M 7/4)

Bahârî, gözümün nûru diye vasıflandırdığı Mevlânâ’yı, kendisi için iki âlemde de koruyucu olarak görür:

Gözümüñ nûru efendim de odur
İki ‘*âlemde* penâhım da odur (M 19/7)

Mevlevî bir şâir olan Bahârî, Mevlevîhâneyi, Allâh aşkıyla def ve ney çalan insanların bulunduğu güzel bir cihâna benzetmektedir. Mevlevîhânelerde semâ’ eden Mevlevîlerin şevkinden kâinat inlemektedir:

Kimi raķş eder şafâda kimi cezbe-i Hudâ’da
Tef ü ney terennüm eyler ne güzel *cihâna* düşdüm (G 16/6)

Vecd içinde durmadan şevkiñle inler *kâ'inât*

Vaşf-ı hüsnüñdür gelen dâ'im şadâ-yı 'aşkdan (G 25/6)

2.11. Semâ'

Sözlükte “işitmek, duymak, dinlemek; işitilen söz, güzel ses, iyi şöhret” anlamlarındaki semâ' kelimesi genellikle “şarkı, nağme, mûsikî, raks” manalarını çağrıştıracak biçimde kullanılmaktadır. İlk sûfî müelliflerin eserlerinde semâ', “sûfînin kendisine gelen vâridi işitmesi ve işittiğini kalbe aktarması” anlamına gelmektedir.³⁰⁶

Semâ'³⁰⁷ törenlerine aktif olarak katılan Bahârî, semâ' törenlerinin yeni yaygınlaşmaya başladığı dönemlerde törenleri bizzat kendi yönetmiştir. 1950'li yıllarda küçük çapta törenler düzenleyen Bahârî, ilerleyen yıllarda düzenlenen geniş çaptaki törenlerin hazırlanmasına katkıda bulunmuştur. Mihrâb-ı Aşk'ta semâ'yı sık sık dile getirmiştir.

Şâirimiz, Mevlânâ ile Şems'in buluşma ânıyla ilgili yazdığı bir şiirinde, bu buluşmanın verdiği sevinç ve coşkuyla semâ' dönüp, Allâh'a şükretmek gerektiği ifade etmiştir:

Birlikte *semâ'a* gel bu hâle

Şükrâne Cenâb-ı zü'l-celâle

Defler ele şevk ile alınsın

Hem çeng ü rebâb ü ney çalınsın (M 12/28-29)

Bahârî, Mevlânâ'ya olan özlemini dile getirirken, semâ'ı Mevlânâ'nın yâdigârı, Mevlevîler için bir gıda olarak görmektedir. Mevlevîler, Allâh aşkının ve ezel bezminin sarhoşluğu ile dönerler. İlâhî muhabbetle yapılan bu dönüşte âşıklar Hakk'ın cezbesindedir:

Yadigârıñ bize âyîn-i *semâ'* oldı gıdâ

³⁰⁶Semih Ceyhan, “Semâ'”, *DİA*, C. XXXVI, s. 455.

³⁰⁷Daha geniş bilgi bkz; Süleyman Uludağ, *İslam Açısından Musiki ve Semâ'*, Marifet Yay., İstanbul, 1999.

Bizi lâhût-ı muhabbetde dönerken bir gör
Nûr-ı pervâne-i hû câzibe-i Mevlânâ'yız (G 12/4)

Bahârî, “Semâ” başlıklı şiirinde (KT/53) semâ‘ın gerekçesini anlatmaktadır. Semâ dönen âşık, Hak aşkıyla aklını terk eder; semâ‘ ânında çıkan ney sesinden, Elest bezminin sesini duyup feryâd ederek semâ döner:

Şanma beyhûde döner vecde gelen ‘âşıklar
Mest-i cânân olarak ‘aqla vedâ‘ eylerler
Nâyden bâng-ı Elestiyi duyup âh ederek
Hakk’ı âgûşa şarar öyle *semâ‘* eylerler (KT/53)

Mevlevî semâ‘ dönerken, Hakk’ın tecellîsinden doğmuş aşk sabahı gibidir. Kollarını açtığında, Hakk’ın cemâlinin aşkıyla uçan Hakk’ın şahini gibidir:

Dönerken bembeyaz tennûresiyle Mevlevî şanki
Şabâh-ı ‘aşkıdır doğmuş tecellî-gâh-ı vahdetden
O bir şeh-bâz-ı Hakk’dır kolların açdıkdâ bir seyr et
Uçar sermest-i ‘aşk olmuş cemâl-i Rabb-ı ‘izzetden (KT/52)

III. Bölüm

MİHRÂB-I AŞK (TENKİTLİ METİN)

1- METİN TESPİTİYLE İLGİLİ HUSUSLAR

1.1. Nüshaların Değerlendirilmesi

Bahârî'nin şiirlerini dört grupta toplayabiliriz: 1. Sadece matbû nüshada olan şiirler (M/3). 2. Sadece el yazma nüshada olan şiirler (K/33). 3. Hem matbû nüshada hem el yazma nüshada olan şiirler (G/39). 4. Matbû nüsha ve el yazma nüshada bulunmayan şiirlerdir. Bu şiirleri Bahârî'nin mektuplarında, dönemin dergi ve gazetelerinde³⁰⁸ bulabildik.

Matbû nüshada, Bahârî'nin tüm şiirleri bulunmamaktadır. Yaptığımız karşılaştırmada, el yazma nüshadaki kimi şiirlerin matbû nüshada yer almadığını; matbû nüshadaki kimi şiirlerin ise el yazma nüshada yer almadığını gördük. Buradan anlaşılıyor ki, Bahârî'nin şiirlerini topladığı ve elimizde olmayan başka defterleri de var. Ayrıca, el yazma nüshanın kapağında “*dördüncü defter*” ifadesi yer almaktadır. Bu ifade başka defterlerin mevcut olma ihtimalini daha da güçlendiriyor. Bahârî'nin mektupları³⁰⁹ incelendiğinde, mektuplarında bulunan kimi şiirlerin³¹⁰ ne matbû nüshada ne de el yazma nüshada olduğu görülmüştür. Bu şiirlerin Bahârî'nin yayınlamadığı eserlerinde geçtiği tahmin edilmektedir. Matbû nüshada ve el yazma nüshada olan tüm şiirleri karşılaştırdık. Hatalı ve farklı olanları dipnotla gösterdik. Hem matbû nüshada hem de el yazma nüshada yer alan bazı şiirlerin farklı başlıklar taşıdığı görülmüştür. Örneğin, matbû nüshada “*Tecellî*”³¹¹ başlığıyla yer alan şiir (KT/34), el yazma nüshada “*Mevlânâ'ma*” başlığıyla yer almaktadır. Matbû nüshada ve el yazma nüshada yer alan kimi şiirlerin mısra ve kelime farklılığı gösterdiği görülmüştür. Örneğin, matbû nüshada “*Lütfundur evet bu hoş terânem*”³¹² mısraı

³⁰⁸ Bu dergiler Cumhuriyet öncesine ait Terakki, Mektep, Malumat, Hazîne-i Fünûn gibi dönemin edebiyat dergileridir. Emin Işık, a.g.md., s.7.

³⁰⁹ Bu mektuplar Bahârî'nin yakın dostu Feridun Nafiz Uzluk'a gönderdiği mektuplardır. Mektuplar kişisel, sosyal ve edebî içerikli olup Mevlevîlik ile ilgili konuları da kapsamaktadır. Bkz; Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.

³¹⁰ Bkz; Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s.109.

³¹¹ Midhat Bahârî Beytur, *Mihrâb-ı Aşk*, s. 80.

³¹² A.g.e., s. 51.

(M 15/11), el yazma nüshada “*Sendendir evet bu hoş terânem*” şeklinde yer almaktadır. Şiirlerdeki bu farklılıklar dipnotla gösterilmiştir.

El yazma nüshanın sayfaları arasında, üzerine şiirler yazılmış kâğıtlara rastladık. Bu kâğıtların, el yazma nüshanın arasına sonradan koyulduğu anlaşılmaktadır. Bu şiirleri matbû nüshadaki şekilleriyle karşılaştırıp çalışmamıza dâhil ettik.

Şâirimizin şiirlerinin bazılarının kayıp olduğu bilinmektedir. Bu nedenle şâirimizin diğer şiirlerini de araştırma yoluna gittik. İlk önce Bahârî'nin, bulunduğu dönemin gazete ve dergilerinde yazmış olduğu şiirlere ulaştık ve bunları çalışmamıza dâhil ettik. Şâirimizin mektuplarında olup da eserlerinde olmayan şiirlerini tespit edip bunları da çalışmamıza dâhil ettik.

Hem Mîhrâb-ı Aşk'ta (el yazma ve matbû nüshada) yer alan hem de mektuplarda yer alan şiirleri karşılaştırdık. Mektuplar daha önceki yıllarda kaleme alındığı için mektuplarda mevcut olanları, şiirlerin ilk hâli olarak kabul ettik; bu şiirlerdeki farklılıkları dipnotla belirttik.

Sadece matbû nüshada yer alan şiirlerde birçok yazım hatası tespit edilmiştir. Bahârî, bu hataları kendisi de tespit etmiş; eserin sonunda oluşturduğu “yanlış-doğru cetveli³¹³” diye isimlendirdiği kısımda göstermiştir. Ancak şâirimizin tespit edemediği bazı yanlışlıklar (K8/6) görülmektedir. Bu yanlışlıkları düzeltip çalışmamızda dipnotla gösterdik.

1.2. Tenkitli Metin Oluşturulurken Takip Edilen Hususlar

1.2.1. Arapça ve Farsça Bazı Terkipler

a- Farsça tamlamalarda izafet kesresi konmuştur:

Mîhr-i nâz, dil-i âgâh, dürr-i şeh-vâr-ı Muḥammed, zülf-i perişân.

b- Arapça terkipler ise şu şekilde yazılmıştır:

³¹³ Midhat Bahârî Beytur, *Mîhrâb-ı Aşk*, s. 159.

Faşlu'l-ḥiṭâb, rûḥü'l-ḳudüs, ḥayrü'l-enâm.

1.2.2 Teknik Özellikler

1- Arap harflerinden oluşan alfabede bulunmasına rağmen, Latin alfabesinde olmayan harf ve işaretler için transkripsiyon işaretleri kullanılmaktadır.

Harf	Transkripsiyon	Harf	Transkripsiyon
ء	´	ط	T,t
ث	Ṣ, ṣ	ظ	Z,z
ح	H,h	ع	‘
خ	Ḥ,h	غ	Ĝ,ĝ
ذ	Z,z	ق	Q,q
ص	Ṣ,ṣ	ك	Ñ,ñ
ض	Ẓ z, Ḍ ḍ		

Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri ise şu şekilde gösterilmiştir:

آ: Â, â و : Ū,û ی : Î,î

Matbû nüshada yer alıp da el yazma nüshada bulunmayan şiirlerin de transkripsiyonunu yaptık. Bunu yaparken Arapça ve Farsça kelimelerin transkripsiyonunda *Osmanlıca Lügatini*³¹⁴, Türkçe kelimelerde ise *Yeni Tarama Sözlüğü'nü*³¹⁵ esas aldık.

2-Yaptığımız çalışmada Mihrâb-ı Aşk'ın matbû nüsha ve el yazma nüshaları karşılaştırılmış; farklılıklar belirtilmiş; ağırlıklı olarak el yazma nüsha dikkate alınarak en uygun olan beyit, mısra ve kelimeler metne dâhil edilmiştir. Ayrıca matbû nüshada kelime ve harf hatalarının sık yapıldığı görülmüştür. Bu nedenle el yazma nüsha esas alınmıştır.

3-Beyitlerin sıralanışında el yazma nüsha dikkate alınmış; matbû nüshadaki farklı beyit ve mısra sıralanışları dipnotla gösterilmiştir. Matbû nüsha ve el yazma

³¹⁴ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2013.

³¹⁵ Cem Dilçin, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1983.

nüshada şiirler karışık bir şekilde sıralandığı için çalışmamızdaki şiirler, dîvân tertibine uygun bir yöntemle sıralanmıştır.

4- Yaptığımız çalışmada, şiirlerde geçen Arapça ifadeler ile âyet ve hadislerden yapılmış iktibaslar *bold* olarak yazılmıştır.

5- El yazma ve matbû nüshada karışık bir sıralama şeklinde olduğu tespit edilen şiirler, dîvân tertibine uygun biçimde, nazım şekillerine göre sıralanmış; şiirin el yazma nüsha ve matbû nüshada kaçınıcı sayfada yer aldığı dipnotla gösterilmiştir. Nazım şekli tespit edilemeyen şiirler, “*Nazım Biçimi Bulunamayan Şiirler*” başlığı ile gösterilmiştir.

6- Şâirimiz her şiire bir başlık eklediği için bu başlıkları dipnotla belirtmeye çalıştık. Eserler arasındaki başlık farklılığı dipnotla gösterilmiştir.

7- Her şiirin vezni tespit edilmiş ve bunlar ilk beyitten önce belirtilmiştir.

8- Metindeki anlam ve vezin eksikliklerini tamamlayabilmek için eklenmiş sesler yay ayraçla () gösterilmiştir.

9- Matbû nüshadaki şiirler, Latin harfleriyle dönemin imla ve yazım kurallarına göre oluşturulduğu için birçok yazım hatası tespit edilmiştir. Bu hatalar dipnotla gösterilmiştir.

10-Şâirimiz, matbû nüshada vezne uygun olması için bazı kelimelerde dil kurallarına aykırı ses türemesi yapmıştır. Bu hatalar dipnotla belirtilmiştir.

11- Matbû nüsha ve el yazma nüshadaki kimi şiirlerin beyitleri ve bendleri arasında hiçbir satır boşluğunun olmadığı görülmüş; bu durum şiirin nazım şeklinin ilk bakışta anlaşılmasını güçleştirmiştir. Bu tip şiirlerdeki beyitler ve bendler arasına boşluk bırakılmış ve şiirin dış görünüşü nazım şekline uygun hâle getirilmiştir.

MİHRÂB-I ‘AŞK

KASİDE

1³¹⁶

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün

- 1 Unvân-ı ‘izzetiñde Allâh birsiñ Allâh
Mecd-i celâletiñde Allâh birsiñ Allâh
- 2 Eşyâ mezâhiriñdir her şeyde sen göründüñ
Vaḥdetle keşretiñde Allâh birsiñ Allâh
- 3 Esmâ ki perteviñle bir gölgedir göründü
Şems-i hüviyyetiñde Allâh birsiñ Allâh
- 4 Birlik ki zâtıñ oldı çoḡluḡ ise sıfâtıñ
Keşretle vaḥdetiñde Allâh birsiñ Allâh
- 5 Evvel de sensiñ Allâh âḫir de sensiñ Allâh
Mebde`le gâyetiñde Allâh birsiñ Allâh
- 6 Zâhir de sensiñ Allâh Bâtın da sensiñ Allâh
Mâ‘nâda şûretiñde Allâh birsiñ Allâh
- 7 Herhangi şey görünse sensiñ o şeyden evvel
İzhâr-ı ru‘yetiñde Allâh birsiñ Allâh
- 8 Hem zâhir oldıñ Allâh hem perdedir görünmeñ
İbdâ‘-i kudretiñde Allâh birsiñ Allâh

³¹⁶ Bu şiir “Allâh Birsiñ Allâh” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 11)

- 9 Yok ğayri zât-i pâkiñ elbet nazîriñ olmaz
Mefhûm-i ğayretiñde Allâh birsiñ Allâh
- 10 Varlık bütün seniñdir Sultân-ı Kibriyâsiñ
Devlet ve haşmetiñde Allâh birsiñ Allâh
- 11 Güllerde renk olursuñ mestî piyâlelerde
Rûh-i haqîkatiñde Allâh birsiñ Allâh
- 12 Bülbüllerin sesinden ‘aşkı terennüm eyler
Gül-zâr-ı re’fetiñde Allâh birsiñ Allâh
- 13 Hayrân olur gönüller Yâ Rab nedir bu kudret
Âşâr-ı kudretiñde Allâh birsiñ Allâh
- 14 Esrâr içinde gizli bir sırsıñ Allâh Allâh
Sırr-ı ilâhetiñde Allâh birsiñ Allâh
- 15 ‘Aşkıñla hep göründü ‘âlemde hüsn-i mutlak
Hüsnüñ o cennetiñde Allâh birsiñ Allâh
- 16 Erbâb-ı ‘aşka kendiñ bir câm-ı nûr şundun
Ol bezm-i ‘işretiñde Allâh birsiñ Allâh
- 17 Mi‘râc-ı ‘âşıkânı inkâra var mı imkân
İbzâl-i rahmetiñde Allâh birsiñ Allâh
- 18 Mi‘râc-ı Aḥmedîniñ bir feyzidir göründü
Şevḳ-i muḥabbetiñde Allâh birsiñ Allâh
- 19 Eflâke çıkmadıysa gökler ayağıña geldi
Şahrâ-yı milketiñde Allâh birsiñ Allâh

- 20 Ma‘şûku ‘âşık etdiñ ‘âşık olunca ma‘şûk
Ezvâķ-ı vuşlatıñda Allâh birsiñ Allâh
- 21 Envâr-ı hikmetiñdir ‘aķla veren ışıķlar
Mihr-i faziletiñde Allâh birsiñ Allâh
- 22 ‘Âlemde her güzellik senden‘ibâret oldu
Hüsn ü letâfetiñde Allâh birsiñ Allâh
- 23 Tavşîf-i zât-i pâkiñ zâtıñ gibi mu‘ammâ
İfhâm-ı hayretiñde Allâh birsiñ Allâh
- 24 Cânân-ı cânım Allâh dermân-ı derdim Allâh
İhsân-ı ni‘metiñde Allâh birsiñ Allâh
- 25 Ben feyz-i Mevlevî’de hayrân-ı hüsnüñ oldım
Bezm-i ‘inâyetiñde Allâh birsiñ Allâh
- 26 Lütüfla şimdi göñlüm bir nev-bahâra erdi
Talâtîf-i hasretiñde Allâh birsiñ Allâh
- 27 Şi‘rimde pür-terennüm tevḥîd-i zât-ı âlâ
Şükrân-ı Mithad’ında Allâh birsiñ Allâh

2³¹⁷

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Bendeñ olmaķ yâ Resûla’llâh devletdir seniñ
Haķ bilir birsiñ kemâliñ maḥz-ı hayretdir seniñ
- 2 Sırr-ı Mevlâ sırr-ı zâtıñdır seniñ yoķdur eşiñ

³¹⁷ Bu şiir hem el yazma nüshada (s.1) hem de matbû nüshada (s.20) “Sevgili Peygamberime” başlıķıyla yer almaktadır.

Nükte-i tevhîde her hâliñ işâretidir³¹⁸ seniñ

- 3 La‘l-i rengin-i lebiñ ‘aşkıñ şerâbî rengidir
Gül dehânîñ nûrdan bir câm-ı vaḥdetdir seniñ
- 4 Kevşer-i cennet kelâmîñ nûr-ı Firdevs-i berîn
Yâ Ḥabîba ‘lîlâh ḥüsnüñden ‘ibâretdir seniñ
- 5 Bir bakışla şâd eder dil-teşnegân-ı ‘aşkıñı
Çeşm-i Allâh-ı nigâhîñ³¹⁹ ‘aynî rahmetdir seniñ
- 6 Cüz-i pâkiñ olmasaydı secde-gâh olmazdı ḥâk
Nûr-ı ḥüsnüñ muṭlaқа şems-i ḥaḳîḳatdir³²⁰ seniñ
- 7 Ğonca-i feyz-i tecellî sende açdı ibtidâ
Doğduğıñ gün bir şabâḥ-ı ‘îd-i ümmetdir seniñ
- 8 Gelmeseydiñ dehri tutmuştu şadâ-yı **len terân**
Lütf-ı teşrîfiñ beşâret-sâz-ı rü‘yetdir seniñ
- 9 Enbiyâ feyz-i kemâlâtıñdan almış nûrunu
Gül cemâliñ şems-i feyyâz-ı nübüvvedir seniñ
- 10 Süsleyen nûr-ı şefî‘iñdir semâ-yı rahmet
Şaçlarıñ bir hâle-i bedr-i ‘inâyetdir seniñ
- 11 Mülk-i lâhûtî-i ‘aşkıñ öyle bir sultânısıñ
Enbiyâ karşıñda hep şaf-beste ḥürmetdir seniñ
- 12 Âdem’e Havvâ’ya terk etdirdi ‘aşkıñ cenneti

³¹⁸ Matbû nüshada “işratdir” şeklinde yazılmıştır.

³¹⁹ Terkip matbû nüshada bu şekilde yer almaktadır. Şiir el yazma nüshada yer almadığı için bu terkipi matbû nüshadaki şekliyle veriyoruz. Terkibin ifade ettiği anlam tam olarak anlayamadık.

³²⁰ Matbû nüshada “hakiykat” şeklinde yer almaktadır.

- Dâne-i hâl-i cemâliñ reşk-i cennetdir seniñ
- 13 ‘Aşkîñ etmişdir Halîl’e âteşi nûr bâğçesi
Bâğ-ı Firdevsiñ Efendim pür-ğazâretidir seniñ
- 14 Yûsuf-ı hüsnüñden aldı bûy-ı gül-pîrâheniñ
Dîde-i Ya’kûb’a nûruñ nûr-ı rü’yetdir seniñ
- 15 Câmîniñ sermestidir Tûr-ı tecellâda Kelîm
Bâde-nûşân-ı cemâliñ mest-i vuşlatdır seniñ
- 16 Şâ’iriñdir Hazret-i Dâvûd kim her nağmesi
Hüsnüñe ‘âit neşâ’iddir³²¹ hitâbetdir seniñ
- 17 Duymadı derd-i tenin Eyyûb olmuş öyle mest
Derd-i ‘aşkıñ ‘âşığa bir özge nî‘metdir seniñ
- 18 Âşumâna çıkdı Rûhu’l-ğuds istikbâliñe
Hizmetiñ ‘âşıqlara bâdî-i rif‘atdır seniñ
- 19 Medheder ey nâzenîn-i Hâk seni Qur’ân dahî
Hüsn ü ‘aşkıñ añladım esrâr-ı âyetdir seniñ
- 20 Kâ’inât ü ‘arş ü kürsî zât-ı pâk-i zü’l-Celâl
Yok hatâ ‘aşkıñla leb-rîz-i halâvetdir seniñ
- 21 Yâsemenler lâleler güller çiçekler meyveler
Feyz-i rengîniñle hoş-bû pür-terâvetdir seniñ
- 22 Kıumrular gül-şende bülbüller bahârîñ kuşları
Hepsi hüsnüñçün menâkıb-ğân-ı mithaddır seniñ

³²¹ El yazma nüshada ve matbû nüshada “neşâyiddir” şeklinde yer almaktadır.

- 23 Sâbit ü seyyâre yıldızlarla yer gök hepsi de
‘Aşk-ı zâtıyla döner âmade hizmetdir seniñ
- 24 Müjdeler teşrîfiñi bang-ı rebâb ü çenk ü ney
Şevk-i dîdârıyla her şey pür-şetâretdir seniñ
- 25 Bâğ-ı tevhîdiñde bülbüldür Bilâl’in: Es-şalâ
Şufre-i lütfuñ için dem-sâz-ı dâ‘vetdir seniñ
- 26 ‘Adn’i imrendirdi sen açdıñ da rahmetden kanad
Müstezill-i hazretiñ olmak ne devletdir seniñ
- 27 Hiç var mı olmayan meftûn-ı hüsnüñ Yâ Nebî
Vaşf-ı pâkiñ nâzenîn-i Rabb-i ‘izzetdir seniñ
- 28 Her dudak Allâh’ımı ismiñle tehlîl eyliyor
İsm-i pâkiñ levha-i tevhîde zinetdir seniñ
- 29 Hep melekler mekteb-i ‘aşkıñda ders almış oğur
Na‘t-i hüsnüñ zîver-i ‘arş-ı belâgatdır seniñ
- 30 ‘Aşk tevhîd-i Hudâ şıdğ istikâmet dînimiz³²²
Şer‘-i pâkiñ eñ muqaddes bir şerî‘atdır seniñ
- 31 Sözleriñdir tercümân-ı sırr-ı ma‘nâ-yı ledün
Her kelâmıñ ey Hudâ maħbubu hikmetdir seniñ
- 32 Hakkı görmüşdür gören cândan cemâl-ı akdesiñ
Tâb-ı vechiñ tâbiş-i nûr-ı hüviyyetdir seniñ
- 33 Sâye-i feyziñde oldım na‘t-gû şâ‘iriñ
Hizmetiñ Allâh’a ekmele bir ‘ibâdetdir seniñ

³²² Matbû nüshada “diynimiz” şeklinde yer almaktadır.

- 34 Senden istimdâd eden nevmîd kalmaz şübhesiz
Bâr-gâh-ı aķdesiñ bâb-ı icâbetdir seniñ
- 35 Kible-i cân sensiñ ey rûh-ı bahâr-ı ma‘nevî
Zevk-i ‘aşkıñ feyz-baħş-ı sermediyyetdir seniñ
- 36 Ey şabâ esdikçe git öp ravza-i Peygamberi
Söyle lütfuñ eñ büyük ümmîd-i ümmetdir seniñ
- 37 Bâg-ı in‘âmında bir gül-bünde biñ gül-zâr açar
Âb-ı iħsânıñ tükenmez bî-nihâyetdir seniñ
- 38 Derdimiñ dermânı sensiñ cânımıñ cânânı sen
Çâre-sâzım çâre zâtından ‘ibâretdir seniñ
- 39 Her ne yazsam söylesem vaşfiñda azdır Yâ Nebî
Medh-i pâkiñ sıgmıyor elfâza hayretdir seniñ
- 40 Yüz sürer lütfet şefâ‘at kıl Bahârî bendeñe
Hâk-i pâyiñ gözlere nûr-ı sa‘âdetdir seniñ

3³²³

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 ‘Âşkıñı ‘arz eyler elbette cihân u cân saña
‘Âşik olmuş çünki Allâh-ı ‘azîmü’ş-şân saña
- 2 Tâb-ı vechiñ kâ‘inâtı nûra ğark etmiş bütün
İmrenirse çok mudur ħurşîd-i nûr-efşân saña

³²³ Bu şiir “Na‘t-ı Peygamberi” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 18)

- 3 Öyle bir ma'şûk-ı Hâksîñ kim seniñ yokdur eşîñ
‘Âlem-i imkânda mevcûdât hep hayrân saña
- 4 Bir lûgât yokdur ki añlatsın ulûvv-i vaşfiñi
Lâl olur ‘âşîqlarîñ bulmağda bir unvân saña
- 5 Kıadriniñ yüksekligin işbâta hâcet var mıdır
İşte âyât-ı Kelâmu’llâh bir bürhân saña
- 6 Hâk-i pâyiñ oldığı devlet Bahârî’ye yeter
Yâ Resûla’llâh etdim ‘aşk ile îmân³²⁴ saña

4³²⁵

Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün

- 1 Bahârîñ feyz-i cânân olmasa muṭlaḳ hazânîdir
Aḳan yaşlar gözümdeñ ‘âşîḳdan hep erguvânîdir
- 2 Ziyâ-yı hüsnüdüñ cânîñ cihânîñ rûḫ-ı feyyâzı
O Allâhî güneş her şeyde zâhir hem nihânîdir
- 3 Cemâl-i pâki kâfîdir kemâl-i Hâḳḳ’ı işbâta
Sözü hep hikmet-i cândır bütün sırr-ı meşânîdir
- 4 Mübârek hâk-i pâyiñde toz olmaḳ bir sa’âdetdir
O eñ yüksek sa’âdet bence aḳşâ-yı emânîdir
- 5 Naşıl faḫr eylemem çünki yok oldım hâk-i pâyiñde
Göñül bir bende-i mihmân beyt-i Ümmühânî’dir

³²⁴ Matbû nüshada “iymân” şeklinde yer almaktadır.

³²⁵ Bu şiir “Na’t-ı Peygamberi” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 18). Bu şiir, Maarif Dergisinde de bulunmaktadır. Beyit ve kelimelerde bazı farklılıklar vardır. Erdoğan Erbay, *a.g.t.*, s. 458-459. (Maarif Dergisi, 8 Ağustos 1312, n. 33, s. 515.)

- 6 Vücûd cilve-gâh-ı nûr-ı vahdetdir evet yoksa
Düşerdim secdeye derdim o bir Allâh-ı Şâni“dir
- 7 Büyüksün sen büyüklük bir köleñdir dest-ber-sîne
Maķâmıñ ‘arş-ı lâhût-ı Hudâ-yı lâ-mekânîdir
- 8 Seniñ tavşîfiñe ķadır degil Mithad ķuluñ aşlâ
O ancak Yâ Habîba’llâh Hudâ’ya râyegânîdir
- 9 Bu na’tım gerçi çıkmışdır dil-i müştâķdan böyle
Tenim hâķiye de göñlüm ilâhî âsumânîdir
- 10 Seniñ nûruñla ben erdim bu lütfa Yâ Resûla’llâh
Bahârî gül-şenim şolmaz hayâtım câvidânîdir
- 11 Düşer mi ‘âşık-ı hüsnüñ cihânda hiç nevmîde
Bütün ‘ömrü Efendim hep seniñle şâd-mânîdir
- 5³²⁶

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fa‘ûlün

- 1 Ey kaşları ‘aşķ ehline mihrâb-ı tecellî
Ey şûret-i Raķmân u Raķîm u müte‘âlî
- 2 Rûhumda yanan gözleri ey meş‘al-i irfân
Bir lem‘a-i lütfuñla³²⁷ verir ‘aķla tesellî
- 3 Her şey saña envâr-ı fuyûzâtıña muhtâc
Ervâna da eşbâķa da emriñ mütecellî³²⁸

³²⁶ Bu şiir “Na’t-ı Peygamberi” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 19). Aynı zamanda bazı kelime farklılıklarıyla şâirimizin mektubunda ve “Terennüm-i Âşıkâne” başlığıyla Bahârî’nin biyografisinde yer almaktadır. Bkz; Nuri Şimşekler, *Pîr Aşķma*, s. 80-81; İbnü’l-Emin Mahmut Kemal İnal, “Bahârî Bey” *Son Asır Türk Şairleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yay., C. 1, s. 258.

³²⁷ Bu terkib mektupta “tu’me-i lutfunuzla” şeklindedir.

³²⁸ Bu mısra mektupta “Ervâhda eşbahda emrin mütecellî” şeklindedir.

- 4 Aydınlatıyor ‘arş-ı ilâhîyi cemâlîñ
Kur‘ân’ı eder ism-i şerîfîñ müteḥallî
- 5 ‘Aşkîñdan alır tâ‘îr-i ḳudsî perr ü bâlî
Ey cânlara cân neş‘e veren rûḥ-ı me‘âli
- 6 Mehsiñ ezeli burc-i ḥarîminde Ḥudâ’nîñ
Ḥayrân ediyor şa‘şa‘añ erbâb-ı kemâlî
- 7 Kim görse seniñ ḥüsnüñü der **leyse kemislih**
Olmaz onuñ aylar da güneşler de mişâli
- 8 Zâtıñ yücedir rütbe-i tavşîf-i beşerden
Ey şıḡmayan idrâklere nûr-ı ḥayâlî
- 9 Ḥüsnüñ gibi yok lüṭfuña iḥsânîña pâyân
Lüṭfuñ ebedî Mithâd’a olsun mütevâlî

6³²⁹

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün

- 1 Etdim niyâz-ı ‘aşkı düşdüüm o ḥâk-i pâye
Yazdım bu şi‘ri cânndan Sultân-ı Kerbelâ’ya

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

- 2 Göñül ḥûnuñ revân et ḥançer-i ḥasmiñ cefâsından
Ḥaber-dâr olmayan bilmez Ḥüseyn-i Kerbelâ’sından
- 3 Gehî lâle gehî hoş-bû gülüñ reng-i ḥazîninde

³²⁹ Bu şiir “Sultân-ı Kerbelâ’ya” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 42)

Döker gözyaşların ağlar bahârân ibtilâsından

- 4 Gidiñ âh-ı Fırât'ı diñleyiñ kim çâk çâk olmuş
Vurur taşdan taşa kendiñ o rûzuñ mâcerâsından
- 5 Güneş ol kurretü'l-'ayn-i 'Alî'den nûrlar almış
Onuñçün böyle kan ağlar günüñ şubh u meşânîden.³³⁰
- 6 Duyarlar Kerbelâ'yı 'aşqdan feryâdlar 'uşşâk
Hüseynî nağme çıkdıkça neyin muhriğ şedâsından
- 7 Zemîn iñler semâ iñler bütün lâhûtiyân iñler
Şehin-şâhım Hüseyn'iñ el-emân Yâ Rab nidâsından
- 8 O bir gül-nûr-ı Zehrâ'dır utan Allâh'ıñ ey hû'în
Hâbîb-i müctebâsından 'Alî-yi Mürtezâ'sından
- 9 Nasıl kıydiñ o sultâna o nûr-ı çeşm-i İslâm'a
Yezid'e lâ'net olsun ki kanar gönülüm ezâsından
- 10 O cân bir başka cânândır o bir sultân-ı ma'nâdır
Doğar dîdâr-ı mihr-i Hâk onuñ rahmet semâsından
- 11 Fedâ ol ey Bahârî Ehl-i Beyt'iñ râh-ı 'aşkında
Çekinmez Mevlevîler Hâk yolunda cân fedâsından

7³³¹

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

- 1 Bir rahmetidir âl-i Nebî Rabb-ı 'ulâmîñ

³³⁰ Matbû nüshada "mesamından" şeklinde yer almaktadır.

³³¹ Bu şiir sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 32). Şiirin girişinde "Peygamberimizin 'benden bir parçadır' dediği sevgili kızı âşıkân-ı Muhammedînin sultânı, cenâb-ı Fâtıma'nın huzûr-ı mânevîsinde" cümlesi bulunmaktadır.

Aç onları ögmek ile hürmetle dehânîñ

- 2 Aşlâ sevemem sevmese bir kimse ‘Alî`yi
Ma‘şûk-ı ‘Alî³³² sâķî-i bâkîsi cinânîñ
- 3 Ben sâye-i Pîr`imde³³³ kulum bâb-ı ‘Alî`ye
Eñ nâçiziyim gerçi o bezm-i ‘urefânîñ
- 4 Sermest-i şerâb-ı ezel-i hubb-ı Nebîyim
Göñlüm benim ol şevk ile mes‘ûdu cihânîñ
- 5 Ta‘zîm ile dur başla niyâz etmege cândan
Beyhûde göñül geçmesin ‘ömrüñ ve zamânîñ
- 6 Ey Hâzret-i Zehrâ-yı meh-i rûy-ı Muḥammed
Sen kıblesisiñ rahmet-i Raḥmân gibi cânın
- 7 Hep secde ederlerdi huzûruñda melekler
Zîrâ³³⁴ sen idin Âdem-i mescûdı Ḥudâ`nîñ
- 8 Ma‘nen bunu taķdîr eder erbâb-ı ḥaķîķat
Sen vâriş idin evveli oldîñ hulefânîñ
- 9 Doĝmuşdu seniñ nûr-ı vûcûduñdan Muḥammed
Dolmuşdu onuñ ‘aşkı ile rûḥ-ı revânın
- 10 Bâb-ı keremiñdir bize bir cennet-i Me`vâ
Allâh evidir çünki seniñ dâr-ı emânîñ
- 11 Peyĝambere ‘âşıklara sen âb-ı ḥayâtsîñ
Bir ‘ayn-ı Muḥammed`di seniñ ‘aynı a`yânîñ

³³² Matbû nüshada “Ma‘şûk ‘Alî” şeklinde yer almaktadır.

³³³ Matbû nüshada “piyrimde” şeklindedir.

³³⁴ Matbû nüshada “ziyra” şeklinde yer almaktadır.

- 12 Ey Fâtıma-i cân-1 ‘Alî nûr-1 Nebî sen
Bir tuhfesisiñ cevher-i maḥbûb-1 Ḥudâ’ nîñ
- 13 Sen ‘aşk-1 ilâhîyi Muḥammed`le yaşatdın
Envâr-1 Muḥammed`di seniñ ḳût-1 cenânîñ
- 14 ‘Uşşâk-1 ilâhî saña ḥürmetle egilmiş
Allâh Muḥammed`di seniñ sırr-1 nihânîñ
- 15 Ey meş‘al-i lâhût-1 ḥarem-gâh-1 Muḥammed
Sen âyetisiñ sûre-i Nûruñ ve Duḥânîñ
- 16 Hiç kimse seniñ pâye-i ‘ulviyyene yetmez
Bir tânesisiñ inci gibi sen şürefânîñ
- 17 Göñlüm doyamaz vaşfına sulṭânım efendim
Cân kaynağısıñ neşve-i erbâb-1 şafânîñ
- 18 Ögsem ne ḳadar ben seni ey nûr-1 îlâhî
Bir gün gibi zâhir oluyor ‘aczi beyânîñ
- 19 Rûḥ oldı benim defter-i eş‘ârıma medḥiñ
Sâyeñde seniñ mefḥarı oldım şu‘arânîñ
- 20 Öpdüm yeri ben bâb-1 şefâ‘at eşiginde
Eñ seçkinisiñ kân-1 kerem sen şüfeânîñ
- 21 Miṭḥad ḳuluñu eyleme lüṭfuñdan uzak sen
Bâbında ḳul olsun ebedî Âl-i abânîñ

8³³⁵

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 ‘Âşıkânîñ Belḥ’den ol şeb ki cânânı doġar
Âsumân-ı raḥmetiñ bir mâh-ı tâbânı doġar
- 2 Taḥt-gâh-ı kudrete zînet veren sulṭânımız
Kâ‘inât-ı ‘aşka pek şâhâne unvânı doġar
- 3 Nâmı Mevlânâ Celâle’ d-dîn-i Rûmî’dir onuñ
Nefḥ-i feyyâz-ı demiñden rûḥ-ı sulṭânî doġar
- 4 Sînesinden nûr-ı Peyġamber parıldar gözlere
Zât-ı faḥrî’l-enbiyâ zâtında rûḥânî doġar
- 5 Öyle bir nûr-ı semâ-yi ‘aşk-ı vaḥdetdir ki
Her müşa‘şa‘ pertevinden Şems-i Raḥmâni doġar
- 6 Gâh sulṭânım Veled gâhî Ḥüsâme’ d-dîn şâh
Geh Şelâḥa’ d-dîn geh Sulṭân-ı Dîvânî doġar
- 7 Geh Ulu ‘Ârif gehî şeyh-i Kerîme’ d-dînimiz
Yükselen her dalġasından baḥr-i ‘irfânî doġar
- 8 Kim içerse sâķî-i dilden şerâb-ı ‘aşkıñı
Kendi kendiñden geçer mestî-i Yezdânî doġar
- 9 Çenkler neyler alır âheng-i şî‘rinden edâ
Gül feminden fer bulur her nükte nûrânî doġar
- 10 Leblerinden Kevşer-i hikmet zülâl-i ma‘rifet
Şaçlarından cennetiñ şeb-bûy ü reyḥânî doġar

³³⁵ Bu şiir “Mevlânâ’mız İçin.. Doġar” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 38)

- 11 ‘Âşıkân-ı hüsnünüñ Hâk-bîn olur her nazrası
 Kâlbe hep nûr-ı tecellî sırr-ı Kûr’ânî doğar
- 12 Yâd-ı nâm ü zikr ü fikrinden gönül aydınlanır
 Küfr ü îmândan öte îmân-ı îkânî³³⁶ doğar
- 13 Meşnevî’si mest eder Cibrîl-i ‘aşkı zevkten
 Her sözünden vahy-i Hâk âyât-i Subhânî doğar
- 14 Bir ilâhî meşrîk-ı cândır semâvî türbesi
 Gölgesinden berķ berķ envâr-ı Rabbânî doğar
- 15 Kimse idrâk eylemez mâhiyyet-i ulvîyyesin
 Añladıkça pâyesin dillerde hayrânî doğar
- 16 Konya’dan âfâka doğduysa nasıl pür-şâ‘şâ‘a
 Sîne-i Midhat Bahârî’den o nûrânî doğar

9³³⁷

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

- 1 Ey zînet-i bâğ-ı ebediyyet saña geldik
 Ey Kâ‘be-i maşsûd-ı haķîkat³³⁸ saña geldik
- 2 Biz zerrelerez sen ise hûrşîd-i ilâhî
 Ey vâriş-i sultân-ı risâlet saña geldik
- 3 Zerrâtüñ eder nûr-ı kemâliñle te‘âlî
 Ey cezbe-i Hâk mihr-i muhabbet saña geldik

³³⁶ Matbû nüshada “iykani” şeklinde yer almaktadır.

³³⁷ Bu şiir “Âşıklar Kâbesi Mevlânâ Türbesini Ziyaret İhtifâli Esnasında Söylediğim Bir Şiir” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 39)

³³⁸ Matbû nüshada “hakiykat” şeklinde yer almaktadır.

- 4 Lâyık degiliz gerçi bu Firdevs-i cemâle
Biz boynu bükük ‘acz ile Hâzret saña geldik
- 5 Türbeñdeki gölgeñ bize bir sâye-i Hâk’dır
Ey sâyesi lâhût-ı sa‘âdet saña geldik
- 6 Türbeñdeki her taş bize Sînâ gibi parlar
Ey şems-i tecellî-i hüviyyet³³⁹ saña geldik
- 7 Ey neş‘emiz îmânımız ümîdimiz ey Pîr
Bî-çâreleriz eyle mürüvvet saña geldik
- 8 ‘Âşkîñ bize gencîne-i eltâfını açtı
Biz damlalarız bahâr-ı ‘inâyet saña geldik
- 9 Midhat kuluñu eyleme maħrûm-ı cemâliñ
Et merħamet ey ‘âleme rahmet saña geldik
- 10³⁴⁰

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fa‘lün)

- 1 Kelâm-ı aqdes-i Hâk’dır hiţâb-ı Mevlânâ
Hâkîkat ehline Kur‘ân kitâb-ı Mevlânâ
- 2 Hurûş-i vecd ile etdik semâ‘-ı lâhûtî
Terennüm etdi gönülde rebâb-ı Mevlânâ
- 3 Cenâb-ı Hâk‘a erersiñ sevince ey ‘âşık
Yanıp tutuş deme aşlâ ‘azâb-ı Mevlânâ

³³⁹ Matbû nüshada “hüveyyet” şeklinde yer almaktadır.

³⁴⁰ Bu şiir “Mevlânâ” başlığıyla sadece matbu nüshada yer almaktadır. (s. 42)

- 4 Olur vücûduñ ilâhî serây-i ma‘mûre
Olunca ‘aşk ile mest-i ħarâb-1 Mevlânâ
- 5 Cemâl-i Hağ ile sermest olur içen muṭlağ
Şerâb-1 Kevşer-i Hağ’dır şerâb-1 Mevlânâ
- 6 Zülâl-i âb-1 ħayâtîñ feyizli menba‘ıdır
Yañılma şanma ki boşdur serâb-1 Mevlânâ
- 7 Verir bahâr-1 ħağıkat vücûd-1 ħâkîye
Beyaz bulutlara beñzer şahâb-1 Mevlânâ
- 8 O berğ berğ tecellî o nûr-pûşîde
Şuâ‘-i kûbbe-i ħadrâ niğâb-1 Mevlânâ
- 9 Bu nûr türbede kim var diyorsañ ey zâ‘ir
Gelir semâ-yi Ĥudâ’dan cevab Mevlânâ
- 10 Nigâh-1 ħikmete serper ziyâ-yı Rabbânî
Olunca sürmesi çeşmiñ türâb-1 Mevlânâ
- 11 Açar gönülde ilâhî riyâz-1 cennâtî
Kim öpse şıdğ ile ħâkiñ Cenâb-1 Mevlânâ
- 12 Ĥayâlî kıblesidir ‘âşıkân-1 Mevlânâ’nıñ
Gözümde göz bebegim âb ü tâb-1 Mevlânâ
- 13 Benim şafâ-yı dilimdir bâğa-yı rûhumdur
Cânımda cân gibi olmuş Cenâb-1 Mevlânâ
- 14 Verir selâmet-i dâreyi kim girerse müdâm
Der-i mu‘azzam-1 kudsî me‘âb-1 Mevlânâ

15 Kapañ da yerlere Midhat yüzüñ sürüp şükr et
Ne devlet ‘âşık için intisâb-ı Mevlânâ

11³⁴¹

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fa‘lün)

1 Nedir o merd-i ilâhî o nûr-ı pâk-i Şamed
O yâr-i cân-ı Muhammed o şehri-yâr-ı ebed

2 O râz-ı nağme-i Dâvûd o nükte-i kudret
O nev-bahâr-ı tecellî o sırr-ı zât-ı Ahad

3 O bî-nihâye fazîlet o bî-hudûd dehâ
O âfitâb-ı ilâhî o sâye-i mümted

4 ‘Arûs-ı hacle-i lâhût o nûrdan insân
Bilinmeyen o haqîkat³⁴² nedir Hudâ-peyvend

5 Nedir nedir o mu‘azzam zübde-i ma‘şûk
Nedir gonca-i ma‘bûd o la‘l-i handâ hand

6 Nedir o cünbüş-i kudsî hırâm-ı lâhûtî
O yâl ü bâl-i müşa‘şa‘ nedir ezel-peyvend

7 Nedir o bâde-i gül-bû şerâb-ı çûş-i ezel
Nedir o bülbül o cânân o neşve-i sermed

8 Nedir o hüsn-i ilâhî o Haq-nümâ sîma
O nâzenîn o Hudâ-bû nedir nedir ol had

³⁴¹ Bu şiir “Mevlânâ’ya Hayrânım” başlığıyla sadece matbu nüshada yer almaktadır. (s. 57)

³⁴² Matbû nüshada “hakiykat” şeklinde yer almaktadır.

- 9 Nedir semâlara Yâ Rab o şıgmayan ilhâm
Nedir o şubh-ı tebessüm o âfitâb ol verd
- 10 Nedir o ‘aşkı mu‘allâ o şî‘r-i tavr-ı Hudâ
O dâstân-ı ilâhîde en güzel müfred
- 11 Nedir o hûr o mükevkeb semâ-yı Rabbânî
Nedir o ‘âlem-i nûr-ı Hudâ-yı **lem yûled**
- 12 Nedir o şu‘le-i Sînâ-furûg³⁴³ Mevlânâ
Nedir o rahmet-i maḥzâ o lütf ü çâre-i derd
- 13 Ne mişli var şerîki Hudâ-yı lem-yezelñ
Bu sırr-ı vahdet-i Hâk’dır bir oldı zât-ı Aḥad
- 14 O sırrı añlayamaz hiç ‘ukûl ü idrâkât
Meded meded bize Allâh’ım âh eyle meded
- 15 Nedir nedir bize bildir ki sensiñ ol mefhûm
Ḳapıñdan ey ulu Tañrım du‘âmı eyleme red

12³⁴⁴

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Feyz-baḥşâ-yı sa‘âdet dem-i Mevlânâ’dır
Mâhî-yi cehl ü ḍalâlet dem-i Mevlânâ’dır
- 2 Mazḥar-ı sırr-ı ilâhî-yi Muḥammed’le ‘Alî
Gül ‘arûs-i şeb-i vuşlat dem-i Mevlânâ’dır

³⁴³ Matbû nüshada “sinafrûg” şeklinde yer almaktadır.

³⁴⁴ Bu şiir “Dem-i Mevlânâ” başlığıyla sadece matbu nüshada yer almaktadır. (s. 78)

- 3 Sîne-i pâk-i Muḥammed'den ederdî feyezân
Zevk-i lâhûtî-i vahdet dem-i Mevlânâ'dır
- 4 Dâ'imâ bâl ü perri 'aşk ile eyler mi'râc
Sırr-ı 'aşk-ı ahâdiyyet dem-i Mevlânâ'dır
- 5 Vaḥy olup leyle-i mi'râcda Cibrîl dedi
Zübde-i rûḥ-ı velâyet dem-i Mevlânâ'dır
- 6 Çok degil dersem eger 'aşk-ı cemâliyle onuñ
Gonca-zâr-ı Şamediyet dem-i Mevlânâ'dır
- 7 Bil ki birden bire biñ ölmüşü eyler iḥyâ
Nefḥ-i sûr-ı ebediyet dem-i Mevlânâ'dır
- 8 Mest olur damlasını nûş eden erbâb-ı şafâ
Mey-i şahbâ-yı muḥabbet dem-i Mevlânâ'dır
- 9 Koçlamaz bir daha gül koçlayan ehl-i idrâk
Gül-i bostân-ı tarîkat dem-i Mevlânâ'dır
- 10 Neş'e-yâb olmaya baç zevk-i şafâ-baḥşından
Kevşer-i ḥavz-ı hidâyet dem-i Mevlânâ'dır
- 11 Bilir elbette ki esrâr-ı tecellâyı bilen
'Âşık-ı ravza-i cennet dem-i Mevlânâ'dır
- 12 Koçlatır cânıma gül-bûynu Peyğamberimiñ
Bûy-ı reyḥân-ı nübüvvet dem-i Mevlânâ'dır
- 13 Durma ey 'âşık-ı Hâk pâyını öp cânânıñ
Menba'-ı lütf ü saḥâvet dem-i Mevlânâ'dır

- 14 ‘Âşık ol varlığı terk et nene lâzım boş şey
Sırr-ı ma‘nâ-yı haqîkat dem-i Mevlânâ’ dır
- 15 Dem-i Molla’ya hemân şevk ile biz hû diyelim
Diyelim hû ki hüviyyet dem-i Mevlânâ’ dır
- 16 Ey Bahârî yetişir bendesine Mevlânâ
Yem-i rahmet der-i devlet dem-i Mevlânâ’ dır

13³⁴⁵

Müfte‘ilün Fâ‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün

- 1 Rabbimiñ âyinesi gevheri gencînesi
‘Âşk-ı ezel mâyesi feyz-i sürûr isterim
- 2 Bülbül-i vahdet odur nûr-ı haqîkat³⁴⁶ odur
Sözleriñ anlamaya dilde şu‘ûr isterim
- 3 Kevşer-i rahmet odur nûr-ı haqîkat³⁴⁷ odur
Bâde-i vuşlat odur bezm-i hubûr isterim
- 4 Türbesi otağınñ yüz sürerim hâkine
Neş‘e vü şevk isterim zevk-i huzûr isterim
- 5 Burc-ı kerîmindeki vechi güneşdir baña
Ben ne şunu ne bunu hem ne de Tûr isterim
- 6 Rûh-ı revânım benim şâh-ı cihânım benim
Sevgili Pîr’im benim gönlüme nûr isterim

³⁴⁵ Bu şiir “Mevlânâ’mdan Neler İsterim” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 81)

³⁴⁶ Matbû nüshada “hakiykat” şeklinde yer almaktadır.

³⁴⁷ Matbû nüshada “hakiykat” şeklinde yer almaktadır.

14³⁴⁸

Müfte‘ilün Fâ‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün

- 1 Sensiñ efendim baña gül-şen-i Hakk’ın gülü
Çeng-i ezel nağmesi bâg-ı Hudâ bülbülü
- 2 Sensiñ efendim baña sâkî-yi câm-ı şafâ
Şükr ü şeker mâyesi şâh-ı velâyet ‘Alî
- 3 Sensiñ efendim baña secde-geh-i cân ü dil
Künç-geh-i Bü’l-Hasen nûr-ı Nebîyy ü velîyy
- 4 Sensiñ efendim baña perr-i melek cünbüşü
Şems-i felek matla’ı âb-ı hayâtın seli
- 5 Sensiñ efendim baña bezm-i şafâ neş‘esi
Kıble-i cân Kâ‘besi şem‘-i Hudâ meş‘ali
- 6 Sensiñ efendim baña her güzeliñ ecmeli
Gamzesi peymânesi gül lebi nâzik eli
- 7 Sensiñ evet hepsi sen Hâzret-i Molla-yı Rûm
Gönlüme ma‘şûksuñ sende Muhammed celî
- 8 Devlet ü bahtım da sen yâr³⁴⁹ ü penâhım da sen
Hâşılı cânım da sen sensiñ efendim belî

³⁴⁸ Bu şiir “Mevlânâ’ ya Niyâzım” başlığıyla sadece matbu nüshada yer almaktadır (s. 81). Bu şiir şâirimizin mektubunda bazı kelime ve beyit ayrılıklarıyla “Mevlânâ’mıza” başlığıyla yer almaktadır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 138.

³⁴⁹ Mektupta “dûd” şeklindedir.

15³⁵⁰

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 İşte geldi hâtıra gül-şen-serâ-yı bezm-i yâr
Şızladı gönlüm benim âh-ı teħassürle yanar
- 2 Nerdesiñ ey ‘âlemi ezvâk ey nûr-ı semâ
Nerdesiñ güler saçan ey ravza-ı vaħdet-medâr
- 3 Nerdesiñ ey sırrı vaħdet âşinâ-yı lâ-yezâl
Nerdesiñ ey râz-ı eṭvâr-ı cemâl-i Kird-gâr
- 4 Nerdesiñ ey çeng ey muṭrib ğidâ-yı mâ‘nevî
Rûhumuz müştâk dil müştâk-ı âvâz-ı nigâr
- 5 Nerdesiñ göster bize bir nûr-ı nazra-i iltifât
Nerdesiñ ey ‘âşıkânıñ çâresi şefkat-şi‘âr
- 6 ‘Âşıkız müştâkıñız meclûbuñuz meftûnuñuz
Nerdesiñ ey neşve-i dil-dâr etme istitâr
- 7 Şeh-periñle isteriz ey nağme yükselsin gönül
Yükselirken lâ-mekâna hep terâneñ pür-vekâr
- 8 Tâ be-key³⁵¹ ħasret rebâba nâye bûs-i dil-bere
Çalmasıñ Yâ Rab gönül maħzûn böyle vaḳf-ı zâr
- 9 Bir tecellî eyle Allâh’ım cemâl-i yârdan
Sîne-i Sînâ-yı dilden ğamlar olsun târ ü mâr
- 10 Nağme-i muṭrib bize bir bâde-i pür-nûr suñ

³⁵⁰ Bu şiir “Ey İlâhî Nağme” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 70). Bu şiirin bir kısmı şâirimizin mektubunda da yer almaktadır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 235.

³⁵¹ Matbû nüshada “tâ bekî” şeklindedir.

Şûle-i hûrşîd doğ yüksel şeb-i hicrân-ı târ

- 11 Olma maḥzûn ey gönül bir câm-ı ‘arşî nûş kıl
Bağ ne zevk ü neş`e halk eyler Cenâb-ı Kird-gâr
- 12 Bil ki işret-gâh-ı ma‘nâdır derûn-ı ‘âşıkân
Pür-çeğâne anda yüz biñlerce muṭrib nağme-kâr
- 13 Âh Mevlânâ cânı rûhum ḥayâtım böyle der
‘Âşıkânın sînesinde³⁵² muṭribân tefler çalar
- 14 Başlayın ey muṭribân-ı ‘aşk şimdi nağmeye
Sizde var te’sîr-i âvâz-ı Bilâl-i ğam-güsâr
- 15 Pür-terennüm siz coşun ey cennetin bülbülleri
Nağmeñiz hangi dile taş olsa vermez insihâr
- 16 Âsumânlardan melekler duysalar eflâkî-vân
Cân bâğışlar şavtıñız eyler zemîne insiyâr
- 17 Başlayın Allâh için nây ü rebâbı inletiñ
Perde perde eyleyin î‘lâ-yı lahn-i âb-dâr
- 18 Nağmeñizden yükselir gönüm benim bir ‘âleme
‘Âlem-i Allâh’a benlikten mücerred neşve-zâr
- 19 Mest eder erbâb-ı ‘aşkı coşdurur rakşân eder
Mûsikî nâsûtedir lâhûtdan bir ber-güzâr
- 20 Ben ezelden ‘âşıkım muḥriğ şedâ-yı nağmeye
Mûsikîden³⁵³ duyduğum sesiñ sesiñdir ey nigâr

³⁵² Matbû nüshada “siyne” şeklinde yer almaktadır.

³⁵³ Matbû nüshada “musikiyden” şeklinde yer almaktadır.

21 Cism ü cânım oldu mest-i bâde-i bezm-i Elest
‘Arz-ı hissiyyâte yok artık dilimde iktidâr

22 Ey Bahârî dâsitân-ı ‘aşkıdır şi‘rin seniñ
Sözleriñde bir ilâhî nağmeniñ te‘sîri var

16³⁵⁴

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fa‘lün)

1 Gözüñ nücûm-i hidâyet yüzüñ meh-i rahmet
O beñleriñ ise cânân nişâne-i vahdet

2 Nedir o muşhaf-ı nûr-ı cemâle gölge şalan
Huţût-ı âyet-i rahmet mi zülf-i pür-behçet

3 Lebiñ ki Kevşer-i lâhût-ı bezm-i vuşlatdır
Öpünce ‘aşığı mest etdiñ ey melek-haşlet

4 Şımâh-ı cânıma her bir kelâm-ı pâkiñ olur
Şafâ-yı feyz-i ilâhî beşâret-i rü‘yet

5 Şem‘îm-i gonca teniñ mi kâmîş-i Yûsuf‘den
Esüp gelir dil-i Ya‘kûb-ı zâra bir nükhet

6 Nişân-ı hüsn-i Hudâ’sıñ güzelliğiñde seniñ
Benim gibi nice ‘aşık fütâde-i hayret

7 Hayâl-i ulvî-i nâziñ da lâ-mekânîdir
Seniñ hayâliñe meftûndur âh biñ Midhat

³⁵⁴ Bu şiir “Üstadımın Mânevî Nûr Timsâline” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 76)

17³⁵⁵

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Yeñi bir dil doğuyor şanma ki Türkân dilidir
Ne münevver ne ‘avâm añlıyor âzmây dilidir
- 2 Aşlı yok menşe‘i yok hepsi de uydurma kelâm
Uyduran safsaşa ki bir iki şeytân dilidir
- 2 Sâdeleşmek bize lâzımdı faķaķ böyle degil
Bu ne Âzer ne de Çağtay ne de Tûrân dilidir
- 4 Ne feşâhat ne belâgat ne selâset kaldı
Bu güzel lehçe ki bir şî‘r-i nerîmân dilidir
- 5 Türke mâl olmuş iken bunca zarîfâne sözü
Tutup atmaķ mı düşerdi diye Êrân dilidir
- 6 Hele hem bir o ķadar vardı ‘Arapça kelime
Dilimizden atılır mıydı o Ķur‘ân dilidir
- 7 Şu Fransızlar atarlar mı Lâtin sözlerini
Ne ķadar güçse de elbet sever insan dilidir
- 8 Gâh vekil oldu baķan gâh baķan oldu vekil
İkide bir de değiştirme hükümrân dilidir
- 9yargıç ile baķ bozular mu bu lisân
Öyle tek elle sen uğraşma nerîmân dilidir

³⁵⁵ Bu şiir “Uydurma Yeñi Dil İçin” başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 86)

- 10 Vâr iken begle hânım bay ve bayâna ne lûzüm
Sevemem baldırı çıplakça harîfân dilidir
- 11 Vârken üstâd hocam n'eyleyim öğretmeni ben
Hele öğrenci ne berhûd ne ğulemân dilidir
- 12 Yaraşır mı bize böyle kabaataslak sözler
Milletiñ varlığınıñ şâhidi her ân dilidir
- 13 Kâhraman milletimiñ bozma bu düzgün dilini
Şanlıdır öz dili îmân dili vicdân dilidir
- 14 Ne mu'azzeb oluyor rûh-ı edibân-ı selef
Kıydıñız bir dile kim şâ'ir ve dîvân dilidir
- 15 Öyle 'Osmanlıca bilmem nece denmez bu dîle
Türk'dür aşlı gibi Türk edibân dilidir
- 16 Her diliñ vüs'ati bir kıymeti bir zînetidir
Dilimiz bir medeniyet dili 'irfân dilidir
- 17 Duyulur ehl-i diliñ zemzeme-i feryâdı
Gönlümüñ gerçi bu şi'rimde perîşân dilidir
- 18 Sözüümüz yazdığımız düşdüğü müddetçe cüdâ
Sözüümüz cânlı yazı sebk-i perîşân dilidir
- 19 'İrkımız fetḥ-i memâlikle olunca fâtiḥ
Dilimiz fetḥ-i lûġât eyledi ḥâkân dilidir

Mesnevî

1³⁵⁶

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Baḡ olur mu göñül bâḡında tebâh
Gonca-i lâ ilâhe illa’llâh
- 2 Dedi Peyḡamber-i güzîde-şifât
O kerem-kâr-ı nûr baḡş-ı hayât
- 3 Kim ki der lâ ilâhe illa’llâh
Müslümandır o nefsi şanma tebâh
- 4 Yine bir gün Cenâb-ı faḡr-i enâm
O şehin-şâh-ı enbiyâ-yi ‘izâm
- 5 O Hudâvend-i vâḡid-i ekber
Bu beşâretle bezl-i raḡmet eder
- 6 Kim ki der lâ ilâhe illa’llâh
Cennete dâḡil oldı derdi o şâh
- 7 Lütf ü fazl-ı Hudâ’ya eyle nigâh
De hemen lâ ilâhe illa’llâh
- 8 Ne büyükdür bu sırrı tevḡidîñ
Nûr-ı tevḡidi ḡalbe meş‘al ediñ
- 9 Görünen gösteren de hep Ḥaḡ’dır

³⁵⁶ Bu şiir “Tevḡid ve Tebşîr” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 13)

Bu vücûduñ vücûd-ı muṭlaḳdır

- 10 Varlıḡa ben seniñle âḡâhım
Var olan sensiñ ancaḡ Allâh'ım
- 11 Diyen Allâh olur mu hiç güm-râh
Ḳula kâfi degil mi bir Allâh

2³⁵⁷

Müstef'ülün Fa'ûlün

- 1 Ben feyz alıp özden
Göñlüm diyor o yüzden
- 2 Pîr'im o feyzi verdi
Sırrım o nûra erdi
- 3 Allâh'ıma büründüm
'Âşık olup göründüm
- 4 Ben o isem bu kim âh
Mevcûd olan bir Allâh
- 5 Birdir o zât-ı Mâ'bûd
Her şey onuñla mevcûd
- 6 Şâh istemiş seyâhât³⁵⁸
Tebdil ile kıyâfet
- 7 Ten câmesin giyinmiş
Bir ḳul olup da inmiş

³⁵⁷ Bu şiir "Tevhîd... Yâhut Ezeliyyet Sesi" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 14)

³⁵⁸ Matbû nüshada "seyahet" şeklinde yazılmıştır.

8 Şoñra ‘aşka bürünmüş
Bağ kim nice görünmüş

9 Cânânımıñ özünden
Bâde içip yüzünden

10 Ser-hoş olup gezerdim
Mis kokusun sezerdim

11 Güller dolu bâğında
Lâhût otağında

12 Her yer gül ü çemendi
Cânım o yerde şendi

13 ‘Âşkîñ o hoş dağında
Cânân da kucağında

14 Ben mest idim ne hoşdum
Bilmem ne oldı coşdum

15 Allâh’ıma büründüm
‘Âşık olup göründüm

16 Zât ü şifâtında ferd
Vâhid ü Hayy ü Şamed

17 ‘Ârif olan bir bilir
Câhil olan irkilir

18 Zâhir u Bâtın O’dur
Birdir O Allâh bir

3³⁵⁹

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün

- 1 Âyetleri yâkût dudaklarda görünce
Hayretlere düşmüş onu almışdı düşünce
- 2 Bakmış o güzel sözlere bakmış da şaşırmış
İdrâkini hiç bilmediğini dağdan aşırmış
- 3 Şaşkın kalarak 'acz ile erbâb-ı cehâlet
Peygambere şâ'ir diyebilmişdi nihâyet
- 4 Bilmez ne desin 'aklı o lâhûta ulaşmaz
İnsanda kemâl anca bu ondan öte aşmaz
- 5 Yok şeh-peri kim uçsun o ilhâm-ı semâya
Tâkat nerede onda ulaşsın o hümâya
- 6 Görmüş de o Peygamber-i ulvîdeki hâli
Biñlerce meziyyetleri biñlerce kemâli
- 7 Şaşmış ne desin bilmez o şâ'ir diye kalmış
Zîrâ o büyüklüklere bakmış da bunalmış
- 8 Şâ'ir o büyük gerçi bir insân demek ammâ
Peygambere nisbetle serâ nerde süreyyâ
- 9 Şâ'ir bile olsaydı o Peygamber-i 'âlî
Eksilmez idi şî'r ile bir zerre kemâli

³⁵⁹ Bu şiir "Aklın Aczi -Peygambere Karşı-" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 17)

10 K aç Ő iri etmiŐ  idi tal ıf ile mesr r
K aç Ő ire olmuŐ  idi her nazrası bir n r

11 Bi lerce onu  bendesi var Ő ir-i meft n
Bi  Ő ir-i hoŐ -g  o a  aŐ ık o a Mecn n

4³⁶⁰

F  il t n F  il t n F  il t n F  il n
(Fe il t n) (Fe il n)

1 M  mini e  anadı  ger sa a All h dedi
Y  Neb  sen bize bir ra met-i H k sı  ebed 

2 Rabbimi  m jdesidir l tf ile etdin tebŐ r
İŞte K r n-ı m b n  yet-i **li'n-n si beŐ r**

3  anadı  altına kim girse olur hep mağ r
O  anattan g r n r n kte-i All hu Ėaf r

4 KevŐeri   ıkdığı yer cennet-i Me v  orada
N r-ı d d r-ı H d  ra met-i Mevl  orada

5  ArŐ-ı l h t  arem-g h-ı il h  orada
Milketi hep ni am-i n -m ten h  orada

6 B de-i  aŐ  orada neŐ e-i mest  orada
C nb Ő -i raŐ  orada bezm-i Elest  orada

7 Menba -ı ilm-i led n nef a-i tenz l orada
G l   rey h n-ı Na  m dem-i Cibr l orada

³⁶⁰ Bu Ő ir ‘‘Sevgili Peygamberimizin  anadı’’ baŐ ıĖıyla sadece matb  n shada yer almaktadır. Ő irimiz, Ő irin baŐ ına bu Ő irin i eriği ile ilgili s yle bir not d Ő m Ő t r: ‘‘K r n’da Hicr suresinin 88’inci  yetinin tefsiri.’’ (K nadını m  minlerin  zerine ger.) (s. 26)

- 8 Mâye-i zevk orada bûsiş-i cânân orada
Her sa'âdet orada ravza-i Raḥmân orada
- 9 Orada hep orada Âl-i abâ nûr-ı Hudâ
Dem-i Îsâ yed-i beyzâ ve 'asâ-yı Mûsâ
- 10 Öyle bir şeh-per-i Hâk'dır ki o ey ehl-i velâ
Meşnevî'sinde bize bak ne diyor Mevlânâ
- 11 O mu'azzam kanadın Aḥmad açaydı bir ân
Cebre'îl elbet olurdu ebediyyen ḥayrân
- 12 Mü`miniñe kanadıñ ger saña Allâh dedi
Yâ Nebî sen bize bir rahmet-i Hâk'sıñ ebedî
- 13 Mekke'niñ bülbülüsün Hâk bâğımıñ tek gülüsün
Rabbimiñ kendisiñ bî'at³⁶¹-ı Hâk'ıñ elisiñ
- 14 Ezeliñ hem ebediñ ölçüsüdür bir kanadıñ
Kimde var sende olan vüs'ati isti'dâdıñ
- 15 O kanat gölgesine girdim efendim dil-şâd
İnnenî eşküri lil'lâhi ilâ yevmi tenâd
- 16 O kanat gölgesidir ehl-i dile dâr-ı selâm
Bâreka'llâhü 'aleyküm ve selâm

³⁶¹ Matbû nüshada "biy'at" şeklinde yazılmıştır.

5³⁶²

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fa‘lün)

- 1 Resûl-i ekremim efdâl güzîde maḥbûbum
Kelâm-ı pâkiñe cândan ben özge meclûbüm
- 2 Onuñ sözünde ne hiḳmet ne nükteler vardır
O Şems-i vaḥy-i ezel-çün feẓâ semâ dardır
- 3 Neden ‘aceb ki buyurdu bu sözde dünyâñız
Nikât-ı fikrine nisbetle damla oldu deñiz
- 4 Resûl-i ekreme dünyâ degildi bir dünyâ
Cihân tecellî-i vaḥdet cemâl-i vech-i Ḥudâ
- 5 O bir tecellî-i Ḥaḳ’dır cemâl-ı muṭlaḳdır
Ne söylesem yücedir o Şenâya elyaḳdır
- 6 Hadîs-i pâk-i Şerîfnde böyle baş ediyor
Bu üç baña biliñiz ki o sevdirildi diyor
- 7 Bu üç Şeyi severim ben onuñla meḫtûrum
Güzel ḳoḳu ve ḳadınlar namâz da göz nûrum
- 8 Verir de ‘ilm-i ledünden o ba‘zı nükte ḫaber
Yazar Fusûs-ı Ḥikem’de hadîŐi Őeyḫ Ekber³⁶³

³⁶² Bu Şiir ‘‘Peygamberimizin Bir Hadîsi’’baŐlıĝıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 27). Şâirimiz, Şiirin başına Şiirin içeriĝi ile ilgili olan ‘‘Dünyâımızdan bana Şey sevdirildi: Güzel koku, kadınlar ve namâz ki gözümün nûru.’’ hadîsini eklemiŐtir.

³⁶³ Őeyḫ Ekber, Muhyiddîn İbnü’l-Arabî’dır. Fusûs-ı Hikem onun, tasavvuf düşüncesinin temel eserlerinden birisi olan eseridir. Daha geniş bilgi için bkz; Ahmed Avni Konuk, *Fusûsu’l Hikem Tercüme ve Şerhi*, (Haz. Mustafa Tahralı, Selçuk Eraydın), Dergah Yay., İstanbul, 2013, s. 87.

6³⁶⁴

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Bir günüñ ögle namâzında Nebî
O Resûl-i Kureysü'l-‘Arabî³⁶⁵
- 2 Oldı eşhâb-ı güzînine imâm
Burc-i İslâma güneş doğdu tamâm
- 3 İki rek‘at³⁶⁶ kılarak verdi selâm
O şeref-râz-ı Nebî hayrü'l-enâm
- 4 Bir şahâbe³⁶⁷ dedi ki ey şâhım
Göñül ufkundaki sönmez mâhım
- 5 Bize dört rek‘atı³⁶⁸ taqşîr³⁶⁹ m’etdin
Yoksa nisyân ile mi eksiltin
- 6 Nefha-i bûy-ı Hudâ esti hemân
Açdı gül ağzını zîrâ cânân
- 7 Dedi kim belki bu bir nisyândır
Yañılır yañılışı var insândır
- 8 Beşerim bende de var sizdeki hâl
Ancağ Allâh münezzeh müte‘âl

³⁶⁴ Bu şiir “Peygamberimizin Zâhirî Bir İstiğrâkı” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır.
(s. 28)

³⁶⁵ Matbû nüshada “Kureşiyü'l-‘Arabî” şeklinde yer almaktadır.

³⁶⁶ Matbû nüshada “rik‘at” şeklinde yer almaktadır.

³⁶⁷ Matbû nüshada “sehâbe” şeklinde yer almaktadır.

³⁶⁸ Matbû nüshada “rik‘at” şeklinde yer almaktadır.

³⁶⁹ Matbû nüshada “teksir” şeklinde yazılmıştır.

- 9 Bî-ḥud oldım da unuttum yaptım
Bunda yok yoksa benim bir kaçdım
- 10 Ne zamân böyle edersen takşîr
Buna derḥâl ediniz siz tezkîr
- 11 ‘Âşıkân añladılar esrârın
Ah o mi‘râc-ı ilâhî-kârın
- 12 Ne güzel añlatıyor Mevlâna
O büyük ‘ârif-i sermed-i Ḥudâ
- 13 İstiyorsan bu namâzîñ sırrın
Oḡu Dîvân-ı Kebîr`indeki şî‘rin
- 14 Oḡuyan şî‘rimi gel diñle beni
Deme sen yok sözünüñ ser ü bûni
- 15 Bir güzel vaḡ‘a yı añlatdım ben
Söz degil cânıma cân katdım ben
- 16 Öyle bir vaḡ‘a ki Peyḡamber’den
Bâḥişim ber-ter olan her erden
- 17 Zâhirî eñ küçük istiḡrâkı
Ḳapladı nûru bütün âfâkı
- 18 Mâ‘nevîsinde ne ḡat var ne ḡisâb
Derim Allâhü ‘alîmün bîsevâb
- 19 O ne bir debdebe lâhût ḡaşem
Egilir pîş ü peşinde ‘âlem

- 20 Ki dehâetlere hayret verdi
O pâyeye bak kim erdi
- 21 O ne sultân-ı selâtin-i Hudâ
Bâr-gâhında eşik oldu semâ
- 22 Bütün eflâk ü melâ'ik bende
Oldı pervâne onun 'aşkında
- 23 Hüsni'dür ufq-ı ilâhîdeki nûr
Seheriñ çeşmi onuñçün mahmûr
- 24 Geceler gözleriñ meftûnu
Hep o Leylâ'yı arar Mecnûn'u
- 25 Kevşer-i 'aşkıñ içip şâd oldık
Leb-i Şîrîn'ine Ferhâd oldık
- 26 Beşerim derse Nebî aldanma
Zâhirî hâle bakıp da kanma
- 27 Beşere şûreti beñzer ammâ
O haqîkatde³⁷⁰ Hudâ merd-i Hudâ
- 28 Ne beşer oldu o Allâh'a beşîr
Beşere zâtî ilâhî tebşîr

7³⁷¹

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

³⁷⁰ Matbû nüshada "hakiykatte" şeklinde yer almaktadır.

³⁷¹ Bu şiir "Âdem" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 67)

- 1 Şordular Hâzret-i Peyğamber'den
O nebîler ulusu serverden
- 2 Daha Âdem yok iken kim vardı
Bilelim söyleyiñiz neydi adı
- 3 Açarak gül dehenin hayrû'l-enâm
Eyledi lütf hem baş-ı kelâm
- 4 Hilkatiñ besmelesi Âdem'dir
Rûh-ı Âdem sebab-i 'âlemdir
- 5 O mu'ahharsa da gökden yerden
O muqaddemdi bütün cevherden
- 6 Yine evvel yaşayan Âdem'di
Çünkü Âdem Hâk ile hem-demdi
- 7 Daha evvel daha evvel aşhâb
Diye etmişdi tekerrürle hitâb
- 8 Yine Âdem yine Âdem Âdem
Dedi Peyğamber-i lâhûtî-dem
- 9 O kadar eski ki târih-i beşer
Ezelî başlığı tâ Hâk'a erer
- 10 Mazhar-ı sırr-ı Hudâ Âdem'dir
Âdem'i Âdem eden bir demdir
- 11 O deme nefha-i Raḥmân dediler
Feyz-i Hâk neş'e-i cânân dediler

- 12 Hilkate zübde olan Âdem'dir
Damlada gizli derin bir yemdir
- 13 Yaratıp Âdem'i Hâk celle celâl
Kudret-i zâtını etmiş icmâl
- 14 O ne sırdır ki serâ'ir hayrân
Oña münkâd oluyor her imkân
- 15 Yumuşar dest-i kadîrinde demir
Duramaz karşı oña dağ taş erir
- 16 Geh deñizlerde gehî gökde gezer
Oña yerler gök olur gökler yer
- 17 Bir küçük örneğidir Allâh'ın
Âşkının derneğidir Allâh'ın
- 18 Bir gülün rengi onun renginden
Daha hoş saña o ney renginden
- 19 O ne kirpik o ne ma'nâlî nazar
Başanıñ rûhuna şellâle akar
- 20 İnciden gerdeni meftûr olmuş
Gögsü üstünde o bir nûr olmuş
- 21 İki la'inde gülerken dişler
O dudaklarla mücevher işler
- 22 Gül açar güldüğü yerlerde biter
İncilerden de güzel yüzdeki ter

- 23 Daha hoş şanma şakın gülleri sen
O güzel nâgmede bülbülleri sen
- 24 Ne kadar hoşdur o baygın gözler
Câna cân katmak için böyle güler
- 25 Yaratılmış gibi Hağ nûrundan
Seherinden şeb-i mağmûrundan
- 26 Hele kaşlar o ne mihrâb-ı ezel
Gözün üstünde mükavves tel tel
- 27 Dudağından dökülen yâkûtuñ
Sesidir zezemesi lâhûtuñ
- 28 O güzel söz tekellüm o şedâ
O ne hoş ses o bir âheng-i Hudâ
- 29 Öyle parlar o yanaqlardaki beñ
Kimi ürker kimi bir zühre-i şen
- 30 Sînesinden iki yıldız titrer
İki yıldız mı birer gonca-i ter
- 32 Hele ellerdeki berceste de edâ
Oña biñ bûse-yi cân oldu fedâ
- 33 İki sâk üzre o bir gül fidanı
Mis koğu hâli gibi şarmış ânı
- 34 O kadar hoş ki hîrâmında edâ
Yürümez dalğalanır şanki şabâ

- 35 Bu güzelliikle ederken o hîrâm
Göñül olmaz mı bakup ‘aşkına râm
- 36 Bedr olur leyl-i kemâlinden hilâl
Şems olur şubh-i cemâlinden zilâl
- 37 Ten-i hilkatde o bir cân gibidir
Ezelî burc-ı Hudâ kevkebidir
- 38 Nükte-i seb‘-i meşânî mi dili
Onda bir ‘aşk-ı ilâhî gizli
- 39 Zâtıdır âyet-i Kur‘ân-ı ‘azîm
Göñlüdür ravza-i cennât-ı Na‘îm
- 40 Âdem’iñ şûretidir şûret-i Hâk
Görünür onda cemâl-i muṭlaḳ
- 41 Nefesinden nefes-i Hâk’dır esen
Ne mübarek ne ilâhî o dehen
- 42 Teniniñ her yeri bir başka güzel
Aḳıyor nûr-ı maḥâsin sel sel
- 43 Hâşılı vaşfına yokdur pâyân
Derim Allâh’ı ‘alîmün bî-beyân
- 44 Fikr-i süflîde ḳalıp etme nedem
‘Ârif ol kendiñi bil ey Âdem
- 45 Beşeriyyet ki bütün evlâdı
Âdem olmak gerek Âdem-zâdı
- 46 Nice biñ ni‘mete mazḥarsıñ sen
Cevher-i maḥfaza-i zersıñ sen

- 47 Düşünürken gelir insân vecde
Saña etmişdi melekler secde
- 48 O ne cevher o ne bir sırr-ı ‘azîm
Onu tekrîm ediyor Rabb-ı Kerîm
- 49 Hep seniñçin yaratılmış yerde
Ne yaratdıysa Hudâ göklerde
- 50 Kimde var sende olan hüsnu bahâ
Saña hayrân oluyor arz ü semâ
- 51 Gecenîñ zulmetini aydınlat
Gönlüñüñ nûrunu âfâka uzat
- 52 Ayları şâbit ü seyyâreleri
Şaçarak nûrlara garğ eyle yeri
- 53 Saña âgûş açıyor her bir emel
Geç mezelletleri yüksel yüksel
- 54 Nûrdan bir kanat açsın fikriñ
Geçsin ufkuñda bahârîñ fecriñ
- 55 Saña ancak bu te‘âli yaraşır
Âdem'îñ gönlü me‘âliyi taşır
- 56 Ne demiş diñle Resûl-i ekrem
O mükerrem o mufahhâm ‘âlem
- 57 O sözüñ nüktesini fehm eyle
‘Ârif olmak yaraşır ehl-i dile

58 Şâni‘iñ varlığına karşı egil
Seni insân yapan Allâh’ımı bil

8³⁷²

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1 Bil ki dünyâ saña ben añlatayım hülyâdır³⁷³
Uyuyan kimseleriñ gördüğü bir rü‘yâdır

2 Uyuyan kimse görür gerçi ne hoş rü‘yâlar
Bütün ezvâkı tadar şanki onuñ dünyâlar

3 Hangi lezzete erdiñse inan ki bir gün
Lezzetiñ geçdiği dem bir iyi rü‘yâ gördüñ

4 Nice ondan gâfili var gâfletidir ‘aynî niyâz³⁷⁴
Nice ondan uyuyan var ki o aşlâ uyumaz

5 Bu güzel sözde yanar meş‘al-i hikmet vardır³⁷⁵
Bunda bir nükte-i sulţân-ı velâyet vardır

6 Hakk’a karşı uyuyan kimseye dünyâ rü‘yâ
Ehl-i tevhîde faķat ân-ı tecellî-i Hudâ

7 Göz uyur kalb uyumaz ‘aşķ ile iñler iñler

³⁷² Bu şiir “Cenâb-ı Ali`nin Bir Şiiri, Arabça Metinden Nazmen Tercüme” başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. Bu şiirin Arapça şekli matbû nüshada yer almaktadır.(s.96)

³⁷³ El yazma nüshada bu mısra ilk önce “Bil ki dünyâ saña ben tâ‘rif edeyim hülyâdır” şeklinde yazılmıştır.

³⁷⁴ Bu mısra el yazma nüshada ilk önce “Nice var gâfil olanlar ama gâfil olamaz hep ehl-i niyâz” şeklinde yazılmıştır.

³⁷⁵ El yazma nüshada bu mısra ilk önce “Bu güzel sözde ne hikmet, ne hakîkat vardır” şeklinde yazılmıştır.

Tâ şamîminden o Hâk Hâk diye bir ses inler

8 Şanma sen herkesi hep gaflet içinde uyuyor
Nice cân var ki sen şuşarken Allâh diyor

9 Tañrı arslanı ‘Alî’niñ sözüdür sîneñe baş³⁷⁶
O güzel sözdeki irşadı gönül ‘arşına aş³⁷⁷

9³⁷⁸

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Gül-şen-i ‘aşk-ı risâletdir Hâsen
Bülbül-i gül-zâr-ı vahdetdir Hüseyn

2 Pertev-i nûr-ı nübüvveddir Hâsen
Tâc-ı sultân-ı velâyetdir Hüseyn³⁷⁹

3 Şems-i tâbân-ı hidâyetdir Hâsen
Âh hayrânım ne hâletdir Hüseyn

4 Nûr-ı pâk-i çeşm-i Zehrâ her biri
Nâzenîn-i Murtażâ mâderleri

5 Esmede gül yüzlerinden dâ‘imâ
‘Âşıkâ bûy-ı cemâl-i Muştafâ

6 Gül-şen-i bâğ-ı risâletdir Hâsen
Sırr-ı esrâr-ı nübüvveddir Hüseyn³⁸⁰

³⁷⁶ El yazma nüshada bu mısra ilk önce “ Tañrı arslanı ‘Alî’niñ bir irşadına baş” şeklinde yazılmıştır.

³⁷⁷ El yazma nüshada bu mısra ilk önce “O güzel sözdeki ma’nâyı gönül tâkına tak” şeklinde yazılmıştır.

³⁷⁸ Bu şiir “Nübüvvet Bâğımñ İki Nûr Goncası” başlığıyla hem matbû nüshada (s.36), hem de el yazma nüshada (s.26) yer almaktadır.

³⁷⁹ Matbû nüshada bu mısra “Bil ki ser-tâc-ı velâyetdir Hüseyn” şeklinde yer almaktadır. (s. 36)

³⁸⁰ El yazma nüshada şâirimiz bu mısraı ilk önce “Añlaşılmaz başka hâdir Hâsen” şeklinde yazmıştır.

- 7 ‘Âşka lâhût âşumân olmuş biri
Burc-i hürşîd-i şefâ‘at digeri³⁸¹
- 8 Leblerinden Kevşer-i cennet açar
Gözlerinden nûr-ı vechu’llâh bakar³⁸²
- 9 Bâde-i câm-ı inâyetdir Hasan
Şem‘a-i bezm-i velâyetdir Hüseyin
- 10 Hüsrev-i mülk-i semâhatdır biri
Digeri Haqq u haqîkat³⁸³ serveri
- 11 Mâh-i münşakq-ı Cenâb-ı Muştafâ
Her biri bir nûr-pâre-i Murtażâ
- 12 Bil ki ser-tâc-ı velâyetdir Hasen³⁸⁴
Nûr-ı hürşîd-i hidâyetdir Hüseyin³⁸⁵
- 13 ‘Âşıkâna kıble olmuşdur biri³⁸⁶
Digerin bir secde-gehdîr peykeri
- 14 Onlarıñ mihrâbdır ebrûları
Haşdır Allâh’a âb-ı rûları
- 15 Mâh-ı nevvâr-ı haqîkatdır Hasen
Nûr-ı Zehrâ-yı nübüvvedir Hüseyin³⁸⁷

³⁸¹ El yazma nüshada şâirimiz bu mısraı ilk önce “Burc-i levlâk-ı muhabbet digeri” şeklinde yazmıştır.

³⁸² El yazma nüshada şâirimiz bu beyti ilk önce “Leblerinden kevşer-i cennet yedir / ‘Âşıkân tatdıqça der: ‘Hel ente mezîr’ ” şeklinde yazmıştır.

³⁸³ Matbû nüshada “hakiykat” şeklinde yer almaktadır.

³⁸⁴ El yazma nüshada şâirimiz bu mısraı ilk önce “Tâc-ı sultân-ı velâyetdir, Hüseyin” şeklinde yazmıştır.

³⁸⁵ El yazma nüshada şâirimiz bu mısraı ilk önce “Şems-i tâbân-ı hidâyetdir Hüseyin” şekline yazmıştır.

³⁸⁶ El yazma nüshada şâirimiz bu mısraı ilk önce “ Kıble ki ‘âşıkâna olmuş biri” şeklinde yazmıştır.

³⁸⁷ El yazma nüshada şâirimiz bu mısraı ilk önce “ Bilmezsen ol bi-llâh ni‘metdir Hüseyin” şeklinde yazmıştır.

16 **Ķâbe kavseyni ev ednâ** mazharı
Her biri ĦaĶĶ'ın sevimli dil-beri³⁸⁸

17 Onlarıñ ta'yîn olunmaz pâyesi
Çünkü ma'sûk-ı Ħudâ'dır mâyesi

18 Mü'miniñe maĥz-ı raĥmetdir Ħasen
Yok eşı bir sırr-ı ĥikmetdir Ħüseyn

19 Cism-i İslâmıñdır onlar gözleri
Cedleri 'ilm-i ledünnüñ cevheri

20 Emri Peygamber bu îmândır bize
Sevdik evlâd-ı 'Alî cândır bize

21 Rûĥa cândır câna vuşlatdır Ħasen
Lütf-ı ĦaĶ'dan bir beşâretdir Ħüseyn³⁸⁹

10³⁹⁰

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

1 Ey Şems-i semâ-yi lâ-mekâni
Ey 'aşĶ-ı Muĥammedî cihâni

2 Ey Şems-i ezel fûrûĝ-ı ma'nâ
Ey nûr-ı münîr-i Rabb-ı a'lâ

3 Ey Şems nesiñ ne nûrsuñ sen

³⁸⁸ El yazma nüshada şâirimiz bu mısraı ilk önce “ Öyle bir Ķurb Allâĥ'ın dilberi” şeklinde yazmıştır.

³⁸⁹ El yazma nüshada bu mısraı ilk önce “ BaĶma kem gözlerle, devletdir Ħüseyn” şeklinde yazılmıştır.

³⁹⁰ Bu şiir “Cenâb-ı Şems” başlığıyla hem matbû nüshada (s.44), hem de el yazma nüshada (s.50) yer almaktadır. Şiirin girişinde “Bu mısra'ı yâd edip beğendim/Hem şimdi bu oldu dilde virdim” beyti ve Şeyh Gâlib'in “*Hemen 'aynı Muĥammed'le 'Alî'dir Şems ü Mevlânâ*” mısraı yer almaktadır. Bu mısra Şeyh Gâlib'e ait bir Tercî'i Bend'in mısraıdır. Bkz; *Şeyh Gâlib Dîvânı*,(Haz. Muhsin Kalkışım), Akçaĝ Yay., Ankara, 1994, s. 168.

Hayrettedir âsmân-i rûşen

- 4 Sen ferd-i güzîde bir güneşîñ
Bilmem ne desem kiminle eşîñ
- 5 Hürşîde ki cilve-geh semâdır
Meşriķ saña meşriķ-ı Hudâdır
- 6 Ey Şems sen nasıl güneşîñ³⁹¹
Bilmem ne desem kimiñle eşîñ
- 7 Kim görse hâķîkatîñ ‘Alî der
Yâ Rab bu ne muhteşem velî der
- 8 Bir nûru Muḥammed ü ‘Alî’niñ
Hem nûru odur iki velîniñ
- 9 Bir nûr idi Şems-i burc-ı ma’nâ
Bir nûr idi nûr-ı zât-ı Mevlâ
- 10 Mevlâ’m Muḥammed vü ‘Alî’dir
Pîr’imde de ‘aynı sır celîdir
- 11 Ey Şems-i Hudâ ne i’tilâdır
Burcuñ ki harîm-i Kibriyâdır
- 12 Lâyîķ göremem bu şi’ri nûrum
‘Afv eyleyiñiz benim kuşûrum
- 13 Tavşîfiñe yetmiyor beyânım
Biñlerce de olsa dâstânım

³⁹¹ Vezin hatalıdır.

11³⁹²

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

- 1 Zâtıñ gibidir ki birdir ey şâh
Her lafzıña biñ tebâreka'llâh
- 2 Var bir eşeri güzîde kâliñ
Hayret verir ehl-i 'aşka hâlîñ
- 3 Olmuşdur adı ânîñ Maqâlât
Yâ Rab o ne söz nedir o hâlât
- 4 Hürmetle añılmada kitâbıñ
Sönmez ebediyyen âftâbıñ
- 5 Vaşfetdi onu Cenâb-ı Pîr'im
Ma'sûk-ı güzîn-i bî-nazîrim
- 6 Medhetdi kitâb-ı Meşnevî'de
Ol nazm-ı celîl-i ma'nevîde
- 7 Bahşetdigi sözleriyle yer yer
Nûr oldı zemîn der-âsumân-der
- 8 Söyler seni hep Cenâb-ı Pîr'im
Sultân-ı Celîl-i bî-nazîrim
- 9 Vaşfiñ ile süslenir kitâbı
Medhiñde terennüm-i rebâbı

³⁹² Bu şiir "Şems-i Tebrizî'nin Makalâtı" başlığıyla hem matbû nüshada (s.45), hem de el yazma nüsha nüshada (s. 52) yer almaktadır.

12³⁹³

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

- 1 Yâ Rab o ne nûr-ı Hâk-likâdır
Yâ Rab o ne 'aşk-ı iltikâdır
- 2 Allâh Muḥammed oldu ol ân
Cânında göründü nûr u cânân
- 3 Aḥmed'le Aḥad bereber oldu
Cibrîl neden peygamber oldu
- 4 'Aşkîñ da göründü Cebre'îl'i
Şems oldu bu nükteniñ delîli
- 5 Bir debdebe var ki Mevlevî'de
Sultân-ı cihân-ı ma'nevîde
- 6 Ol şa'sa'a nûr-ı müncelîde
Emşâlini görmedim velîde
- 7 Hem Şems'i hem âsumânı vardır
Hem mâhı hem aḥterânı vardır
- 8 Gökler bile dar gelir o nûra
Ḥayret veriyor ziyâsı Tûra
- 9 Bir nûr-ı ezeldi oldu tâbân
Ḥüsnuñde göründü vech-i cânân

³⁹³ Bu şiir "Mevlânâ İle Şems'in Mülâkatı" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 45), hem de el yazma nüshada (s. 52) yer almaktadır.

- 10 Timsâl idi fahr-i enbiyâya
Te'yîd idi âyet-i Hudâ'ya
- 11 Yâ Rab o ne nûr-ı bî-tenâhî
Yâ Rab o ne cevher-i ilâhî
- 12 Sînâ gibi oldu Konya mîkât
Onlar ediyor iken mülâkât
- 13 Bahreyn idi mevc-i iltikâda
Allâh belirdi ol likâda
- 14 Gül açdı da bülbül oldu handân
Cân oldu o bezm-i 'aşka cânân
- 15 Kılmışdı tecellî-i ilâhî
Ol bezm-i münîri cilve-gâhi
- 16 Peymâne-i Hâk pey-â-pey oldu
Ol bezm tarable neyle doldı
- 17 Âyine dilerdi Hâk'dan ol zât
Şems oldu o şems-i 'aşka mir'ât
- 18 Bir mâh idi nûr-ı münşâk olmuş
Bu mu'cizedir muhakkak olmuş
- 19 Mî'râc-ı vişâl-i yâr el-hâk
Lâhût-i harîm-i hüsn-i muţlak
- 20 Envâr-i Muhammediyle dolmuş
Cânân ile cân beraber olmuş

- 21 Tek zât idi çünkü zât-ı Mevlâ
Tek oldu yine şîfât-ı Mevlâ
- 22 Yâ Rab o ne hâl-i ‘âşîkâne
Yâ Rab o ne cünbüş ü terâne
- 23 Sultânıma Şems müjde verdi
Sensiñ dedi şübhesiz ki şimdi
- 24 Sensiñ o neşât-ı Ahmedî sen
Sensiñ tarab-ı Muhammedî sen
- 25 Sen neşve-i zât-ı Kibriyâsîñ
Sen nûr-ı mübîn-i evliyâsîñ
- 26 Sensiñ bize müjde-i Muhammed
Sensiñ bize hem ‘Alî vü Ahmed
- 27 Bir nûr idi çünkü nûr-ı Hâk bir
Keşretde bile zuhûr-ı Hâk bir
- 28 Birlikte semâ‘a gel bu hâle
Şükrâne Cenâb-ı zü‘l-celâle
- 29 Defler ele şevk ile alınsın
Hem çeng ü rebâb ü ney çalınsın
- 30 Rağş eylesin ehl-i dil olanlar
Hûrî vü melekler âsumânlar
- 31 Duydun mu gönül nevâ-yı ‘aşkı
Ol demdeki mâcerâ-yı ‘aşkı

32 Pür-cûş-i Hudâ o hûy ü hâyîñ
Hâlâ geliyor sesi o nâyîñ

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

33 Âferin hoş söylemiş mısrâ‘ı bir ehl-i dil
Hangi ‘âşıkdır o kim Mevlâ’sı Mevlânâ degil

13³⁹⁴

Mef‘ûlü Mefâ‘ilün Fe‘ûlün

1 Baþha’da doğan o nûr-ı Mevlâ
Olmuş idi Belh’den hüveydâ

2 Pür-şâ‘şâ’a tâb-ı feyz içinde
Birdir o güneş doğarsa Çin’de

3 Teşrif-i Muhammedü’l-emîndi
Yok şübhe o fâhr-ı mürselîndi

4 Tekrar şeref verince ferşe
Ol nûr ile döndü ferş ‘arşa

5 Sırrında göründü **mâ ‘arefnâk**
Levlâke lemâ hâlaqtü’l-eflâk

6 Cânân ki o Kâ‘be’de göründü
Hem Konya’da ‘aşkına büründü

7 Bir nazlı güzeldi yok şerîki
Gâh oldı ‘Arap gâh Türk

³⁹⁴ Bu şiir “Hazret-i Mevlânâ” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 48), hem de el yazma nüshada (s. 56) yer almaktadır.

- 8 Bir söz diyorum kabûle şâyân
Sen ister et ister etme î mân³⁹⁵
- 9 Bir sözde ki ‘aşk var şamîmî
Güller gibi pâk olur harîmi
- 10 Bir Hâk sözü söylemek sezâdır
Erbâb-ı haqîkat³⁹⁶ âşinâdır
- 11 Ol hüsrev-i kâ’inât-ı ‘irfân
Kâfi oña Meşnevî’si bürhân
- 13 Vaşfında ne söylesem de azdır
Pîşinde egilmemiz namâzdır
- 14 Peygamber-i Hâk mişâli Yezdân
Etmiş oña bir kitâbı ihsân
- 15 Bir zübdesidir kitâb-ı Hâk’ın
Bir nüktesidir Cenâb-ı Hâk’ın
- 16 Câmî³⁹⁷ ne diyor güzelce diñle
Duy ‘aşkını kalbiñ içre iñle
- 17 Yok iñleme mest-i şevk-i tâm ol
Ezvağ-ı Muhammedîye câm ol
- 18 Dolsun saña bir şarâb-ı aþhar
Olsun da gözüñ o nûra mazhar

³⁹⁵ Matbû nüshada “îymân” şeklinde yer almaktadır.

³⁹⁶ Matbû nüshada “hakiykat” şeklinde yer almaktadır.

³⁹⁷ Molla Câmî isimli İranlı âlim ve şâirdir.

19 Doğsun saña âftâb-ı zâhir
Olsun saña Hâk o dem müzâhir

20 Ebyâtını diñle cân ü dilden
Esrârını añla tâ gönülden

21 Cânında o cân-ı cân görünsün
Bir nûr ile lâ-mekân görünsün

22 Hâk söyledi ol kelâmı muṭlaḳ
Ḳur'ân idi Meşnevî muḫakkak

23 İḳlim-i ezel denilse şâyân
Bir beytine biñ ḳasîde ḳurbân

14³⁹⁸

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

1 Senden gelen 'aşk lem-yezel Allâh
Lütfet şu niyâz-ı cânı diñle³⁹⁹

2 Sultân-ı celîl-i dest-gîrim
Her derdime çare-sâz Pîr'im

3 Sen pertevisiñ Cenâb-ı Hâk'ın
Sen meş'alisiñ cihân-ı 'aşkıñ

4 Yıldızlar içinde bir güneşiñ
Hâk sevgisi nûrdan âteşiñ

³⁹⁸ Bu şiir matbû nüshada (s. 49) "Niyâz", el yazma nüshada (s. 58) "Tazarru'-ı Niyâz-mendâne" başlığıyla yer almaktadır.

³⁹⁹ Bu beyit matbû nüshada yer almamaktadır.

- 5 Yakmaz o âteş faķat cihânı
Aydınlatır âsumân-ı cânı
- 6 Cânımda yanan çerâğ-ı nûruñ
Sen kaynağısıñ bütün surûruñ
- 7 Bir nûr-ı mübînsiñ Hudâ' nıñ
Parlar ışığınla âsmânıñ
- 8 Bir nây-ı Muḥammedî beyânıñ
Ḥayrânıñ âniñçün 'âşıkânıñ
- 9 Üftâdeñ olup be-haķķ-ı Yezdân
Ḳarşıñda döner cihân-ı imkân
- 10 Vâsi' o ķadar dehâ-yı fikriñ
Füşat-geh-i âsmân esiriñ
- 11 Baş kesdi öñüñde çok velîler
'Âşık saña ķarşı Mevlevîler
- 12 Bilmem ne desem ne söylesem ben
Zâten diyorum o şeyi ķalben
- 13 Nûruñ baña gösterir ilâhım
Zulmetler içinde ķalsa râhım
- 14 Mademki muḥâṭıyım Hudâ' nıñ
Göz şâhidi nûr-ı Kibriyânıñ
- 15 Sâyeñdedir ey kerîm-i yektâ
Fazlıñla bu sözlerim hüveydâ⁴⁰⁰

⁴⁰⁰ Bu beyit matbû nüshada bulunmamaktadır.

16 ‘Aşkınıla göründü dilde Leylâ
Mecnûn gibi oldu⁴⁰¹ kalb-i şeydâ

17 Yükseldi huzûruña niyâzım
Mağşûdunu buldu şâh-bâzım

18 Ben oldım o demde mest-i bî-hûş
Bir ‘aşk şerâbı eyledim nûş

19 Dalmışdı gönül şafâ-yı ‘aşka⁴⁰²
Düşdüm de o hâk-i pâ-yı ‘aşka

20 Kıldım şu tazarru‘mla ta‘cîz
Yalvardı yakardı kalb-i nâ-çîz

15⁴⁰³

Mef‘ûlü Mefâ‘ilün Fe‘ûlün

1 Şâhin-şeh-i ‘aşk-ı Hâk-pesendim
Ey Pîr-i mükerremim efendim

2 Sen sırr-ı güzîde-i Hudâ’sıñ
Sen nükte-i vahy-ı Kibriyâsıñ

3 Hem mazhar-ı nûr-ı Ve’ d-Duḥâ’sıñ
Hem nefḥa-i ‘aşk-ı Murtaẓâ’sıñ

⁴⁰¹ Matbû nüshada bu ifade “Mecnûn’un oldu” şeklindedir.

⁴⁰² El yazma nüshada bu mısra ilk önce “Düşmüşdü gönül bahâr-ı ‘aşka” şeklinde yazılmıştır.

⁴⁰³ Matbû nüshada (s. 50) “Tazarru” başlığıyla yer alan şiir el yazma nüshada (s. 60) bir önceki şiirin devamı olarak düşünülmüş.

- 4 Leylâları mest eder hayâlîñ
Mecnûn'lara hayret oldu hâlîñ
- 5 Ey rûh-ı ledün kitâb-ı Hâk'sîñ
'Aşkîñ sesisiñ rebâb-ı Hâk'sîñ
- 6 Şi'riñ bize zevk-i bâde verdi
Her nağmesi derdi bâde verdi
- 7 Sevdik seni biz gönülde birsiñ
Kendiñ bize eñ güzel şi'rsiñ
- 8 Bir öyle şi'r ki lâ-yezâlî
Yokdur o demiñ dem-i zevâlî
- 9 Bir şi'r-i ezel-nümâ-yı lâhût
Başdan başadır şafâ-yı lâhût
- 10 Her nüktesi âb ü tâbı 'aşkıñ
Bir nağmedir rebâb-ı 'aşkıñ
- 11 Senden bu niyâz-ı 'âşıkânem
Sendendir ⁴⁰⁴ evet bu hoş terânem
- 12 Feyziñle bahâra cân verirsiñ
Bir goncada gül-sitân verirsiñ
- 13 Bir gül diliyor idim efendim
Ben gülleri destelerle derdim
- 14 Sözdün yüce oldu zât-i pâkiñ
Pür-şa'sa'a şems-i tâb-nâkiñ
- 15 Medhiñde dehâ-yı 'aşk lâzım
Bir başkaca nây-ı 'aşk lâzım

⁴⁰⁴ Matbû nüshada "lütfundur" şeklinde geçmektedir.

- 16 Her bir sözü bir terâne olsun
Lâhûta ve lâ-mekâna dolsun
- 17 Her lafzı ma‘ânî-i Hudâ’dan
Her nüktesi sırr-ı kibriyâdan
- 18 Her kâfiyesi kavâfil-i nûr
Meş‘al-keş-i âsumân-ı meşhûr
- 19 Âhengi şadâ-yı çeng ü neyden
Coşgun dahâ zevk-i reng-i meyden
- 20 Her beyti cihân-ı câna dönsün
Her mısra‘ı âsumâna dönsün
- 21 Biñ ‘âşıkı müşterisi olsun
Alkıyla simâ‘-ı zühre dolsun
- 22 Raqqâşe-i zühre-i çeğâne
Hiç durmadan eylesin terâne
- 23 Meşriqde parıldasın da pek hoş
Doğsun güneş evc-i arza ser-hoş .
- 24 Atsın gece bir ridâ-yı maħmûr
Düşsün yere bir tebessüm-i nûr
- 25 Ay kuruşu güneş gibi fezâda
Hağ bezmine bir simât-ı bâde
- 26 Vaşfiñ ile yer gök inlesinler
Ol vecd-i semâ‘ı diñlesinler

- 27 Yer olsun o dem semâ-yı pür-nûr
Gökler ise bir tecellî-i Tûr
- 28 Bir gülğule kıpsun âsumândan
Çıksın o terâne lâ-mekândan
- 29 Bir sır gibi kâ'inâtı aşsın
Tâ 'arş-ı Hudâ' ya dek ulaşsın
- 30 Allâh'ıma yüz sürüp egilsin
Cânında Hudâ'yı cân bilsin
- 31 Bir nûrdan âftâb olsun
Ol zemzeme müstecâb olsun
- 16⁴⁰⁵
Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün
- 1 Ben 'âciz-i bî-nevâ-yı 'aşkıım
Maqbûlüñ ola nevâ-yı 'aşkıım
- 2 Maqşat baña sen bu söz bahâne
Lütf et kerem et bu nâ-tuvâne
- 3 Ben baħr-ı 'amîķ-i 'aşķa daldım
Daldım da deñizden inci aldım
- 4 Coşmuş idi dalğalarla sâħil
Her dalğası bir cihân mu'âdil

⁴⁰⁵ Bu şiir "Huzurda" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 52), hem de el yazma nüshada (s. 62) yer almaktadır.

5 Bir gül diliyor iken bahârım
Güllerle donandı lâle-zârım

6 Beyhûde mi söylemiş bu şi'ri
Üstadım olan Hüseyn Fahrî

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

7 Düş hâkına ey tâlib-i dîdâr o Pîr'îñ
Gör meşreb-i pâkında ne Cevdet ne saĥâ var ⁴⁰⁶

8 Düşdüm belî hâk-i pâ-y-ı yâre
Ol der-geh-i 'arş-sa-yi yâre

9 Sürdüm yüzümü du'âya durdum
Ben Sidre-i müntehâya durdum

10 Hem secdeye hem rukû'a vardım
Bî-hûş olarak ĥuşû'a vardım

11 Gördüm ki o bâr-gâh açıldı
Her yanıma nûr-ı Hâĥ şaçıldı

12 Peymâne-i nûr olup pey-â-pey
Ėarşımda parıldıyordu her şey

13 Her bir taş-ı şanki yıldız olmuş
Her yıldıza başka nûr dolmuş

14 Her köşesi bezm-i şevĥ-i tevhîd
Sâĥîsi⁴⁰⁷ nigâr-ı cân-ı ümmîd

⁴⁰⁶ Hüseyn Fahrî Dede'ye ait bir şiirdir. Müntehabât-ı Fahrî Post-nişîn-i Mevlevîhâne-i Bahâriye Hüseyn Fahreddin el-Mevlevî, *a.g.e.*, s. 90.

⁴⁰⁷ Matbû nüshada "sâkîysi" şeklindedir.

- 15 Âvize-i kubbesinde ra'nâ
Her kandîli lem'a-i şüreyyâ
- 16 Sağfında kemer degil uzanmış
Başdan başa tâk-ı keh-keşânmış
- 17 Bakdım ki o yer degil semâmış
Bir 'âlem-i nûr-ı i'tilâmış
- 18 Her demde nazarda oldı peydâ
Bir başka cihân-ı cân-ı ma'nâ
- 19 Her zerrede bir bahâr-ı cennet
Her nazrada zevk-i bî-nihâyet
- 20 Pîr'im ne diyor güzelce diñle
Tefler çalarak ziyâret eyle
- 21 Allâh yanında öyle gamlı
Durmağ yaraşır mı yâ elemli
- 22 Başdan başa nûru nûr-ı Hâk'dır
Her zerresi şem'-i Tûr-ı Hâk'dır
- 23 Hâlâ duyulur nidâ-yı 'aşkıñ
Kubbeñde tanîni nây-ı 'aşkıñ
- 24 Şuşmaz o nidâ-yı râz-ı şevkıñ
Cânlarda hezâr-ı sâz-ı şevkıñ

25 Mihrâb-ı hakîkat⁴⁰⁸ oldı câna
Der-gâh-ı mu‘azzamîñ mu‘allâ

26 Yoğ orda zulâm-ı şâm-ı esmer
Hep şubh-ı tecellî-i Peyğamber

17⁴⁰⁹

Mef‘ûlü Mefâ‘ilün Fe‘ûlün

1 Bir zât ki mişli yoğ cihânda
Nâsûtta lâ-mekânda⁴¹⁰

2 Ol sâyede böyle ekrem oldıñ⁴¹¹
Mağbûl-i Hudâ-yı erham oldıñ⁴¹²

3 Ol zât ki zât-ı Aşmedîdir
Her feyz ki var Muhammedîdir

4 Ol zât ki mazhar-ı Hudâ’dır
Ser-tâc-ı celîl-i enbiyâdır

5 ‘Aşkıñ gülüdür şafâ bâğında⁴¹³
Hağ bülbülüdür vefâ bâğında⁴¹⁴

6 Her hüsünde nûru müncelîdir
Her şey onuñ olduğı celîdir

⁴⁰⁸ Matbû nüshada “hakiykat” şeklinde yer almaktadır.

⁴⁰⁹ Bu şiir matbû nüshada (s. 23) “Peyğamberime Niyâz-ı Ubûdiyetim”, el yazma nüshada (s. 114) başlıksız şekilde yer almaktadır.

⁴¹⁰ Bu mısra el yazma nüshada ilk önce “Bi’llâhi ne ‘arşın ve lâ-mekânda” şeklinde yazılmıştır. Vezin hatası vardır.

⁴¹¹ El yazma nüshada bu mısra ilk önce “Ol sâyede böyle a‘zam oldıñ” şeklinde yazılmıştır.

⁴¹² Bu beyit matbû nüshada yer almamaktadır.

⁴¹³ El yazma nüshada bu mısra ilk önce “Firdevs-i Hudâ’da Hağ gülüdür” şeklinde yazılmıştır.

⁴¹⁴ El yazma nüshada bu mısra ilk önce “Ol bâğda ‘aşk bülbülüdür” şeklinde yazılmıştır.

- 7 Bir zât ki kendi Hâk'la kâ'im
Hâk onda o Hâk'da oldu dâ'im
- 8 Âyine-i Aḥmedîde her ân
Nûr-ı Aḥad oldu pertev-efşân
- 9 Kâdri şerefi onuñ büyükdür
Mi'râc oña karşı pek küçükdür
- 10 Ğalip Dede bak ne söylüyor bak
Bir beyt-i zarîf içinde el-ḥak
- 11 Bilmem ne idi ne oldu bilmem
Leb-rîz idi ol ne doldu bilmem⁴¹⁵
- 12 Bir zerre-i pertev-i Muḥammed
Vermede cihâna nûr-ı sermed
- 13 Ma'nâ-yı ḥaḳîkat-i Aḥaddan⁴¹⁶
Aḥmet oluverdi cilve-üfken
- 14 Ma'nâ-yı Muḥammedî de Hâk'dır
Medhinde ne söylesem eḥaḳk'dır
- 15 Bilmem ki ne san'at etdi icrâ
Gizlendi Muḥammed'inde Mevlâ
- 16 Ey matla'-ı nûr-ı ḥikmetu'llâh
Ey manba'-ı feyz-i raḥmetu'llâh

⁴¹⁵ Şeyh Gâlib'in *Hüsn ü Aşk* adlı Mesnevîsinde geçmektedir. Mesnevîde ilk mısra "Evvel ne idi ne oldu bilmem" şeklindedir. Bkz; Şeyh Gâlib, *Hüsn ü Aşk*, (Haz.Orhan Okay, Hüseyin Ayan), Dergâh Yay., İstanbul, 1975, s. 31.

⁴¹⁶ Matbû nüshada "Ahedden" şeklindedir.

- 17 Sen zübde-i cümle enbiyâsîñ
Sen kıble-i cümle aşfiyâsîñ⁴¹⁷
- 18 Her kim ki apıñda bendeñ⁴¹⁸ olmaz
Bi'llâh o kimse Ha'ı bulmaz
- 19 Sensiñ bize secde-gâh-ı vadet
Sensiñ bize kıble-gâh-ı rahmet
- 20 ullu bize pek büyük şerefdir
Allâh'a o eñ yakın arafdır
- 21 Midat köleñi apıñda ul et
Sevgiñle gönül bâında gül et
- 22 Lâyı saña ul degilse mâhım
Lâyı ediver keremli şâhım
- 18⁴¹⁹

Fe'ılâtün Fe'ılâtün Fe'ılâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Ey büyük dâhî-yi Ha cânıma cân Mevlânâ
Var mıdır zât-ı kerîmiñ gibi bir mest-i Hudâ⁴²⁰
- 2 Dudaıñdan dökülen gevher-i Ha lâ'l-i şarâb
Azıñnıñ nüktesidir deste-gül-i faşl-ı hitâb

⁴¹⁷ Matbû nüshada "esfiyâ" şeklindedir.

⁴¹⁸ Matbû nüshada "bende" şeklinde yer almaktadır. (s. 24)

⁴¹⁹ Bu şiir "Âşıklar Sultânı Mevlânâ'nın Huzûr-ı Muallâsı Eşiğinde" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 55). Bu şiir aynı zamanda Bahârî'nin mektupları içerisinde daha kısa ve farklı olarak yer almaktadır. Bkz; Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 76.

⁴²⁰ Bu beyit mektupta "Ey büyük dâhî-yi Hak cânıma cân Mevlânâ/ Görmedim sen gibi bir neyyir-i feyyâz-ı Hudâ" şeklinde yer almaktadır."

- 3 İŖte biñbir eseriñ her biri bir baŖka güzel
Okuyan muñlak olur vâkıf-ı esrâr-ı ezel
- 4 Yüzüñüñ pertevidir Ŗems-i semâ-yi ilhâm⁴²¹
Gösterir bir ıŖıgıñ hüsni ilâhîyi tamâm
- 5 Geceler lem‘a-i hüsñüñ ile mehtâb açılır
Gündüzüñ nûr-ı huzûruñda güneŖ vecde gelir⁴²²
- 6 Bir uçuŖ⁴²³ var ki seniñ Ŗeh-per-i idrâkiñde⁴²⁴
Uçamaz kimse onuñ uçuğu eflâkında
- 7 Fikretiñ ‘arŖa semâvâta⁴²⁵ Ŗıgâr mı nûrum
Bir küçük nükte-i Ŗi‘riñde semâlar bulurum
- 8 Ŗi‘riñiñ herbiri bir faŖlı kitâb-ı ‘aŖkıñ
Beytiñiñ herbiri biri nüktesi bâb-ı ‘aŖkıñ
- 9 Kâlemiñ yazdı bütün Ŗi‘ri hayâtı ‘aŖkı
Eñ güzel sözleri eñ hoŖ nağamâtı ‘aŖkı
- 10 Ebedî her eseriñ nûruna ‘aŖkıñ bürünûr
Onda bir hüsni ezel hüsni müebbed görünûr
- 11 İncelik ‘aŖk zerâfetle bütün berceste
Geliyor Hağ kokuŖu her eseriñ güldeste⁴²⁶
- 12 Cennetiñ KevŖeridir her eser-i Ŗeh-kârıñ
Akıtır dillere hep âb-ı hayât âŖârıñ

⁴²¹ Bu mısra mektupta “Nûrunun pertevidir Ŗems-i senâ-yi ilhâm” Ŗeklinde yer almaktadır.

⁴²² Mektupta, “En ufak tu‘me-i fikrinle seherler yayılır/AŖkıñın pîŖ-i huzûruna güneŖler ekilir” Ŗeklindedir.

⁴²³ Mektupta “kanat” Ŗeklindedir.

⁴²⁴ Matbû nüshada “idrâkında” Ŗeklindedir.

⁴²⁵ Matbû nüshada “samâvât” Ŗeklindedir.

⁴²⁶ Bu mısra mektupta “Bû-yi Hak neŖrediyor her eserin güldeste” Ŗeklindedir.

- 13 Nây-ı şî'riñde terennüm ediyor nefha-i Hâk⁴²⁷
Gül-şen-i vuşlata bülbülsün efendim muṭlaḳ
- 14 Meşnevî nazmı seniñ vahy-ı kitâb-ı 'aşkıñ⁴²⁸
Cebre'îl'i bile mest etdi hiṭâb-ı 'aşkıñ
- 15 Çeng-i Divân-ı Kebîr'iñdeki Hâk'ıñ sesidir
O terennüm o şedâ 'aşk-ı Hudâ nâlesidir
- 16 Rûhlar raḳş ediyor cünbüş-i eş'ârîñdan
Cûylar taşmadadır⁴²⁹ cûşîş-i⁴³⁰ efkârîñdan
- 17 Yadigârîñ bize âyîn-i semâ' oldı ğidâ
Döneriz raḳş ederiz mest-i ezel mest-i Hudâ
- 18 Nâylar hû çekiyor çeng ü rübâb âh ediyor
Çalınan her sâzıñ âvâzesi Allâh diyor⁴³¹
- 19 Nürsuñ zâtıña hep nûr-ı ilâhî dolmuş
Saña bir başka nazar başka tecellî olmuş⁴³²
- 20 Dar gelir fikriñe gök öyle geniş bî-payân
Dibi yoḳ sâhili yoḳ baḫr-ı muḫîṭ-i 'irfân⁴³³
- 21 'Aşkıñ erbâb-ı kemâli saña meftûn etdi⁴³⁴
Tâb-ı⁴³⁵ hüsñüñ nice Leylâ'ları Mecnûn etdi

⁴²⁷ Bu mısra mektupta “Çeng-i şî'rinde terennüm ediyor nağme-i Hak” şeklindedir.

⁴²⁸ Bu mısra mektupta “Mesnevî oldı seniñ nazm-ı kitâb-ı aşkın” şeklindedir.

⁴²⁹ Mektupta “nûrla dalgalanır” şeklindedir.

⁴³⁰ Matbû nüshada “cuşuş” şeklinde yer almaktadır.

⁴³¹ Bu beyit mektupta “Nây Dîvân-ı Kebîr'indeki Hakk'ın sesidir/O terennüm o sadâ alk-ı Hudâ nâlesidir” şeklindedir.

⁴³² Bu beyit mektupta “Nûr seniñ zâtına envâr-ı me'âlî dolmuş/Sende başka nazar başka tecellî bulmuş” şeklindedir.

⁴³³ Bu beyit mektupta “Fikrinin vus'at-ı ulviyyesidir bî-pâyân/Ka'rı yok sâhili yok baḫr-ı muḫîṭ-i irfân” şeklindedir.

⁴³⁴ Mektupta “idi” şeklindedir.

⁴³⁵ Mektupta “fikir” şeklindedir.

- 22 ‘İlm u ‘irfân u kemâl âbide-i ‘unvânîñ
‘Aklı hayrân ediyor ferr-i ‘uluvv-i şânîñ⁴³⁶
- 23 Nûr-ı zâtîñ doğar ufkuñda o lâhût isti‘dâd
Bir güneşîñ ki verir gölgesi hûrşîde kanad
- 24 Ey büyük ‘ârif-i Hâk nûr-ı Hudâ Mevlânâ
Görmemişdir saña beñzer güneş âfâk-ı semâ
- 25 Zâtına gerçi hitâb etmege haddim yokdur
Keremiñ söyletiyor Mithad’ı lütfuñ çokdur
- 26 Gül-şen-i rahmet-i Hâk’ıñ ebedî bir gülüsün
Bâğ-ı gül-zâr-ı Muhammed’de öten bülbülüsün
- 27 Kıyamam öpmege ben koqlamaya Mevlânâ
O kadar nâzlı güzel hüsn ü edâ sünbülüsün
- 28 Kuluñuz ‘âşkıñız sen bize Mevlâ Mevlâ
Saña Mecnûn’uz efendim bize sensiñ Leylâ
- 29 ‘Aşkıñıñ âteşi bir meş‘ale rûhumda yanar
Seni her demde şamîminde tutan kalbim añar
- 30 Añarım ben seni añdıqça gelir vecd ü hurûş
Hatırañdan taşıyor cezbe-i Hâk cûşa cûş
- 31 Zikr ü fikriñle gönül şeh-per açıp yükseliyor
Âsumân pâyıña yükselmede alçağ geliyor

⁴³⁶ Mektupta “İlm u irfân u kemâl oldı senin unvânın / Hayret-âver oluyor akla uluvv-i şânın” şeklindedir.

- 32 Eşiğîñ tâ harem-i nâzîña gönlüm uçamaz
Orada çünkü melekler de kanatlar açamaz
- 33 Her kimiñ kalbini etdiyse hüzün âmâc
Eder Allâh'ına elbette o ma'nen mi'râc
- 34 Türbe-i aqdesiñîñ her taşu bir cevher-i cân
Orda Allâhu Te'âlâ mütecellî her ân
- 35 Kubbesindeñ saçılır yerlere envâr-ı sürûr
Toprağından uzanır göklere bir 'âlem-i nûr
- 36 Degil âvizesi kandîl süreyyâ-yı semâ
Seni taqdîs için inmiş yere ey mihr-i Hudâ
- 37 Açılır bezm-i ilâhîye o türbeñde fütûh
Şunulur zâ'ire her lahzede bir câm-ı şabûh
- 38 Kudsiyân kıblesidir merkad-ı pâkiñdeki nûr
'Âşîkân Kâ'be-i türbeñden alır feyz-i huzûr
- 39 Nûr-ı Haq nûr-ı Muhammed'le bezenmişdi teniñ
Mağz-ı Qur'an'dı onuñçün suhan-ı gül deheniñ
- 40 Gül-şeniñ hâkini öptükçe alırlar derhâl
Gül-şen-i Muştafâvî'niñ koqusun ehl-i kemâl
- 41 Sensiñ ol debdebe⁴³⁷ dârâ-yı serâ-yı melekût
Şeref-i maqdemîñe zemzeme kûs-i lâhût
- 42 Her ne yazsa kâlemim her ne ki söylerse zebân
Seni aşlâ övemez belli olur 'acz-i beyân⁴³⁸

⁴³⁷ Mektupta "diriye" şeklindedir.

⁴³⁸ Bu beyt mektupta "Seni vasf eyleyemez zâhir olur acz-i beyân" şeklindedir.

43 Bilirim ‘âtıfetiñ pek yücedir sultânım
 ulunum zâtıña ben her sözüñe hayrânım

44 Ben seniñ vaşfıña adır degilim Mevlânâ
 Seni med etmededir azret-i a celle ‘alâ

19⁴³⁹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
 (Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1 İyiler şobetini Mevlânâ’m
 Bize bir beyt eyler ifhâm

2 O ne ikmet ne ma‘âlî söyler
 Nükte-i râz-ı cemâli söyler

3 Ezelî ‘aşına düşmüş cânım
 Ben onuñ her sözüne hayrânım

4 Vaf-ı ‘aş etmiş o hep dîdâra
 İşve-i yâra leb-i dil-dâra

5 Baña cânıdır hem o cânânımdır
 Rûhumuñ rûhu o îmânımdır⁴⁴⁰

6 Zâtı a’ıñ o güzel heykelidir
 Ondaki el de udâ’ıñ elidir

7 Gözümuñ nûru efendim de odur
 İki ‘âlemde penâhım da odur

⁴³⁹ Bu şiir “İyiler Sohbeti” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 89)

⁴⁴⁰ Matbû nüshada “iymanımdır” şeklinde yer almaktadır.

- 8 İyiler şöhbeti te´sîrinden
Bağş eden beyti güzeldir cidden
- 9 Hânde gül nârlara tesbîh eyler
Meşnevî'sinde o sulţânım der
- 10 Mübtesim nârlar ile bâğçe güller
Erleriñ şöhbeti eyler seni er

20⁴⁴¹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Yaşınız kaç diye Mevlânâ'dan
Evliyâ mürşidi⁴⁴² ol dândan
- 2 Şordular hem dediler Mevlânâ
Ne büyük sizde olan fazl ü dehâ
- 3 Daha bak sinn-i şebâbında⁴⁴³ adı
‘Ârif-i Hâk idi Mevlânâ'dı
- 4 Ben Hudâ'dan dedi bir yaş küçüğüm
Añlamazdı bunu her ehl-i hüküm
- 5 Altı yüz beş geliyor lafz-ı Hudâ
Ne zarifâne bu mefhûmu⁴⁴⁴ edâ

⁴⁴¹ Bu şiir “Cevapta Güzellik” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 92). Bu şiir aynı başlıkla bazı kelime farklılıklarıyla Bahârî'nin mektubunda da yer almaktadır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 135-136.

⁴⁴² Mektupta “mefharî” şeklinde yer almaktadır.

⁴⁴³ Mektupta “şebâbda” şeklindedir.

⁴⁴⁴ Mektupta “mefhûmî” şeklindedir.

- 6 Bu sözüñ eyleme medlûlünü red
Altı yüz beş be hesâb-ı ebced
- 7 Bu raqamdan biri tenzîl eyle
Altı yüz dördü hem al soñra ele
- 8 Doğduğı yıldı bu târihi anıñ
'Urefâ serveri Mevlânâ' nıñ

21⁴⁴⁵

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Şordu Mevlânâ'ya 'âşıklık nedir bir gün biri
'Âşık olsaydı eger añlardı 'aşk-ı dil-beri
- 2 Verdi Mevlânâ o şahsa⁴⁴⁶ şöyle bak hoş bir cevâb
Her sözü bir nüktedir her şi'ri bir faşlu'l-ñiñâb
- 3 Ben gibi olsañ dedi sen 'aşkı añlarsıñ nedir⁴⁴⁷
Olmayan sulñân-ı 'aşka âşinâ bî-gânedir⁴⁴⁸

22⁴⁴⁹

Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün

(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

⁴⁴⁵ Bir tercüme olan bu şiir hem matbû nüshada (s. 76) hem de el yazma nüshada (s. 32) yer almaktadır.

⁴⁴⁶ Matbû nüshada "zâta" şeklinde yer almaktadır.

⁴⁴⁷ El yazma nüshada bu mısra ilk önce "Ben gibi olsan dedi sen de bilirsñ ki nedir" şeklinde yazılmıştır.

⁴⁴⁸ El yazma nüshada bu mısra "Olmayan 'âşık ne bilsin 'aşkı o bî-gânedir" şeklinde de yer almaktadır.

⁴⁴⁹ Bu şiir "Selçuk Hükümdârının Sarayında" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 59). Bu şiir, şâirimizin mektubunda da yer almaktadır. Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 170-174.

- 1 Türk sultân Şa‘îd-i Rükne’ d-dîn
O mükerrem muhibb-i ehl-i yakîn
- 2 Gösterüp şîme-i⁴⁵⁰ kadîr-dânî
Etdi taqdîr ehl-i ‘irfânı
- 3 Kimde varsa seciyye fazl ü hüner
‘Ülemâya o böyle hürmet eder
- 4 Nürdur nûru eyleyen idrâk
Görmeyen gözden âftâbe ne bak
- 5 Kendi nûr olmasaydı görmezdi
Zât-ı eşyâyı göz görüp sezdi
- 6 Ediyordu o pâdişâh-ı zamân
Şâhib-i fazl olanlara ihsân
- 7 Sever elbette yâr ü ağyârı
O kadîr-dân olan hüküm-dârı
- 8 Konya’nın eñ güzîde eşrâfın
‘Arz için hem o yolda eltâfın
- 9 Da‘vet etdi ziyâfete bir gün
O ziyâfet miydi yoksa düğün
- 10 Oturup taht-ı ihtişâmında
Gösterip her şeyi nizâmında
- 11 Geldiñiz hoş diyüp kerimâne
İltifât eyliyordu mihmâne

⁴⁵⁰ Mektupta “şemme” şeklindedir.

- 12 Geldiler hep benâm ‘âlimler
Şadr-ı iclâle çıktılar yer yer
- 13 Şerefe’ d-dîn Sırâce’ d-dîn Erler
Orada Şadre’ d-dîn de var derler
- 14 Kimi tahtıñ oturdu sağında
Kalmamak için şehiñ ırâğında
- 15 Kimi tahtıñ şolunda yer aldı
Öyle kim bir bir üste bir hâldi
- 16 Sarayıñ bâğçesinde nâ-mahdûd
Gül ü reyhân u lâle vardı füzûd
- 17 Süslüyordu bahâr gül-zârı
Hep çiçekle donatdı eşcârı
- 18 Döküyordu şabağ jâleleri
Duyulurdu hezâr nâleleri
- 19 Nâ-gehân⁴⁵¹ bir ‘amûd-i nûrânî
Etdi işrâk bezm-i ‘irfânı
- 20 Parladı öyle kim şabağ oldu
Çeşm-i âfâk nûrdan doldı
- 21 Tütüdü hep ‘anberiñ buğurdânlar
‘Aşğdan şanki yandı vicdânlar
- 22 Terk edip hem melekler eflâkı
Vecd ile öpüyordular hâkı

⁴⁵¹ Matbû nüshada “nâgihan” şeklide yer almaktadır.

- 23 Yüzünü âsmân-ı nâsûtuñ
Süsledi tâ'irânı lâhûtuñ
- 24 Hûrlar zevk ü neş'e serperdi
O ne 'âlemdi tüyler ürperdi
- 25 Her cihet cennet oldı bâlâdan
Öyle bir râhat oldı Mevlâ'dan
- 26 Güldü meclis ki neş'e-zâr oldı
Taşt-ı Kevşer piyâleler doldı
- 27 Geldi çünkü Cenâb-ı Mevlânâ
Maqdeminden göründü nûr-ı Hudâ
- 28 Şanki güllerden insân olmuşdu
Yürüyorken o misle dolmuşdu
- 29 Hâṭve ḥaṭve zülâmı etdi ḥarâb
Nûr sîmâsı oldı bir meh-tâb
- 30 Şarķı u ğarbe zekâsı bir meş'al olur
Öyle bir er cihânda az bulunur
- 31 Ne mübârekdi merd-i dâhîdi
Her sözü her şeyi ilâhîdi
- 32 'Urefânîñ⁴⁵² başında geldi o şâh
Sûreniñ evvelinde Bismi'llâh

⁴⁵² Mektupta "irfânın" şeklindedir.

- 33 O gelince sarâyda doğdu güneş
Ne güneş kim cihânda yok oña eş
- 34 Bakarak saltanatlı dîvâna
Durdu o ‘âşıkânla bir yana
- 35 Havuzuñ bir kenârına şöyle
Oturup külfet etmiyordu bile
- 36 Vüzerâdan Emir Pervâne
Etdi teklif çok muşirrâne
- 37 Dedi lâyıķ degilsiñiz şâhım
Size yer var gönülde ey mâhım
- 38 Lâyıķ olmaz bu yerde nûr-ı Celâl
Güneşin burcu âsumân-ı kemâl
- 39 Geliñiz şadr-ı nâz-ı iclâle
Sizsiñiz lâyıķ ancak iķbâle
- 40 Aldırış etmedi o şâh-ı kavîm
Mazhar-ı sırr-ı ahsenü’t-takvîm
- 41 Öyle bir nûra âsumân dardı
Kendi mihrâķı bir semâ vardı
- 42 Bir sebûdur ki neşveden dolmuş
Bezmi mi‘râc-ı ‘âşıkân olmuş
- 43 ‘Ülemâ hep gitdiler yanına
Güller açmış olan o gül-şenine

44 Bakarak Şeyh Şadru'd-dîn dedi kim
O muhaddis olan fakîh ü haķîm

45 Bize söyler bu va'zîñiz hay hay
Ve mine'l-mâi külle şey'in hay

46 Dedi ol dem Cenâb-ı Mevlânâ
O güher-bâr⁴⁵³ o nâzenîn-i Hudâ

47 Biliñiz kim siz âgehân yâ hay⁴⁵⁴
Ve mina'llâhi külle şey'in hay

48 Bütün eşyâyı Hâlik'im yaratır
Yaratan bir haķîkaten⁴⁵⁵ birdir

49 Dirilir Haķ'la mâ'î Dicle Furât
Şu da içmişdi ondan âb-ı hayât

23⁴⁵⁶

Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

1 Hâzret-i Şultân Veled'in feyz ile
Yazdığı Dîvân⁴⁵⁷ gezer elden ele

2 Yazdı bize şi'r ile ma'nâsını
Âyet-i Qur'ân'ı müeddâsını

⁴⁵³ Matbû nüshada "küherbar" şeklinde yer almaktadır.

⁴⁵⁴ Mektupta "ey ey" şeklindedir.

⁴⁵⁵ Matbû nüshada "hakiykat" şeklinde yer almaktadır.

⁴⁵⁶ Bu şiir matbû nüshada (s.73) "Sultan Veled Efendimiz ve Şiirleri", el yazma nüshada (s. 98) "Dîvân-ı Şultân Veled" başlığıyla yer almaktadır. Bahârî bu şiirin yazılma sebebini el yazma nüshadaki şiirin girişinde şöyle ifade eder: "Dostum Feridûn Nâfiz, Sultan Veled Efendi'mizin Dîvânını bastırıldığı zaman kendisine yazdığım mektupta nâçiz ihtisâslarımı şu beytlerle terennüm etmiştim."

⁴⁵⁷ Matbû nüshada "diyvan" şeklinde yer almaktadır.

- 3 Şi'r-i beligindeki her hoş edâ
Zemzeme-i çeng-i ilâhî şadâ
- 4 Himmetiniñ damlası'ummân olur
Her sözü gönülümde bir îmân olur
- 5 'Aşkî gönül ufkuna şimşek çıkar
Her ışığı Kevşer olur nûr akar
- 6 Şi'ri ki dîvân-ı⁴⁵⁸ Hâk ilhâmıdır
Rabb-ı Kerîm'in büyük in'âmıdır
- 7 Şundu bize şî'r ile bilseñ neler
Bezm-i ezel bâdesi peymâneler
- 8 Añlamak isterseñ eger Pîr'ini⁴⁵⁹
Al oku Şultân Veled'in şî'rini
- 9 Rağş ediyor bang-ı rebâbiyle hûr
Keñdisi de sözleri de hepsi nûr
- 10 Rûh-ı kudüsdür o ilâhî humâ
Eyledi Hâk evcine hep î'tilâ
- 11 Gökde güneş pâyiñe bir ferş olur
Şeh-per-i Cibrîl-i Hudâ 'arş olur⁴⁶⁰
- 12 Bâr-geh-i vuşlat-ı Hâk tâkıdır
Rûh melekler bile müştâkıdır

⁴⁵⁸ Matbû nüshada "diyvan" şeklinde yer almaktadır.

⁴⁵⁹ Matbû nüshada "piyrini" şeklinde yer almaktadır.

⁴⁶⁰ Bu beyitteki mısraların sıralaması matbû nüshada değişiktir.

- 13 ‘Aşk-ı ilâhîde döker ruhları
Şevk ile gül-rûy-ı Muhammed teri
- 14 Sırr-ı şehin-şâh-ı selâfîn-i dîn
Mazharı olmuşdur o Hakkâ’l-yakîn
- 15 Bahşîşi hem kendisi şâhânedir
Feyz ü fazîletde o bir dânedir
- 16 Vechi bize kıble-i cândır hele
Öpmek için dâmenin aldım ele
- 17 Gördüğü ândan beri dîvânedir
Gönlüm onuñ şem‘ine pervânedir
- 18 ‘Aşk ile bir derd ile kim hastayım
Lütfuna in‘âmına dil-besteyim
- 19 Ben⁴⁶¹ kulunuñ elbet erer dâdına
Hazret-i Şulţân Veled imdâdına
- 20 Midhat’ını añdığı dem ‘ârifân
Sîne olur feyz ile bir gül-sitân
- 21 Ben ne desem azdır o sulţânıma
Göz bebegim cânım o cânânıma⁴⁶²

⁴⁶¹ Matbû nüshada bu kelime “bir” olarak yazılmıştır.

⁴⁶² Bu son beyit el yazma nüshada bir önceki sayfada yer almaktadır.

24⁴⁶³

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Sâ‘atîñ zemzemesi etmede tıx tâx tıx tâx
Ne şamîmâne bu sesler beni eyler inîâk
- 2 Arkadaşdır baña göstermede âşâr-ı vefâ
Geceler ‘aşkım ile kıalsam eger hep tenhâ
- 3 Durmadan hep çalışır tıx tâx tıx tâx tıx tâx
Ne uşûlüne bu âheng-i mesâ‘îsine bak
- 4 Gösterirken hele evkâtı çalar hem inler
Mûsikî nağmesini gönlüm o sestem diñler
- 5 O da müştâk-ı ezelmış gibi etmekte enîn
Titirer⁴⁶⁴ sonra biter kalbi içinde o tanîn
- 6 Arkadaşlık ederek der baña Midhat mutlak
Tıxıtâklar da hakikatde birer şayha-i Hak
- 7 Târ-ı zulmetleri saçlar gibi âgûşa şarar
Âh gönlüm gece Mecnûn gibi Leylâ’yı arar
- 8 Severim sâ‘atimi herkes uyurken uyanık
Gâlibâ ‘aşk ile o ben gibi bir bâğrı yanık

⁴⁶³ Bu şiir “Duvar Saatim” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 87)

⁴⁶⁴ Matbû nüshada “titirer” şeklinde yer almaktadır.

25⁴⁶⁵

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 ‘Aşkî ben ta‘rîfe yeltenmem bile
Vaşfi bî-pâyân şıgar mı hiç dile
- 2 ‘Aşkîñ evşâfında hayrân ‘âşıkân
Öyle bir dil-ber ki o hep hüsn ü ân
- 3 ‘Âşıkân añlar o hüsn-i dil-beri
Tatmayan bilmez şerâb-ı Kevşer
- 4 ‘Aşkî beñzetdim ilâhî bir kuşa
Şeh-perin hem mevc-i cûşa cûşüşa
- 5 Öyle bir kuş kim o lâhût âşiyân
Dar gelir pervâz ederken âsumân
- 6 ‘Aşk tenhâ-yı huzûr ister dile
‘Aşk beñzer nağme-ger bir bülbüle
- 7 Her ağaç olmaz onuñçün⁴⁶⁶ âşiyân
Gerçi ‘aşkîñ vaşfi her şeyden a‘yân
- 8 Bir ağaç ister mu‘attar yemyeşil
Mis koğan dallar mu‘anber zencebîl
- 9 Gıncası yâkût zümrüden güzel

⁴⁶⁵ Bu şiir “Aşka Dâir” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 94). Matbû nüshada aynı başlıkla bir şiir daha bulunmaktadır (s. 118). Bu şiir “Aşkın Ağacı” başlığıyla Bahârî’nin mektubunda bazı kelime değişikliği ve beyit sayısı farklılığıyla yer almaktadır. Şiire, matbû nüshada olmayan bir beyit vardır: “Bir güzel söz söyledim bak ben size / Öğretir Kur‘ân bize bu ma‘nâyı” Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 124-125.

⁴⁶⁶ Mektupta “anınçün” şeklindedir.

Meyvası ezvâk-ı lâhût-i ezel

- 10 Bir ağaç ister ki olsun hep o nûr⁴⁶⁷
Her dalından bir güneş etsin zühûr
- 11 ‘Aşkıñ ârâm-gâhı dallar başkadır
İncizâbı meyli dâ’im şekvâdır⁴⁶⁸
- 12 Bir ağaç ister⁴⁶⁹ ilâhî mâverâ
Nûş-gûdur⁴⁷⁰ dâ’im hayâtiyyet-nümâ
- 13 Kuvveti Hâk’dan alan bir kökdedir
Aşlı sâbitdir fûrû’u gökdedir
- 14 Şarḡ u ğarba gölgesin temdîd eder
Gölgesinde⁴⁷¹ kim bulunsa ‘ıyd eder
- 15 Lâ-mekânî bir ağaçdır müntenâ
Nûrdur o bî-ḥad ü bî-müntehâ
- 16 ‘Âşıkım ben âh ‘aşka ‘âşıka
‘Aşk ‘âşıkdır Cenâb-ı Hâlîk’a
- 17 ‘Aşkdan Hâlîk yaratmış ‘âlemi
Mazhar etmişdir o sırra Âdem’i
- 18 Dâ’im ol ey ‘aşḡ-ı nûra nûrumuz
Ṭûrumuz maşṭûrumuz menşûrumuz

⁴⁶⁷ Bu mısra mektupta “Bir ağaç ister ki ser tâ ser o nûr” şeklindedir.

⁴⁶⁸ Mektupta “aşkadır” şeklindedir.

⁴⁶⁹ Mektupta bu kelime yerine “var kim” ifadesi yer almaktadır.

⁴⁷⁰ Matbû nüshada “nusgu” şeklinde yer almaktadır. Mektupta “fiskîdir” şeklindedir.

⁴⁷¹ Mektupta “sâyesinde” şeklindedir.

26⁴⁷²

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Gül-sitân şâ'iri Sa'dî'den şu birkaç kelime
Tâ çocuklukta okurken de giderdi hoşume
- 2 Yazayım dinleyiniz bak ne demiş Şeyh Sa'dî
Zâhiren sâde olan bir söz ama hikmetdi
- 3 Der ki bir bâğda cânânın elinden birgün
Geçdi bir kil elime mis gibi hoş-bû gül-gün
- 4 Şordum 'anber mi desem sende ne hoş bu hoşular
Beni mest eyledi tâ rûhuma dek neş'e dolar
- 5 Dedi ben bir çamurum gerçi faķat bir müddet
Arkadaşlık ederek gül ile etdim ülfet
- 6 Bu güzel mis hoşuyu işte ben ondan aldım
Toprağım yoksa hakîkatde değışmez bu adım
- 7 İşte bir nükte-i hikmet bize Sa'dî söyler
İyilerden iyi hûy insâna te'sir eyler

27⁴⁷³

Fe'îlâtün Mefâ'îlün Fe'îlün

(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

- 1 Baña derler çocuklarım ekşer
Ne için böyle güllü müllü eşer

⁴⁷² Bu şiir "Gülistân-ı Sâdi'den" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 106)

⁴⁷³ Bu şiir "Şiirlerimi Tenkid" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 112). Bu şiirin kafiye düzeni şiirin bazı yerinde değışmiştir.

- 2 Yazıyorsun şi‘rde sen mu‘tlak
Şi‘ri terk et biraz da keyfine bak
- 3 A baba yazmak istiyorsan eger
Yazıver bir iki ma‘kâle eser
- 4 Fâ‘ilâtün mefâ‘ilün fa‘ilün
Diye yorma dimâgını her gün
- 5 Ben dedim ki ha‘kîkaten yavrum
Bunu ben de böyle istiyorum
- 6 N’eyleyim kim bahârı çok seviyorum
Gülleri lâle-zârı çok severim
- 7 Gül-sitân-ı bahâr-ı ‘aşkımda
Açılan şi‘r-i ezhârı çok severim⁴⁷⁴
- 8 Kâkûl⁴⁷⁵ üzre şanki sünböldür
Zühre-i leyl-i târ-ı çok severim
- 9 Verir ilhâm-ı ‘aşıkâne baña
Bülbül-i nağme-kârı çok severim
- 10 Diñlenirim göñlümüñ rebâbından
Çıkan âvâz-ı târ-ı çok severim
- 11 Şanırım dâsitân-ı ‘aşkımdır
Nâle-i nây-ı zârı çok severim
- 12 Oğurum Pîr’imiñ şi‘rlerini
Ben o eş‘âr-ı yârı⁴⁷⁶ çok severim

⁴⁷⁴ Vezin hatası vardır.

⁴⁷⁵ Matbû nüshada “kâgûl” şeklindedir.

⁴⁷⁶ Matbû nüshada “eşarı yâr-ı” şeklinde yazılmıştır.

- 13 Beni kılmış Hudâ-yı lem-yezelîm
‘Âşık-ı Pîr-i dest-gir-i ezelîm
- 14 Gerçi zâhirde ben Bahârî’yim
Rûh-i pâkimde Kird-kârîyim
- 15 Hilkatim eylemiş o Rabb-ı Ğafûr
Gül ü lâle vü ‘aşkıdan meftûr
- 16 ‘Aşkım âh ‘aşk var serde
Yine düşdüm bak işte derde
- 17 Ser-hoşum neşve-zây-ı muţlaka
Çünkü maḥvım o bâde-i Haḫ’ta
- 18 Ḳalb-i Mecnûn’um öyle ḫayrân ki
Nerde Leylâ’m bilmiyor şanki
- 19 Duydu bir nağme sevgi yükseldi
Her taraḫdan terâneler geldi
- 20 Düşdü gönlüm bu şi’r-i sevdâya
Ben ḫapıldım o hoş tesellâya
- 21 Ḫalık’ımdan bu oldu lütf-ı diger
Yazarım şöyle böyle ḫayli eser
- 22 Bunu ḫâcet mi var ki bilmeñize
Eyilik yap da derler at deñize
- 23 Ḫalk bilmezse Ḫâlîk’ım o bilir
Bu da bir gün gelir ki añlaşılır

24 Dediler hoş bu doğru sözdür ama
Bu da bir fikr-i şâ'irâne edâ

28⁴⁷⁷

Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

1 Şordular Hâkîm Loqmân'a⁴⁷⁸
Ders-i hikmet veren o insâna

2 Kimden öğrendiniz bu âdâbı
Bu güzel terbiye bu îcâbı

3 Gülerek söyledi o hikmet-gû
Ben edebsizlerden aldım âdâbı

4 Dedi kim biliñiz hâkîkat⁴⁷⁹ bu
Baña öğrettiler reh-i şavâbı

5 Baña onlardır eyleyen ta'lîm
Beni onlardır eyleyen de hâkîm

6 Ben edebsizlerde gördüğüm hâli
Yapmadım öyle çirkin ef'âli

7 Hep şaķındım o türlü hâ'ileden
Baña hoş gelmeyen mu'âmeleden

8 Böylelikle düzeltdim ahlâķım
Beni insân yarattı Hâllâķ'ım

⁴⁷⁷ Bu şiir "Terbiye Mefhûmu" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 120)

⁴⁷⁸ Vezin hatası vardır.

⁴⁷⁹ Matbû nüshada "hakiykat" şeklinde yer almaktadır.

29⁴⁸⁰

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

- 1 Rü'yâmda bir geceydi cânân
Etdikdi seniñle şöyle seyrân
- 2 Gitdik adaya o cây-ı 'aşka
Daldım orada fezâ-yı 'aşka
- 3 Çamlıkda o hoş şafâlı yerde
Yâ Rabbî o an ki zevk nerede
- 4 Her sâye-i meşceri güzeldir
Bence ada câyı bî-bedeldir
- 5 Gâhî oturup yanımda handân
Gâhî gezinir idin perîşân
- 6 Tâvus gibi hîrâm ederdiñ
Gönlümdeki 'aşkı tam ederdiñ
- 7 Gahi konuşur idin benimle
Şoĥbet ne güzeldi gül-bünümle
- 8 Âheng-i tekellümüñle inler
Meftûnuñ olur gönül ki diñler
- 9 Âġâze-i nâz nâz-ı 'aşka
Cân mı dayanır niyâz-ı 'aşka
- 10 Her ġamze-i çeşm-i âhuvâneñ
Gönlüm kuşun avlamak bahânen

⁴⁸⁰ Bu şiir "Gençliğimin Bir Rü'yâsı" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 152)

- 11 Gitdikdi manastıra beraber
Gezdikdi o ma‘bedi ser-â-ser
- 12 Görseydi seni şanem-perestân
Ol deyrîñ içinde böyle cânân
- 13 Karşında ederdiler perestiş
Dâmânıñı öpmek üzre verziş
- 14 Nûr indi şanırdılar zemîne
Meryem yine geldi ‘âlemiñe
- 15 Hüsünüle o yer münevver oldu
Şanki geceler güneşle doldı
- 16 Çıkdık oradan da biz beraber
Mesrûr u laţîf hande-perver
- 17 Bir çam dibine mekân kıldık
Yek-dîgere kalbi râm kıldık
- 18 Deryâya bakıp bakıp da durduk
Bir gölgede seyr için oturduk
- 19 Durgundu deñiz o hem münevver
Her lem‘ası⁴⁸¹ kalbe nûr serper
- 20 Hüsünüñ gibi bî-nihâye bir nûr
‘Âriflere remz-gûy-i **Ve’-t-Tûr**
- 21 Bir keşf-i bâd-bân küşâde
Peydâ oluverdi şaţ-ı mağâ

⁴⁸¹ Matbû nüshada “lam’ası” şeklinde yer almaktadır.

- 22 Açmışdı kanadların gezerdi
Sevdalı deñizde sır sezerdi
- 23 Âheste vezânî-i şabâdan⁴⁸²
Bir müjde alıp da dil-rübâdan
- 24 Gönlüm gibi çırpınırdı nâ-gâh
Âvâre ğarîb ‘aşka hem-râh
- 25 Füşhat-geh-i şevk içinde pûyân
Cânânın arardı şanki her ân
- 26 Meftûn kat‘ eder merâhil
Eyvâh uzak vişâl-i sâhil
- 27 Her manzara bir behişt-i şâdi
Bakdıqça şafâ eder temâdî
- 28 Çamlıkda terâne-dâr kuşlar
Derd ehline râz-ı ‘aşka söyler
- 29 Her nağmede bir şafâ-yı mesti
Yad etdiriyor idi Elesti
- 30 Parlağdı şafâ-penâh âfâk
‘Aşkım gibi şu‘le-gâh âfâk
- 31 Karşımda cihân cihân letâ‘if
Cânân baña ecmelü’z-zerâ‘if

⁴⁸² Matbû nüshada “sebadan” şeklinde yazılmıştır.

- 32 Her lâhza görünsün i‘tilâsı
Var ‘aşk ile hüsniñ incilâsı
- 33 ‘Aşk ehli ile bilir bu râz-ı hüsni
Meşşâta-ı rûh-tırâz-ı hüsni
- 34 ‘Aşk ehline etmeli dehâlet
Tevhîd ile bulmalı halâvet
- 35 Karşımda gülen bu hüsni-i muṭlak
Her cilvede bir tecellî-i Hâk

30⁴⁸³

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün)

- 1 Çek nâzlı yârim çek şandalıñ yana
Derdimi dökeyim ben yana yana
- 2 Gönlümün söyleyim bestesin saña
Dudağdan şunarken şarâbıñ baña
- 3 İçeyim hüsniñü ben kına kına
Mest olup kalalım öyle yan yana
- 4 Çek nâzlı yârim çek şandalıñ kıya
Gezelim köfrezi gel doya doya
- 5 İsterim bir gece ben gönül bu ya
Gölgemiz ‘aks edüp nûrlu bir şuya

⁴⁸³ Bu şiir hem matbû nüshada (s. 111) hem de el yazma nüshada (s. 20) “Körfezde” başlığıyla yer almaktadır. Şiirin vezin problemi vardır.

6 ‘Aşkımız işlesin şî‘rden oya
Dalalım baş başa tatlı uykuya

31⁴⁸⁴

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1 Neydi Yâ Rabbî o gün şanki güneşden seldim
Gönlümüñ açdığı ma‘nâlara ben yükseldim

2 Aydan aydın olan eflâkda gezdim tozdum
Mâni‘ olmazdı tenim maddede ammâ özdüm

3 Gökleriñ süsleri yıldızları geçdim gezdim
Tâ uzaklarda faķaķ ‘âlem-i diğer sezdim

4 O ne bir ‘âlem idi ‘âlem-i lâhûta geçer
Onu Peyğamberime ‘âşık olan dîde seçer

5 Gördüğüm debdebe bir salţanat otağı idi
Rabbimiñ gül-şeni Peyğamberimiñ bâğı idi

6 O ne gül-şen ki güneş gül gibi yâķûtu
Ezeliyyetle ebed mülketiniñ bir mebhûtu⁴⁸⁵

7 Vüs‘at-ı ufķuna nisbetle semâlar daralır
Âsumân kevkebe haşmetle zemîninde ķalır

8 Şom gümüş yâsemeni cennet-i zümrüt çemeni
Gece âvîzesi biñlerce şuheyl-i Yemenî

⁴⁸⁴ Bu şiir “Bir Nûr Âleminin Eşiğinde” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 40) hem de el yazma nüshada (s. 22) yer almaktadır.

⁴⁸⁵ El yazma nüshada bu beyit diğer sayfaya tekrar yazılmıştır.

- 9 O ne gül-şen ki ağaçlardaki biñ bülbül öter
Güllerin Hakk kokuşu şule-i renginde tüter
- 10 Lâlesi pertev-i Cebrîl ile bir meş'ale-i nûr
Bâdesi Tûr-ı tecellîdeki meyden maḥmûr
- 11 Jâle şellâle-i 'aşkından ilâhî kaṭarât
Şuyu yenbû'-i muḥabbetden aḳan âb-ı ḥayât
- 12 Dalğalandıkça nesîminde ilâhî koḳular
Neşve-i vahy ile sermesti olan gönü şarar
- 13 Gündüzünden doḡar âfâka cemâlin güneşi
Biñ güneş bir arada doḡsa onuñ olmaz eşi
- 14 Öyle aydın ki ḳararmaz hele aḳşâmın aḳı
Görünûr lâhzada biñlerce şabâhın şafaḳı
- 15 Elde billûr ḳadeḫlerle melekler dolaşır
Şevḳ ile Kevseri 'uşşâḳ-ı ilâhîye taşır
- 16 N'oldı bilmem baña birden bire bî-hûş oldım
Hakk'ın ezvâḳ-ı şerâbiyle leb-â-leb doldım
- 17 Gözümü gönüümü bir nûr-ı ilâhî şardı
O tecellîde ne 'aklım ne de fikrim vardı
- 18 Perdelerden öte bir vech-i dil-ârâ-yı İlâh
Müncelî oldu ḥayâlimde şaşırdım bi'llâh
- 19 'Akseden cânımın a'mâḳına bir ses ne idi
Baña Ḳur'ân gibi sırrımda bu ma'nâyı dedi

20 Ben Muḥammed kızıyım dost ‘Alî’niñ eşiyim
Ruḥ-ı Zehrâ-yı nübüvvetdeki ‘aşk âteşiyim

21 Nûrum envâr-ı Nebî ‘aynî yedu’llâh elim
Kaynağın çünki odur âb-ı ḥayât-ı ezelim

22 Tıbkı Peyğamberiñ âhengine beñzerdi sesi
Beni ğaşyeyledi duydum o ilâhî nefesi

23 Şıçradım vecd-i tea‘bbütle yerimden kıptum
Eşiginde kapanıp yerleri öpdüm öpdüm

32⁴⁸⁶

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1 Bak şu ördeklere vaḫ vaḫ ötüyorlar arada
Ne kadar neş‘elidir sesleri hep bir arada

2 Hepsi baş kaldırarak vaḫ vaḫ eder yem bekler
Ne diyor ḥâl diliyle bize bak ördekler

3 Ḥasretiz biz deñize bir göle ḥatta dereye
Gidelim yok şuyumuz yüzmege bilmem nereye

4 Bize bir lâḥza şuda yüzme verir başka ḥayât
Yüzeriz cilve eder neş‘emiz artar kât kât

5 Oynaşır kıoklaşırız çırpınırız keyf ederiz
Dalarız yükseliriz dalğalar üzre gideriz

⁴⁸⁶ Bu şiir Komşunun Ördekleri” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 96) hem de el yazma nüshada (s. 88) yer almaktadır.

- 6 Façağ eyvâh hep⁴⁸⁷ bunlara hasret kaldık
Şu deyip hâl-i perîşânımıza biz daldık
- 7 Siz gibi yer içeriz gâh açız gâh tokuz
Şeklimiz beñzemez ama hepimiz mañlûkuz
- 8 Veriñiz bir avuç arpa ya mısır şu ân açız
Bizi Hağ böyle yaratmış size biz muhtâcız
- 9 Bağıñız hâlimize ‘ibret alıñ insânlar
Sizdeki kudrete müştâk bütün hayvânlar
- 10 Bizde vardır kanad ammâ uçamaz göklerde
Elimiz yok var ayak kudreti yok köklerde
- 11 Dilimiz varsa da âmâlimizi anlatmaz
Ağızımız varsa da her ni‘meti bilmez tatmaz
- 12 Gözümüz varsa da görmez özünü ma‘nânıñ
Aldatır şüreti bir lokma yemi dünyânıñ
- 13 Sözüümüz ‘ömrümüzüñ seyri gibi hep vak vak
Ne desek sözlerimiz çünkü hağîkatden⁴⁸⁸ uzak
- 14 Düşün insân evet sende hağîkatler⁴⁸⁹ var⁴⁹⁰
‘Arş var rûh var debdebe haşmetler var
- 15 Sendedir kanad ammâ uçamaz eflâke
Sendedir ma‘nen o kanad şaplanıvermiş hâke

⁴⁸⁷ Matbû nüshada “ki” şeklinde yer almaktadır.

⁴⁸⁸ Matbû nüshada “hakiyat” şeklinde yer almaktadır.

⁴⁸⁹ Matbû nüshada “hakiyat” şeklinde yer almaktadır.

⁴⁹⁰ Bu mısra matbû nüshada “Düşün insân ki evet sende hakîyatler var” şeklinde yer almaktadır.

16 ‘Aşkdan bir kanad aç ‘arşa kadar yükselsin
Nûrdan baħr-ı ilâhîye aħar bir selsiñ

17 Saña uçmak verecek kimseyi bul öğretsiñ
Çünkü sen ma‘rifet-i Hâk’da büyük ‘ibretsiñ

18 Saña Allâh’a eren kol ve kanadlar taksın
Sen şu aydan şu güneşden bile pek parlaksıñ

19 Harem-i yâre kadar varmak için gökleri del
Ezelî varlığına aşlına yüksel yüksel

33⁴⁹¹

Mef‘ûlü Mefâ‘ilün Fe‘ûlün

1 Mâh-ı şiyâm-ı kenz-i güfrân
Ey bâ‘iş-i feyz-ı ehl-i îmân

2 Sen cilve-geh-i kelâm-ı Hâk’sıñ
Pek muhterem ây desem eħaħksıñ⁴⁹²

3 Kır’ân-ı ‘azîm sende inmiş
Âğûşuna Muħammedî sinmiş

4 Kır’ân ile süslenince nûruñ
Bayrâm ile artıyor sürûruñ

5 Tavşifiñe bizde kudret olmaz
‘Ulviyyetiñe nihâyet olmaz

⁴⁹¹ Bu şiir “Ramazan Ayına” başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 108)

⁴⁹² Bu mısra el yazma nüshada ilk önce “Mahbûb-ı Hudâ desem eħaħkıdır” şeklinde yazılmıştır.

6 Tenzîl-i kelâm-ı zü'l-Celâliñ
Bildirdi füyûzun Hakk-ı me'âliñ

7 Sen bahşış-i feyzsin nûr-ı Hakk'sıñ
Tebcîl-i kalûbe müstaḥaksıñ

8 Vaşfetti seni şu yolda Molla
Ol sürûr-ı vâşılımı Mevlâ

9 Dîvân-ı Kebîr-i ekreminde
Hep Hakk'ı bilir bütün deminde

10 Bak beyt-i zarf içinde şâhım
Tavşîf ile süslüyor o âhım

34⁴⁹³

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

1 Kadın güler gül açar hep o reng-i sîmâda
Kadın gibi ola câzib ne var ki dünyâda

2 Kadın güzelliğe 'aşka o bir cihân olmuş
Ki nûr-ı nâz-ı muḥabbetle ser-tâ-ser dolmuş

3 Kadın ki şâ'iriñ olmuş fezâ-yı ilhâmı
Bağışlarında bulur hep hümâ-yı ilhâmı

4 Kadın ki gögsümüzüñ hem o bir güzel gülüdür
Göñül açar konuşurken de neş'e bülbülüdür

⁴⁹³ Bu şiir "kadın" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 101)

- 5 Edâsı işvesi câzib sevimli her hâli
Nezâketiñ müteḥakkim güzîde tımşâli
- 6 Bedî'alar yaratır her gurûr-ı nâzında
Güzelliğîñ ne edâ var o dil-nüvâzında
- 7 Tekellümündeki ses mûsikîniñ âhengi
Dudağlarında tebessüm şerâb-ı gül rengi
- 8 Kadın sever sevilirken ne nâzlı bir ma'şûk
Bütün güzellige mâliki o başka bir maḥlûk
- 9 Harîm-i hissine maḥremdir ince bir rûḥuñ
Şarar bütün yarasın hem o kalb-i mecrûḥuñ
- 10 Kadın melîkedir elbet erîkeler yaraşır
Bütün güzelligi nâzı omuzlarında taşır
- 11 O bir piyâlesidir ki sebu-yi gül nûruñ
Göñül şerâbına kıanmaz o ince billûruñ
- 12 Eser saçındaki sünbüle dalğa dalğa şemîm
Dügümlerin açıyorken yavaşça dest-i nesîm
- 13 Hudâ-yı lem-yezelîñ yeryüzünde bir melegi
Nedir kadın ki bahârîñ o eñ güzel çiçeği
- 14 Kadın nedir saña ben söyleyem ki şi'r-i Hudâ
Kadın için ne diyor bak Cenâb-ı Mevlânâ
- 15 Pertev-i Hâk'dır o ma'şûk değil
Şanki Hâlik'dir o maḥlûk değil

35⁴⁹⁴

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Farq için olgun olmıyan hâmı
Vererek ders-i vahdet âgâhı
- 2 Dedi kim Bâyezid-i Bistâmî
Leyse fî cübbetî siva’llâhi
- 3 Vecde gelmişdi söylemişdi sözün
Mağv-ı mutlağa gördü çünkü özün
- 4 ‘Ayn-i tevhîd añlayanlara bu
Tıbkı bir lâ ilâha illâ hû
- 5 Câhilân añlamazdı ma’nâyı
Şağır añlar mı nağme-i nâyi
- 6 ‘Ârif-i Hakk’a karşı bak ne haîâ
Dediler ki bu küfr eder hâşâ
- 7 Sırr-ı tevhîdi bilmeyen kerler
Öyle bir zâta bak ne söylerler
- 8 Demek ister o zât-ı pâk-i behî
Bulmuşum cübbem içre Allâh’ı
- 9 Cübbe tendi kalbi ol mâha
Münkalib oldu döndü Allâh’a

⁴⁹⁴ Bu şiir “Bâyezid’in Tevhîde Dâir Bir Sözü” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s.93). Bu şiirin mısraları matbû nüshada bend şeklinde yer almaktadır. Bend şeklinde herhangi bir nazım şekline karşılık gelmediği için beyit şekline dönüştürdük.

- 10 Mağv edince gözünden eşyâyı
Göz görür kalb içinde Mevlâ'yı
- 11 Çünkü ma'nâ Hudâ-yı celle celâl
Kalb-i 'ârifde hepsi nûr-ı cemâl

Şarkı

1⁴⁹⁵

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

- 1 Bir şubh-ı bahârân idi hicrânla bunaldım
Gül-zârı dolaştım yine akşamlara kaldım
'Aşkîñla gülüm gonca-i dîdârîña daldım
Güllerde seniñ gül dudağıñdan koku aldım
- 2 Sensiñ baña bir zevk-i ezel neşve-i sermed
Sensiñ baña eñ tatlı emel 'ömr-ı müebbed
Sensiñ güzelim güldeki ey rûh-ı mücerred
Güllerde seniñ gül dudağıñdan koku aldım

2⁴⁹⁶

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

- 1 Düşmüş yine sevdâya gönül pür-heyecândır
'Aşk olmasa derdim şu cihân hepsi yalandır
Nâz eylemeye gel gönlümü cânaoyalandır
'Aşk olmasa derdim şu cihân hepsi yalandır

⁴⁹⁵ Bu şiir "Şarkı: Gül Dudak" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 127).

⁴⁹⁶ Bu şiir matbû nüshada (s. 128) "Şarkı: Aşk", el yazma nüshada (s. 68) "Şarkı" başlığıyla yer almaktadır.

3⁴⁹⁷

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Şimdi ben neşveyle⁴⁹⁸ mestim bâdeler şunmakta yâr
Gül açar bülbül öter her yer güzel her yer bahâr
Gel görün ‘aşkıım seniñ hüsünüle olsun ‘âşikâr
Gül açar bülbül öter her yer güzel her yer bahâr

- 2 Tâ uzaklardan gelir gayet güzel⁴⁹⁹ bir ney sesi
Diñledim birdenbire yükseldi baķ hey hey sesi
İñliyor dağlar gibi gönümde olmuş ma‘kesi
Gül açar bülbül öter her yer güzel her yer bahâr

4⁵⁰⁰

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

- 1 Cânânımı cân eylesem âğûşuma şarsam
Ay nûru saçan sînesine bir gece varsam
Gül-bûsa-i hüsünüdeki kâkülleri yarsam
Ay nûru saçan sînesine bir gece varsam
- 2 Gönümce dudaklardaki şahbâyı tadarım
Âğûşuma ben mest olarak şöyle yatarım
Ezväķima bir neşve-i lâhût kıtarım
Ay nûru saçan sînesine bir gece varsam

⁴⁹⁷ Bu şiir matbû nüshada (s. 128) “Bahar Şarkısı”, el yazma nüshada (s. 68) “Bir Bahar Şarkısı” başlığıyla yer almaktadır. Matbû nüshada dörtlüklerin yerleri değışiktir.

⁴⁹⁸ Matbû nüshada “neşveye” şeklindedir.

⁴⁹⁹ El yazma nüshada “feryâd eden” olarak da yazılmıştır. Matbû nüshada da “feryâd eden” şeklindedir.

⁵⁰⁰ Bu şiir “Şarkı: Temenni” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 128)

5⁵⁰¹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 ‘Âşıkım imrenirim gögsüne gül takma gülüm
Bir gül olsun o güzel gögsüne kınsun gönlüm
Öperek gögsünü mest olsun açılsın güzelim
Bir gül olsun o güzel gögsüne kınsun gönlüm

6⁵⁰²

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün)

- 1 Böyledir n’eyleyeyim hâl-i dilim
Sevmemek elde degildir güzelim
Sendedir meyl-i dilim her emelim
Sevmemek elde degildir güzelim
- 2 Gözleriñ ‘aşkımiñ esrâr-gehi
Cân yaqar gamzeleri her nigehe
Sen gibi böyle perî-zâd mehi
Sevmemek elde degildir güzelim

7⁵⁰³

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

⁵⁰¹ Bu şiir “Şarkı: Gönlüm” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 129)

⁵⁰² Bu şiir “Şarkı: Sevmemek Elde mi?” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 129)

⁵⁰³ Bu şiir “Şarkı” başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır (s. 66). Bu şiir de vezin kusuru vardır. Bundan dolayı şâirimiz el yazma nüshada bu şiirin ilk mısrası ile vezin kusuru olmayan bir başka şiir daha yazmış ve bu şiire matbû nüshada da yer vermiştir. Bkz; Ş/2

- 1 Düşmüş yine sevdâya gönül pür-heyecândır
 Âhû bakışın sevdiğim neşve-i cândır
 ‘Aşkınıla geçen günler eñ tatlı zamândır
 Âhû bakışın sevdiğim neşve-i cândır

8⁵⁰⁴

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

- 1 Aç gögsünü koxlat güzelim gonca-i tâbîn
 Şun bir gül ben bülbülyüm ‘aşk ve şebâbîn
 Mest eyle beni şun leb-i gülleriniñ şerâbîn⁵⁰⁵
 Şun bir gül ben bülbülyüm ‘aşk ve şebâbîn

9⁵⁰⁶

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

- 1 Aç gögsünü lütf et baña bir bûse-i sevdâ
 ‘Âşık saña gönlüm saña müştâk-ı temâşâ⁵⁰⁷
 Sen gül efendim ben ise bülbül-i şeydâ
 ‘Âşık saña gönlüm saña müştâk-ı temâşâ

10⁵⁰⁸

- 1 Gönlüm yanar seniñçün ey dalgın kız dalgın kız⁵⁰⁹
 Sevdâ dolan o gözler söyle neden baygın kız
 Sensiñ gönül âhûsu durma baña dargın kız

⁵⁰⁴ Bu şiir “Şarkı” başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 66)

⁵⁰⁵ Vezin kusuru vardır.

⁵⁰⁶ Bu şiir “Şarkı” başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 68)

⁵⁰⁷ Bu mısra ile dördüncü mısra, el yazma nüshada ilk önce “ ‘Âşık saña gönlüm saña hayrân, saña meftûn” şeklinde yazılmıştır.

⁵⁰⁸ Bu şiir “Şarkı” başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 68)

⁵⁰⁹ Bu mısra el yazma nüshada ilk önce “Ey çapkın kız çapkın kız ey kaşları çatkın kız” şeklinde yazılmıştır.

Sevdâ dolan o gözler söyle neden baygın kız

11⁵¹⁰

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

- 1 Hüsniñ gibi Leylâ'yı 'aceb gördü mü Mecnûn
Sen öyle güzelsiñ ki güzellik saña meftûn
Bir lâhza görün mest olayım ey yüzü gül-gûn
Sen öyle güzelsin ki güzellik saña meftûn

12⁵¹¹

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Neye bakşam neyi görsem neyi sevsem şu gönülden
Seni gördüm saña bakdım seni sevdim güzelim ben
Şu çimenler de şu güller de bahâra bakıyor ki
Seni gördüm saña bakdım seni sevdim güzelim ben

13⁵¹²

Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

- 1 Sîneme dök saçlarıñı tarayım
Gel güzelim gel seni bir şarayım
'Aşkîñ elinden yüregi yârayım
Sen var iken ben kime yalvarayım

⁵¹⁰ Bu şiir "Şarkı" başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 70)

⁵¹¹ Bu şiir "Şarkı" başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 70)

⁵¹² Bu şiir "Yalvarayım" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 103) hem de el yazma nüshada (s. 78) yer almaktadır.

2 Görmesem ey mâh dil-âvâreyim
 Hangi semâlarda seni arayım
 ‘Aşkıñ elinden yüregi yârayım⁵¹³
 Sen variken ben kime yalvarayım

3 ‘Âşıkınım sen acı bî-çâreyim
 Şevk-ı cemâliñle âteş-pâreyim
 ‘Aşkıñ elinden yüregi yârayım
 Sen var iken ben kime yalvarayım

Terci-i Bend

1⁵¹⁴

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Cânımıñ cânında gül rûyiñden aldım râyiha
 Çeşm-i ma‘nâma bu söz oldı Hudâ’dan lâyiha
 Bir haqîkatdir⁵¹⁵ bilir elbet kulûb-ı râsiha
 Zât-i pâk-i Aḥmedîdendir bu sırr-ı sâniha

Kul hüva’llâhü aḥad zâtıñ şıfâtıñ Fâtiha

2 Göñlüm olmuşdur seniñ vaşfıñda bir hayrân-ı Haḳ
 Pîş-gâhıñda egilmekdir seniñ îmân-ı Haḳ
 Sensiñ ey rûḥum efendim sevgilim cânân-ı Haḳ
 Oldı Qur’ân’ıñ seniñ vaşfıñda bir fermân-ı Haḳ

Kul hüva’llâhü aḥad zâtıñ şıfâtıñ Fâtiha

⁵¹³ Bu mısra el yazma nüshada ilk önce “Derdiñ ile sersem ve seyyâreyim” şeklinde yazılmıştır.

⁵¹⁴ Bu şiir “Pek Sevgili Peyğamberime: Terci’ ” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 24) hem de el yazma nüshada (s. 91) yer almaktadır.

⁵¹⁵ Matbû nüshada “hakiykat” şeklinde yer almaktadır.

- 3 Sen benim cânımdasıñ ey sevgili Peygamberim
 Sen benim gönlümdesiñ ey Hâk yolunda reh-berim
 Sen benim çeşmimdesiñ ey şeb-çerâğ-ı enverim
 Ey benim sultân-ı ‘aşkıñ ey benim tâc-ı serim

Ėul hüva’llâhü aĖad zâtıñ şıfâtıñ FâtiĖa

- 4 Lâ-yezâlî bir cihân-ı ‘aşkıñ bî-iştibâh
 ‘Âşıkıña secde-geh vechiñ Ėapıñdır Ėible-gâh
 Gösterirsiñ sen cemâlu’llâhı etsen bir nigâh
 Sen güneşden bellisin gizlenme ey nûr-ı ilâh

Ėul hüva’llâhü aĖad zâtıñ şıfâtıñ FâtiĖa

- 5 Çeşmimizde nûr olur dâ’im Ėayâl-i gülteniñ
 Bir Ėarem-gâh-i Ėudâ’dır ravza-i nûr eymeniñ
 Sen bahâr-ı feyzisiñ ‘âlem seniñ bir gül-şeniñ
 Ben seniñ gönlüm seniñ rûğum seniñ her şey seniñ

Ėul hüva’llâhü aĖad zâtıñ şıfâtıñ FâtiĖa

Muhammes

1⁵¹⁶

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
 (Fâ‘ilâtün)

- 1 AĞarız nûr-ı müselsel gibi ‘aşkıñ seliyiz
 Biz onuñ saçlarınıñ beste-dil-i sünbülüyüz

⁵¹⁶ Bu şiir “Biz Neyiz?” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 33). Bu şiir, şâirimizin mektubunda da başlıksız ve bazı kelime farklılığıyla yer almaktadır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 103-104.

Gül-şen-i vuşlat içinde açılır bir gülüyüz
 Ne şuyuz biz ne buyuz bâğ-ı Hudâ bülbülüyüz
 Mevlevîyiz ‘Alevî şâh-ı velâyet kuluyuz

2 Mey içer rakş ile ‘işret-gehi âbâd ederiz
 Ney çalar cünbüş-i cânânla dili şâd ederiz
 Gâh olur ‘aşk-ı mücerred gibi feryâd ederiz
 Ne şuyuz biz ne buyuz bâğ-ı Hudâ bülbülüyüz
 Mevlevîyiz ‘Alevî şâh-ı velâyet kuluyuz

3 Nûr olur tâbiş-i dil-dâr⁵¹⁷ ile bir gün tenimiz
 Ki tecellî-geh-i nûr oldu bizim meskenimiz
 Gönce-i hüsn-i ilâhîyi açar gül-şenimiz
 Ne şuyuz biz ne buyuz bâğ-ı Hudâ bülbülüyüz
 Mevlevîyiz ‘Alevî şâh-ı velâyet kuluyuz

4 Her nazar añlayamaz ehl-i diliñ kıymetini
 Sîm-ten sîneye şor reng-i gülüñ ziynetini
 Şor o Ferhâd’ına Şîrîn lebiñ lezzetini
 Ne şuyuz biz ne buyuz bâğ-ı Hudâ bülbülüyüz
 Mevlevîyiz ‘Alevî şâh-ı velâyet kuluyuz

5 Zülf-i dil-dâr⁵¹⁸ açılıp leyl nehâr oldu bize
 Bir güneş yüzlü mehiñ ‘aşkı şî‘âr oldu bize
 Feyz-i Pîr’im ile bak şimdi bahâr oldu bize
 Ne şuyuz biz ne buyuz bâğ-ı Hudâ bülbülüyüz
 Mevlevîyiz ‘Alevî şâh-ı velâyet kuluyuz

⁵¹⁷ Mektupta “dîdâr” şeklinde yer almaktadır.

⁵¹⁸ Mektupta “dîdâr” şeklinde yer almaktadır.

2⁵¹⁹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
 (Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Yâre lâyıķ olacaķ zerrece yoķ bir fi‘lim
 Ben günâhımla şevâbımla ser-â-ser hacîlim
 Hep onuñdur hep onuñ fazlıdır ancaķ emelim
 Lütfudur raķmetidir şeh-per-i ümmîd-i dilim
 Bâde-i ‘aşķı ile ser-ķoşuyum n’eyliyeyim
- 2 Mesned-i‘aşķına erdim yine doğruldu belim
 Yapışık sımsıkıdır dâmen-i lütfunda elim
 O benimdir ben onuñ varsa eger bir fağlım
 Lütfudur raķmetidir şeh-per-i ümmîd-i dilim
 Bâde-i ‘aşķı ile ser-ķoşuyum n’eyliyeyim
- 3 Bâĝ-ı iķsânına ķoşmaķtayım emvâc-ı selim
 Görünür bir gün olur nûr-ı şebâh-ı leylim
 Bülbülüm gülşen-i ‘aşķ içre öter böyle dilim
 Lütfudur raķmetidir şeh-per-i ümmîd-i dilim
 Bâde-i ‘aşķı ile ser-ķoşuyum n’eyliyeyim
- 4 Cevv-i sevdâ-yıcemâlinde yüzen bir zuhâlim
 Zerreym zerre mi bir zerre bile ben degilim
 Bir güneşdir o semâlarda gezer yetmez elim
 Lütfudur raķmetidir şeh-per-i ümmîd-i dilim
 Bâde-i ‘aşķı ile ser-ķoşuyum n’eyliyeyim

⁵¹⁹ Bu şiir “En Doğru Söziim” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 109)

Tahmis

1⁵²⁰

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 Gözümde tütmede nûr-ı hayâl-ı Mevlânâ
Verir ağıllara hayret kemâl-i Mevlânâ
Cihâna rahmet-i Hakk'dır me'âl-i Mevlânâ
Görünse her ne taraftan cemâl-i Mevlânâ
Gelir zebânlar ism-i celâl-i Mevlânâ
- 2 Me'âl-i dîn odur Allâh Hakk-ı Celle Celâl
Kemâl-i dîn odur Allâh Hakk-ı Celle Celâl
Cemâl-i dîn odur Allâh Hakk-ı Celle Celâl
Celâl-i dîn odur Allâh Hakk-ı Celle Celâl
Göründü kudreti Mevlâ mişâl-i Mevlânâ
- 3 Sedîr-i şıdқа erer bende-gân-ı Hâzret-i Pîr
Cihânda âyet-i rahmetle çünkü cilve-pezîr
Dem-i yüsürde mu'în o dem-i 'usrde⁵²¹ zâhir
Mağâm-ı fahre şeh ü taht-ı salţanatda fakîr
Tamâm-ı cem'-i şu'undur hişâl-i Mevlânâ
- 4 Kemâl-i zâtına dil-bestedir Hudâ-bînân
Vişâl-i nâzına âşüfte âsumâniyân
Güneş cemâline 'âşıkdır âh kevn ü mekân
Hezâr hejde 'avâlim semâ'ına hayrân
Ne devr mazharıdır vecd ü hâl-i Mevlânâ

⁵²⁰ Bu şiir "Gâlip Dede'nin Hz.Mevlânâ Hakkındaki Bir Gazeline Tahmisim" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 64). Şiirin Şeyh Gâlib Dîvânı'nda gazel değil de kasîde olduğu görülmüştür. Bkz; *Şeyh Gâlib Dîvânı, a.g.e., s. 55.*

⁵²¹ Matbû nüshada "üsürde" şeklinde yazılmıştır.

- 5 Ne merhametlidir ol Pîr erham ü eşfağ
 O dur serîr-i hużûra şeh-i yakîn el-Hak
 Cemâl-i muṭlağ-ı Rab bil ki hüsñüdür ancak
 Yüzünde zâhir anıñ nûr-ı pâk-i Şemsü'l-‘aşk
 Gözünde Hazret-i Şems’in hayâl-i Mevlânâ
- 6 Şerâb-ı Kevşer-i ‘aşk-ı cemâline kanma
 Yoluñda kendiñi mahv eyle nefsiñe kanma
 Görüp mişâl-i beşerde o şekle aldanma
 Hülûl ü vahdet ü mahv ü fenâ beķâ şanma
 Vişâlden ötedir ittişâl-i Mevlânâ
- 7 Bahâr u mihr ü meh olmaz o nûr u revnağda
 Ne feyz-i lütf-i Hudâ var o Pîr-i eşfâğda
 Harîm-i ‘izzeti gizli vişâl-i muṭlağda
 Hezâr bendesi var da‘vî-i ene’l-Hak’da
 Senet elindeki bâ‘zı makâl-i Mevlânâ
- 8 Muḥabbeti ile koşmağda bâd u âb dağı
 Güneş cemâline pervâne mâh-i tâb dağı
 Nevâ-yı şî‘rine ‘âşık rebâb dağı⁵²²
 Semâ‘ edüp giremez çarḫa âftâb dağı
 Seher-geh eylemese rûy-i mâl-i Mevlânâ
- 9 O nâzenîne bilen bilmeyen bile tâlîb
 Odur ḫabîb-i ilâhî maķâmına nâ‘ib
 Seviñ seviñ saña Miṭḫad o Pîr’dir şâhib
 Bu şehre müjde-i fetḫ-i cedîddir Ğâlib
 Yeñi Kapı’da zuhûr-ı kemâl-i Mevlânâ

⁵²² Vezin kusurludur.

2⁵²³

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fa'ûlün

- 1 Sen şanma ki insânda bütün nefis ü hevâ var
 Ğam var dem-i hicrân ile âlâm-ı belâ var
 Bir ye`se düşüp söyleme kim sâde cefâ var
 Gel der-geh-i Molla'ya da gör bak ne şafâ var
 Her bir elem-i mühlike biñ türlü devâ var
- 2 Hep ma'rifet-i Hâk'dır erenler dem-i lâ yok
 Benlikle böbürlenme gibi çirkin edâ yok
 Mağrûr olarak bilgiye dâ'vâ-yı dehâ yokdur
 Efsâne-i zühhâd gibi zerç ü riyâ yok
 Âvâz-ı kudûm ü ney ü tanbûr u nevâ var
- 3 Kıl nefsinin ol bezm-i mu'allâda esiriñ
 İster iseñ olsun saña Allâh zâhiriñ
 Ferhâd ola gör sen sever elbet seni Şîrîn
 Düş hâkına ey tâlib-i dîdâr o Pîr'iñ
 Gör meşreb-i pâkında ne cevdet ne sahâ var
- 4 Bir mey-gede-i halka-i 'uşşâka su'ûd et
 Envâr-ı tecellâ-yı dili çeşme şuhûd et
 Gör Hâk'ı da bir 'ârif-i bi'llâha sucûd et
 Çek sâgar-ı bir demde sen ifnâ-yı vücûd et
 Kim anda beşarât-i tecellâ-yi beğâ var
- 5 Mevlâ görünür 'âşîka dil-lâyihasında
 Bir nûr-ı ezel var nazar-ı lâmihasında

⁵²³ Bu şiir "Tahmis" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. Şiirin girişinde şu cümle bulunmaktadır: "Aziz üstadım Hüseyin Fahrî Dede Efendinin çok güzel bir şiir-i ârifânesini tahmisim."(s.74). Şiir için bkz; Müntehabât-ı Fahrî Post-nişîn-i Mevlevîhâne-i Bahâriye Hüseyin Fahreddin el-Mevlevî, s. 103.

Mey-hâne-yi ‘aşkıñ içe gör Fâtihasında
 Bir cür‘a verirler saña kim râyihasında
 Bûy-i dem-i Cibrîl gibi sırr-ı Hudâ var

6 Hakk’ın ezelf bir sesi var şavt-ı neyinde
 Hep neşve-i cândır esiyor hayy ü heyinde
 Ol mâ‘ide-i ‘aşkıda ol ‘Adn-i berinde
 Bir câm şunarlar saña kim reng-i meyinde
 Ruhsâr-ı gül-i Tûr gibi âl ziyâ var

7 Yakdımsa da ben Pîr’imiñ ‘aşkı ile bağı
 Yandım şadâ hiç duymadım ağrı
 Midhat saña yüz sürmeni bahş eyledi Tañrı
 Baş koymuş o bâb-ı kereme sen gibi Fahrı
 Biñ ‘aşk-ı şûrîde vü biñ mâh-likâ var

3⁵²⁴

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

1 Bir pertevi var ‘arş-ı mu‘allâ mütehayyir
 Hayrân oña cân sine-i Sînâ mütehayyir
 Allâh elidir o yed-i beyzâ mütehayyir
 Dil-dâra degil bir dil-i şeydâ mütehayyir
 Envâr-ı tecellâsına Mûsâ mütehayyir

2 Ma‘şûk-ı ilâhîdir onuñ var mı menendi
 Rûhü’l-ğudüsün kıblesidir vech-i bülendi
 Enfâs-ı mesîhâ dağı üftâde-i bendi
 Görse o büti deyr-i şuhûd içre olurdu
 Taşvîr-i kilîsâ gibi Îsâ mütehayyir

⁵²⁴ Bu şiir “Mütehayyir” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. Şiirin başında şu cümle yer almaktadır: “Üstadım Hüseyin Fahri Dede Efendi’nin eniştesi Yenişehirli Avni Bey’in bir gazelinden Peygamberimizin vasfına dâir olan beş beytini tahmîsim.” (s. 150). Yenişehirli Avni Bey’in gazeli için bkz; Lokman Turan, *Yenişehirli Avni Bey Dîvânı’nın Tahlili*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dan. Ahmet Kırkkılıç, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1998, s. 126.

3 Cennet gibiyiz bûy-ı dil-ârâ-yi rûhundan
 Hâk şer-hoşuyuz neşve-i şahbâ-yı rûhundan
 ‘Arş oldı gönül nûr-ı tecellâ-yı rûhundan
 Bir nakşe esîriz ki temâşâ-yı rûhundan
 ‘Âyine-i lâhût serâba mütehayyir

4 Parlağ o kadar zülfi ki her târını yârîñ
 Bir hüsn-i ilâhî bürür envârını yârîñ
 Kimden şorayım hâlet-i dîdârını yârîñ
 Farğ eyleyemem zülfünü rûşşârını yârîñ
 Dil maḥv-ı nazâr çeşm-i temâşâ mütehayyir

5 İmrenmededir ‘arş-ı Hudâ rütbet-i yâre
 Hayretde cihân pâye-i ulviyyet-i yâre
 Bir söz bulamam söyliyeyim Midḥat-i yâre
 Maḥşerde bir baña bir şûret-i yâre
 ‘Avnî ola Mecnun ile Leylâ mütehayyir

4⁵²⁵

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
 (Fa‘lün)

1 Düşün sırr-ı Hudâ’dır şu hâl-i Mevlânâ
 Ki nûr-ı cân ü cihândır me‘âl-i Mevlânâ⁵²⁶
 Bu ‘aql-ı cüz’e şığar mı kemâl-i Mevlânâ
 Gözümde tütmede dâ’im ḥayâl-i Mevlânâ
 Dilimde doğmada bedr-i cemâl-i Mevlânâ⁵²⁷

⁵²⁵ Bu şiir “Vak‘a-nüvis Lûtfî Efendi’nin Bir Beytini Tahmîsim” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 82) hem de el yazma nüshada (s. 64) yer almaktadır. Beyit Vak‘anüvis Lûtfî Efendi’nin bir gazeline aittir. Özlem Düzlü, *Dîvânçe-i Vak‘a-Nüvis Ahmed Lûtfî İnceleme-Metin*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dan. Bayram Ali Kaya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2008, s. 142.

⁵²⁶ Matbû nüshada bu beyit yerine “Verir gönüllere hayret şu hâl-i Mevlânâ, /Beyân-ı vahdet-i mutlak me‘âl-i Mevlânâ” beyti yer almaktadır (s. 82). Bu beyit aynı zamanda el yazma nüshada mevcut olan bir tahmîsin yanında bulunmaktadır.

5⁵²⁸

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Sensiñ ey dil-ber-i Hâk baħr-ı ilâhî şadefî
Sensiñ ey Hâkķ’ıñ bir Âdem-i mescûd-ı şun‘ı
Sensiñ ey sırr-ı ‘Alî nûr-ı nebî lütf-ı hafî
Baña dârıñda kâfi kuluñ olmaķ şerefi⁵²⁹
Ey şâh-ı bende-nüvâz eyleme âzâd beni

Müsebbâ

1⁵³⁰

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Baħs eden yoķ yârdan dîdârdan
Dalğa dalğa zülf-i müşgîn târdan
Ėonca lebden hâl-i anber-bârdan
Ėamze-i pür-işve-i sehğârdan
Nâzenîn eţvâr hoş güftârdan
Eyledim feryât leylî târdan
Yoķ mudur hiÇbir Ėaber dîdârdan

⁵²⁷ El yazma nüshada bu tahmîse uyumlu bir beyit daha olduğu tespit edilmiştir: “Düşün sırr-ı Ėudâdır şü hâl-i Mevlânâ”.

⁵²⁸ Mevlânâ’ya başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 106)

⁵²⁹ Bu mısra el yazma nüshada “Bize yetişmez mi efendim kuluñ olmaķ şerefi” şeklinde de yazılmıştır.

⁵³⁰ Bu şiir “Aşk ve Tecellî” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 91)

- 2 Baħs eden yok âh gül ruhsârdan
 Neşve-baħşâ bâde-i şerşârdan
 Bûlbûlân-ı nağme-kâr-ı zârdan
 Reng rengi lâleden gül-zârdan
 ‘Aşkdan hem âteşin efkârdan
 Eyledim feryâd leyl-i târdan
 Yok mudur hiç haber dil-dârdan
- 3 Bir haber şordum ben meh-pârdan
 Âsumândan şâbit ü seyyârdan
 Hâk’dan hâbîdeden bî-dârdan
 Çengden tanbûrdan evtârdan
 Kehkeşândan yârdan ağıyârdan
 Eyledim feryâd leyl-i târdan
 Yok mudur hiç haber dil-dârdan
- 4 Ben niçin düşdüm bu gurbet-hâneye
 ‘Aşkdan döndüm de bir dîvâneye
 Yari şordum başladım efgâneye
 Hep ümîdim kaldı bir peymâneye
 Hâlimiz ‘arz eyledim cânâneye
 Eyledim feryâd leyl-i târdan
 Yok mudur hiçbir haber dildârdan
- 5 Ben cevâb aldım o dem edvârdan
 Müjde verdi zerreler dil-dârdan
 Güller açdı reng rengi hârdan
 Doldu taşdı her cihet envârdan
 Eyledim tahkîk nûr u nârdan
 Söylüyor bakdım ki her şey yârdan
 ‘Aşkdan dil-dârdan dîdârdan

2⁵³¹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 ‘Âşkıım rind-i ilâhî gibi mey-ğâne yerim
Yârimiñ lâ‘l lebiyle dolu peymânelerim
Bâde-i hüsnü içerken yine ben teşneterim
‘Aşkıımın mağzen-i⁵³² esrârı şu gönlüm şu serim
Ruğ-ı dil-dârımı aındıkça gider her kederim
Ben neyim hepsi seniñ varlığıñ Allâh derim
Kapanır secdeye Yâ Rab seni tehlîl ederim
- 2 Nûra bak gözleriñe perde olan zulmeti at
Hüsnüñün pertevidir ‘âlemi tutmuş kat kat
Cezbe-i Hakk’a tutulmuş bu cemâdat u nebât
Her taraf neş‘e dolu ‘aşk dolu zevk-i hayât
Tatmayan varsa o kendindeki nokşan bi’z-zât
Ben neyim hepsi seniñ varlığıñ Allâh derim
Kapanır secdeye Yâ Rab seni tehlîl ederim

Tesbî

1⁵³³

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 İrişir ‘arş-ı ilâhîye benim feryâdım

⁵³¹ Bu şiir “Tehlîl” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 15) hem de el yazma nüshada (s. 42) yer almaktadır. Müsebbanın kafiye düzenine uygun olması için bendlerin yeri değiştirilmiştir.

⁵³² El yazma nüshada bu ifade yerine daha önce “mağrem” kullanılmıştır.

⁵³³ Bu şiir “Gâlib Dede’nin Bir Beytini Tazmîn” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 76). Tesbî yapılan son beyittir. Beyit, tercî‘-i bendden alınmıştır. Bkz; *Şeyh Gâlib Dîvânı*, s. 186.

‘Âşıkım ‘aşk-ı hilkat-ı mâder-zâdım
 A efendim saña yok ‘arz edecek bir zâdım
 Yine ben lütf-ı vesî‘îñle faķaķ dil-şâdım
 Mazhar-ı feyż-i ķabûlüñ ola istimdâdım
 Müsta‘id⁵³⁴ ķıl yok ise lütfuña isti‘dâdım
 Saña güçlük mü var ey şâh-ı kerem-mu‘tâdım

Gazel

Elif

1⁵³⁵

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Reng-i gülle yâsemen ruhsâr-ı âl olmuş saña
 Bülbülün te’sîr-i feryâdı maķâl olmuş saña
- 2 Nûr-ı Hâķ’ dan damladır hüsnuñde yâhûd sevgilim
 Katre-i hûn-ı dilim düşmüş de hâl olmuş saña
- 3 Bâĝ-ı hüsnu nâzdan esmiş şabâ güller gibi
 ‘İşve-i endâmıñı görmüş de bâl olmuş saña
- 4 Ben naşıl ey yâr ‘âĝuşuñda sermest olmayım
 Hüsni ‘âlem-tâb-ı lâhûtî me‘âl olmuş saña
- 5 Ey Ğazâlî ravza-i cânım bu ‘âşık gönlümü
 Bir baķışla yakmamak bil kim muhal olmuş saña

⁵³⁴ Matbû nüshada “müsteid” şeklinde yer almaktadır.

⁵³⁵ Bu şiir “Sana” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 126) hem de el yazma nüshada (s. 80) yer almaktadır. Şiirin başında “Şâir Nedim’in bir gazeline nazîre” ifadesi yer almaktadır. Nedim’in şiiri için bkz; *Nedim Dîvânı*, (Haz. Muhsin Macit), Akdaĝ yay., Ankara, 1997, s. 273.

Be

2⁵³⁶

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Şun baña mey-hâne-i ‘aşkıñda la‘liñden şarâb
Ben ayrılmak istemem sen et beni mest-i ħarâb
- 2 Dil muĥabbet baĥridir sen bir güneş ben bir bahâr
‘Aşkdan yaşlar döken çeşmim seniñçin bir seĥâb
- 3 Diñle bir bir söylesin göñlüm derûñ derdini
Âĥ göñlümdür seniñ ‘aşkıñla iñler bir rebâb
- 4 Nâzenînim ay seni beyhûde tanzîr etmesin
Zülfünüñ her bir telinde var seniñ biñ âfitâb
- 5 Ey meh-i nazm tecellî-i cemâl-i lâ-yezâl
Sen olurduñ muñlağa kalkaydı vechiñden niķâb
- 6 Feyz-i ‘aşkıñla kitâb-ı ĥüsnüñü etdikçe şerĥ
Oldı eş‘âr-ı Bahârî ser-tâ-ser faşlü’l-ĥitâb

Te

3⁵³⁷

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

- 1 Bilmem ne dedi gûşumuza nây-ı muĥabbet
Keşf oldu bize sırr-ı mu‘allâ-yı muĥabbet

⁵³⁶ Bu şiir sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 105)

⁵³⁷ Bu şiir “Muĥabbet” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 99)

- 2 Tâ'rif edemem dildeki zevk-i ezeliyi
Bir neş'e-i Sübhân'dır ma'nâ-yı muhabbet
- 3 Firdevs-i haqâyık gibi gül-bû-yi şafâdır
Mûsâ-yı dile Tûr-ı tecellâ-yı muhabbet
- 4 Haqq'ın ezeli incisidir feyz-i Muhammed
Almış onu âgûşuna deryâ-yı muhabbet
- 5 Envâr-ı ilâhî şarar âfâk-ı vücûdu
Bir dilde doğarsa meh-i garrâ-yı muhabbet
- 6 Ey tâlib-i cennet nene lâzım bu temennî
Gel gör ne imiş cennet-i â'lâ-yı muhabbet
- 7 Girdik bu harâbât-ı şafâ-perver-i 'aşka
Mest etdi bizi sâkî-i zîbâ⁵³⁸-yü muhabbet
- 8 Feyz-i kerem-i Hazret-i Pîr'im⁵³⁹ ile Midhat
Oldıñ ne güzel zenzeme-pîrâ-yı muhabbet

Re

4⁵⁴⁰

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 Göñül kuşu yine feryâd için bahâne arar
Ne yapsın âh zavallı bir âşiyâne arar

⁵³⁸ Matbû nüshada "ziybâ" şeklindedir.

⁵³⁹ Matbû nüshada "piyrim" şeklinde yer almaktadır.

⁵⁴⁰ Bu şiir "Ümitvâr Ol" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. Şiir, matbû nüshada dörtlükler şeklinde yer almaktadır. Kafiye düzeni dörtlük şeklinde düşünüldüğünde herhangi bir nazım şekli ortaya çıkmamaktadır. Bu yüzden bu şiiri beyitler haline getirerek gazel olarak kabul edebiliriz. (s. 77)

- 2 Coşar deñiz gibi ba‘zen koşar şabâ gibi gâh
Arar o sevdigini pek de ‘âşıkâne arar
- 3 Cânım niçin kızıyor suñ bakınca ben yüzüñe
Yazıktır âteş-i hüsnüñ bu kalb-i zârı yaçar
- 4 O ay cemâliñi parlat fezâ-yı rûhumda
Gözüm saña ‘âşıkken o elbet öyle baçar
- 5 Gezer döner dolaşır hep gözümde gönlümde
Bakışlarıñda gülen bir hayâl-i câzib var
- 6 Zemîne göklere şıgmazken o hüsn-i ezel
Seniñ yüzüñde doğarken güneş gibi parlar
- 7 Gözüñde söyle ne var ey gazâl-ı mest-i füsûn
Ki gamzelerdeki oklarla kalbe yâre saçar
- 8 Gel ey bahâr-ı hayâtım şafâ-yı cânım gel
Tebessümüñle eminim gönülde güller açar
- 9 Gelir nesîm-i şabâdan o yâr-ı cân koçusu
Eser de kâkül-i dil-dârı dalğa dalğa tarar
- 10 Ümit kesme Bahârî cihânda bir gün olur
Erer murâdına ‘âşık gelince bezmine yâr

5⁵⁴¹

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

⁵⁴¹ Bu şiir “Mahlasım” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 116), hem de el yazma nüshada (s. 82) yer almaktadır.

- 1 Doğduğum mevsim-i bahârîdir
Kâlemimden o feyiz cârîdir
- 2 Mevlevî-hâne-i Bahârî'de
Mürşidim hem Cenâb-ı Faḫrî'dir
- 3 Neşve-i câm-ı 'aşk-ı Mevlânâ
Gönlüme her deminde sârîdir
- 4 Baña bir ma'nevî rebî'iden
Bu tecellî-i Kird-kârîdir
- 5 Maḫlaşım baḫ kitâb-ı şî'rimde
Bu sebebden benim Bahârî'dir

6⁵⁴²

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün)

- 1 'Aşkımnıñ taze güzel bir gülüdür
Gönlümüz mis ḫoḫusuyla doludur
- 2 Serpilen gül yüzüne saçları da
Bâğ-ı ḫüsnünde açan sünbülüdür
- 3 Şî'riniñ her biri bir nağme-i 'aşk
Söylesin Midḫat onuñ bülbülüdür

⁵⁴² Bu şiir nâ-tamam gazel olarak "Sevgiliye" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 154), hem de el yazma nüshada (s. 38) yer almaktadır. Bu şiir el yazma nüshada iki tane yazılmıştır. Yan yana yazılan bu şiirlerden biri bu şekilde yazılırken diğeri "Kıt'a" başlığıyla mısraları karışık şekilde yazılmıştır.

7⁵⁴³

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün

- 1 Hüsniñ seniñ bahâr-ı leţâfet cihâmıdır
Göñlüm benim 'aşk bülbülünüñ gül-sitânıdır
- 2 Güldükçe mest-i şevk oluyor ey nihâl-i nâz
Lebler ki bâk-ı zâr-ı emel gül-feşânıdır
- 3 Her lâhza nûr alır dil-i zârîñ fezâları
Sînem güneş cemâliniziñ âsumânıdır
- 4 Sensiñ gülüm hezâr-ı tarab neşve-bağş-i cân
Nağmeñ göñül şafâsı muhabbet kemânıdır
- 5 Yokdur nâzırınıñız güzelim Hâk da şâhidim
Bir eş bulunmayan yüzünüñ hüsniñ üânıdır
- 6 Koydum cebîn-i 'aşkıma bak hâk-i pâyına
Artık açıl açıl ki sevilmeğe zamânıdır

8⁵⁴⁴

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'îlü Fâ'ilün

- 1 'Ârif odur ki Hâk'ı 'aynî Muştafâ görür
Simâ-yi mürşidinde nûr-ı Mürtażâ görür

⁵⁴³ Bu şiir "Hüsniñ üân" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 126)

⁵⁴⁴ Bu şiir matbû nüshada (s. 106) "Yükseliş", el yazma nüshada (s. 84) "Görür" başlığıyla yer almaktadır.

- 2 Vaḥdetle âşinâ-yi Hâk olan her ehl-i dil
Göklerde yerde şevk-i Hâk'la hep Hudâ görür
- 3 Vaḥdet-serây-ı dilde gözlerin açan kişi
Ağyârı yâr u yârı cân âşinâ görür
- 4 'Âşık durur iken uçar da gül-sitânına
Bülbül mişâl olur gönülde bir fezâ görür
- 5 İçdim şerâb-ı 'aşk-ı yârı ben bu gözlerim
Her bir yudumda gül⁵⁴⁵ yanaklı bir liķâ görür
- 6 Cânân yüzünde okudum kitâb-ı 'aşkıımı
Kur'ân gibi gözüm o hüsnü Hâk-nümâ görür
- 7 Cânâ yüzün o hâk-i pâ-yi nâzenîniñe
Midḥat sürer sürünce ufķ-ı i'tilâ görür
- 9⁵⁴⁶

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

- 1 İsterim kim gitmesin dilden ḥayâl-i hüsn-i yâr
Neş'e-i rûḥum şafâ-yı 'ömrüm olmuşdur nigâr
- 2 Yağdı senden gayrısın gönülümde 'aşkıñ âteşi
Taḥt-gâh-ı dil sedîriñdir seniñ ey şehriyâr
- 3 Girye-i çeşmim enîn-i 'âşıkânem şâhidim
Ben seniñ meftûnuñum ey nâzenîn-i şîve-kâr

⁵⁴⁵ Matbû nüshada "nûr" şeklinde yer almaktadır. (s.106)

⁵⁴⁶ "Bahârîstan-ı Sevdâ" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 105)

- 4 Ğamzelerle bağ ne âteşler bırakdıñ sîneme
N'eylediñ bilmem beni kıldıñ bu rütbe zâr zâr
- 5 Reng ü bûy-ı işve toplanmış da hüsñ olmuş saña
Bir görüñ olsun gülüm göñlüm bahâr ender bahâr
- 6 ‘Âşıkıñ elden bırakmaz dâmen-i nâzânını
Varsa cevriñ lütfuñ ey cânân seniñ hüsñüñce var
- 7 Ey Bahârî feyz-i Mevlânâ ile yoğdur hazân
Sen bahâristân-ı sevdâsıñ derûnuñ lâle-zâr

10⁵⁴⁷

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

- 1 Bizden size her lâhza selâm olsun erenler
Sizden bize ihsâna devâm olsun erenler
- 2 Şunsun bize hep sâki-yi cân bâde-i vaşlı
Cânânımızñ lebleri cân olsun erenler
- 3 Mey-hâne-i Hâk’ dan biz içerken mey-i ‘aşkı
Hem-dem bize ‘uşşâk-ı kirâm olsun erenler
- 4 Vermişdik ezelden size ikrâr-ı muhabbet
Hep ‘ahde vefâ dilde merâm olsun erenler

⁵⁴⁷ Bu şiir “Erenlere” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır.(s. 148) Şiirin başında şu cümle yer almaktadır: “*Büyük şâir Yahya Kemâl’in bir şiirine nazîredir.*” Yahya Kemal’in şiiri için bkz; Yahya Kemal Beyatlı, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, Yahya Kemal Enstitüsü Yay, İstanbul, 1974, s. 79.

Ze

11⁵⁴⁸

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Bizi şanma ki vaqf-ı hicrânız
Nice dem mest-i zevk-i cânânız
- 2 Ceddimiz biz deriz ki Âdem’dir
Nefha-i Haq’la çünkü insânız
- 3 Görülür bizde şûret-i Mevlâ
Mazhar-ı aşk-ı sırr-ı Rahmân’ız
- 4 Bir bulut arkasında ay gibiyiz
Şaf nûruz ten içre pinhânız
- 5 Bülbülüz bâğ-ı aşk içinde öter
Hem gönül gülşeninde reyhânız
- 6 Feyzimiz dâ‘imâ Bahârî’dir
Gülü hiç solmayan gülistânız
- 7 Degiliz şöyle böyle bir şey biz
Hilkat-ı kâ‘înâta ‘ünvânız
- 8 Cevher-i pâk-i Âdemiyyetde
Bir mu‘ammâ-yı zât-ı Yezdân’ız
- 9 Söylesin bî-naşfb câhiller
Maymunuz hayvân oğlu hayvânız

⁵⁴⁸ Bu şiir “İnsan Kendini Bil” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır.

- 10 Ne ‘acâyip ıabâyi’-i ‘âlem
Görürüz sun‘-ı Hakk’ı hayrânız
- 11 Kimi hayvân olmağla fahrediyor
İnsân olmağla bizde şâdânız
- 12 Mevlevî olmuşuz ne devletdir
Pîr’imiñ sâyesinde sulıânız

12⁵⁴⁹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Biz neyiz vecd-i hurûşân ile inler nâyiz
Ebedî hem-demiyiz ‘âşık-ı Mevlânâ’yız
- 2 Nağmeyiz sâz-ı dile değse eli cânânıñ
İñleriz ‘aşk rebâbında nihân peydâyız
- 3 Meşnevî zemzemesi vahyi kitâbu’llâhıñ
Biz o âheng-i ilâhîdeki öz ma‘nâyız
- 4 Bizi lâhût-ı muhabbetde dönerken bir gör
Nûr-ı pervâne-i hû câzibe-i Mevlânâ’yız
- 5 Açılır zemzeme-i çeng ile bir cev-v-i semâ‘
Mest bî-hûş uçarız bâl ü perr-i bâlâyız
- 6 Sâkıyız hem ıadanız la‘l-i leb-i cânânı
Câm-ı Hakk bâdesiyiz neş‘e veren şahbâyız

⁵⁴⁹ Bu şiir “Bizi Biliniz” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 85), hem de el yazma nüshada (s. 10) yer almaktadır.

- 7 Biz neyiz vecd ile Midhât size tekrâr eyler
Bende-i hâs-ı Hudâ ‘âşık-ı Mevlânâ’yız

Kaf

13⁵⁵⁰

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün

- 1 Yâr bugün eyledi seyrân-ı ‘aşk
Gel edelim seyr gülistân-ı ‘aşk
- 2 Her yeri bir başka bahâr ‘âlemi
Neş‘e verir her yana cânân-ı ‘aşk
- 3 Söylemede gönümün esrârını
Zemzeme-i bülbül-i hayrân-ı ‘aşk
- 4 Yaprağı hep la‘l-i leb-i yârdan
Reng alıyor gonca-i handân-ı ‘aşk
- 5 Titrer onun üstüne dil bülbülü
Titremesin gül gibi bûstân-ı⁵⁵¹ ‘aşk
- 6 ‘Aşkını ile âh gönül inliyor
Yap güzelim her ne ise şân-ı ‘aşk
- 7 Düşdüm efendim pey-i nâzânına
Eyle bu üftâdeñi şâyân-ı ‘aşk

⁵⁵⁰ Bu şiir “Bir Aşk Destanı” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 124)

⁵⁵¹ Matbû nüshada “bistan” şeklinde yazılmıştır.

8 Ağzını öpmekle şunup bâdeler
Mest ediver ‘âşıkı bir ân-ı ‘aşk

9 Şi‘r-i Bahârî’yi begen al oğu
Oldı seniñ hüsnuñe destân-ı ‘aşk

14⁵⁵²

Müfte‘ilün Fâ‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün

1 Gerçi ben oldımsa da şâ‘ir-i bî-tâb-ı ‘aşk
Sözlerimiñ herbiri ‘âşıkı bir bâb-ı ‘aşk⁵⁵³

2 Bağ oğu Mihrâb-ı ‘aşk oldı bu şi‘rin adı
Göñlüme bir kıbledir çünki o mihrâb-ı ‘aşk

3 Kaşları cânânımıñ kıble-i nevvâr idi
Oldı onuñçün sözüm lem‘a-i mehtâb-ı ‘aşk⁵⁵⁴

4 Müjde-i Raḥmân ile şad eder erbâbını
Söyledigim sözleriñ nüktesi şâd-âb-ı ‘aşk

5 Ben degilim söyleyen baḥşîşidir Pîr’imiñ
Bendesini söyletir ol şeh-i pür-tâb-ı ‘aşk

6 Bezm-i ilâhîdeki bâde ile mest olur
Şevk-i derûnî ile diñleyen erbâb-ı ‘aşk

7 Durma Bahârî hemân secde-i şükr eyle kim
Şi‘riñi taḫdîr eder ḫazret-i aḥbâb-ı ‘aşk

⁵⁵² Bu şiir “Mihrâb-ı Aşkım İçin” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 54) hem de el yazma nüshada (s. 65) yer almaktadır.

⁵⁵³ Bu mısra el yazma nüshada “Sözlerim olmuş bütün câm-ı mey-i tâb-ı ‘aşk” şeklinde de yazılmıştır.

⁵⁵⁴ Bu mısra el yazma nüshada ilk önce “Her sözümüñ nüktesi olmada mehtâb-ı ‘aşk” şeklinde yazılmıştır.

Mim

15⁵⁵⁵

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Yârimiñ gül yüzünüñ âteşi yakmış içirim
‘Âşıkım rind-i Hudâ’yım duramam mey içirim
- 2 ‘Âşıkıñ âh eli temiz ki uzansın öperim
Âsmân-ı dâmenî yıldızlar ise nâlelerim
- 3 Yetişir ey dil... nedir feryâdıñ
Seni şeydâ-yı füsûn eyledi bak gonca terim
- 4 Bir gün elbette güneş yüzlü şorar ahvâlim
O kerem-kâr-ı pür-envârı bilir var haberim
- 5 Sözlerim hep güzelim nükte-i dîdârîndır
Bülbülüm bâğ-ı muhabbetde seniñçün öterim
- 6 Her taraf sessiz bahâr oldu Bahârî’ye görün
Güller açsın şu gönül kalmasın artık kederim

16⁵⁵⁶

Mütefâ‘ilün Fa‘ûlün Mütefâ‘ilün Fa‘ûlün

- 1 Yine ben rebâb-ı ‘aşkı çalarak figâna düşdüm
Baş açık boyun bükülmüş güzelim emâne düşdüm

⁵⁵⁵ Bu şiir “Nükte-i Dîdâr İçin” başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 44)

⁵⁵⁶ Bu şiir “Erenler Bâğçesinde” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. Şiirin başında şâirin şu notu bulunmaktadır : “Büyük şâir Şeyh Gâlib Dede’nin meşhur bir gazeline nâcizâne nazîremdir.” (s. 89). Şeyh Gâlib’in dîvânında nazîre yapılan gazele rastlanmamıştır.

- 2 Gidiyor iken yolumda der-i Mevlevî'yi gördüm
Ezelî evim degil mi ben o âşiyâna düşdüm
- 3 Açılıp bahâr-ı feyzim gül ü lâlelerle doldu
Yeridir sevinse gönülüm ki o gülistâna düşdüm
- 4 Baña şundu bir piyâle yed-i sâkî-i ilâhî
O şerâb neydi bilmem ki bu hoş beyâna düşdüm
- 5 Dil-i zâr-ı âteşinim o şerâb-ı 'aşka kıanmaz
Ben o bezm-i ehl-i Hakk'ı bularak be-hâne⁵⁵⁷ düşdüm
- 6 Kimi rakş eder şafâda kimi cezbe-i Hudâ'da
Tef ü ney terennüm eyler ne güzel cihâna düşdüm
- 7 Baña bakdı güldü cânân kapanıp dizinde kaldım
O ayağa Allâh Allâh ne de 'âşıkâne düşdüm
- 17⁵⁵⁸

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Düşme ye'se ey gönül Allâh'dır Hayy ü Kerîm
Lütfunuñ ihsânın pâyânı yok Rabbim Raḥîm
- 2 Ravḥ u reyḥân-zâr-ı cennât-ı Na'îmi bahşeder
'Âşıkân-ı nûr-ı Mevlânâ Yâ Allâhu 'azîm
- 3 Bil ki Hakk'ı bulmaya yol çokdur ammâ eñ güzîn
Râh-ı Peygamber olan 'aşk oldı minhâc-ı kavîm

⁵⁵⁷ Matbû nüshada "behane" şeklinde yazılmıştır.

⁵⁵⁸ Bu şiir "Aşk Yolu" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 121)

- 4 Çekmeyiñ ey t̄alibân beyhûde zahmet böyle siz
Râh-ı Molla'ya geliñ **hazâ şırâtü'n-müstaķîm**
- 5 Hakk'a hamdolsun ki oldım bende-i sultân-ı 'aşk
Sırrı halvet-gâh-ı Mevlânâ'da hem-râz-ı harîm

18⁵⁵⁹

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

- 1 O kaşlarıñ güzelim ben hilâle beñzetdim
O saçlarıñdaki rengi leyâle beñzetdim
- 2 Şerâb-ı 'aşkıñ ile bak o rütbe ser-hoşdum
Görünce hüsünü Celle Celâle beñzetdim
- 3 Sitâre yoksa ki ben mi nedir cemâliñde
Semâ-yi hüsünüñe düşmüş zilâle beñzetdim
- 4 Dudaklarıñda gülerken o rengi âhengi
Edâ-yı güldeki şi'ri hayâle beñzetdim
- 5 O ğamzelerdeki nâzı nigâh-ı maħmûru
Riyâz-ı cennet içinde ğazâle beñzetdim
- 6 Duyunca gönlümü şardı hurûş-ı ilhâmıñ
Güzel sesiñ nağamât-ı⁵⁶⁰ Bilâl'e beñzetdim
- 7 A bülbülüm neye inler bahârı özlersiñ
Nevâ-yı hüsünüñü âh-ı melâle beñzetdim

⁵⁵⁹ Bu şiir "Benzetdim" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 82)

⁵⁶⁰ Matbû nüshada "nağamet" şeklinde yer almaktadır.

- 8 Gezer durur düşünür hep seniñledir fikrim
Şu ‘ömrü ‘aşk ile gel gör ne hâle beñzetdim

19⁵⁶¹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Gördüğüm yıldızıñ ardınca koşar yollanırım
Yükselip şâhikalardan aşarım ırmanırım
- 2 Bir semâ‘ ‘âlemi gördüm ki semâlardan öte
Ki o ‘âlemde gezen göñlümü hep kıskanır
- 3 Yere bî-tâb düşer mest ezelden maħmûr
Hüsnuñüñ ufq-ı mu‘allâsına çıkdım şanırım
- 4 Bir çarışdan bile az âh görür merhalemi
Utandır secde eder ‘aczime ben katlanırım
- 5 Düşünür kudreti biñlerce serâ‘ir bulurum
Yine bir noktaya bilmem ki neden şaplanırım
- 6 Nisbetim zerre degil nâ-mütenâhî nûra
Kendimi ufq-ı ilâhîde de olsam tanırım

20⁵⁶²

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

⁵⁶¹ Bu şiir “Aczim” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 72)

⁵⁶² Bu şiir “Pek Severim” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 100). Aynı başlıkla bazı kelime ve beyit farklılıklarıyla şâirimizin mektubunda da yer almaktadır. Bkz; Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 84-85.

- 1 Tâbiş-i hüsn-i yâri pek severim
Âh ben nev-bahârı pek severim
- 2 Gül-sitân-ı bahâr-ı ‘aşkımda
Açan o gül-‘izârı pek severim
- 3 Beni mest-i harâb ederse dahî
Ġamze-i⁵⁶³ dil-şikârı pek severim
- 4 Zülf-i dil-berde nûra beñzetirim
Zühre-i leyl-i târı pek severim
- 5 Verir ilhâm-ı ‘âşıkâne baña
Kâkül-i târ u mârı pek severim
- 6 Gösterir âh⁵⁶⁴ bûselerle neler
Şûh u şen rûzigârı pek severim
- 7 Duyulunca rebâb ü çeng ü semâ‘
Sevinen qalb-i zârı pek severim
- 8 Dalğalandıkça pîş-i çeşmimde
Baır-i çûşîş-medarı pek severim
- 9 Gönlüm üstünde titriyor şanırim
Ben gül-i jâle-dârı pek severim
- 10 Baña söyler menâkib-i⁵⁶⁵ yâri
Bülbül-i nağme-kârı pek severim

⁵⁶³ Matbû nüshada “gamza” şeklinde yazılmıştır.

⁵⁶⁴ Mektupta bu kelimedden sonra “bazı” kelimesi yer almaktadır. Bu kelime yerleştirildiğinde mısranın vezni daha uygun hâle gelmektedir.

⁵⁶⁵ Bu ifade “menâkib” olarak da düşünülebilir. Ancak şiir sadece matbû nüshada yer aldığı için, bu kelimeyi matbû nüshada yer aldığı şekliyle kabul ediyoruz.

- 11 Şanırım dâsitân-ı ‘aşkımdır
Nâle-i nây-ı zârı pek severim
- 12 Severim gerçi her güzel yüzü ben
Hüsn-i rûy-ı nigârı pek severim
- 13 Nâzdan incidir gehî ammâ
Yine ol ğam-güsârı pek severim
- 14 Bu tecellî-geh-i muhabbetde
Hâşılı ‘aşkı yârı pek severim

21⁵⁶⁶

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

- 1 Öpsem ayağın serv-i revân dâmeniñ olsam
Şarsam o semen-bû teni pîrâheniñ olsam
- 2 Bülbül gibi gönlüm saña feryâd ediyorken
Sînemde açılsañ da gülüm gül-şeniñ olsam
- 3 Dâ‘im o güzel yüzdeki mehtâbıña bakşam
Yıldız gibi hüsnüñden yanan bir beñiñ olsam
- 4 Yansam da yakılsam da bütün derdimi döksem
Nây-i dilimi inleterek neyzeniñ olsam
- 5 Ben ‘âşık-ı zârında temennî benim olsam
Öpsem seni sevsem seni hep ben seniñ olsam

⁵⁶⁶ Bu şiir “Nedim’in Bir Gazeline Nazîre” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 127). Nedim’in gazeli için bkz; *Nedim Dîvânı*, s. 317.

22⁵⁶⁷

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Añılır bezm-i muḥabbetde bu sevdâyla adım
Ben güzel ‘âşkıyım sevmedir isti‘dâdım
- 2 Neye dönsem yine şehrân-ı muḥabbetde yolum
Beni yaklaşırıyor ‘aşkıña atdıqça adım
- 3 ‘Aşkı kimseye ben hâlimi âh añlatamam
Gizli bir ses gibi göñlümde biter feryâdım
- 4 Sen düşürdüñ beni eñ gizli olan ‘aşkı iline
Seni sevdim seveli rind-i ḥarâb âbâdım
- 5 Nûr-ı ḥüsniñ açılıp ḡamları dilden atdım
Hâle-i zülfüñe bağlandım ama âzâdım

Nun

23⁵⁶⁸

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Âh bilmem sen ne sihretdiñ ne efsûn eylediñ
Hem göründüñ hem de gizlendiñ dili ḥûn eylediñ
- 2 Gâh bir Leylâ-yı ḥüsn oldiñ tutup ‘âşıkları
Bülbül-âsâ gül-şen-i ‘aşkıñda Mecnûn eylediñ

⁵⁶⁷ Bu şiir “Benim Hâlim” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 109).

⁵⁶⁸ Bu şiir “Meftûn Eyledin” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 122), hem de el yazma nüshada (s. 38) yer almaktadır.

- 3 Gâh oldıñ bâde dil-dârıñ leb-şîrînine
Ser-hoş etdiñ ‘ağıldan Ferhâd’ı bîrûn eylediñ
- 4 ‘Âşıkıñ çeşminde nûr oldıñ da bağıdıñ dil-bere
Rûy-ı yârı tâb-ı renginiñle gül-gûn eylediñ
- 5 Naylerden iñlediñ aldıñ diliñ ârâmını
Âh ‘aşk-ı sîne-i pür-sûzuefzûn eylediñ
- 6 Şimdi lütfuñdan Bahârî’ye görüñdüñ gün gibi
Zerreyi bir âftâb-ı hüsne meftûn eylediñ

24⁵⁶⁹

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

- 1 La‘li lebiñ ey yâr benim mül seniñ olsun
‘Âşık gülü n’eyler baña gül gül seniñ olsun
- 2 Bir şöyle bakar ‘âşıkı mestâne geçersiñ
Ey gamze-i cânân bu tegâfûl seniñ olsun
- 3 Gel gögsüme yaşlañ öpeyim gerden-i şâfiñ
Câna bu vaqûrâne⁵⁷⁰ tecâhül seniñ olsun
- 4 Bir göz bebegi oldı cemâliñdeki her ben
Lütfet o benim gonca karanfil seniñ olsun
- 5 Ben ‘âşık-ı hüsnum baña yetmez mi cemâliñ
Nergisle menekşeyle tecemmül seniñ olsun

⁵⁶⁹ Bu şiir “Seniñ Olsun” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 115)

⁵⁷⁰ Matbû nüshada “vekurane” şeklinde yazılmıştır.

6 Bir deste çiçekdir saña al şî'r-i Bahârî
 Koy gögsüñe ey kâkülü sünbül seniñ olsun

25⁵⁷¹

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Bir güneşdir sîneme⁵⁷² doğmuş semâ-yı 'aşqdan
 Yandı Yâ Rab âh kalbim incilâ-yı 'aşqdan

2 'Âşıkım hasret-keşim gönlüm harâb-ı 'aşkıdır
 İştikâ istemem faqat aşlâ cefâ-yı 'aşqdan

3 Kesme muṭrib sen şu câzip nağme-i âvâzını
 Dalgalansın baḥr-i şevk artık havâ-yı 'aşqdan

4 'Âşık oldım mest ü ḥayrân zevk-i Mevlânâ ile
 Diñlerim ben dâsitân-ı 'aşkı nây-ı 'aşqdan

5 Nûr-ı dîdem gel görüñ olsun derûnum neşve-zâr
 Gönlümü bir ravza-i nûr et şafâ-yı 'aşqdan

6 Vecd içinde durmadan şevkiñle inler kâ'inât
 Vaşf-ı ḥüsñüñdür gelen dâ'im şadâ-yı 'aşqdan

7 Ey Bahârî anlatır cânânımıñ esrârını
 Nerde duysam bir şadâ bir ses nevâ-yı 'aşqdan

⁵⁷¹ Bu şiir "Aşka Dâir" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 118)

⁵⁷² Matbû nüshada "sîneme" şeklinde yer almaktadır.

26⁵⁷³

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fa'ûlün

- 1 Kemter kulum o bâb-ı Hakk'ın
Hayrânıyım âb u tâb-ı Hakk'ın
- 2 Yer yer görünen şu gonca güller
Hep rahmetidir şahâb-ı Hakk'ın
- 3 Mevlâsına hamd içindir inler
Gel duy sesini rebâb-ı Hakk'ın
- 4 Añlar ki nedir o hüsn-i Leylâ
Mecnûn'u olan hitâb-ı Hakk'ın
- 5 Sırrında neler ne nükteler var
Kur'an o büyük kitâb-ı Hakk'ın
- 6 Lâhût-i Muhammedî'de söyler
Bir nefhasıdır Cenâb-ı Hakk'ın
- 7 Añlarsa gönül o nefhalardan
Sermesti olur şerâb-ı Hakk'ın
- 8 Feyz-i nazar al gözün açılıñ
Gör nûrunu âfitâb-ı Hakk'ın
- 9 Midhat saña Mevlevî diyorlar
Yetmez mi bu intisâb-ı Hakk'ın

⁵⁷³ Bu şiir "Kur'an" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 25)

27⁵⁷⁴

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Güzelsiñ sevdigim hûrfleriñ hüsni cemâlinden
Güzellik halk olunmuş hüsniñün tâb-ı kemâlinden
- 2 Güzelsiñ sen bahâr-ı cennetiñ şubh-ı şafâsından
Cemâliñ reng alır 'aşkıñ o gül-bû reng-i âlinden
- 3 Görür gönlüm olur hayret ile pür-nûr-ı istiğrâk
Ziyâ-yı mihr-i Hakk'ı vechiñiñ tâb-ı me'âlinden
- 4 Yüzüñ bir meşriq-ı şubh-ı tecellîdir ki bağıdıkça
Doğar nûr-ı ilâhî zülfüñüñ zir-i zilâlinden
- 5 Okurken kalb-i zârım vecd içinde âyet-i hüsniñ
Melekler oynasirlar cümbüş-i âheng-i kâlinden
- 6 O burc-ı şems-i lâhûtî olan didârıñ ey dil-dâr
Ne mümkün 'aşkıñ bir dem çıka çeşm ü hayâlinden
- 7 Terahhum kıl üftâden⁵⁷⁵ çırpınır bak hâk-i hasretde
Haber-dâr ol sen ey âhû şehid-i 'aşk hâlinden

⁵⁷⁴ Bu şiir "Aşkın Vecdi" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 149). Bu şiir daha önce dönemin edebiyat dergisi olan "Maarif Dergisinde" yayınlanmıştır. Bkz; Erdoğan Erbay, *Maârif Mecmuası –Tafsilli Fihrist ve Bütün Şiirler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dan. Orhan Okay, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1991, s. 457. (Maarif Dergisi, 15 Şubat 1311, n. 12, s. 178-179)

⁵⁷⁵ Matbû nüshada "fitaden" şeklinde yer almaktadır.

28⁵⁷⁶

Müstef‘ilâtün Müstef ‘ilâtün

- 1 Her lâhza câna ihsân edersin
Ben bir köleñken sultân edersin
- 2 Evşâf-ı hüsnüñ göñlüm düşünse
Hatt-ı rûhuñla Qur‘ân edersin
- 3 Bir hüsn-i muṭlak vardır ki sende
Hayrân edersin hayrân edersin
- 4 Bakdıkça çeşmiñ biñlerce oğlar
‘Aşkîñla câne mihmân edersin
- 5 Esrâr-ı Haqq‘ı bildiñ mi zâhid
Takvâ şanırsin ‘işyân edersin
- 6 Cibrîl-i ‘aşkı bulsañ eger sen
Haq ‘âleminde seyrân edersin
- 7 Yârın cemâli Haqq‘ın kelâmı
Münkir görürseñ îmân edersin
- 8 Bi‘llâhi cândan ben Mevlevî‘yim
Hor görme hâlim bühtân edersin
- 9 Midhat seniñ için bir zerre Pîr‘im
Şevkiñle her dem rakşân edersin

⁵⁷⁶ Bu şiir “Nazîre” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. Şiirin girişinde “Şeyh Galib Dede Efendi’nin: ‘Gencînen olsam, vîrân edersin / Âyinen olsam, hayrân edersin’ matla‘lı gazel-i ârifesine nazîredir.” ifadesi yer almaktadır (s. 66). Bu beyit Şeyh Gâlib’in bir gazeline aittir. Bkz; *Şeyh Gâlib Dîvânı*, s. 383.

29⁵⁷⁷

Müstef‘ilün Müstef‘ilün Müstef‘ilünMüstef‘ilün

- 1 Kıblem de sen Kâ‘bem de sen cânım da sen cânân de sen
Şâhım da sen mâhım da sen dînim de sen vârim da sen îmân da sen
- 2 Rûhum da sen nûrum da sen vârim da sen kârım da sen
Pîr‘im de sen mîrim de sen gönlümdeki Qur‘ân da sen
- 3 Ey sâķî-i bezm-i Elest oldım seniñ câmıñla mest
Hayrânıñım hayrânıñım derdim de sen dermân da sen
- 4 Cânımda cân ‘aşķıñ yeter gönlümdeki hep şevķiñ tüter
Oldıñ enîs-i cân ü ten vuşlat da sen hicrân da sen
- 5 Dünyâm da sen ‘uķbâm da sen şemsim de sen şubhum da sen
Cân mülkünü teshîr eden ey mihr-i ân sultân da sen
- 6 Ben bir Bahârî yaprağım seniñ gülüm seniñ bâğım
Seniñ feyz ırmağım aşlım da sen ‘ummân da sen

30⁵⁷⁸

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

- 1 Yaķarak şem‘i ezel nûruna pervânemi ben
Bezm-i lâhûta çevirdim bu göñül hânemi ben

⁵⁷⁷ Bu şiir “Hep Sen” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 108), hem de el yazma nüshada (s. 106) yer almaktadır.

⁵⁷⁸ Bu şiir “Göñül” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 63), hem de el yazma nüshada (s. 104) yer almaktadır.

2 Süzülen gamzelerinden baña âl bâde şunar
Leb-i la‘linden içerken mey-i peymânemi ben

3 Ne kadar nâz ile cevretse de uşanmam aşlâ
Ölürüm terk edemem sevgili cânânemi ben

4 Ne merâm aňladı gitdi ne de ârâm etdi
Neyle uşlandırayım bu dil-i dîvânemi ben

5 Gül-şen-i ‘aşkda bir murğ-ı bahârı oldım
Bâğ-ı hüsünde onuñçün ararım dânememi ben

31⁵⁷⁹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Nâzenînim gözleriñ süzgün bakarken hâbdan
Şu‘leden bir bâdedir şandım süzülmüş âbdan

2 Yâl ü bâlîñ ‘işveden sünbül saçîñ şeb-bûydan⁵⁸⁰
Sâķ u bâzûlar gümüşden inciden sîm-âbdan

3 Nûrdan bir serve beñzetdim bütün endâmîñi
Haķ yaratmışdır seni aydan güneşden tâbdan

4 Sâğarımda bâde rengiñ olsun ister olmasın
Bir güzel meydır baña öpsem o la‘li nâbdan

5 ‘Aşķı birkaç kere hâmetdim yüzüñden öğrenip
Şimdi ezber şor baña fihrist ü faşl u bâbdan

⁵⁷⁹ Bu şiir matbû nüshada (s. 114) “Sevgilimin Görünüşü”, el yazma nüshada (s. 88) “Cânânın Görünüşü” başlığıyla yer almaktadır.

⁵⁸⁰ Bu mısra el yazma nüshada ilk önce “Yâl ü bâlîñ ‘işveden la‘lin şerâb-ı nâzdan” şeklinde yazılmıştır.

He

32⁵⁸¹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Râm olur elbette bir gün yâr onuñ ârzûsuna
Düşmesin bî-çâre göñlüm istikâ kaygusuna
- 2 Kim görürse bağlanır avlar onuñ her gamzesi
Ben nasıl vermem göñül şahrâ-yı nâz âhûsuna
- 3 Şanma yıldızlarla mâhîñ‘ aksi düşmüştür şuya
Nûrlar mehtâblar inmiş yere pâ-bûsuna
- 4 Sözlerinden şunmada her lâhze bir peymâneyi
Bülbül-i cânım desem azdır leb-i hoş-gûsuna
- 5 Mâh-ı nev mi yoksa ‘âşıklar için mihrâb mı
Secde etse çok degil göñlüm hilâl ebrûsuna
- 6 Rûhları terler döker hasretle ben bakşam eger
Jâleler çeşmim gibi ‘âşık ruḥ-ı gül-bûsuna
- 7 Öyle parlaktır semâ-yi ḥüsni kim dil-dârımñ
İmrenir aylar güneşler sîne-i dil-cûsuna

33⁵⁸²

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

(Fa‘lün)

⁵⁸¹ Bu şiir “Gazel” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 125)

⁵⁸² Bu şiir “Gönül Ne diyor” başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 20)

- 1 Gülüm hayâl ile mestim vişâl olmasa da
Lebiñ şarâbı yeter câm-ı âl olmasa da
- 2 Şaçıñda sünbülñ olsa taqılsa göñlümden
Doğan bu şi'r perîşân mâ'il olmasa da
- 3 Açar cemâliñe fikrim o şanki şellâle
Kõşar hayâliñe çeşmim mecâl olmasa da
- 4 Görünce hüsñüñü ser-hoş olur da la'liñden
Öper öper severim bende hâl olmasa da
- 5 Seniñ cemâliñe 'âşık şu Midhat'ın bi'llâh
Diyor göñül saña cânân şu'âl olmasa da

34⁵⁸³

Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün

- 1 Atdın güzelliğinden bir damla hâkidâna
Gül oldu nergis oldu ben oldu dil-berâna
- 2 Ay oldu yıldız oldu göñlümden bir iz oldu
Şem oldu bezm-i 'aşka şevk oldu 'âşıkâna
- 3 Hüsñüñ o damlasından sînem âteşler aldı
Göñlüm onuñçün inler 'aşkıñla yâna yâna
- 4 Kendiñ bu hüsne 'âşık hüsñüñ bu⁵⁸⁴ 'aşka 'âşık
Ma'sûk 'âşık olmuş 'âşık saña nişâne

⁵⁸³ Bu şiir matbû nüshada (s. 119) "Hepsi Seniñ", el yazma nüshada (s. 102) "Terâne" başlığıyla yer almaktadır.

⁵⁸⁴ Matbû nüshada nüshada bu kelime yerine "de" eki yer almaktadır.

- 5 Düşdüyse damlasından bir lem‘a baħr-i cāna⁵⁸⁵
Bir incidir o lem‘a şıgmaz faķaķ cihāna
- 6 Būlbūl bahāra ‘āşık gönlüm de yāra ‘āşık
Maķşat seniñ cemāliñ hepsi⁵⁸⁶ birer bahāne
- 7 İlhāmıdır bu şı‘rim bir dil-beriñ gözünden
Parlardı nūr-ı hūsñü⁵⁸⁷ baķdıķķa āsumāne
- 8 Şuşsam da söylesem de sırrımda söylüyorsuñ
Sendendir āh efendim senden bu hoş terāne

35⁵⁸⁸

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün
(Fā‘ilātün) (Fa‘lün)

- 1 ‘Āşıkım āh ‘aşķ var serde
Yine düşdüm baķ işte ben derde
- 2 Ser-hoşum neşve-zāy-ı ‘aşķıñda
Şundum ey yār eliñle bir bāde
- 3 Öyle hayrān ki rûh-ı Mecnûn‘um
Nerde Leylā‘m nerededir nerde
- 4 Şoruyordum ki bir güneş doğdu
Öyle bir nūra gelmiyor perde
- 5 Her tarafdan terāne yükseldi
Başladım ben semā‘-ı pür-vecde

⁵⁸⁵ Bu terkip, matbû nüshada “bahâr-ı cāne” şeklinde yer almaktadır.

⁵⁸⁶ Matbû nüshada bu kelime yerine “bunlar” ifadesi yer almaktadır.

⁵⁸⁷ Matbû nüshada bu kelime “hüsñün” ifadesi yer almaktadır.

⁵⁸⁸ Bu şiir “Hayrânım” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 86)

6 Gezerim böyle mest u âzâde⁵⁸⁹

7 Ne güzelsiñ bahâr-1 istiğrâk
Yine geldiñ nigâh-1 ümmîde

8 Görürüm hüsünüñü huzûruñda
Gelirim vecde eylerim secde

9 Nesi var başka ‘âşıkıñ güzelim
Saña ‘arz eylesin bu ‘âlemde

36⁵⁹⁰

Müstef‘ilâtün Müstef ‘ilâtün

1 Âhûya döndüm oldıñ remîde
Bağdıqça çeşmim ey nev-demîde

2 Âğûş-1 zâra gelmezseñ olmaz
Rûh-1 revânım cân ârmide⁵⁹¹

3 Bir gez nigâh et üftâdeñ ey yâr
Kalsın mı böyle miñnet-keşîde

4 Bir ibtisâma cânlar dayanmaz
Ġâyet güzelsiñ ey nûr-1 dîde

5 Gördükçe çeşmim gül-nahl-1 kaddiñ
Düşmekde gönülüm zevk-i ümîde

⁵⁸⁹ Bu mısra tek başına kalmıştır.

⁵⁹⁰ Bu şiir “Gazel” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 154)

⁵⁹¹ Bu şiir el yazma nüshada yer almamaktadır. Bu nedenle kelimenin “ermîde” olabileceği düşünülmüştür. Bu mısranın vezni kusurludur.

- 6 Şi‘rim okırsañ ey merd-i ‘aķıl
Sözler duyarsıñ sen nâ-şinîde
- 7 Allâhu ekber Allâhu ekber
Tekbîr-i Hâķ’dır Hâķ’dan nüvîde
- 8 Teslîm-i mürşid olmak gerekdir
Râh-ı Hudâ’da her bir mürîde
- 9 Yüksel semâya yüksel Hudâ’ya
Uç ‘aşķ-ı Hâķ’la ķalma geride
- 10 Gül-zâr-ı Hâķ’da bir gün gezerdiñ
Bûy-ı Hudâ’dan oldım şem‘îde
- 11 Rind-i ğarîbim sermest-i Hâķķ’ım
Sırrımda peydâ ol nâ-pedîde
- 12 Hüsniñ ta‘allük etdikçe cânân
Olmaķda şi‘rim hep ber-güzîde

37⁵⁹²

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

- 1 Karşım da açan güllerin üstündeki jâle
Her lâhza şunar gönlüme bir başķa⁵⁹³ piyâle
- 2 Bildim leb-i cânânımı öpmüş de onuñçün
Almış o güzel rengi şu gül-gün leb-i lâle

⁵⁹² Bu şiir “Aşķın Sahrâsında” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 125), hem de el yazma nüshada (s.40) yer almaktadır.

⁵⁹³ Matbû nüshada da “bir nûr” ifadesi kullanılmıştır.

- 3 Yârim o kadar nâzlı ki dîdârını görmek
Biñ minnet olur eylese teşrîf hayâle
- 4 Dîvâneñ olup düşdü o şahrâsına ‘aşkıñ
Çoyduñ güzelim gönlümü bak şimdi ne hâle
- 5 Midhat yine karşında ruḥ-ı yâr göründü
Terk et eleme dal hemen envâr-ı cemâle

38⁵⁹⁴

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün)

- 1 Yemyeşil zümrüdünü dökdü çemenler seline
Beñzedi şimdi bahâr içre tabî‘at geline
- 2 Her güzel sevḳ-i tabî‘iyle güzel şey seviyor
Şu kadın kendi buket bak çiçek almış eline
- 3 Zühaliñ⁵⁹⁵ çenberi mi yoksa gümüşden kemeri
‘Âşkıñ kolları mı şımşıkı şarmış beline
- 4 İñliyor râz-ı muḥabbetle içinden içine
Tıbkı gönlüm gibidir deḡme rebâbıñ teline
- 5 Nice Mecnûn ile Ferhâd’larıñ nâlesi var
Seni câna görelî döndü gönül ‘aşḳ iline

⁵⁹⁴ Bu şiir “Degme Rebâbın Tellerine” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 107), hem de el yazma nüshada (s. 42) yer almaktadır.

⁵⁹⁵ Bu kelime matbû nüshada “zühaliñ” şeklindedir.

39⁵⁹⁶

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Hâlik’im Rabb’im ne hoş saçmış letâfet güllere
Seyre doymaz gözlerim gelmiş tarâvet güllere
- 2 Kõklamış lütf eylemiş pek sevgili Peygamber’im
İmrenirse çok degil Firdevs-i cennet güllere
- 3 Bûlbülün feryâdı örnek ‘âşıkın feryâdına
Demleriyle çekmede hep âh-ı hasret güllere
- 4 Nev-bahârın şubh-ı âfakında doğdukça güneş
Parlatıp vermektedir bir başka ziynet güllere
- 5 İşte sevmiş incilerle süslemiş çeşm-i seher
Jâlelerden seyr edin gelmiş ne hâlet güllere
- 6 Goncalar gülmektedir nâz-ı leb-i cânân gibi
Mest olur gönlüm benim etdikçe dikkat güllere
- 7 Hacle-gâh-ı şevke dönmüşdür bütün gül bâğçesi
Bağ ne reng-i tâb vermiş dest-i kudret güllere
- 8 İftihâr eyler bakup güllerle sultân-ı bahâr
‘Âşık olmuş arz-ı şevk eyler tabî‘at güllere
- 9 Gül de içmişdir şerâb-ı Hakk’ı der Pîr’im⁵⁹⁷ benim
Ben de içsem çok mudur bakdıkça Mithad güllere

⁵⁹⁶ Bu şiir “Güllere Karşı” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 97)

⁵⁹⁷ Matbû nüshada “piyrim” şeklinde yer almaktadır.

Ye

40⁵⁹⁸

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

- 1 Görünce güller açmış gül-sitânda
Öter bülbül ağaçlarda o ânda
- 2 Tükenmez vâridât-ı gayb-ı Şubhân
Yazılmışdır çemende bostânda
- 3 Oğur esrâr-ı Hakk'ı ehl-i 'irfân
Ağaçlarda çiçeklerde cihânda
- 4 Bu feryâdım nedir Yâ Rab gönülden
Duyulmaz mı zemîn ü âsmânda
- 5 Ruğ-ı dil-dâr gül 'aşık da bülbül
Oğurlar mâcerâ-yı 'aşkı cândan
- 6 Şu birkaç beyte şıgmaz ey Bahârî
Ne sözler nükteler vardır nihânda

41⁵⁹⁹

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Dökme öyle sevgilim ruhsârîna kâkülleri
Yanmasın âteşlenüb 'aşkımla hüsnüñ gülleri

⁵⁹⁸ Bu şiir "Gizlide Neler Var" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 119) hem de el yazma nüshada (s.34) yer almaktadır.

⁵⁹⁹ Bu şiir matbû nüshada (s. 119) "Yâkut Kadehi", el yazma nüshada (s. 82) "Câm-ı Lâ'li" başlığıyla yer almaktadır.

- 2 Lâ-mekân-ı ‘aşka beñzetdim gönül gül-zârını
Gâh gamdan gâh ıtarabdan mest öter bülbülleri
- 3 Rengi bûyi senden almışlar meğer ey âftâf
Kim meşâm-ı câna geldiñ koqladım sünbüleri
- 4 Âşinâ-yı ‘aşk olan nûruñ sezer hayrân olur
Gerçi örtersin ipeklerden doğunmuş tülleri
- 5 Şunmadın bir gün bile gönümce câm-ı la‘lini
Va‘d⁶⁰⁰ edersin hep ama ol gül dudağdan mülleri⁶⁰¹

42⁶⁰²

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Derûnî sine kalmaz yâre karşı âhdan hâlî
Kalar mı ‘âşıkânın gönlü zikru’llâhdan hâlî
- 2 Şabâh u leyle-i sevdâyı hicrân kalmasın Yâ Rab
O mihr-i nâz-perverden o gülten mâhdan hâlî
- 3 Hâkîkat nûru birdir perde rengârenkdir ondan
Cihân kalmaz gönül ehliyle bir güm-râhdan hâlî
- 4 Çalış insânlığı öğren de sonra Âdem’im ben de
Kalan insân mıdır gâfil dil-i âgâhdan hâlî
- 5 Niçin ta’yib edersin ‘âşıkânın hâl-i mestisin
Kalar mı rind-i ‘ârif neşve-i dil-hâhdan hâlî

⁶⁰⁰ Bu kelime matbû nüshada “vaid” şeklinde yer almaktadır.

⁶⁰¹ El yazma nüshada bu mısra “Hep edersin va‘d ama gül dudağtan mülleri” şeklinde de yer almaktadır.

⁶⁰² Bu şiir “Gâfil Olma” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 103), hem de el yazma nüshada (s. 72) yer almaktadır.

- 6 Şağın feyz-i Hudâ'yı gül-sitân-ı Tûr'a haşr etme
Degil bâğ-ı cihân feyz-i tecellî-gâhdan hâlî

43⁶⁰³

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Aç beyaz gögsün güzel sîneñ açılsın gül gibi
Şi'ri hüsnün söyleyim karşında ben bülbül gibi

- 2 Şaçlarıñ dök soñra yaşlan sîne-i müştâkıma
Tâ meşâm-ı cânıma gelsin koğuñ sünbül gibi

- 3 Şubha dek göñlümce bir mehtâb seyr etdim bu şeb
Dalğa dalğa alınıñ üstündeki kâkül gibi

- 4 Neydi bilmem lebleriñden içdigim âb-ı hayât
Ser-hoş oldım cân-i la'liñden şunulmuş mül gibi

- 5 Nîm açılmış sâklar gözler süzölmüş nâzdan
Câne aldım koğladım cânânı tıpkı fül gibi

44⁶⁰⁴

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Olmayan yoğ âh şem'-i hüsnüñ pervânesi
Bezm-i 'aşkıñ gül yüzüñdür neş'esi peymânesi

⁶⁰³ Bu şiir matbû nüshada (s. 123) "Rindâne Bir Gazel", el yazma nüshada (s. 74) "Ne Gibi" başlığıyla yer almaktadır.

⁶⁰⁴ Bu şiir el "Güzellik Kadehi" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 122), hem el yazma nüshada (s. 80) yer almaktadır.

- 2 Herkesiñ bir başka yüzdendir o sevdâ âteşi
Bende oldım çok mu câna zülfüñüñ dîvânesi
- 3 Kaşlarıñ mihrâb-ı cânım oldığı günden beri⁶⁰⁵
Beyt-i ma‘mûr-ı cemâliñdir gönül virânesi
- 4 Câm-ı hüsnüñden taşıp bir damla düşmüş neş‘eden
Raşsa gelmiş bâdeler coşmuş cihân mey-hûnesi
- 5 Bâğlar gül-şenler olmuş âb ü tâb-ı nev-bahâr
Sevgilim gül-ruhlarıñdan damlayan ter tânesi
- 6 Ey hayâtıñ rûhu ey nûr-ı hayât-ı sermedi
Midhat’iñ ümmîdisiñ sen cânısıñ cânânesi

45⁶⁰⁶

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Uzanır soñra şarar bunda onuñ var emeli
Şu hanımelleri oğşar gibi sevdalı eli
- 2 Her çiçek başka leâfetde açar rengârenk
Yâsemen lâle kıranfil gül ise eñ güzeli
- 3 Gece gündüz alır ârâmımı meftun eyler
Yârimiñ gamzeleri gül yanağı ince beli
- 4 Bir güneş yüzlü mehiñ ‘aşkına düşdüm Yâ Rab
Beni dîvâne eder saçlarıñıñ şırma teli

⁶⁰⁵ Bu mısra el yazma nüshada ilk önce “Kaşların mihrab-ı cânım etdiñ artık şübhesiz” şeklinde yazılmıştır.

⁶⁰⁶ Bu şiir matbû nüshada (s. 107) “Bahar Gazeli”, el yazma nüshada (s. 40) “Bir Bahâr Gazeli” başlığıyla yer almaktadır.

- 5 O dudaklardaki al bâdeyi şun şun güzelim
Hüsnüñüñ ‘âşıkıyım ser-hoşuyum ben ezeli

46⁶⁰⁷

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Ben nasıl sevmiyeyim cândan ey mâh seni
Baña bir rûh-ı revân eylemiş Allâh seni

- 2 Reh-i sevdâda gönül böyle neden iñlersiñ
Gâlibâ ‘aşk ile Hâk eyledi hem-râh seni

- 3 Yürü git söyle ki ey bâd-ı şabâ cânâna
Bekliyor ‘âşık-ı şûrîde seher-gâh seni

- 4 Yine bî-çâre gönül bak oluyorsuñ nâlân
Hâsret-i yâr harâb eyledi eyvâh seni

- 5 Firķât-ı yâr ile sen etme Bahârî feryâd
Vâşıl-ı vuşlat eder bir gün olur şâh seni

47⁶⁰⁸

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

- 1 Mûsâ’ya eger Tûr ise gül-zâr-ı tecellî
Ruhsâr-ı Muhammed bize dîdâr-ı tecellî

- 2 Doğmuş idi Baḥḥâ’dan o hûrşîd-i ilâhî

⁶⁰⁷ Bu şiir “Feryâd” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 87)

⁶⁰⁸ Bu şiir “Tecellî” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 16)

Zâtında görünmüştü hep envâr-ı tecellî

- 3 Kim secde-i Rahmân'a kapandıysa gönülden
Cânında eder Ahmed-i Muhtâr tecellî
- 4 Bil 'ârif iseñ sırr-ı tecellî-i Hudâ'yı
Her âyet-i Qur'ân saña etvâr-ı tecellî
- 5 Göründü mü nedir cennet-i Firdevs-i hakîkat⁶⁰⁹
'Aşk âteşidir ravza-i gül-nâr-ı tecellî
- 6 Allâh'ın bir gün olur elbette görürsün
Doğduysa eger gönlüne esrâr-ı tecellî
- 7 Sermest eder 'uşşâkım bir cür'asın içse
Hak'dan şunulan bâde-i ser-şâr-ı tecellî
- 8 Eyler seni müştâk-ı tecellî-i Muhammed
İlham-ı Hudâ yazdığım eş'âr-ı tecellî
- 9 Midhat içegör bâde-i pür-nûrunu Hak'ın
Şunsun saña Pîr'im⁶¹⁰ gibi bir yâr-ı tecellî

48⁶¹¹

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Bî-hudûd idrâke şıgmaz vaşf-ı şâh-ı Mevlevî

⁶⁰⁹ Matbû nüshada "hakiyat" şeklinde yer almaktadır.

⁶¹⁰ Matbû nüshada "piyrim" şeklinde yer almaktadır.

⁶¹¹ Bu şiir "Mevlevî" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 85). Bu şiir aynı başlıkla birçok kelime ve beyit farklılığıyla şâirimizin mektubunda da yer almaktadır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 142. Mektupta yer alan şiirle matbû nüshada yer alan şiir arasında benzerlik çok az olduğu için mektuptaki şiiri çalışmamızın sonunda matbû nüshada ve el yazma nüshada bulunmayan şiirler kısmına ekliyoruz.

Ben ne yazsam söylesem yüksek o mâh-ı Mevlevî

- 2 Şems'den bir şu'ledir lâhûta yükselmiş gibi
Şanki bir mişbâh-ı Mevlâ'dır külâh-ı Mevlevî
- 3 Kâplamışdır 'aşk-ı Mevlânâ o rütbe gönülümü
Dâ'imâ çeşmimde parlar bâr-gâh-ı Mevlevî
- 4 Lâ-mekânidir maqâm-ı Hazret-i sultân-ı 'aşk
'Âşıkânîñ gönülü olmuş taht-gâh-ı Mevlevî
- 5 Bir güneşden tâb alır ufkunda leyl aydındır
Her kimiñ kalbinde doğsa nûr-ı mâh-ı Mevlevî
- 6 Bil ki yıldızlar da eyler gökde bir âyîn-i nûr
Neyler inlerken semâ' cünbüş-penâh-ı Mevlevî
- 7 Bir çıkar hep lafz-ı pâk-i nefha-i Allâh'dan
'Aşk-ı Hâk'dan yükselen bir sesdir âh-ı Mevlevî
- 8 Lâ-yezâlî bir şerâb olmuş süzölmüş dîdeden
'Âşıkı ma'sûku mest eyler nigâh-ı Mevlevî
- 9 Ey Bahârî sâlik ol dâim tarîk-i 'aşkda
Vâsıl-ı cânân eder elbette râh-ı Mevlevî

Kıt'a

1⁶¹²

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Dâ‘im Allâh ile aydınlanıyor cân-gâhım⁶¹³
Nereye bassam ayak Hakk’a varır hep râhım
Hakkıdır hakkım eger derse dil-i âgâhım
Ben seniñ varlığınıñ şâhidiyim Allâh’ım

2⁶¹⁴

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Bütün esrâr-ı hilkat nûr-ı vahdetden ‘ibâretdir
Bu eşyâ Hakk’ın esmâsıyla rengârenk olur zâhir
Görünmüştür⁶¹⁵ seniñ nûruñla Allâh’ım muhakkak ki
Cihânda var olan her şey mine’l-evvel ile’l-âhir

3⁶¹⁶

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Ey dil-i vahy-âşinâ diqqatle bak etrafiña
Nûr-ı vahdaniyyete her şey tecellî-gâhdır
Âsumânın hâkidânın hepsiniñ tesbîhi var
Şanma câmid her ne varsa mest-i zikru’llâhdır

⁶¹² Bu şiir “Tevhîd” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 12), hem de el yazma nüshada (s. 31) yer almaktadır.

⁶¹³ Bu mısra ilk önce “Allâh Allâh ile taşmağda benim cân-gâhım” şeklinde yazılmıştır.

⁶¹⁴ Bu şiir “Tevhîd” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır.

⁶¹⁵ Bu kelime matbû nüshada “görölmüştür” şeklinde yer almaktadır. (s. 13)

⁶¹⁶ Bu şiir matbû nüshada (s. 13) “Tevhîd”, el yazma nüshada (s. 72) “Bir Tehlîl Terânesi” başlığıyla yer almaktadır.

4⁶¹⁷

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün)

Şorma sen başkasına ma‘ni-i feryâd-ı neyi
Dil-i hicrân-zededen şor ki duyup âh ediyor
Olmayan vâkıf-ı esrâr-ı ilâhî ne bilir
O nevâlar ki bütün ‘aşk ile Allâh diyor

5⁶¹⁸

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

‘Aklı kurban et huzûr-ı Aḥmed’e
Şoñra Allâh’ım yeter de neş’elen
Şübhesiz muṭlaḳ bulur Allâh’ını
Böyle bir ‘irfâna cândan yükselen

6⁶¹⁹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Çeşm-i ma‘nâma bu söz oldı Ḥudâ’dan lâyiḩa
Bir ḩaḩîḩatdir⁶²⁰ bilir elbet ḩulûb-i râsiḩa
Zât-i pâk-i Aḩmedîdendir bu sırr-ı sâmiḩa
ḩul hüva’llâhü aḩad zâtıñ şıfâtıñ Fâtiḩa

⁶¹⁷ Bu şiir “Neyin Feryâdı” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 84) hem de el yazma nüshada (s. 90) yer almaktadır. El yazma nüshada, bu şiirin sonunda şâirin şu cümlesi yer almaktadır: “Bu kıt‘amı bazı arkadaşlar beğenip levha olarak yazdırmak sûretiyle bizi taltîf etmişlerdir.”

⁶¹⁸ Bu şiir el yazma nüshada (s. 11) “Mevlânâ’nın Mesnevî’sinden Doğan bir İlḩâm” başlığıyla yer almaktadır.

⁶¹⁹ Bu şiir “Sevgili Peygamberime” başlığıyla Terci‘-i Bend şeklinde yer almaktadır.(Bkz; TH/1) Şiirin ilk kıt‘ası ayrı bir şiir olarak el yazma nüshada bir daha yazılmıştır. (s. 94)

⁶²⁰ Matbû nüshada “hakiykat” şeklinde yer almaktadır.

7⁶²¹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Rabbimiñ her bir nebîye başka⁶²² bir ikrâmı var
 Zât-ı pâkiñ Aḥmet-i Muḥtar’a in‘âm eyledi
 Öyle bir maḥbûb-ı Ḥaḳ’dır bil ki ol sultânı ‘aşk
 Sevgisinden kendiñi Allâh ikrâm eyledi

8⁶²³

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

İlticâ-gâhım Resûllu’llâh’tır
 ‘Âcizim bî-çâreyim cürmüm füzûn
 Baḳ ne der peygamberân Allâh’ına
Ehdi ḳavmî innehüm lâ yaḡlemûn

9⁶²⁴

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Gözlerim görmedi aşla saña beñzer güzeli
 Ve ḳadınlar da doğuramaz daha senden güzeli
 Her ‘ayıp senden uzaḳ nûrsuñ Allâh seni
 İstegiñ üzre yaratmışdır efendim ezeli

⁶²¹Bu şiir “Sevgili Peygamberime” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 117), hem de el yazma nüshada (s.12) yer almaktadır.

⁶²² El yazma nüshada “ḥaş” şeklinde yer almaktadır.

⁶²³ Bu şiir sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 94)

⁶²⁴ Bu şiir hem matbû nüshada (s. 30) hem de el yazma nüshada (s.12) yer alan tercüme bir şiirdir. El yazma nüshada şiirin aslı bulunmaktadır. Şiirin girişinde şu cümle yer almaktadır: “Şâir-i Nebîy Hassan bin-i Sâbit’in Peygamberimizin vasfında söylediği bir şiir-Arapça metninden tercüme-” . Hassan bin-i Sâbit’in şiiri için bkz; *Dîvân-ı Hassân b. Sâbit*, Yûsuf ‘İd, Dâru’l-ciyl, Beyrut, 1992, s. 10.

10⁶²⁵

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Yârimiñ şa‘şa‘a-i ‘aşkına düşdüm düşeli
Parlayan hüsnü bu gözlerde müebbet görünür
Geh kilîsâde gehî mescid ü geh gül-şende
Nereye bağıdım ise nûr-ı Muhammed görünür

11⁶²⁶

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Hakk’a nâ‘ibdir Nebî gerçi beşerdir şûretâ
Halk için dünyâda olmuşlar beşirân-ı Hudâ
Çeşm-i Ya‘kûbân-ı ‘aşka gösterir Allâh’ını
Yûsuf-ı hüsn-i ilâhîdir Muhammed Muşafâ

12⁶²⁷

Müstef‘ilün Müstef‘ilünMüstef‘ilün

Midhat eğer insan iseñ Allâh’ına
Yalvar yağar ‘ömrüñ seniñ olmaz telef
Peygamber’iñ Kur‘ân’da bağ tebliğ eder
İn yentehû yuğfer lehüm mâ kad selef

⁶²⁵ Bu şiir “Görünür” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 95), hem de el yazma nüshada (s. 106) yer almaktadır.

⁶²⁶ Bu şiir matbû nüshada (s. 17) “Peygamberime”, el yazma nüshada (s. 76) “İstigrâk” başlığıyla yer almaktadır.

⁶²⁷ Bu şiir “Kit‘a” başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 92)

13⁶²⁸

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

Sende neler ne nükteler var⁶²⁹

Kur'an o büyük kitâb-ı Hakk'ın

Lâhût-i Muhammedîde söyler

Raḥmet sesidir Cenâb-ı Hakk'ın

14⁶³⁰

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Hâk ile ülfetden aḳdesken şıfat-ı Âdem'i

Hâk ile ol nûr-ı pâki Hâk muṭalsam eylemiş

Bil ki Âdem mazhar-ı zât u şıfatu'llahdır

Şûret-i Âdem'de Hâk timsâlini resmeylemiş

15⁶³¹

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Senden eyler intişâr âfâka feyz-i Aḫmedî

Senden eyler iḳtibâs envâr-ı 'irfân her velî

Merḥamet et⁶³² ey tecellî-gâh-ı 'aşkıñ serveriNûr-ı Hâk sâkı-i Kevşer dînim îmânım⁶³³ 'Alî

⁶²⁸ Bu şiir "Kitâbullâh" başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 94)

⁶²⁹ Vezin kusuru vardır.

⁶³⁰ Bu şiir "Âdem, Hakk'ın Timsalidir" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 147)

⁶³¹ Bu şiir matbû nüshada (s. 34) "Şâh-ı Vilâyet Cenâb-ı Ali'ye", el yazma nüshada (s. 46) "Şâh-ı Velâyet" başlığıyla yer almaktadır.

⁶³² Matbû nüshada "Kıl şefâ'at" şeklinde yer almaktadır.

⁶³³ Matbû nüshada "iymanım" şeklinde yer almaktadır.

16⁶³⁴

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

‘Âşık etdin kendiñe ehl-i dili
 Sende ma‘şûkiyyet-i Mevla celî
 Böyle der Pîr’im seniñçin yâ ‘Alî
 İftihar-ı her nebîyy ü her velî

17⁶³⁵

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Lütf-i Haq’la dîde-i qalbimde cânım celî⁶³⁶
 Kıble-i rûhum Muhammed kıble-i cânım ‘Alî
 Dest-gîrimdir penâhımdır cenâb-ı Mevlevî
 Dînim îmânım Muhammed dînim îmânım⁶³⁷ ‘Alî

18⁶³⁸

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Bâ-yi Bismi’llâh kılmışdır kitâb-ı hilqate
 Zât-ı nûr-ı Aḥmedîyi ol Cenâb-ı zü’l-Celâl
 Beş iken Âl-i abâ şüretde ma‘nen eylemiş
 Vaḥdet-i sırrı celîl-i zâte mir’ât-ı cemâl

1

⁶³⁴ Bu şiir “Cenâb-ı Ali’ye” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 31)

⁶³⁵ Bu şiir “Elhamdülillâh” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 34). Bu şiir Bahârî’nin mektubunda da yer almaktadır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 288.

⁶³⁶ Bu mısra mektupta “Ḥamdüli’llâh dîde-i qalbimde cânânım celî” şeklinde yer almaktadır.

⁶³⁷ Bu mısradaki îmânım ifadeleri matbû nüshada “iymanım” şeklinde yer almaktadır.

⁶³⁸ Bu şiir “Âl-i Âba” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 151)

9⁶³⁹

Mütefâ'ilün Fa'ûlün Mütefâ'ilün Fa'ûlün

Beni âftâb-ı 'aşkıñ daha yakamamış iken âh
 Nice biñ yıldız içre seni buldu gönlüm ey mâh
 Seniñ âsmân-ı hüsnüñ gibi yükselince 'aşkıım
 Seni gördü sevdi gönlüm seni sevdi gördü bi'llâh

20⁶⁴⁰

Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

Çaşları cânânımıñ kıble-i ma'nâm idi
 Al oku Mihrâb-ı 'Aşk oldu onuñçün âdı
 Zevk-i ilâhî ile mest eder erbâbını
 'Âşıkâ meyley şunar şi'r ile 'aşkıñ tadı⁶⁴¹

21⁶⁴²

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Gül leblerinde bülbül-i vahdet terânesi
 Her beyt-i şâh-bâz-ı Hudâ âşiyânesi
 Her nüktesinde Kevşer-i cennet şunar dile⁶⁴³
 Serper o la'l-i femle bize inci tânesi⁶⁴⁴

⁶³⁹ Bu şiir "Gönlüm" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 104) hem de el yazma nüshada yer almaktadır. Ancak el yazma nüshada yazılı değildir. Eserin sayfaları arasında bulunan bir kağıtta bulunmaktadır.

⁶⁴⁰ Bu şiir "Şiirimi Okuyanlara" başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 63)

⁶⁴¹ El yazma nüshada bu mısra " 'Aşka meyley şunar hangi bir şi'riñ tadı" şeklinde de yazılmıştır.

⁶⁴² Bu şiir "Mevlânâ'mıza" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 83), hem de el yazma nüshada (s. 90) yer almaktadır.

⁶⁴³ El yazma nüshada bu beytteki "şunar dile" ifadesi daha önce "bulur hayât" şeklinde yazılmıştır.

⁶⁴⁴ El yazma nüshada bu beytteki "la'l-i femle" ifadesi matbû nüshada "âil femden" şeklinde yazılmıştır. (s. 83)

22⁶⁴⁵

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Sâye-i Pîr’de biz cûşîş-i isti‘lâyız
Dürr-i şeh-vâr-ı Muhammed’le dolu deryâyız
Başımız tâcî ‘Alî sevgimiz âl-i Nebî
‘Âşık-i mest-i Hudâ bende-i Mevlânâ’yız

23⁶⁴⁶

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Şerhdir nâleleri nükte-i **kerremnâye**
Üflemişdir ezeli ‘aşkını Mevlâ nâye⁶⁴⁷
Tatdırır bezm-i Elestîdeki ezvâkı saña⁶⁴⁸
Durma gel şevk ile gel der-geh-i Mevlânâ’ya

24⁶⁴⁹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Eyliyor erbâb-ı ‘aşkı cezbe-dâr
Nâle-i dil-sûz-ı nây-i Mevlevî
Kul hüva’llâhü ahaddır ‘ârife
Âh-ı ma‘nâ-yı şadâ-yı Mevlevî⁶⁵⁰

⁶⁴⁵ Bu şiir matbû nüshada (s. 84) “Biz Kimiz?”, el yazma nüshada (s. 100) “Mevlevî Ne Diyor?” başlığıyla yer almaktadır.

⁶⁴⁶ Bu şiir matbû nüshada (s. 84) “Ney Ne Diyor?”, el yazma nüshada (s. 76) “Mevlevî’nin Neyi” başlığıyla yer almaktadır.

⁶⁴⁷ Bu mısra el yazma nüshada ilk önce “Ezelî ‘aşkını nefh eyledi Mevlânâ’ya” şeklinde yazılmıştır.

⁶⁴⁸ Bu mısra el yazma nüshada ilk önce “Tatdırır bezm-i Elestîdeki lezzetleri hep” şeklinde yazılmıştır.

⁶⁴⁹ Bu şiir matbû nüshada (s. 84) “Mevlevî’lerin Neyi” başlığıyla, el yazma nüshada (s. 46) “2” rakamı ile numaralandırılmıştır. Bu şiir daha önce dönemin Maarif Dergisinde yayınlanmıştır. Erdoğan Erbay, *a.g.t.*, s. 456. (Maarif Dergisi, 30 Şevval 1312, n. 179, s. 179.)

25⁶⁵¹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Nefh-i ‘aşk u kerem-i feyz Muhammed’le ‘Alî
Gönca-i nûr-ı tecellî dem-i Mevlânâ’dır
Yüz süren Hakk’ı bulur der-geh-i Mevlânâ’ya
Yâr-i Hakk’ın kapısı bâr-geh-i Mevlâ’dır

26⁶⁵²

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Her ne yazsam söylesem vaşfiyle müstesnâ olur
Zikr u fikrim varlığım hep **Rabbiye’l-a‘lâ** olur
Zât-ı pâk-i izzetiñ gencîne-i ma‘nâsıdır
Ger tecellî etse Hakk şüretde Mevlânâ olur

27⁶⁵³

Mef‘ûlü Mefâ‘îlü Mefâ‘îlü Fe‘ûlün

Ben bir gececik hücre-i cânânıma varsam
Gül-pûş bahârân gibi âgûşuma şarsam
Tâ rûhuma alsam dil-i cân-gâhımı yarsam
Cânânı öpüp koçlayarak yalvarsam⁶⁵⁴

⁶⁵⁰ Matbû nüshada “Mevlevî’lerin Neyi” adıyla yer almaktadır.

⁶⁵¹ Bu şiir sadece el yazma nüshada bulunup “3” rakamı ile numaralandırılmıştır. (s. 76)

⁶⁵² Bu şiir “Mevlânâ” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 72)

⁶⁵³ Bu şiir “Yalvarsam” başlığıyla matbû nüshada (s. 110) yer almaktadır. El yazma nüshada yazılı olarak bulunmamaktadır. Fakat bu şiirin aynı başlıkla el yazma nüshanın arasında bulunan kâğıtta yazılı olduğu görülmüştür.

⁶⁵⁴ Vezin kusurludur.

28⁶⁵⁵

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Öyle parlar ‘aşkı hüsnünden göñül şimşek çakar
 Rûhumu aydınlatan nûr-ı kemâlîndir seniñ
 Sendedir feyz-i Muḥammed sende Mevlânâ
 Kible-i cân u dilim cânâ cemâlîndir seniñ

29⁶⁵⁶

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fa‘lün)

Gül-şen-i feyz-i ilâhîdeki her gonca nûr
 Açılır zemzeme-i Ḥaḳ dem-i Mevlânâ’dan
 Bülbül-i ‘aşk-ı ilâhîdir onuñ her sözüne
 ‘Âşıkım çünkü o ses gelmededir Mevlânâ’dan

30⁶⁵⁷

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Şi‘rler senden alır feyz-i lâhûtî edâ⁶⁵⁸
 Sözleriñden duyduğum seslerdir âvâz-ı Ḥudâ
 Ey büyük dâhî Celâle’d-dîn sultân-ı gülüm
 Her neşîdeñ vahy-i Ḥaḳ bir çeng ilâhî bir şadâ

⁶⁵⁵ Bu şiir “Mürşidime” başlığıyla sadece matbû nüshada bulunmaktadır. (s. 72)

⁶⁵⁶ Bu şiir “Mevlânâ’mızın Sözlerine” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 62), hem de el yazma nüshada (s.75) bulunmaktadır.

⁶⁵⁷ Bu şiir “Mevlânâ’ma” başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 7)

⁶⁵⁸ Vezin hatası vardır.

31⁶⁵⁹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Nice ‘âşıkları ‘ârifleri hayrân etdin
Bir tecellî ile kim âh o pek müstesnâ
O tecellîyi nasıl aňlatayım Yâ Rabbî
Hem Muhammed hem Celâle’ d-dîn olur Mevlânâ

32⁶⁶⁰

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fa‘lün)

Lebinde neşve-i mey var deminde âteşini
Yüzünde nûr-ı Muhammed sözünde vahy-i Hudâ
Ne şûh vü şen ne ilâhî ne ‘âşıkâne edâ
Çeker gönülleri cezb-i beyân-ı Mevlânâ

33⁶⁶¹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Vâriş-i ekmel-i sulţân-ı rüsüldür bi’llâh
Görünür rûh-ı Nebî şûret-i Mevlânâ’dan
Açılıp sîne-i ‘âşıkda bu sır oldı ‘ayân
Muştafâ’dır görünen Hâzret-i Mevlânâ’dan

⁶⁵⁹ Bu şiir matbû nüshada (s. 80) “Tecellî”, el yazma nüshada (s. 7) “Mevlânâ” ma başlığıyla yer almaktadır.

⁶⁶⁰ Bu şiir “Beyân-ı Mevlânâ” başlığıyla sadece el yazma nüshada (s. 36) yer almaktadır.

⁶⁶¹ Bu şiir “Sevgili Pîyime” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 80)

34⁶⁶²

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

Deryâ-yı hurûşân idi eflâkden aşmış
 Tevhîdi geçip yükselerek Hakk'a ulaşmış
 Göklerde ve yerlerde o 'ummân-ı ilâhî
 'Aşkıñ ezelî vecdidir Allâh ile taşmış

35⁶⁶³

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlün Fâ'

Ey şûret-i lütf-i Şamedî Mevlânâ
 Ey pertev-i nûr-ı Ahadî Mevlânâ
 'Aqlım dil u cânım saña qurbân olsun
 Ey cânıma cân-ı ebedî Mevlânâ

36⁶⁶⁴

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fa'lün)

Mevlevîler ezelîden kuluñ olmuşdu seniñ
 Şimdi herkes saña kul herkese sultân oldıñ
 Seni haqqıyla ne mümkün edebilmek idrâk
 Sırr-ı Hakk incileriyle dolu 'ummân oldıñ

⁶⁶² Bu şiir "Mevlânâ'mıza" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 82). Aynı başlıkla, aynı sayfada bir şiir daha bulunmaktadır.

⁶⁶³ Bu şiir "Mevlânâ'mıza" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 83)

⁶⁶⁴ Bu şiir "Mevlânâ'ya" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 81)

37⁶⁶⁵

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Mazhar-ı şûret-i Raḥîm Âdem’dir
Nûrdur nûra döner zıll-ı beşer ma‘nâda
Cezbe-i ‘aşkıımızı Pîr’imize şanma hayâl
Bize Mevlâ görünûr şûret-i Mevlânâ'da

38⁶⁶⁶

Mef‘ûlü Mefâîlü Mefâîlün fâ‘

Gül-zâr-i vişâliñ gülüdür Mevlânâ
Esrâr-ı Hudâ bülbülüdür Mevlânâ
Midhat kulu da ḥüsnüñe müştâk olmuş
Firdevs-i şafâ sünbülüdür Mevlânâ

39⁶⁶⁷

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Vech-i Mevlânâ’daki pertev Hudâ’nıñ nûrudur
Gül-sitân-ı ‘aşkı hep pür-neş'e hep bülbülüdür
Bir bahâr-ı kudretiñ bitmez tükenmez feyzidir
Yok ḥazânı gül-bün-i iḥsânı yüz biñ güllüdür

⁶⁶⁵ Bu şiir “İyi Bak” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 84)

⁶⁶⁶ Bu şiir “Mevlânâ” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 79) hem de el yazma nüshada (s. 46) yer almaktadır.

⁶⁶⁷ Bu şiir matbû nüshada (s. 80) “Yine Mevlânâ” başlığıyla, el yazma nüshada (s. 46) “2” sayısı ile yer almaktadır.

40⁶⁶⁸

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'al

Ey dil-ber-i Hâk rûh-ı revânım Mevlânâ
 'Âşık saña cân nûr-ı cenânım Mevlânâ
 Senden dil ü cânımla kerem bekliyorum
 Ey melce'im ümmîd ü emânım Mevlânâ

41⁶⁶⁹

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ey Bahâe'd-dîn Veled sen ehl-i dil sulţânısıñ⁶⁷⁰
 'Âşıkân 'irfânıññ meclûbudur hayrânıdır⁶⁷¹
 Âsmânıñdan doğarken nûr-ı Mevlânâ bize
 Yükselen sesler seniñçün hep gönül şükrânıdır

42⁶⁷²

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ülün

Ey pertev-i Hâk meşriğ-ı cân şems-i tecellî
 Sen Midhat'ıñı cevî-i tehayyürlere atdın⁶⁷³
 Allâh değılsin fağat ey Mü'mine sulţân
 Oğluñ gibi bir nûr-ı ilâhîyi yaratdın

⁶⁶⁸ Bu şiir matbû nüshada (s. 80) "Yine Mevlânâ" başlığıyla, el yazma nüshada (s. 46) "3" sayısı ile yer almaktadır.

⁶⁶⁹ Bu şiir "Mevlânâ'mızın Kıymetli Babası Sultânü'l-Ülemâ'ya" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 41). Bu şiir aynı zamanda, bazı farklılıklarla şâirimizin mektubunda da yer almaktadır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 118.

⁶⁷⁰ Bu mısra mektupta "Sen behâ-i dînsin âlemlerin sultânısın" şeklinde yer almaktadır.

⁶⁷¹ Bu mısra mektupta "Rütbe-i irfânımın her ehl-i dil hayrânıdır" şeklinde yer almaktadır.

⁶⁷² Bu şiir hem matbû nüshada (s. 54), hem de el yazma nüshada (s. 8) yer almaktadır. El yazma nüshada "Mevlânâ'nın Annesine" başlığıyla yer alırken matbû nüshada şiirin başında şu cümle bulunmaktadır: "Vaktiyle Karaman'da Valide şulţânın Türbesini ziyaret ettiğim esnada, mânevî huzûnda eğilerek şu kıt'ayı okudum." Bu şiir Bahârî'nin mektubunda da yer almaktadır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 197-198.

⁶⁷³ Mektupta bu mısra "Akl u dili sen vâdi-yi hayretlere attın" şeklindedir.

43⁶⁷⁴

Müfte‘ilün Fâ‘ilün Müfte‘ilün Fâ‘ilün

Ğonca-ı bâğ-ı Nebî sırr-ı şehin-şâh-i ‘aşk
 Dürr-i bahâ-yı ezel pertev-i şems-i Aḥad
 Kimdir o sîmâsı nûr ehl-i diliñ serveti
 Şâh-ı ebed-saltanat Ḥazret-i Sultân Veled

44⁶⁷⁵

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Böyle der vaşfiñda Mevlânâ saña
 Şeyh Şalâḥa’d-dîn şelâḥ-ı cânımız
 Ben nasıl vaşf eyleyim bilemem seni
 Ey Şalâḥa’d-dîn ey sultânımız

45⁶⁷⁶

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Cân ü dilden biz Ḥüsâme’d-dîn’iñ oldı bendesi
 Biz degil yalnız cihân ḥayrân-ı dil-üfkendisi
 Şems-i zât-ı Mevlevî’niñ bir ziyâ’ül-Ḥaḥḥ’ıdır
 Mevlevîler⁶⁷⁷ himmet-i feyyazınıñ perverdesi⁶⁷⁸

⁶⁷⁴ Bu şiir “Mevlânâ-zâdeme” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 63)

⁶⁷⁵ Bu şiir matbû nüshada (s. 63) “Selâhaddîn Zerkûb Hazretleri”, el yazma nüshada (s. 8) “Mevlânâ’nın Dîvân-ı Kebîr’inde Vasıflarıyla Söylediği ve Pek Sevdiği Selâhaddîn-i Zerkûb’a” başlığıyla yer almaktadır.

⁶⁷⁶ Bu şiir “Ḥüsâmeddîn Çelebi’ye başlığıyla hem matbû nüshada (s. 64), hem de el yazma nüshada (s.8) yer almaktadır.

⁶⁷⁷ Matbû nüshada “Mevlevîyeler” şeklinde yer almaktadır.

⁶⁷⁸ Matbû nüshada “pervânesi diye geçiyor.

46⁶⁷⁹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Ey Hüsâme’ d-dîn Mevlânâ hüsâmî-nâmesi
 Rütbe-i fazlîñ kemâlâtıñçün isbât oluverir
 Nûr-ı Mevlânâ’ya oldıñ şübhesiz âyîne
 ‘Aşka bir nâzenîn bir şâf-ı mir’ât oluverir

47⁶⁸⁰

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
 (Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Ne büyü süñ Çelebim şâh Hüsâme’ d-dîn’im
 Meşnevî nâmıña bir âbide-i nûr oldı
 Ne büyü süñ ne büyük ey meh-i Allâh-ğarin
 Nûr-ı feyziñle zemîn doldu semâlar doldu⁶⁸¹

48⁶⁸²

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ülün

Deminden kayd olandım hayli eyyâm
 Münevverdi o ‘âşık ehl-i dilde
 Tarîğ-i Mevlevî’niñ ‘ârifidir
 Dedem Hâfız Celâle’ d-dîn Efendi

⁶⁷⁹ Bu şiir “Yine Oña” başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır (s. 8). Şiirde vezin hatası vardır.

⁶⁸⁰ Bu şiir matbû nüshada (s. 63) “Hüsâmeddîn Çelebi Hazretleri”, el yazma nüshada (s. 8) “Hüsâmeddîn Çelebi’ye” başlığıyla yer almaktadır.

⁶⁸¹ Bu mısra el yazma nüshada “Tâb-ı-i feyziñle gönül doldu, semâlar doldu.” şeklinde de yer almaktadır.

⁶⁸² Bu şiir sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 104)

49⁶⁸³

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

Biz 'âşık-ı şeydâ-yı harîmân-ı Hudâ'yız
 İhlâş ile yâr-ı dil-i eşhâb-ı Hüsey'n'iz
 Biz âl-i Nebî'niñ kulu cândan 'Alevîyiz
 Biz bende-i dil-beste-i cedd-i Haseney'n'iz

50⁶⁸⁴

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

Gâh bir fikr-i ta'aşşub ile ben sersemdim
 Gâh bir vesvese-i dille mu'azzeb bendim
 Meşnevî'yi okudum nûra kavuşdum bildim
 Neymişim kendimi Allâh'ımı ben öğrendim⁶⁸⁵

51⁶⁸⁶

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Haqqı bildirdi baña sırr-ı kitâb-ı Meşnevî
 Qapladı çeşm ü dili envâr-ı feyz-i ma'nevî
 'Aşk-ı Mevlânâ ile yandı tutuşdu cân evi
 Hamdü li'llâh Mevlevî'yim Mevlevî'yim Mevlevî

⁶⁸³ Bu şiir matbû nüshada (s. 30) "Biz Buyuz", el yazma nüshada (s. 32) "Biz Mevlevîler Neyiz?" başlığıyla yer almaktadır.

⁶⁸⁴ Bu şiir "Mesnevî'ye Şükrânım" başlığıyla sadece el yazma nüshada (s. 36) yer almaktadır.

⁶⁸⁵ El yazma nüshada bu mısra için ilk önce "Ben neyim? Kendimi, Allâh'ıma şükrü öğrendim." mısrası kullanılmıştır.

⁶⁸⁶ Bu şiir "Mevlevîyim" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 85), hem de el yazma nüshada (s. 64) yer almaktadır.

52⁶⁸⁷

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Dönerken bembeyaz tennûresiyle Mevlevî şanki
 Şabâh-ı 'aşkıdır doğmuş tecellî-gâh-ı vahdetden
 O bir şeh-bâz-ı Hâk'dır kolların açdıkdâ bir seyr et
 Uçar sermest-i 'aşk olmuş cemâl-i Rabb-ı 'izzetden

53⁶⁸⁸

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

Şanma beyhûde döner vecde gelen 'âşıklar
 Mest-i cânân olarak 'aqla vedâ' eylerler
 Nâyden bâng-ı Elestiyi duyup âh ederek
 Hâk'ı âgûşa şarar öyle semâ' eylerler

54⁶⁸⁹

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

Evliyâ-yı cümle pîrânı sevüp baş kesmişiz
 Mevlevî'yiz bilmişiz yârân-ı Hâk'ın kıdrini
 Pîr-i 'aşkıñ bâb-ı ikrârında şâbitdir gönül
 Eyledik biz orda Firdevs-i cemâliñ seyrini

⁶⁸⁷ Bu şiir matbû nüshada (s. 83) "Semâ' Ederken", el yazma nüshada (s. 100) "Mevlevî'nin Semâ'ı" başlığıyla yer almaktadır.

⁶⁸⁸ Bu şiir "Semâ'" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 83), hem de el yazma nüshada (s. 106) yer almaktadır.

⁶⁸⁹ Bu şiir "Biz" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 87)

55⁶⁹⁰

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Ne zamân gönlüme gelse inanıñ
Değişir zevke döner âlâmım
Baña eñ cânlı birer hâtıradır
Mevlevîlikde geçen eyyâmım

56⁶⁹¹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Her ne dem âh eylesem yansam düşünsem yârimi
Çıkmış olsam sidreye gönlüm yine uçmak diler
Mest olur rakş eylerim gül-şen-sarây-ı ‘aşkda
Durmadan hep yükseliş ister havâ-yı ‘aşkda

57⁶⁹²

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

Mavi gözler gibi karşımda deñiz kaynaşıyor
Süzülen gamzelerinden içerim âb-ı hayât
Bakarım engine bin neş‘eli nûr oynaşıyor
Esiyor gönlüme ol ânda ilâhî nefehât

⁶⁹⁰ Bu şiir “Hâtıra” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 148), bu şiir başlıksız bir şekilde şâirimizin mektubunda da yer almaktadır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 161.

⁶⁹¹ Bu şiir “Yükseliş” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 72)

⁶⁹² Bu şiir “Durgun Deniz” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 89)

58⁶⁹³

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Yârimiñ ‘aşk âteşinden lâle-zâr olmuş göñül
 Yanmadan şahbâsını sevdâsını fark eylemez
 Öyle bir Mecnûn-ı şahrâ-yı muhabbet kim göñül
 Kendiñi Leylâ’sını Mevlâ’sını fark eylemez

59⁶⁹⁴

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Yazdığım eş‘âr-ı âteş-nâk-ı ‘aşkı al oğu
 Rûy-ı gül-bû-yı Muhammed’ den alırsıñ bir çoğu
 Rûh-ı ihlâsım giyinmiştir bu sözlerden libâs
 Dil-ber-i ma‘nâya bak da nûrdan hil‘at doğu

60⁶⁹⁵

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

O yâriñ gözlerin ben rûy-ı tâbânında gördükçe
 Şanırdım pertev-i Hâk’dır doğar Tûr-ı tecellâdan
 Nedir bilmem o beñler gamzalar mahmûr-ı nâz olmuş
 Yüzünde biñ güzellik parlıyor nûr-ı tecellâdan

⁶⁹³ Bu şiir “Hayrânlık” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 102)

⁶⁹⁴ Bu şiir “Temennî” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 110)

⁶⁹⁵ Bu şiir “Tecellâ” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 110)

61⁶⁹⁶

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Tâ ezelden bunu rûhum giydi
Şanmayıñ şimdi giyindim inaniñ
Baña eñ şanlı şeref rütbesidir
Bu güzel kisvesi Mevlânâ’nıñ

62⁶⁹⁷

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Kim severse şi‘rimi âşârımı
Feyz-yâb-ı ‘aşk-ı Peygamber olur
Kim oğursa bir şahîfe-i nûrumu⁶⁹⁸
Rûh-ı Kur‘ân’dan bir aydınlık bulur

63⁶⁹⁹

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fa‘lün)

Dudağlarıñ güzelim ben şarâba beñzetdim
Işık veren yüzünü âfitâba beñzetdim
Hayât nedir eger añladıñsa söyle baña
Geçen zamânımı sensiz serâba beñzetdim

⁶⁹⁶ Bu şiir “Eskiden Mevlevî Kisvesiyle Çıkaradığım Bir Resim için” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 116)

⁶⁹⁷ Bu şiir “Rûh-i Kur-ân’dan Bir Sahîfe-i Nûr Adlı Eserim İçin” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 121)

⁶⁹⁸ Vezin hatası vardır.

⁶⁹⁹ Bu şiir “Beñzetdim” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 123)

64⁷⁰⁰

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Sâkî şarâb-ı bûseni kat sen o bâdeye
 Ezvâk-ı hüsnünü baña peymâne söylesin
 Açsın tebessümünle gönül gül-sitânları
 Bülbül niyâz-ı 'aşkıyı mestâne söylesin

65⁷⁰¹

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Âşifte-hâl-i zülf-i perişânıñım seniñ
 Ben 'âşık cemâl-i gül-efşânıñım seniñ
 Doymam şerâb-ı hüsnüñe ey gönca-fâm-ı nâz
 Şun câm-ı la'l-i nâbıñı hayrânıñım seniñ

66⁷⁰²

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

'Aşksız geçse 'ömür şayma onu
 Zevki yok neş'esi yok şanki serâb
 'Âşkıdır âb-ı hayât iç onu sen
 Gönlüne câmıña sinsin o şerâb

⁷⁰⁰ Bu şiir "Niyâz" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 125)

⁷⁰¹ Bu şiir "Bir Güzele" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 123), hem el yazma nüshada (s. 10) yer almaktadır. Aynı başlık ile hem matbû nüshada (s. 118), hem el yazma nüshada (s. 10) bir şiir daha bulunmaktadır.

⁷⁰² Bu şiir hem matbû nüshada (s. 103), hem de el yazma nüshada (s. 18) yer almaktadır.

67⁷⁰³

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

Cennet baña sen Kevşeri sen neş'esi sensîñ
 Sevmem ne kadar olsa da hoş ben onu sensiz
 'Aşk olmasa rûhuñ ezelî zevki duyulmaz
 Bir lâhza düşün sen beni sensiz seni bensiz

68⁷⁰⁴

Müfte'îlün Fâ'îlün Müfte'îlün Fâ'îlün

Muṭrib-i 'aşkıñ sesinden kanad açmış gönül
 Şevk ile Hakk'ın semâsında uçar şeh-perim
 Ğam gecesi gelmesin hep baña doğsun güneş⁷⁰⁵
 Şubḥ u bahâr isterim 'âlem-i nûr isterim⁷⁰⁶

69⁷⁰⁷

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

Nerde dil-dârım haber ver ey şabâ-yı nev-bahâr
 Esme böyle esme gönülümde kopan âhım gibi
 Gül-sitânda beñzemez güller benim cânânıma
 Âsmân-ı hüsne doğmaz bir güzel mâhım gibi

⁷⁰³ Bu şiir "Sevmek" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 102), hem de el yazma nüshada (s. 18) yer almaktadır.

⁷⁰⁴ Bu şiir "Neş'e" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 117), hem de el yazma nüshada (s. 18) yer almaktadır.

⁷⁰⁵ El yazma nüshada şâirimiz bu mısraı ilk olarak "Zulmet-ğam gelmesin âteş-i 'aşkıma yakar" şeklinde yazmıştır.

⁷⁰⁶ El yazma nüshada şâirimiz bu mısraı ilk olarak "Zevk ve şurûr isterim, neş'e vü nûr isterim" şeklinde yazmıştır.

⁷⁰⁷ Bu şiir "Oña Kim Beñzer?" başlığıyla hem matbû nüshada (s. 36), hem de el yazma nüshada (s. 29) yer almaktadır. Bu şiir mısraları değiştirilmiş şekilde el yazma nüshada bir daha yazılmıştır. (s. 30) Bkz; KT/70.

70⁷⁰⁸

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Gül-sitânda beñzemez güller benim cânânıma
 Yok semâ-yı hüsne doğmaz bir güzel mâhım gibi
 Nerde dil-dârım haber ver ey şabâ-yı nev-bahâr
 Esme böyle esme gönlümden kopan âhım gibi

71⁷⁰⁹

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün

Her yerde yâr-ı cânım lütfuñla gösterirsiñ
 Hep şu‘le gün yüzüñden hep gonca gülteniñden
 Biñ zühre doğsa gökden elbette parlağ olmaz
 Ey mâh-ı hüsñ ü ânım vechiñdeki beniñden

72⁷¹⁰

Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlün

‘Aşkıñ o güzel Tûr-ı tecellîsine bağıdım
 Hep sevgili ruhsâre-i cânâneyi gördüm⁷¹¹
 Destindeki pür-şa‘şa‘-i şahbâsı içinde⁷¹²
 Yârîñ lebiñiñ ‘aqsini gül-gün gördüm⁷¹³

⁷⁰⁸ Bu şiir sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 30)

⁷⁰⁹ Bu şiir matbû nüshada (s. 121) “Görünüşte Güzellik”, el yazma nüshada (s. 30) “Kıt‘a” başlığıyla yer almaktadır.

⁷¹⁰ Bu şiir matbû nüshada (s. 99) “Gördüm”, el yazma nüshada (s. 30) “Kıt‘a” başlığıyla yer almaktadır.

⁷¹¹ Bu mısraın başı el yazma nüshada mısra ile tam bir bütünlük oluşturmuyor. Bu yüzden mısraın başını matbû nüshadaki şekliyle alıyoruz.

⁷¹² Matbû nüshada “Avcunda yanan şu‘le-i şahbâsı içinde” şeklinde yer almaktadır.

⁷¹³ Matbû nüshada “Gül leblerinin ‘aqsini, la‘li meyi gördüm.” şeklinde yer almaktadır.

73⁷¹⁴

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Saña verdim güzelim çal⁷¹⁵ onu gündüz gece çal
Âh eger nâlesi muhriğe de sâzıñ göñlüm
Kıvrırır tel gibi mızrâbı elinden ‘aşkıñ
N’eylesin bestesidir nâz ü niyâzıñ göñlüm

74⁷¹⁶

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Bahârım tâb-ı hüsnüñdür hayâliñ gözde nûr oldu
Cemâliñ bâğçesinden topladım bakdıkça biñ bir gül
Ne parlak inciler serper güler söylerken ağzından⁷¹⁷
Dudağlar bâde-i vuşlat mı câna yoksa bir bülbül

75⁷¹⁸

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fa‘lün)

Şu goncaya bak ‘acabâ hangi gülistânıñdır
Nesîm-i şubh ile oynar çemende cünbüş eder⁷¹⁹
Şemîm-i hüsnü yayılmış öpüñ seviñ beni der
Bu hânde nûr-ı mu‘aţtar leb-i bahârıñdır

⁷¹⁴ Bu şiir “Göñlüm” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 54), hem de el yazma nüshada (s. 36) yer almaktadır.

⁷¹⁵ Matbû nüshada bu ifade yerine “sen” kullanılmıştır.

⁷¹⁶ Bu şiir “Gül, Bülbül” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 124), hem de el yazma nüshada (s. 36) yer almaktadır.

⁷¹⁷ El yazma nüshada bu mısradaki geçen “ne parlak inciler” ifadesi için şâirimiz ilk önce “Güherler, la‘ller” ifadesini kullanmıştır.

⁷¹⁸ Bu şiir matbû nüshada (s. 87) “Güzel Bir Goncaya”, el yazma nüshada (s. 44) “Gonca” başlığıyla yer almaktadır. El yazma nüshada, şiirin başında “Bâğ-bân bir için bin hâre hizmet-kâr olur.” cümlesi bulunmaktadır.

⁷¹⁹ El yazma nüshada şâirimiz bu mısraı önce “Nesîm-i şubha bürünmüş çemende faşl eyler” şeklinde yazmıştır.

76⁷²⁰

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Tâb-ı gül-zâr-ı cemâliñle gelir gül-şene renk
Nuḡ-ı nâzik deheniñ bülbül ile hem-âheng
Her terânemde seniñ nükte-i ilhâmıñ var
Sensiñ ey rûḡ-ı şafâ zevḡ-i ṡarab naḡme-i çenk

77⁷²¹

Bâḡ-ı lûṡuf-ḡâr laṡfî‘l-himem
Şâḡ-ı kerem-kâr kerîmü‘ş-şiyem
Nâme-i gögercin gibi çırpınmada
Ḳonmaḡ için destîñe ey ḡonce-femim

78⁷²²

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Pây-ı menḡûşunu şoḡamaz Alman çekme elem
Erişip lûṡf-i nebî Ḥaḡ‘dan melekler me‘mûr
Şehr-i İslâm olan İstanbul‘u şaḡlar Allâh
Beldetün ṡayyibetün çünki diyen Rabb-ı Ğafûr

⁷²⁰ Bu şiir ‘‘Bir Güzele’’ bařlıḡıyla hem matbû nüshada (s. 118), hem de el yazma nüshada (s. 74) yer almaktadır.

⁷²¹ Bu şiir sadece el yazma nüshada yer almaktadır (s. 84). Bu şiire Bahârî‘nin mektuplarında da rastlıyoruz. Bkz; Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 199. Vezin problemi vardır.

⁷²² Bu şiir sadece el yazma nüshada yer almaktadır (s. 88). Şiirin girişinde ‘‘1939 senesi ikinci umûmî harbde Alman orduları zaferden zafere koşarak tâ Türkiye‘ya kadar gelmiş İstanbul halkı telâşe düşmüştü. O zaman gördüḡüm bir rü‘yâ üzerine şu kıt‘ayı söylemiştim.’’ cümlesi yer alırken sonunda ‘‘Hicrî 857 târihinde İstanbul feth olunduḡu zaman bu âyet-i kerîmedeki terkîb (beldetün tayyibetün) ebced hesabıyla feth için târih düşürülmüştür.’’ cümlesi yer almaktadır.

79⁷²³

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Hâl-izârım gösterir gönlümde âhım n’etdiğin
 Dâğ-ı sînem ‘arz edernûr-ı nigâhım n’etdiğin
 Görmeden bilmezsiñiz tâb-ı fezâ-yı ‘aşkıımı
 Şabâha dek derd-âşinâ-yı ‘aşka mâhım n’etdiğin

80⁷²⁴

Mef‘ûlü Mefâ‘ilün Fe‘ûlün

Mehtâbı bahârı pek güzeldir
 Deryâ kuru neş‘e heryanında
 Bülbül gibi dem-güzâr-ı ‘aşkıñ
 Biz şimdi bu Câddeboştân’ında

81⁷²⁵

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Nûr-ı ‘aynım sen ki Leylâ-yı nâz ü ‘işvesiñ
 Ben gibi Mecnûn-ı ‘aşka yok mu bir nâziñ cevâbı
 Lebleriñden bir gün öpmek isterim birdenbire
 Kaşlarıñ çatdıñ da sen etdiñ baña nâzla i‘tâb

⁷²³ Bu şiir hem matbû nüshada (s. 123) hem el yazma nüshada (s. 90) yer almaktadır.

⁷²⁴ Bu şiir sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 92)

⁷²⁵ Bu şiir sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 92)

82⁷²⁶

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Yârimiñ ‘aşk âteşinden lâle-zâr olmuş göñül
 Yanmadan şahbâsını sevdâsını fark eylemez
 Öyle bir Mecnûn-ı şahrâ-yı muhabbet kim göñül
 Kendiñi Leylâ’sını Mevlâ’sını fark eylemez

83⁷²⁷

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

‘Âşıkâ dûzah rızâ-yı yâr için cennet olur
 Beñzemez ‘âşıkların ahvâli hâl-i ‘âleme
 İstiyorsañ yak beni ‘aşk âteşiyle sevgilim
 Ben seniñ müştâkıñım mehcûr-ı dîdâr eyleme

84⁷²⁸

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

‘Aşkî vaşfetsem eger ben durmadan
 Yüz kıyamet hep geçer o nâ-temâm
 Var ya târih-i kıyametçün sınır
 Vaşf-ı Hakk’a yok sınır yok ihtitâm

⁷²⁶ Bu şiir “Hayrânlık” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 102), hem de el yazma nüshada (s. 92) yer almaktadır.

⁷²⁷ Bu şiir sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 92)

⁷²⁸ Bu şiir “Tercüme” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 79), hem de el yazma nüshada (s. 94) yer almaktadır. Şiirin girişinde şiirin aslı olan Mevlânâ’nın “Vaşf-ı ‘aşk er men bugöyem ber devâm/Şad kıyâmet bugüzere van nâ-temâm/Zanki târih-i kıyâmetra hadest/Ĥad küca anca ki vaşf-ı iyzi dest” şiiri yer almaktadır. Şairimiz aynı şiiri el yazma nüshada şu şekilde de tercüme etmiştir: “‘Aşkî vaşfetsem eger ben durmadan,/Yüz kıyamet geçse olmaz temâm/Çün ki târih-i kıyamet had bulur/Vaşf-ı hakk’a yok hudud, yok ihtitâm. (s. 94)

85⁷²⁹

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

Lezzetsiz olur şübhesiz ey sevgili yârim⁷³⁰Silmezse gönül 'aşkıını ruhsâr-ı âlîñ⁷³¹

Nefret ederim ben ebediyyen o gönülden

Kim onda seniñ yok eşer-i 'aşk-ı cemâliñ⁷³²86⁷³³

1 Hâkîkat⁷³⁴ ehline göre 'Alî ismi Allâh'îñ
İsm-i a'zâmıdır her harfinde Hâkîk'îñ esmâ-yı
Hüsânından birine işâret vardır

Gör 'ayn-i 'Alî'dir o 'Aliyyü'l-a'lâ

Hâk sırlarıdır lâm-ı 'Alî'de peydâ

Bağ yâ-yı 'Alî sîret-i **Hâyyü'l-kayyûm**

Bil a'zam-ı esmâya 'Alî'dir meclâ

⁷²⁹ Bu şiir sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 104)

⁷³⁰ El yazma nüshada bu beyt ilk önce "Lezzetsiz olur şübhesiz ey yâr-ı dil ara" şeklinde yazılmıştır.

⁷³¹ Vezin kusurludur.

⁷³² El yazma nüshada bu mısra "Bulursam eger onda seniñ 'aşk-ı cemâliñ" şeklinde de yer almaktadır.

⁷³³ Bu şiir "İsm-i A'zâm" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 104). Vezin sorunu vardır.

⁷³⁴ Matbû nüshada "hakiykat" şeklinde yer almaktadır.

Beyit

1⁷³⁵

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Yüzle ben kaçla dudak öyle güzel kim şanki
İnce bir perdeden Allâh tecellî ediyor

2⁷³⁶

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Hâl ü haddi leb-i dîdârı gören şanki diyor
İnce bir perdeden Allâh tecellî ediyor

Nazım Biçimi Bulunamayan Şiirler

1⁷³⁷

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Ne zamân hâtırına gelse büyük Mevlânâ
Oğurum vecd ile şu beytini sermest olarak
- 2 Öyle müstağrak-ı ‘aşkı ki bu ‘aşkımda benim
Evvel âhirkileriñ ‘aşkı bütün müstağrak

⁷³⁵ Bu beyit “İnsanda Güzellik” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 97) hem de el yazma nüshada (s. 34) yer almaktadır.

⁷³⁶ Bu beyit “Mevlânâ’dan Bir İlham” başlığıyla sadece el yazma nüshada yer almaktadır. (s. 34)

⁷³⁷ Bu şiir “Mevlânâ’da Aşk” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 62) Bu şiirin mısraları matbû nüshada alt alta sıra sıralanmış olup çalışmamızda beyitlere ayırdık.

- 3 Gönlüm bî-hadd olan ‘aşkıyı eyler ta‘rîf
O Hudâvend-i kemâliñdir o şeh-beyt-i zarîf
- 4 Ne bidâyet ne nihâyet ne de var kayd ü hudûd
Ezeliyyet ebediyyetlere olmuş memdûd
- 5 Bu nasıl ‘aşk-ı teâlî bu ne bir ‘aşk-ı Hudâ
Öyle bir ‘aşk ki biñlerce semâlar peydâ
- 6 Ona ancak yaraşır böyle nihâyetsizlik
Çünkü Hakk’ın bütün evşâfına sırran mâlik
- 6 Düşünür hayret olur silsile-i efkârım
O benim tâc-ı serim sevgili bir hünkârım

2⁷³⁸

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Gönlüm vecd-i hurûşânı gibi coşdu deñiz
Öyle coşkun ki sesi velvele-i tekbîrât
Mûsikîsindeki âhengine dönmüş beñiz
Kaş çatık çehre asık öfkeli pek tıbkı hayât
- 2 Yükselir dağ gibi her dalğa köpürmekle fezâ
Şanki yıldızlı semâ ‘âlemdir zerrâtı
Şoñra sâhillere çarpıp da çıkardıķça şadâ
Kükreyip şayha atar şevk ile hissiyâtı

⁷³⁸ Bu şiir “Fırtınalı Deniz” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 88). Her dörlük kıt‘anın kafiye düzeni şeklindedir.

- 3 Uzanan elleri hep ben gibi cânânı arar
İniyor yükseliyor mest-i havâ-yı cezebât
Öpebilsem diye inler taşı toprağı yarar
Bu ne ‘aşk’ âlemi Yâ Rab ne doyulmaz sefâhât

3⁷³⁹

Mef‘ûlü Mefâ‘ilün Fe‘ûlün

- 1 Söylerdi şevk ile **ene’l-Ḥaḳ**
Manşûr o gün ki geldi vecde
Maḥvoldı o Ḥaḳ’da gördü kendiñ
Allâh’ına eylemez mi secde
- 2 Maḳsûdu o sözde sübhesiz ki
Tevhîd-i Ḥudâ idi o zâtñ
Câhil olan añlamaz bu sırrı
Bî-gânesidir ma‘âliyâtın
- 3 Tevhîd-i Ḥudâ’yı bilmeyenler
Tekfîrine etdiler cesâret
Bir ‘ârif-i Ḥaḳḳ’a karşı ancak
Hürmet yaraşır değil ḥaḳâret
- 4 Bî-çâreye kaşd edince onlar
Durmaz yine ben Ḥaḳ’ım diyordu
Dönmezdi sözünden öyle ‘ârif
Allâh’ıma ‘âşıkım diyordu

⁷³⁹ Bu şiir “Mansûr Haklı Değil mi?” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s. 98)

- 5 Mansûr'a yazık yazık kıyılmaz
 Tevhîdi de bilmemek ilim mi
 Allâh'a delil iken vücûdum
 Ben Hâk degilim de bâtlım mı

4⁷⁴⁰

Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün

- 1 Şûrettedir istitâr-i hüsnüñ
 Sırrımda görünmede cemâliñ
 Bir nazrana müftekir olan dil
 Görmekde cemâl-i lâ-yezâliñ
- 2 Müstağrak-ı nûr-ı **Ve'd-Đuĥâ**'yım
 Sermest-i tecellî-i Ĥudâ'yım
 Gönlümde yanar çerâğ-ı vaĥdet
 Pervâne-i zât-ı Kibriyayım
- 3 Bir tânesiñ ey nigâr birsiñ
 Ĥâtırlara gelmeyen güzelsiñ
 Vaşfiñda ne söylesem azdır
 Sen sırr-ı güzîn-i lem-yezelsiñ
- 4 Görmekde o nûru nûr-ı dilde
 Hep sâye-i feyz-i Aĥmedî'de
 Ġâlip Dede de bununla iñler
 Müstağrak olur da böyle söyler
- 5 Bir şu'lesi var ki şem'-i cânıñ
 Fânûsuna sığmaz âsmânıñ

⁷⁴⁰ Bu şiir "İstiğrâk" başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 114). Her bir dörtlülüğü kıt'anın kafiye dizilişi şeklinde olduğu görülmektedir.

Bu sîne-i berķ âşyânın
Sînâ dağı görmemiş nişâmın

5⁷⁴¹

Mef‘ûlü Mefâ‘ilün Fe‘ûlün

- 1 Mehtâbı bahârı pek güzeldir
Deryâ kuru neş‘e var yanında
Bülbül gibi dem-güzar-ı ‘aşkıız
Biz işte şü Câddebostân’ında
Yâran bizi istiyorsa añsın
Hep şevķ-i şafâ-medâr ânında
- 2 ‘Aşıklara ıur’ dur her yer
Allâh’ı bulur ehl-i dil cânında
Cennetler içinde kalb-i pâki
Güller açılır onuñ kanında
ıubâ lehüm ve hüsnü me‘âb der Hâķ
Eshâb-ı hâķıķatın⁷⁴² şânında

6⁷⁴³

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

- 1 Bir sıcak günde Resûl-i Ekrem
Mescid-i pâkini teşrîf etdi
Şems idi çünki Nebîyy-i erhâm
Güneşi zıll ile te’lîf etdi

⁷⁴¹ Bu şiir “Nişîmin-i Şâir” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır (s. 151). Bu şiirin ilk kıt‘ası el yazma nüshâda yer almaktadır (KT/80). Vezin kusurludur.

⁷⁴² Matbû nüshada “hakiykat” şeklinde yer almaktadır.

⁷⁴³ Bu şiir “Ebû Turâb Kimdir?” başlığıyla hem matbû nüshada (s. 35) hem de el yazma nüshada (s. 14) yer almaktadır.

- 2 Gördü kim yerde uzanmış yatıyor
Tañrınıñ nûru ‘Aliyy-i hâdî
Uyuyor Hâk diye gönü atıyor
Hâk idi onda gönül feryâdî⁷⁴⁴
- 3 Oğşadı tutdu eliyle başını
Kaldırıp koydu ilâhî dizine
Öpdü hem soñra mübârek kaşını
Sen de sev uy o Nebî’niñ izine
- 4 Bû-türâbım diye övmüşdü Nebî
O ‘Aliyy ibn-i Ebî Tâlib bağ
Gönlüne meş‘ale-i ‘aşkıñı yak
De oña ente veliyy ümmiyy ebî
- 5 Bû-türâb oldı o toprak babası
Bü’l-beşerden daha yüksek bu hitâb
Aşlıdır bü’l-beşerin çünki türâb
O bir iksîr-i hayâtıñ anası
- 6 ‘Aşkıdır ehl-i Hudâ’niñ dîni
Vech-i Âdem’de yazar Hâk adını
Kaşla göz bir bakıma ism-i ‘Alî
Secde-gâh olmuş o mihrâb-ı celî
- 7 Bü’l-beşerden yücedir kadr-ı belî
Çünki bir nûr-ı Muhammed’le ‘Alî
Heykel-i zât-ı ilâhîdir o nûr
Adı Qur‘ân’da ‘Alî’dir okunur

⁷⁴⁴ ‘Aşk idi gizli gönül feryâdî.’ şeklinde yazılmış, ama şâirimiz bu mısraı yukarıdaki şekliyle değiştirmiştir.

7⁷⁴⁵

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

1 Yüz sürer pâyiñe hep kâfile-i ‘illiyyîn
Kıble-i vechine hep secde eder ehl-i yakîyn
Hağdır o nûr-ı ilâhîdir onuñ bürhânı
İşte bak koyduğı dîn işte şu Qur‘ân-ı mübîn

2 Yazarım levha-i ‘irfânımı menşûruñdan
Okurum âyet-i Qur‘ân’ı leb-i nûruñdan
Kıble-i cân ü dilim ey ezeli ma‘şûkum
Ser-hoşum ben ebedî dîde-i maħmûruñdan

8⁷⁴⁶

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Bil ki ehlu’llâhı sevmek Hağğ’ı sevmekten yüce
Çünkü ehl-i Hağ’da Allâh’ın bütün esrârı var
Gerçi olmuşdur beşer sûretde ehlu’llâhda
Kibriyâi zâti var Qur‘ân gibi etvârı var

2 Bir güneşden farkı yok ma‘nen gönül ashâbınıñ
Şûretâ toprağdır o biñ bir bulutdan târı var
Ehl-i Hağ ma‘şûk-ı Hağ’dır kim sever Allâh onu
Nây-ı Hağ’dır Hağğ’a gönlünden niyâz-ı zârı var

3 Sev ki ma‘şûk-ı Hudâ’yı Tañrı mest etsin seni
‘Aşıkânıñ dost elinden bâde-i serşârı var

⁷⁴⁵ Bu şiir “Peygamberime” başlığıyla hem matbû nüshada (s.20) hem de el yazma nüshada (s.34) yer almaktadır. Her dörtlüğü kıt‘anın kafiye düzeni şeklindedir.

⁷⁴⁶ Bu şiir “Açıklama” başlığıyla sadece matbû nüshada yer almaktadır. (s.117)

Hâzret-i Sulţân Veled'den añladım bu nükteyi
Ol Şehin-Şâh-ı kemâlîñ böyle biñ eş'ârı var.

Mihrâb-ı AŞk'ta Yer Almayan Şiirler

Bahârî'nin, Mihrâb-ı AŞk'ın el yazma ve matbû nüshalarında mevcut olmayan Şiirlerinin de olduğunu tespit ettik. Yaptığımız araştırma sonucunda bu Şiirler iki yerde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi Bahârî'nin yaşadığı dönemdeki dergilerde⁷⁴⁷ yer alan Şiirlerdir. İkincisi Bahârî'nin mektuplarında⁷⁴⁸ yer alan Şiirlerdir. Bu Şiirlerden bazılarının beyit ve kelime farklılıklarıyla Mihrâb-ı AŞk'ta yer aldığını görmekteyiz.

1⁷⁴⁹

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün
(Fâ' ilâtün) (Fa' lün)

ÂŞık oldum saña ben ey meh-i şâbînda cemâl
Eyleme hicriñ ile gönlüme îrât-ı melâl

Kılma artık güzelim tâbîñı cevre maqrûn
Çünkü hûrîlere lâyıķ olamaz öyle hişâl

Olma zâlim melegim merħamet et 'âŐıĐıña
Hâsretiñden beridir ağlıyorum rûz u leyâl

⁷⁴⁷ Bu dergiler Cumhuriyet öncesinde yayınlanan olan Mektep, Maarif, Hazine-i Fünûn gibi edebiyat dergileridir.

⁷⁴⁸ Bkz; Nuri Şimşekler, *Pîr AŞkına*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009, s. 61-300.

⁷⁴⁹ Bu Şiirin "Sultanselimli Hamdi Bey'in Gazeline Nazire" başlığıyla dönemin Malumat Dergisinde yer aldığı tespit edilmiştir. Harun Ceylan, *Malumat Mecmuası (25-50. sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dan.Belkıs Gürsoy, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 55-156. (Malumat Dergisi, 26 Aralık 1895, C.2, S.27, s. 596.)

Öldür ey gül bedenim sen beni durma öldür
 Kalmadı gayrı figân etmeye gönlümde mecâl

İntisâb eyle hemân der-geh-i Mevlânâ'ya
 Herkesi ehl-i kemâl etmededir bâb-ı Celâl

2⁷⁵⁰

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Birer olur berrâk-ı zülf-i müşk-tâbîndan seniñ
 Berķ urur hûrşîd-i ruhsârın nikâbîndan seniñ

Sen o rûhrûh-ı 'âlemsiñ ki ey reşk-i melek
 Mest-i 'aşķ olmuş kelîm-i dil hicâbîndan seniñ

Mest-i hâb-ı nâz iken bâd-ı şabâyı gül-fürûş
 Bûse-çîn-i yâsemendir câme-hâbîndan seniñ

Ben uşañmam sevdiğim etseñ de maħzûn göñlümü
 Nûr-ı cilve iltimâ' eyler it'âbîndan seniñ

3⁷⁵¹

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
 (Fa'lün)

Nedir bu manzara-i pür-bedf'-i Firdevsi
 Ki ħande-zâr-ı melâ'ik deñilse şâyândır

⁷⁵⁰Bu kıtanın dönemin Malumat dergisinde olduğu tespit edilmiştir. Bkz; Harun Ceylan, *a.g.t.*, s.183. (Malumat Dergisi, 2 Ocak 1896, C. 2, S. 28, s. 624.)

⁷⁵¹ Bu şiir "Bir Levha-i Tabiat" başlığıyla Malumat dergisinde yer almaktadır. Hüseyin Kaloğulları, *Malûmat Mecmuası (51-75.sayılar)İnceleme ve Seçilmiş Metinler*,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)", Dan. Belkıs Gürsoy, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 412. (Malumat Dergisi, 25 Şubat 1897, S.71, s. 461.)

'Aşk-ı nûr-ı sihirdir zemîn ü bâlâsı
Füyûz-dâr-ı tecellî o levh-i Sübhân'dır

Ağaç dalındaki bir kuş o rûh-ı sevdâ-per
Bağar bağar da fezâyâ laţîf-i münkari
Okur neşâ'id-i 'aşk hazîn hazîn zârî
Ki rûhlar o nevâyı duyunca hep titrer

...gibi dalda da kuşlar nağamla pür-âhenk
Zemîn berf libâsıyla ğark-ı nûr-ı şafağ
O sürûrla olurlar laţîf birer renk
Eder güle 'aks ol lâmia-zâr Rabb-ı felak

Görür de çeşm-i beşer bu manzarayı Yâ Rab
Naşıl olur da olmaz ğarîk-i 'aşk-ı türâb

4⁷⁵²

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Olmasın mı gönlümün feryâd-ı maḥzûnânesi
Zülfünü öpmektedir ârâm-ı cânîñ şânesi

Uçmak ister tã'ir-i rûhum o kalb-i şâfiña
Sensiz olmuş sevdiğim her bir keder vîrânesi

Söyleyiñ sâki beni 'âdd eyle tesrîr etmesin

'Âşıkîñ hûn-ı serkeşiyle dolar peymânesi

Cilve-gâh etdi bu kalb-i zârımı derd-i firâk
Yine oldı 'âkıbet âteş-fezâ gam-hânesi

⁷⁵² Bu şiir "Nazîre-i Gazel-i İsmet" başlığıyla Malumat dergisinde yer almaktadır. Hüseyin Kaloğulları, *a.g.t.*, s. 183. (Malumat Dergisi, 20 Ağustos 1896, C. 2, S. 48, s. 165.)

Yanmak ister tâbişîñle ey hûrşîd-i ân
Göñlüm olmuşdur fûrûğ-ı vechiniñ pervânesi

5⁷⁵³

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fa‘lün)

Şabâha karşı dökünce yâr saçlarını
Öper leţâfet-i nefh-i bahâr saçlarını

O hâle karşı tahammül eder mi hiç âşık
Aman dağıtdı yine rûzgâr saçlarını

Görünce durmayıp ağlar zavâllı göñlüm âh
O çesm-i mestini sevdâ-medâr saçlarını

Bütün mehâsin-i Firdevse bence râcihdîr
Tarar melâ'ike ol neş'e-bâr saçlarını

Dem-i seherde Bahârî hazîn hazîn inler
Taḥayyül eyleyerek tâb-dâr saçlarını

6⁷⁵⁴

Mefâ‘ilün Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fa‘lün)

Şabâh vakti kenâr-ı bahrde
Uzandı bu kız ki hûr-ı behişt-i â'lâdır
Düşerdi vechine zülfü ki siyâh
Dönerdi ebr ile mestûr o bedr tâbâna

⁷⁵³ Bu şiir “Saçlarını” başlığıyla Malumat dergisinde yer almaktadır. Hüseyin Kaloğulları, *a.g.t.*, s. 255. (Malumat Dergisi, 3 Aralık 1896, S. 59, s. 212.)

⁷⁵⁴ Bu şiir “Duhter-i Nağme-kâr” başlığıyla Malumat dergisinde yer almaktadır. Hüseyin Kaloğulları, *a.g.t.*, s. 332. (Malumat Dergisi, 31 Aralık 1896, S. 63)

Elinde udunu ağlatdı mest-i 'aşk olarak
 Çıkarđı nağme-i sevdâ benân-ı nâzândır
 Uçardı nûr-ı tebessüm dehân-ı nâzândan
 Bakıp semâya zemîne ğarķ-ı şevķ olarak

Ğavşın içinde öterdi hezâr nâliš-ger
 Şuşardı duħter-i nâzân duyunca ol demde
 Ğasb-i ħâl ediyorlardı belki ânlarda

Nesîm eserdi gelirdi şemîm-i rûħ-perver
 Güneş de meşrika serperdi nûr-ı lâhûtî
 Tutardı şanki cihânı sürûr-ı lâhûtî

7⁷⁵⁵

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
 (Fâ'îlâtün) (Fa'lün)

Şule-pâş olmadadır ħûn-ı ciĝer tîrinden
 'Âşıkân kırtulamaz âteş-i te'sîrinden

Zulmet-i leyl-i ĝamı ĝarķa-ı envâr etdi
 Berķuran nûr-ı şafâ ħande-i taşvîrinden

Vaşf-ı gül-ĝüne-i ruħsârın ederken 'âşık
 Nûra ĝarķ oldu cihân tâbiş-i ta'bîrinden

Etdi 'aks 'arşa kadar ĝulĝul-i Allâhümme
 'Âşıkânın o büte secde-i tevķîrinden

⁷⁵⁵ Bu şiir dönemin Maarif Dergisinde yer almaktadır. Erdoğan Erbay, *a.g.t.*, s. 456. (Maarif Dergisi, 14 Mart 1312, n. 13, s. 227-228.)

'Andelîb olsa ne dem nağme-serâ-yı icâz
Var mı bir ehl-i sülhan kim geçe tanzîrinden

8⁷⁵⁶

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fa'lün)

Gelince şubh-dem ey meh hicâb hüsniñüze
Çekildi ebr-i şafağdan niğâb hüsniñüze

Nazîre yapmak içindir ki etdiler taklîd
O reng-i gâzeyi bî-irtiyâb hüsniñüze

Şaçar melâ ike her şeb cihân-ı bâlâdan
Bütün mehâsin-i reng-i şebâb hüsniñüze

Perestiş etse sezâdır bahâr-ı feyz-âşâr
Perestiş etmededir âb u tâb hüsniñüze

Seher perîsi mi bilmem ki bir güneş perisi mi
Neden gelir bana bir incizâb hüsniñüze

Fedâ füyûz-ı Bahârî fedâ leğâfet-i şubh
Fedâ sitâreler ey âfitâb hüsniñüze

9⁷⁵⁷

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

⁷⁵⁶ Bu şiir "Hüsniñüze" başlığıyla Maarif Dergisinde yer almaktadır. Erdoğan Erbay, *a.g.t.*, s. 457. (Maarif Dergisi, 14 Mart 1312, n. 13, s. 227-228.)

⁷⁵⁷ Bu şiir "Nev-bahar" başlığıyla Maarif Dergisinde yer almaktadır. Erdoğan Erbay, *a.g.t.*, s. 458. (Maarif Dergisi, Bayram Nüshası 21, s. 323.)

Bahâr olunca her taraf mişâl-i huld-zâr olur
 Semâda yerde bir şafâ hemîşe cilve-dâr
 Şükûfeler ziyâ-yı mihre karşı hande-kâr olur
 Bedî'alar saçar semâ zemîn pür-mesâr olur
 Bütün zevi'l-hayâtda şetâret âşikâr olur
 Göñülde işte âh o dem ümîd-i vaşl-ı yâr olur

Naşıl perestiş etmesin güneş ziyâ-yı hüsnüne
 Füyûz-ı reşk eder bahârın incilâ-yı hüsnüne
 Perîlerin de şevki var harem-serâ-yı hüsnüne
 Cihân tahrîr eyliyor bu i'tilâ-yı hüsnüne
 Göñül muhabbet eylemiş ânın şafâ-yı hüsnüne
 Bakar bakar zemîne âsumâna hande-bâr olur

Bakın şu dil-küşâ olan çiçeklerin serverine
 Nücûma ibtisâm eden şemîm-i nev-zuhûruna
 Tulû'a karşı güllerin o rûh-fezâ gurûruna
 Ğarîk olur çemende fulyalar bahâr-ı nûruna
 Nesîm nefhalar saçar bevâdî-i mürûruna
 Gelir hürûşa rûd o dem şafâ-yı nev-bahâr olur

Döner le'âle yâsemen dem-i bahârda jâleden
 Çemende müncelî olur şafağ fûrûğ-ı lâleden
 Gelir laţîf bir şadâ cebeldeki şellâleden
 Ğarîk-i şevk olur göñül o dem içip piyâleden
 Leyâl olur ki neş'eler yağar zemîne hâleden
 Bahârda hezâr nağme-sâz âhu zâr olur

Güneş batınca ahterân semâyı nûra ğarık eder
 Kamerde var ise eger zemîne handeler düşer
 Güzel güzel şükûfeler olur nazarda cilve-ger
 Çemende mevc-hîz olur nesîm-i gül-fürûş eser
 Kemâl-i Hakk'ı zikr eder ğarîk-i vecd olur beşer

Bu cilve-zâr-ı kudretin me'âli Kird-kâr olur

10⁷⁵⁸

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Hücûm-ı derd-i cânânla bütün 'ömrüm hazânîdir
Fırâk-ı tâb-ı dîdârıyla giryem erguvânîdir

Žiyâ-yı hüsnüdü bi'llah cihânın revnâk u feyzi
O şems-i Hağ-nümâ her şeyde zâhir hem-nihânîdir

Cemâl-i pâki işbât-ı kemâlu'llaha kâfîdir
Mağâl-i hikmet-efşânı bütün sırrü'l-meşânîdir

Gubâr-ı reh-güzârı olmak en ulvî sa'âdetdir
O ulvî mes'adet 'uşşâka aqşâ-yı emânîdir

Naşıl fahr etmesin yeksân olup da hâk-i pâyiyle
Göñül kim bende-i mihmân-ı beyt-i Ümmühânî'dir

Senin tavşîfine aqlâ beşer kâdir değıl va'llâh
O ancak ey Habîba'llah Hüdâ'ya râyeğânîdir

... naşşı haqqı için reh-i'aşkında cân vermek
Hayât-ı câvidânîdir hayât-ı câvidânîdir

⁷⁵⁸ Bu şiir "Na't-ı Şerîf" başlığıyla Maarif Dergisinde yer almaktadır. Erdoğan Erbay, *a.g.t.*, s. 458-459. (Maarif Dergisi, 8 Ağustos 1312, n. 33, s. 515.)

11⁷⁵⁹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Tâb-dâr olmuş ziyâ-yı mihr vecdinden niķâb

Hâveri envâra ğark etmiş şu‘â-ı âfitâb

Jâle-rîz-i şerm olur çeşmân-ı maħmûruñ seniñ

Âşıkıñ dîdârına etdikçe ‘arz-ı incizâb

Nâzdan mı yoksa feryâd-ı derûnumdan mıdır

Söyle cânânım niçin benden edersiñ ictinâb

Hayli demdir eylediñ üftâdeni vaķf-ı figân

Merħamet kıl dilberim verme bu rütbe ıztırâb

Eylemezsek sevdiğim hem bezm-i vaşlıñ ‘âşıkıñ

Sûziş-i nâr-ı taħassürle olur elbet ħarâb

12⁷⁶⁰

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Hâlik’in lütf-i maħsûsuyla ermişdir buna

Mükerrem etsin Hâķ Feridûn’uñ mu‘azzez zâtını

Basdı Mevlânâ Celâle’d-dîn-i Rûmî’niñ bize

Hem Mecâlis Seb‘a’sın baķ hem de Mektûbât’ını

⁷⁵⁹ Bu şiir dönemin Mektep Dergisinde yer almaktadır. Cem Şems Tümer, “*Mektep Mecmuası Tahlili Fihrist, İnceleme ve Seçilmiş Yazılar*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dan. Orhan Okay, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1994, s. 370. (Mektep Dergisi, 14 Eylül 1313, 4. Yıl, n. 1, s. 1.)

⁷⁶⁰ Bu şiiri Bahârî yakın dostu Feridun Nâfiz Uzluķ için yazmıştır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 109.

13⁷⁶¹

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Basdın âşârını Mevlânâ’nıñ
Ey Ferîdûn himem-kâr-ı edeb
Dil-i ‘uşşâkda sen yer tutdun
Nâmını ‘arşa asar Hâzret-i Rab

14⁷⁶²

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Bî-hudûd sıgmaz kâdr-i câh-ı Mevlevî
Nerdedir bilmem ki Yâ Rab cilve-gâh-ı Mevlevî

Nûr-ı lâhût dimâğa şu‘le-i billûrdan
Şanki bir âvîze-i vahdet külâh-ı Mevlevî

Bir ilâhî hâlede mehtâb-ı Rabbânî gibi
Devr ider tennûre-i şevk el-penâh-ı Mevlevî

Şanki yıldızlarla şehir-âyîn-i nûr eyler zemîn
Ney semâ‘ından semâ‘ cünbüş-penâh-ı Mevlevî

Țıbkı bir şubh-i leylâ-i ‘aşkıdır aydınlatır
Ufık-ı cânımdan doğarken nûr-ı mâh-ı Mevlevî

⁷⁶¹ Bu şiiri Bahârî yakın dostu Feridun Nâfiz Uzluk için yazmıştır. Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 110.

⁷⁶² Bu şiir şâirimizin mektubunda yer almaktadır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s.142. Aynı başlık ve çok az benzerlikle matbû nüshada da yer almaktadır. (G/48)

Mündemicdir lafz-ı pāk nefḥa-i Allāh'dan
 'Aşk-ı Hâk'dan yükselen bir sesdir âh-ı Mevlevî

Çeşm-i maḥmûrunda vardır lâ-yezâlî bir şarâb
 'Âşıka hem bâde-i vuşlat nigâh-ı Mevlevî

Ey Bahârî sâlik ol dâ'im tarîk-i 'aşkda
 Vâşıl-ı cânân ider elbette râh-ı Mevlevî

15⁷⁶³

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

El verir bâğçe benim-çün neme lâzım boş söz
 Veriyor kalbime neş'e buna Hâk da şâhid
 Gerçi şûrette ḥarâb-ı gam-ı 'aşkız ammâ
 Gönümüz böyle gülistâna şafâdır zâhid

16⁷⁶⁴

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

Çok teşekkür ederim üstâdım
 Yazan yazdırana dîvânı⁷⁶⁵
 Alırım bir iki gün soñra gelir
 O güzel deste-gül-i 'irfânı

⁷⁶³ Bu şiir mektupta yer almaktadır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 188.

⁷⁶⁴ Bu şiir mektupta yer almaktadır. Bahârî kendisine yazılan bir şiire cevap olarak yazmıştır. Nuri Şimşekler, *Pîr Aşkına*, s. 194.

⁷⁶⁵ Vezin kusurludur.

SONUÇ

Mithat Bahârî Beytur, XX. yüzyılda yetişmiş önemli Mevlevî şâirlerdendir. Şiirlerinde dinî ve tasavvufî konular ağır basmaktadır. Şiirlerinin tamamına yakını aruz vezniyle yazmıştır. Dîvân şiiri geleneğine bağlı kalmaya çalışmış; bulunduğu dönem itibarıyla de şiirlerinde sâde bir dil kullanmıştır. Konu bakımından şiirlerinde çeşitlilik söz konusudur.

Şâirimizin 12 adet basılmış eseri mevcuttur. Bunlardan sadece Mihrâb-ı Aşk manzumdur. 7 adet basılmamış kayıp eseri vardır. Bunlardan sadece bir tanesi bulunmuş ve üzerine çalışma yapılmaktadır.

En önemli eserlerinden biri Mihrâb-ı Aşk'tır. Şâirimizin şiirlerinin önemli bir kısmının yer aldığı eseridir. Eser mürettep bir dîvân özelliği taşımaz. Hazırladığımız çalışmaya göre Mihrâb-ı Aşk'ta 17 kaside, 35 Mesnevi, 13 şarkı, 1 terci-i bend, 2 muhammes, 5 tahmis, 2 müsebba, 1 tesbî, 48 gazel, 86 kıt'a, 2 beyit ve nazım biçimi bulunamayan 8 şiir olmak üzere toplam 220 adet şiir bulunmaktadır. Bunun yanında Mihrâb-ı Aşk'ta bulunmayıp da başka kaynaklardan bulup çalışmamıza dâhil ettiğimiz, şâirimizin 16 adet şiiri tespit edilmiştir.

Özetle Bahârî, 1878-1971 yılları arasında yaşamış ve bu uzun ömrüne birçok eser sığdırmış; eserlerinde dinî, tasavvufî ve didaktik konulara yer vermiş Mevlevî bir şâirdir. Mevlevî geleneğine göre iyi bir eğitim almış; Mevlevîlik çalışmalarına önemli derecede katkıda bulunmuştur. Bu katkıyı verdiği eserlerle göstermiştir. Mevlevîlik ile ilgili önemli eserleri kültür dünyamıza yaptığı tercümelemlerle kazandırmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

I- Divanlar

- Dîvân-ı Hassân b. Sâbit**, Yûsuf 'Îd, Dâru'l-ciyl, Beyrut, 1992.
Nedîm Dîvânı, (Haz. Muhsin Macit), Akdağ yay., Ankara, 1997.
Şeyh Gâlib Dîvânı, Haz: Muhsin Kalkışım, Akçağ Yay., Ankara, 1994.

II- Kitaplar

- Aclunî**, *Keşfü'l-Hafâ ve Muzîlu'l İlbâs I-II*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988.
Akar, Metin, *Veled Çelebi İzbudak*, TDK Yay., Ankara, 1999.
Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İnkılap Yay., İstanbul, 1995.
Atabey, Mithat, *Milli Mücadele Tarihi*, Kriter Yay., İstanbul, 2010.
Aybars, Ergün, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Ercan Kitabevi, İzmir, 2000.
Bahârî, Midhat, *Rûh-i Kur'an'dan Bir Sahîfe-i Nûr*, İstanbul, Mârifet Matbaası, 1926, İstanbul.
-----, *Risâle-i Sipehsâlâr Tercümesi*, Selânik Matbaası, Dersâdet (İstanbul), 1331.
Banarlı, Nihat Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I-II*, Meb Yay., İstanbul, 2004.
Beyatlı, Yahya Kemal, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, Yahya Kemal Enstitüsü Yay., İstanbul, 1974.
Beytur, Midhat Bahârî, *Münâcât-ı Mevlâna*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul, 1963.
-----, *Mihrâb-ı Aşk*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1964.
-----, *Gülşen-i Tevhid*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İstanbul, 1967.
-----, *Divan-ı Kebir'den Seçme Şiirler I*, MEB Yay., İstanbul, 1989.
-----, *Mesnevî Gözüyle Mevlâna*, Kırkambar Kitaplığı, İstanbul, 2001.
Burçak, Rıfki Salim, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950*, Ankara, 1979.
Çakan, Lütfi, *Ana Hatlarıyla Hadis*, Ensar Yay., İstanbul, 2011.
Dikici, Recep, *Hazret-i Mevlânâ ve Mevlevilik*, Aybil Yay., Konya, 2011.
Enginün, İnci, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergah Yay., İstanbul, 2012.

- Fahreddin er-Razî**, *et-Tefsîru'l-Kebîr Mefâtihu'l-Gayb I*, Akçağ Yay., İstanbul, 2010.
- Ferîdûn Bin Ahmed**, *Sipehsâlâr Risâlesi*, (Çev. Ahmed Avni, Der. Tahir Galip Seratlı), Elest Yay., İstanbul, 2004.
- Geçgel, Hulusi**, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Anı Yay., Ankara, 2011.
- Gölpınarlı, Abdülbaki**, *Mevlâna'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkilap Yay., İstanbul, 1953.
- Güven, Dilek**, *6-7 Eylül Olayları*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2005.
- Haksever, Ahmet Cahid**, *Son Dönem Mevlevîlerinden Ahmet Remzi Akyürek*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.
- Haytoğlu, Ercan**, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi, İnönü Döneminde Türkiye'de Siyasal Yaşam*, Anı Yay., Ankara, 2007.
- Hüseyin Fahreddin el-Mevlevî**, *Müntehabât-ı Fahrî Post-nişîn-i Mevlevîhâne-i Bahâriye Hüseyin Fahreddin el-Mevlevî*, (Haz: Mehmet Akkuş-Abdülmecit İslamoğlu-Gülden Arbaş) Mevlana Kültür ve Sanat Vakfı, Ankara, 2010.
- İbn Seyyid**, *Uyûnu'l- Eser*, C. I-II, Beyrut, 1992.
- İlmihal I**, *İman ve İbadetler*, Heyet, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004.
- İnan, Süleyman**, *Yakın Dönem Politik Tarihi, Demokrat Parti Dönemi*, Anı Yay., Ankara, 2007.
- Kabaklı, Ahmet**, *Türk Edebiyatı I-V*, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul, 1997.
- Kara, Mustafa**, *Din ve Sanat Açısından Tekkeler*, Dergâh Yay., İstanbul, 1980.
- , *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul, 1995.
- , *Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri*, Dergâh Yay, İstanbul, 2003.
- Kolcu, Ali İhsan**, *Cumhuriyet Edebiyatı II*, Salkımsöğüt Yay., Erzurum, 2001.
- Konuk, Ahmed Avni**, *Fusûsu'l Hikem Tercüme ve Şerhi*, (Haz. Mustafa Tahralı, Selçuk Eraydın), Dergah Yay., İstanbul, 2013.
- Kur'ân-ı Kerîm Meâli**, Heyet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2011.
- Korucuoğlu, Nevin**, *Veled Çelebi İzbudak*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1994.
- Küçük, Hülya**, *Sultan Veled ve Maârif'i*, Konya Büyükşehir Belediyesi Yay., Konya 2005.

- Lewis, Bernard**, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev: Metin Kıratlı), TTK Basımevi, Ankara, 1983.
- Mevlânâ Araştırmaları Enstitüsü**, *Günümüze Kadar Ulaşan Mevlevîhâneler (inceleme-rapor)*, Konya, Şubat-2012.
- Müslim**, *Sahîh-i Müslim*, (Sahîh-i Müslim Tercümesi ve Şerhi III, Ter. Ahmed Davudoğlu), Ahmet Said Matbaası, İstanbul, 1975.
- Nesâî**, *Sünen-i Nesâî VII*, Beyrut, 1930.
- Ortaylı, İlber**, *Türkiye'nin Yakın Tarihi*, Timaş Yay., İstanbul, 2010.
- Önder, Mehmet**, *Mevlâna ve Mevlevîlik*, Aksoy Yay., İstanbul, 1998.
- Özçelik, Ayfer**, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi, 1960'dan Günümüze Türk Siyasal Hareketi*, Anı Yay., Ankara, 2007.
- Özsoy, Osman**, *Saltanattan Cumhuriyete Kurtuluş Savaşı*, Timaş Yay., İstanbul, 2007.
- Öztuna, Yılmaz**, *Sultan II. Abdülhamid Zamanı ve Şahsiyeti*, Kubbealtı Yay., İstanbul, 2008.
- Öztürk, Yaşar Nuri**, *Hallâc-ı Mansûr ve Eseri*, Yeni Boyut Yay., İstanbul, 1997.
- Şeyh Gâlib**, *Hüsn ü Aşk*, (Haz.Orhan Okay, Hüseyin Ayan), Dergâh Yay., İstanbul, 1975.
- Şimşekler, Nuri**, *Pîr Aşkına*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.
- Ürkmez, Melahat**, *Şems-i Tebrizî*, Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Konya, 2009.
- Yalçın, E. Semih**, *Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006.
- Yalçınkaya, Mehmet Alaaddin – Yılmazçelik, İbrahim**, *Osmanlı Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yay., Ankara, 2012.
- Yılmaz, Durmuş**, *Osmanlı'nın Son Yüzyılı*, Çizgi Yay., Konya, 2004.
- Vatandaş, Celâlettin**, *Yüzüncü Yılında II. Meşrûtiyet, Batılılaşma Süreci ve II. Meşrûtiyeti Hazırlayan Şartlar*, Pınar Yay., İstanbul, 2008.
- X. Millî Mevlâna Kongresi** (Tebliğler), “Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluğ Armağanı” II, Selçuk Üniversitesi Yay., 2002, Konya.

III- Sözlük ve Lügatler

- Cebecioğlu, Ethem**, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Anka Yay., 2005, İstanbul.
- Devellioğlu, Ferit**, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2013.
- Dilçin, Cem**, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1983.
- Pala, İskender**, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara, 1995.
- Şemseddin Sâmî**, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul, 2002.
- Uludağ, Süleyman**, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yay., İstanbul, 2002.

IV-Tezler

- Ceylan, Harun**, *Malumat Mecmuası (25-50.sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*, (Yüksek Lisans Tezi), Dan. Belkıs Gürsoy, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.
- Çıpan, Mustafa**, *Muğlalı İbrahim Şahidî Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri Divan ve Gülşen-i Vahdet* (Yüksek Lisans Tezi), Dan. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Ankara, 1985.
- Erbay, Erdoğan**, *Maârif Mecmuası -Tafsilli Fihrist ve Bütün Şiirler-*, (Yüksek Lisans Tezi), Dan. Orhan Okay, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1991.
- Düzlü, Özlem**, *Dîvânçe-i Vak'a-Nüvîs Ahmed Lütfî İnceleme-Metin*, (Yüksek Lisans Tezi), Dan. Bayram Ali Kaya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2008.
- Kaloğulları, Hüseyin**, *Malûmat Mecmuası (51-75.sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*, (Yüksek Lisans Tezi), Dan. Belkıs Gürsoy, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.
- Kılıçkaya, Rabia**, *Mithat Bahârî Beytur Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*, (Yüksek Lisans Tezi), Dan. Mustafa Aşkar, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2013.

Turan, Lokman, *Yenişehirli Avni Bey Dîvânı'nın Tahlili*, (Doktora Tezi), Dan. Ahmet Kırkkılıç, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1998.

Tümer, Cem Şems, *Mektep Mecmuası Tahlilî Fihrist, İnceleme ve Seçilmiş Yazılar*, (Yüksek Lisans Tezi), Dan. Orhan Okay, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1994

V- Makaleler ve Maddeler

Akün, Ömer Faruk, “*Divan Edebiyatı*”, DİA, C. IX, s. 389-427.

Arabacı, Caner, “*Balkan Harpleri Sırasında Mevlevîhâneler*”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Selçuk Üniversitesi Yay., 1996, Konya, S. II, s. 251-255.

Artıran, H. Nur, “*Ben Sizin Aşkınızın Aşkıyım*”, Asitane Mevlevî Kültür Dergisi, (Temmuz 2010), S.1, s. 28-36.

Atalay, Ahmet, “*Mevlevîlerin Merkezî Hükümetlere Etkileri ve Bozkır Zeynelabidin İsyanı Hakkında Postnişin Abdülhalim Çelebi'nin Merkezî Hükümete Gönderdiği Mektup*”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya, Güz 2000, S. 8, s. 93-106.

Beytur, Midhat Bahârî, “*Bahariye (Beşiktaş) Mevlevîhânesi*”, İstanbul Ansiklopedisi C. 5, s.2585-2586.

-----, “*Mevlâna Aşk ve Şefkat Timsalidir*”, Mevlâna Güldestesi, Konya Turizm Derneği, Konya, 1964, s. 22-29

-----, “*Sultan Veled*”, Mevlâna Güldestesi, Konya Turizm Derneği, Konya, 1965, s. 29-30.

-----, “*Mevlâna Kimdir?*”, Mevlâna Güldestesi, Konya Turizm Derneği, Ankara, 1966, s. 18-21.

-----, “*Mevlâna Efendimiz*”, Mevlâna Güldestesi, Konya Turizm Derneği, Ankara, 1968, s. 49.

Bolay, Süleyman Hayri, “*Âdem*”, DİA, C. I, s. 358-363

Ceyhan, Semih, “*Selâhaddîn Zerkûb*”, DİA, C.XXXVI, s. 340-341.

-----, “*Semâ*”, DİA, C. XXXVI, s. 455-457.

- Çelebi, Mehmet Celaleddin**, “*Son Yüzyılda Mevlevîlik, Uluslararası Mevlâna Bilgi Şöleni*”, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, Aralık-2000, Ankara, s. 338-340.
- , “*Mevleviyye*”, DİA, C. XXIX, s. 468-475.
- Çınarlı, Mehmet**, “*Hisar*”, DİA, C. XVIII, s.127-128.
- Galitekin, A.Nezih**, “*Tozlu Sayfalar Arasından Midhat Bahârî Beytur*”, Yedi İklim, İstanbul (Ekim 1993) s. 67-68.
- Harman, Ömer Faruk**, “*Yûsuf*”, DİA, C. XXXXV, s. 1-4.
- , “*İbrâhim*”, DİA, C. XXI, s. 266-273.
- , “*Mûsâ*”, DİA, C. XXXI, s. 207-212.
- , “*Lokmân*”, DİA, C. XXVII, s. 205-206.
- Işık, Emin**, “*Midhat Bahârî*”, DİA, C. XXX, s. 6-7.
- , “*Midhat Bahârî*”, Âsitâne Mevlevî Kültür Dergisi, Temmuz 2010, S.7, s. 24-27.
- Işın, Ekrem**, “*Modernleşme Çağında Mevlevilik: Siyaset, İdeoloji Ve Örgütlenme*”, X. Milli Mevlana Kongresi Tebliğler, 2-3 Mayıs, Konya, C. I, s. 227-228.
- İnal-İbnü'l-Emin Mahmut Kemal**, “*Bahârî Bey*”, Son Asır Türk Şairleri, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1999, C. I, s. 259-260.
- Köstüklü, Nuri**, “*Vatan Savunmasında Gönül Erleri: Mücâhidîn-i Mevleviye Alayı*”, X. Milli Mevlana Kongresi Tebliğler, 2-3 Mayıs, Konya, C. I, s. 213-216.
- Koçu, Reşat Ekrem**, “*Beytur*”, İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul, 1961, C. V, s. 2723-2724.
- Okay, M. Orhan**, “*Edebiyât-ı Cedîde*”, DİA, C. X, s. 398-399.
- , “*Fecr-i Âtî*”, DİA, C. XII, s. 287-290.
- , “*Millî Edebiyât Akımı*”, DİA, C. XXX, s. 72-74.
- Önder, Mehmet**, “*Atatürk ve Mevlâna Sevgisi*”, *İnsan Hakları, Hoşgörü ve Mevlâna Sempozyumu*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 26-27 Ekim 1994, Konya, s. 44-49.
- Öz, Mustafa**, “*Ehl-i Beyt*”, DİA, C.X, s. 498-501.
- Özcan, Nuri**, “*Hüseyin Fahreddin*”, DİA, C. XVIII, s. 546-547.
- Sev’iş, Edip**, “*Mevlevî Şair Mithat Bahârî Beytur ve Neyzen Şeyh Hüseyin Fahrettin Dede Efendi*”, VI. Millî Mevlâna Kongresi-Tebliğler, Konya, 1992, s. 83-86.
- Sevgi, H. Ahmet**, “*Hüsâmeddin Çelebi*”, DİA, C. XVIII, s. 512.

Şahinoğlu, M. Nazif, “*Bahâeddîn Veled*”, DİA, C.IV, s. 460-462.

Şimşekler, Nuri, “*Midhat Bahari ve Feridun Nâfiz Uzluk’a Gönderdiği Mektuplar*”,X. Millî Mevlâna Kongresi-Tebliğler-Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına *Prof.Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı-*, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya, 2002, C. II, s. 127-139.

Tanrıkorur, Ş. Barihüda, “*Abdülhalim Çelebi*”, DİA, C. XXIX, s. 468-475.

Tokmak, A.Nâci, “*Rıza Kulu*”,DİA, C.XXXV, s. 64-65.

Uçman, Abdullah, “*Beş Hececiler*”, DİA, C.V, s. 544-545

Uludağ, Süleyman, “*Hallâc-ı Mansûr*”, DİA, C. XV, s. 377-381.

-----, “*Bâyezid-i Bistâmî*”, DİA, C.V, s. 238-241.

-----, “*Aşk*”, DİA, C.IV, s. 11-17.

VI- Süreli Yayınlar

Maarif Dergisi, 30 Şevval 1312, n. 179, s.179.

Malumat Dergisi, 26 Aralık 1895, C. 2, S. 27, s. 596.

Malumat Dergisi, 3 Aralık 1896, S. 59, s. 212.

Mektep Dergisi, 14 Eylül 1313, 4. Yıl, n.1,s. 1.

VII- İnternet Adresleri

Livaneli, Ünal,*Mevlevî Şeyhi Bahari'nin Kayıp El Yazma Defterleri Bulundu*,

[http://www.zaman.com.tr/kultur_mevlevi-seyhi-baharinin-kayip-](http://www.zaman.com.tr/kultur_mevlevi-seyhi-baharinin-kayip-elyazmasidefterleribulundu_2104571.html)

[elyazmasidefterleribulundu_2104571.html](http://www.zaman.com.tr/kultur_mevlevi-seyhi-baharinin-kayip-elyazmasidefterleribulundu_2104571.html). (Erişim Tarihi:21/05/2014).

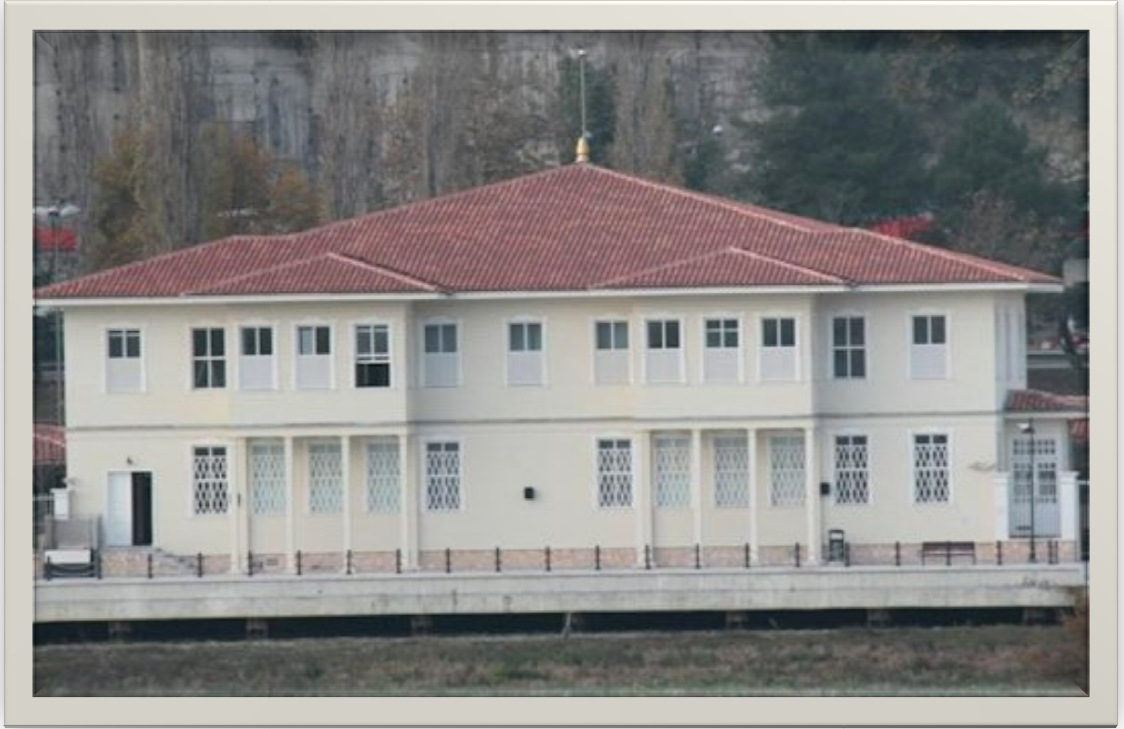
Özcan, Mustafa, *Mevlâna Anma Törenleri*,

<http://www.konya.bel.tr/sayfadetay.php?sayfaID=131>.(Erişimtarihi:28/02/2015).

Şimşekler, Nuri, *Mevlevîliğin Tarihi Seyri*,

<http://www.konya.bel.tr/sayfadetay.php?sayfaID=126>(ErişimTarihi:08/02/2014)

EKLER**Şekil 1: Mithat Bahârî Beytur****Şekil 2: Mithat Bahârî Beytur Sema Töreninde**

Şekil 3 : Bahâriye Mevlevîhânesi'nin Restore Edilmiş Son Hâli

Şekil 4 : Mithat Bahârî Beytur'un İstanbul Sahra-yı Cedid Mezarlığı'ndaki Ebedî İstirahatgâhı